

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

ΑΝΤΙ

Περίοδος Β', τεύχος 190, 16-29 Οκτωβρίου 1981

Δρχ. 40

για πάντα δημοκρατία

ποτέ πια Νέα Δημοκρατία

ΕΚΛΟΓΕΣ:
Γκάλλοπ,
η ύπαιθρος,
η Αριστερά,
τα διλήμματα
κλπ, κλπ...

Α.Χ. ΚΑΖΕΠΙΔΗ:
**Παιδεία, Δόγματα
και Δημοκρατία**

ΑΝΤΩΝΗΣ ΛΙΒΑΝΗΣ «ΝΕΑ ΣΥΝΟΡΑ»

Σόλωνος 94, τηλ. 36.10.589 — 36.00.398

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ ΠΡΟΣΕΧΩΣ

«Το πιο συναρπαστικό για μας στις εικόνες της λαϊκής-μας κληρονομιάς είναι αυτή η αίσθηση της πληρότητας και της συνοχής που αναδύεται από κάθε στοιχείο ξεχωριστά και από όλα μαζί ως σύνολο: σαν να καθρεφτίζονται σε κάθε ανθρώπινο δημιούργημα οι συνεκτικές σχέσεις και οι δεσμοί που συνέδεαν ανθρώπους και πράγματα σε μια αμοιβαία ικανοποιητική ανταλλαγή».

ΟΡΕΣΤΗΣ ΔΟΥΜΑΝΗΣ

- Ένα μοναδικό φωτογραφικό λεύκωμα 224 σελίδων του Δημήτρη Παπαδήμου, που με υπερηφάνεια παρουσιάζουν οι εκδόσεις Αντώνης Λιβάνης — «Νέα Σύνορα». Κυκλοφορεί προσεχώς σε πέντε γλώσσες. Ελληνικά, Αγγλικά, Γαλλικά, Γερμανικά, Ρωσικά και με πρόλογο του Ορέστη Δουμάνη. Τυπωμένο σε χαρτί ματ ιλλουστρασιόν ευρωπαϊκό 150 γραμμαρίων, αποτελεί μια πολύτιμη καταγραφή και αποτύπωση του ελληνικού κόσμου που χάνεται, που φεύγει.

Η ΕΛΛΑΔΑ ΠΟΥ ΦΕΥΓΕΙ

- Ο «έντυπος πρεσβευτής» μιας άλλης Ελλάδας στο εξωτερικό. Ένα δώρο ποιότητας για εκλεκτούς φίλους.

Παραγγελίες — Πληροφορίες: Αντώνης Λιβάνης, «Νέα Σύνορα», Σόλωνος 94 τηλ. 36.10.589, 36.00.398. Αθήνα.

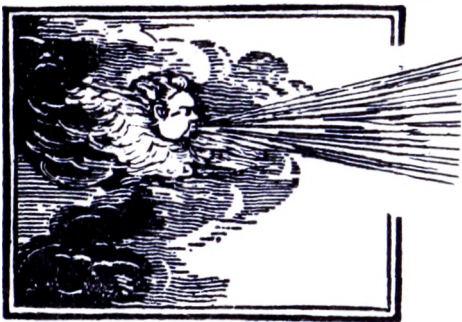

Περίοδος Β'
Χρόνος 8ος
Τεύχος 190

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ
Δημοχάρους 60
Αθήνα 601
Τηλ: 732.713 - 732.819

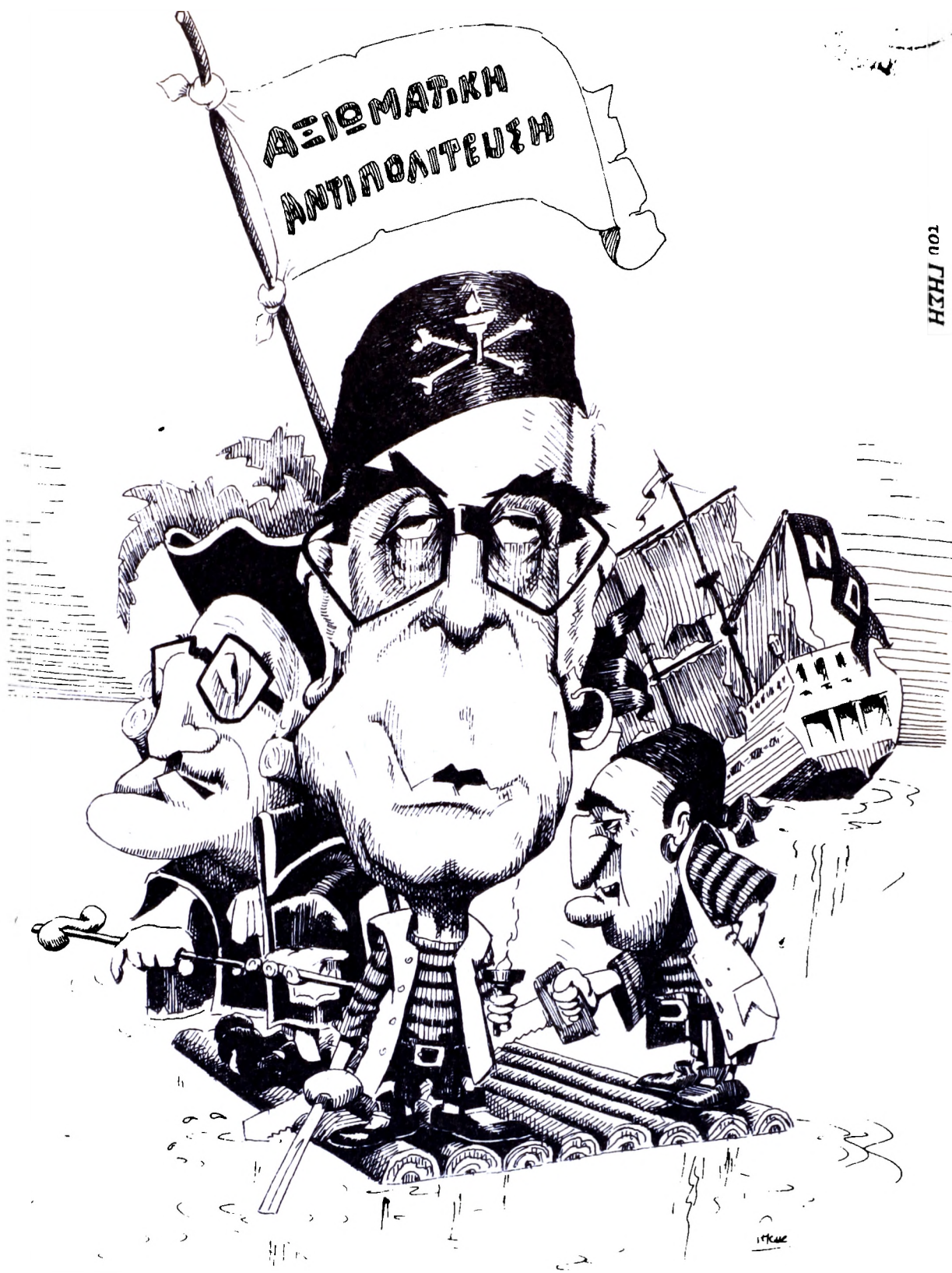
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΓΙΑΝΝΗ ΙΩΑΝΝΟΥ: Ο Ευρωπαίος... ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ	5
ΑΝΤΗΝΩΡ: Όλοι οι «Φεουδάρχες» οριστικά εις την γωνίαν.....	6
ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΕΣ	7
ΑΝΤΙ - ΘΕΣΕΙΣ	8
Γ. ΚΑΛΑΪΤΖΗ: Χάσαμε το χιούμορ-μας.....	12
Γ. ΚΙΟΥΡΚΤΣΟΓΛΟΥ: Πόσο αλήθεια λένε τα Γκάλοπ;.....	13
ΧΡ. ΤΣΕΚΟΥΡΑ - Θ. ΦΟΥΡΓΙΩΤΗ: Πλάτσα Μεσσηνίας.....	16

Π. ΚΩΣΤΟΠΟΥΛΟΥ: Η επαγγελία της αδύνατης (χωρίς εμάς) αλλαγής	20
ΑΝΤ. ΜΠΡΙΛΛΑΚΗ: Η ανανεωτική Αριστερά και η προο- πτική του Σοσιαλισμού.....	22
ΑΝΑΣΤ. Χ. ΚΑΖΕΠΙΔΗ: Παιδεία, Δόγματα και Δημοκρατία.	25
ΧΡ. ΛΑΖΑΡΙΔΗ: Αλλαγή και Αριστερά.....	33
ΣΤ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΠΟΥΛΟΥ-ΣΤ. ΚΟΥΛΟΓΛΟΥ-Γ. ΠΙΤΥΡΟΠΟΥΛΟΥ: Γι' αυτούς που δεν έχουν κόμμα να ψηφίσουν.....	37
ΤΩΝΙΑΣ ΜΟΡΟΠΟΥΛΟΥ: Η συγκυρία οδηγεί αριστερά;.....	40
ΣΠ. ΞΑΝΘΑΚΗ: Η συγκέντρωση πληροφορίας.....	43
ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ	45
Θ. ΜΑΝΙΚΑ: Για τη γιορτή του τραγουδιού.....	46
ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ	48
ΜΑΡΙΛΕΝΑΣ ΠΟΛΙΤΟΠΟΥΛΟΥ: Ο μουσικός Αύγουστος στο Ηράκλειο	50
ΔΙΑΛΟΓΟΣ	51

Το επόμενο ANTI (τεύχος 191) θα
κυκλοφορήσει σε δυο βδομάδες,
την Παρασκευή 30 του Οκτώβρη.

ΕΙΝΑΙ ΚΑΙΡΟΣ ΓΙΑ ΤΟ ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΟ...

Το ANTI δεν φιλοδόξησε ποτέ να λειτουργήσει σε επίπεδο «γραμμής». Δεν επιδίωξε ποτέ να κατευθύνει ή να «καθοδηγήσει» προς συγκεκριμένες κομματικές επιλογές. Πρόθεση του ANTI υπήρξε πάντα η διαφύλαξη και συμβολή στη διαμόρφωση πολιτικών κριτηρίων, η αναζήτηση στο πεδίο της ιδεολογίας, θεωρίας και πολιτικής της Αριστεράς, η ανάδειξη των νέων προβλημάτων και κινημάτων κοινωνικής κριτικής, η διευκόλυνση και ζωογόνηση του διαλόγου στο χώρο των δυνάμεων της κοινωνικής αλλαγής.

Παρ' όλ' αυτά, έχουμε την ευθύνη και την υποχρέωση της τοποθέτησης στα μεγάλα θέματα της πολιτικής-μας ζωής. Χωρίς — επαναλαμβάνουμε — πρόθεση γραμμής, με όση νηφαλιότητα μας επιτρέπει και μας επιβάλλει η έλλειψη κάθε μορφής κομματικής δέσμευσης ή εξάρτησης.

Σε δυο μέρες ο λαός-μας καλείται σε μια από τις πιο σημαντικές εκλογικές αναμετρήσεις της πρόσφατης πολιτικής-μας ιστορίας, καθώς αποτελεί κοινή συνείδηση ότι το ζητούμενο δεν είναι μια εναλλαγή πολιτικού προσωπικού στη διακυβέρνηση, αλλά μια αλλαγή στην ίδια τη δομή της πολιτικής εξουσίας.

Δεν υπάρχει αμφιβολία πως ποικιλότροπα έχει ωριμάσει το αίτημα για την απομάκρυνση της Δεξιάς από την εξουσία. Η Δεξιά πράγματι ευθύνεται και βαρύνεται για μια επικίνδυνη στασιμότητα της οικονομικής, κοινωνικής, πολιτικής και εθνικής, εν τέλει, πορείας του τόπου.

Στα επτά χρόνια αδιατάρακτης, ουσιαστικά, διακυβέρνησης της χώρας, η «Νέα Δημοκρατία»:

— Απορρύθμισε εντελώς την οικονομία, αδυνατώντας να καθορίσει μια αναπτυξιακή πολιτική με στρατηγική συγκρότηση ικανή να ανασχέσει τον πληθωρισμό και να διασφαλίσει, τουλάχιστον, ένα αξιοπρεπές επίπεδο ζωής στον εργαζόμενο έλληνα. Η οικονομική πολιτική της «Νέας Δημοκρατίας» ήταν — και θα είναι αν επανεκλεγεί — δέσμια της πιο στενής ταξικής πρόσήλωσης στις επιταγές της οικονομικής ολιγαρχίας — επιλογές δηλαδή εκ των πραγμάτων ενάντιες των λαϊκών συμφερόντων.

— Δεν μπόρεσε καν να εξασφαλίσει τους στοιχειώδεις όρους ενός κράτους προνοίας. Υγεία και ασφάλιση αποτελούν μόνιμες και βαθιές πληγές του κοινωνικού κορμού, παράγοντες ταλαιπωρίας, άγχους και ανασφάλειας εκατομμυρίων απλών ελλήνων.

— Δεν θέλησε στοιχειωδώς να μετατρέψει τη Δημόσια Διοίκηση σε κοινωνικό οργανισμό. Συντήρησε και καλλιέργησε τη δημόσια διοίκηση ως κομματικό φέουδο, γραφειοκρατικό, αποστεωμένο μηχανισμό, που και καταπνίγει τις δημιουργικές ικανότητες των στελεχών-του και αδυνατεί να υπηρετήσει τον πολίτη.

— Ακολούθησε την πιο απρόσφορη και εθνικά επιζήμια εξωτερική πολιτική, από την επανένταξη στο ΝΑΤΟ μέχρι την υποτελή και άνευ όρων ένταξη στην ΕΟΚ, με τρόπο που να διακυβεύει και τα όποια πλεονεκτήματα της συμμετοχής-μας στην Κοινότητα.

— Τέλος, καλλιέργησε συστηματικά τον αυταρχισμό, στρέβλωσε τα δημοκρατικά δικαιώματα, χειραγώγησε τον συνδικαλισμό, ανήγαγε τα σήριαλ σε εθνική κουλτούρα, υποβάθμισε γενικότερα την ποιότητα της δημόσιας ζωής.

Αυτή η παράταξη δεν πρέπει να επιτραπεί να ξανακυβερνήσει τη χώρα.

Από την άλλη πλευρά, το αίτημα της «Αλλαγής» δεν μπορεί να θεωρηθεί αντικείμενο μιας εκλογικής — και μόνο — νίκης. Είναι φανερό πως η «Αλλαγή» οφείλει να προσδιορίσει με σαφήνεια το κοινωνικό-της περιεχόμενο, να υλοποιήσει με συνέπεια τις βασικές εξαγγελίες — που αποτελούν και σημεία σύμπτωσης όλων των προγραμμάτων της δημοκρατικής αντιπολίτευσης — για τις τομές στην Οικονομία, στη Διοίκηση, την Υγεία, την Παιδεία, τους θεσμούς.

Υπάρχει μπροστά στις δυνάμεις της «Αλλαγής» ένα βαρύ και επίμοχθο έργο, που μάλιστα θα επιχειρηθεί σε δυσμενείς διεθνείς συνθήκες και σε όχι ιδιαίτερα ευνοϊκή συγκυρία. Γι' αυτό και αποκτά ιδιαίτερη σημασία οι δυνάμεις της «Αλλαγής» να διασφαλίσουν μια ισχυρή πλειοψηφία στη Βουλή που θα προκύψει από τις μεθαιριανές εκλογές.

Και μάλιστα μια ισχυρή πλειοψηφία που, όσο είναι δυνατό, πρέπει να περιλαμβάνει το σύνολο των πολιτικών δυνάμεων της σημερινής Αντιπολίτευσης, ώστε τα μέτρα της «Αλλαγής» να προκύπτουν από την ευρύτερη δυνατή συναίνεση, να αποκτούν δηλαδή τη μεγαλύτερη πολιτική εγκυρότητα.

Και είναι ακόμα πιο σημαντικό να εκπροσωπηθούν στο νέο κοινοβούλιο όλες οι πολιτικές δυνάμεις της «Αλλαγής», απ' τη στιγμή που δεν υπάρχει αμφιβολία ότι ισχυρή θα είναι η αντίδραση της κυρίαρχης τάξης σε οποιαδήποτε μέτρα θα απειλήσουν τα προνόμιά-της. Και μόνο ένα πλατύ φάσμα κοινωνικών και πολιτικών δυνάμεων, που θα συμπαραταχθεί ενεργά και συγκεκριμένα, μπορεί και να ανασχέσει την αντίδραση και να επιβάλει μια νέα κοινωνική πραγματικότητα.

Άλλωστε ο πολιτικός πλουραλισμός των δυνάμεων της «Αλλαγής» θα αποτελεί και μια ενίσχυση της αναγκαιότητας να αναπτυχθεί κοινωνικής πρωτοβουλίας, καθώς η πολιτική της «Αλλαγής» δεν πρέπει να στηριχθεί μόνο στο κοινοβούλιο, αλλά και στην Αυτοδιοίκηση, το Συνδικάτο, τις πρωτογενείς κοινωνικές συσπειρώσεις.

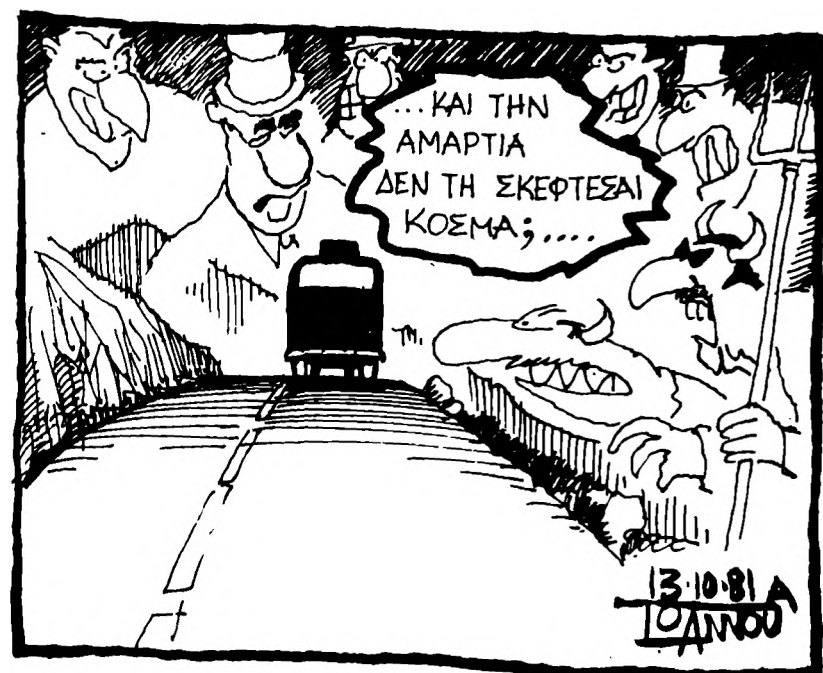
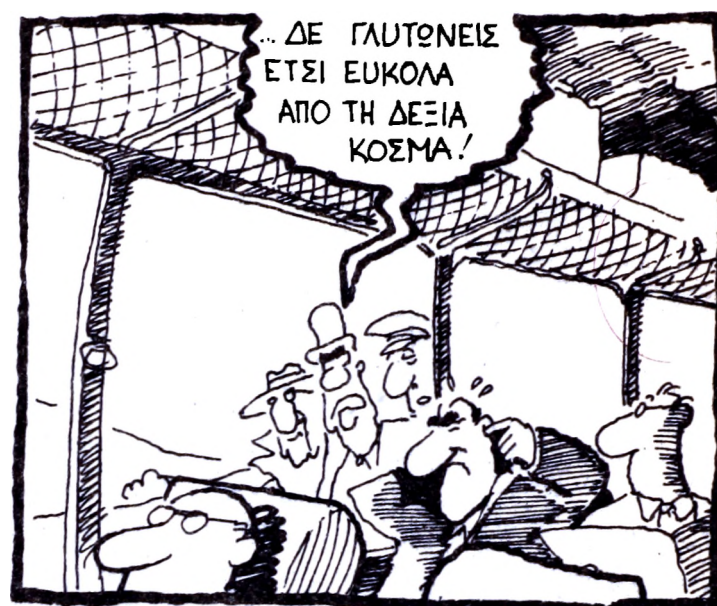
Χρειάζεται μια ισχυρή και πλουραλιστική στις δυνάμεις-της πλειοψηφία επίσης, γιατί στην πραγματικότητα θα ανακύψουν προβλήματα πολύ πιο σύνθετα από εκείνα που γεννά μια προσπάθεια σημαντικών, έστω, μεταρρυθμίσεων. Η ελληνική κοινωνία έχει φτάσει σε ένα αδιέξοδο ζωής και χρειάζεται ένα νέο όραμα, μια νέα προοπτική.

Η Αλλαγή πρέπει να είναι μια πρόταση για μια νέα ποιότητα ζωής, που θα αποτελεί όχι μόνο την άρνηση των προτύπων που μας επιφυλάσσει η Δεξιά, αλλά τον τρόπο έκφρασης και ανάδειξης μιας νέας κοινωνικής αντίληψης, μιας νέας πολιτικής πρακτικής, ενός νέου πολιτισμού.

Σ' αυτή την κατεύθυνση οφείλουμε να συμβάλουμε όλοι. Και τώρα με την ψήφο-μας, και αμέσως μετά τις εκλογές με τη δράση-μας.

Είναι καιρός να δοκιμάσουμε το καινούργιο.

αντί

Όλοι οι «Φεουδάρχες» οριστικά εις την γωνίαν...

Η «ΜΕΛΛΟΝΤΟΛΟΓΙΑ», σαν μέθοδος, σαν τεχνική, δεν έχει ακόμη καταξιώθει από τη ζωή... Όμως, 48 ώρες πριν από τις μεθαιριανές εκλογές, όλα τα προεκλογικά δεδομένα πείθουν ότι το πολιτικό-μας «τοπίο» αλλάζει... Ότι η Δεξιά φεύγει... Και ότι οι δυνάμεις της Αλλαγής, θα σημειώσουν, την Κυριακή, σημαντική νίκη. Κατά το «Βήμα», μάλιστα, η μεγαλύτερη δύναμη της Αλλαγής, το ΠΑΣΟΚ, θα διαθέτει στη νέα Βουλή αυτοδύναμη και άνετη κοινοβουλευτική πλειοψηφία.

ΤΗΝ ΠΡΟΟΠΤΙΚΗ αυτή, αρνείται, φυσικά, να δεχθεί η Δεξιά, που πάντα προσβλέπει σε κάποιον από μηχανής Θεό — είτε λέγεται «διεύρυνση», είτε «προεκλογικές παροχές», είτε «στροφή προς την ακροδεξιά»... — για να σωθεί. Τελευταία, ανακάλυψε το βίαιο θάνατο του Άνουαρ Ελ Σαντάτ («η Λιβύη πανηγυρίζει για τη δολοφονία του Σαντάτ, το ΠΑΣΟΚ πρόσκειται φιλικά προς το καθεστώς της Λιβύης, άρα το ΠΑΣΟΚ επιδοκιμάζει την ατομική τρομοκρατία», κτλ...), ενώ, από την περασμένη Κυριακή, αγκιστρώθηκε από τα αιματηρά επεισόδια του Ηρακλείου, για να «αποδείξει» στους ταλαντευόμενους «τί είδους κυβέρνηση μας επιφυλάσσει το ΠΑΣΟΚ»!

ΤΑ ΕΠΕΙΣΟΔΙΑ της Κυριακής, αποδοκίμασε, βέβαια, το Εκτελεστικό Γραφείο του ΠΑΣΟΚ, υπογραμμίζοντας πως «τα στελέχη και τα μέλη του κινήματος, δεν έχουν καμιά απολύτως σχέση με τις οποιεσδήποτε προκλήσεις ή επεισόδια». Όμως για τη Δεξιά, που δεν μπορεί να ζήσει χωρίς «εθνικούς» ή «κοινωνικούς κινδύνους», τα επεισόδια του Ηρακλείου ήταν μια θεόπεμπτη ευκαιρία, για εκμετάλλευση και δημαγωγία. Βοήθησε σ' αυτό — όπως πάντοτε — και ο καλός φιλοκυβερνητικός Τύπος, με τα υποβολιμαία οκτάστηλά-του: «Πρόγευση φασισμού στην Κρήτη» — τιτλοφόρησε έτσι η «Απογευματινή» ενώ η «Βραδυνή» σκέφθηκε να υιοθετήσει ένα από τα συνθήματα που συχνά αντήχησαν, στους δρόμους της Αθήνας, κατά την τελευταία τετραετία, από δημοκρατικούς πολίτες: «Η τρομοκρατία δεν θα περάσει»!

Όχι μόνον ήττα, αλλά και διάσπαση

ΩΣΤΟΣΟ, καμιά κινδυνολογία ή δημαγωγία — όπως κανένας Σαντάτ ή Θεοτόκης ή... Καραθανάσης — δεν πρόκειται ν' αποτρέψουν την πτώση της Νέας Δημοκρατίας. Όσο για τον κ. Ράλλη, που εξακολουθεί ακόμη να οραματίζεται μια «μεγάλη νίκη» για το κόμμα-του — «η οποία θα ξεπεράσει τη νίκη του 1977 και θα προσεγγίσει τα όρια του θριάμβου που πέτυχε το 1974 η Νέα Δημοκρατία»... — πρόκειται, ασφαλώς, για τραγική περίπτωση, εφόσον όχι μόνον αδυνατεί να συλλάβει τη νέα διάταξη δυνάμεων, όπως διαμορφώνεται, τη στιγμή αυτή, στον ελληνικό πολιτικό χώρο, αλλ' ούτε καν να παρακολουθήσει τα διαδραματιζόμενα μέσα στο ίδιο το κόμμα-του, όπου μια σειρά στελέχη-του — από τον Αβέρωφ ως τον Έβερτ ή τον Μπούτο... — προαλείφονται, από τώρα, σαν επιδοχοί διάδοχοί-του, μετά την ήττα, φυσικά, της Κυριακής.

ΤΗΝ ΗΤΤΑ αυτή, όπως και την «αναπόδραστη» διάσπαση της Νέας Δημοκρατίας, οι περισσότεροι υπουργοί ή πρώην υπουργοί, αρνούνται να την προεξοφλήσουν: «Πώς και γιατί θα διασπασθούμε — λέει, επί παραδείγματι, ο πρώην υπουργός

Εμπορίου κ. Ι. Βαρβιτσιώτης — εφόσον η Νέα Δημοκρατία θα νικήσει»... «Δεν φιλοδοξώ να ηγηθώ οποιουδήποτε προοδευτικού τμήματος της Νέας Δημοκρατίας, μετά τις εκλογές», θα πει ο πρώην υπουργός Συντονισμού κ. Ι. Μπούτος, «φιλοδοξώ όμως να αγωνισθώ για να γίνει η Νέα Δημοκρατία ένα σύγχρονο πολιτικό ευρωπαϊκό κόμμα»... Εξαιρεση αποτελεί ο υπουργός Εξωτερικών, κ. Κ. Μητσοτάκης, που χρησιμοποιεί άλλο στυλ, προκειμένου να εκμυστηρευθεί τις προσωπικές-του ανησυχίες: «Φοβούμαι — θα πει σ' ένα στενό κύκλο κομματικών-του φίλων — ότι νικήσουμε ή χάσουμε τις εκλογές, δεν θ' αποφύγουμε τη διάσπαση»... Όσο για τη μεθοδολογία Αβέρωφ, είναι γνωστή πια και στα νήπια: Από τη μια διακηρύσσει ότι η νίκη της Νέας Δημοκρατίας είναι δεδομένη και η ενότητά-της ακατάλυτη, και από την άλλη — την ίδια ακριβώς στιγμή — διοχετεύει στην «Εγνατία» το κείμενο μιας απόρρητης έκθεσής-του, για την οικονομική κατάσταση που παράλαβε αυτός, σαν αντιπρόεδρος... Στόχος: Να αποστασιοποιηθεί από τις ευθύνες που συνεπάγεται οποιαδήποτε ήττα της Νέας Δημοκρατίας, υπό την ηγεσία του σημερινού αρχηγού και πρωθυπουργού κ. Γ. Ράλλη. Συνεπώς, αν θα ζητηθούν ευθύνες — και θα ζητηθούν — και αν τεθεί — όπως θα τεθεί — θέμα νέου ηγέτη του κόμματος, εγώ, ο Ευάγγελος Αβέρωφ-Τοσίτσας, ταπεινός στρατιώτης του έθνους, προσφέρομαι...

Αλλάζει το πολιτικό κλίμα

Ο ΠΟΛΕΜΟΣ των δελφίνων όμως, μέσα στη Νέα Δημοκρατία, οι εσωτερικές-της έριδες, η απάλειψη των ιδεολογικών-της συνόρων προς την ακροδεξιά και χουντοδεξιά, όλα αυτά, έπαυσαν πια να έχουν μείζονα σημασία, αφού — σύμφωνα με όλες τις ενδείξεις — το κόμμα αυτό, θα πάψει, από μεθαύριο Κυριακή, να είναι κόμμα κυβερνητικό, για να παραχωρήσει τη θέση-του στο Πανελλήνιο Σοσιαλιστικό Κίνημα.

ΜΕ ΤΟ ΠΑΣΟΚ όμως στην κυβέρνηση και τη Νέα Δημοκρατία στην αντιπολίτευση, το όλο πολιτικό κλίμα της χώρας θ' αλλάξει. Και όσο και αν οι στήλες αυτές εξακολουθούν να πιστεύουν ότι η Αλλαγή δεν είναι «εκλογικός περίπατος» και ότι — ταυτόχρονα με την εκλογική ήττα της Δεξιάς — θα πρέπει ν' αρχίσουν να ξηλώνονται οι μηχανισμοί του κράτους της Δεξιάς, το πλέγμα των διεθνών εξαρτήσεων της χώρας από τους Αμερικανούς και το ΝΑΤΟ, (κάτι που δεν φαίνεται να προγραμματίζεται, ως τη στιγμή αυτή, από πλευράς ΠΑΣΟΚ), δεν χωρεί αμφιβολία πως κάτι θ' αρχίσει ν' αλλάζει στη ζωή-μας: Ο πληθωρισμός θα παταχθεί... Το καλάθι της νοικοκυράς στην αγορά, δεν θα γνωρίζει τις «εκπλήξεις» που ως τώρα γνώριζε — από εβδομάδα σ' εβδομάδα, από μέρα σε μέρα... Η αυτόματη τιμαριθμική αναπροσαρμογή — χρόνιο αίτημα των Ελλήνων εργαζομένων — θα γίνει, επιτέλους, θεσμός... Κάποιοι φόροι θα μειωθούν. Και κάποια μέτρα θα ληφθούν, για ν' αντιμετωπισθούν η ύφεση, η ανεργία, η φοροδιαφυγή, η κερδοσκοπία του μεσάζοντα...

ΑΛΛΑ ΚΑΙ η αναγνώριση της εθνικής αντίστασης, 40 χρόνια μετά την εποποιία-της, η καταστροφή των φακέλων διαχωρισμού των Ελλήνων σε «εθνικόφρονες» και «μιάσματα», ο ε-

λεύθερος επαναπατρισμός των πολιτικών προσφύγων, η εισαγωγή του πολιτικού γάμου, κ.ά., θα είναι στοιχεία πρωτοφανή-ρωτα στην καθημερινή ζωή ενός λαού, που μάτωσε, δεινοπάθησε, υποβιάσθηκε, από την μακροχρόνια μονοκρατορία της Δεξιάς.

ΚΑΙ ΑΝ το ΠΑΣΟΚ δεν πραγματοποιήσει τις επαγγελίες-του; Αν η αλλαγή αποδειχθεί απλώς «εναλλαγή»; Τόσο το χειρότερο για το ΠΑΣΟΚ, μια και ο λαός δε θα σταματήσει την πάλη-του για ένα καλύτερο αύριο, για μια πραγματική αλλαγή. Ωστόσο το ΠΑΣΟΚ δεν έχει λόγους να μην προωθήσει εκείνους, τουλάχιστον, τους προεκλογικούς-του στόχους, που δεν συγκρούονται με τους μηχανισμούς του κράτους της Δεξιάς. Η ελληνική άρχουσα τάξη, όσο και να είναι η πιο καθυστερημένη της Ευρώπης, δεν θα είχε αντίρρηση, επί παραδείγματι, να δεχθεί τον πολιτικό γάμο ή να συναινέσει στην αναγνώριση της εθνικής αντίστασης, μια και δεν υπάρχει δυτικοευρωπαϊκή κυβέρνηση — ακόμη και η πιο συντηρητική — που να μην έχει διαχωρίσει το κράτος από την εκκλησία ή να μην έχει τιμήσει τους αγωνιστές της εθνικής αντίστασης. Το «πρόβλημα», συνεπώς, δεν βρίσκεται στην προώθηση στόχων του είδους αυτού. Πρόβλημα θ' ανακύψει από τη στιγμή που η νέα δημοκρατική κυβέρνηση θα επιδιώξει να συντρίψει — αν, βέβαια, έχει τέτοια πρόθεση... — το μικρό συνωμοτικό πυρήνα που υπάρχει και δρα μέσα στις ένοπλες δυνάμεις, κάτω από το πρόσχημα ότι ο στρατός, σε κρίσιμες ώρες, «πρέπει να βουλευέται»... Πρόβλημα θ' ανακύψει από τη στιγμή που η νέα κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ θα θελήσει να προχωρήσει στη βαθμιαία αποκοπή των δεσμών εξάρτησης της χώρας από τους ξένους, από τη στιγμή που θα προωθήσει τη συμμετοχή των εργαζομένων στα κέντρα που παίρνονται οι αποφάσεις, από τη στιγμή που θα θελήσει να θίξει τα συμφέροντα των μονοπωλίων και των άλλων ισχυρών οικονομικών συγκροτημάτων της χώρας...

Θ' ΑΝΤΙΛΕΧΘΕΙ ίσως ότι τα τελευταία αυτά, δεν υπάγονται στις προγραμματικές επιδιώξεις του ΠΑΣΟΚ ή, αν υπάγονται, διατυπώνονται με αμφιλεγόμενες φράσεις. Αυτός, άλλωστε, είναι και ο λόγος που το ΠΑΣΟΚ εγκατέλειψε λ.χ., το αίτημα της αποχουντοποίησης, μιλάει τώρα για «στεγανοποίηση» (και όχι για διάλυση) των ξένων βάσεων, προκρίνει τις «κοινωνικοποιήσεις», από τις «εθνικοποιήσεις» νευραλγικών, για την εθνική οικονομία, επιχειρήσεων, παρακάμπτει τη συνεργασία όλων των αριστερών και κοινωνικών δυνάμεων και, ειδικότε-

ρα, τη συνεργασία σοσιαλιστών - κομμουνιστών, που είναι προϋπόθεση για τη στέρεη Αλλαγή.

Η Αλλαγή και τα κόμματα της Αριστεράς

ΑΛΛΑ ΙΣΩΣ όλα αυτά, δεν έχουν, τούτη τη στιγμή, τη θέση-τους, καθώς μας χωρίζουν ελάχιστες ώρες από τις κάλπες και η Αλλαγή, σαν αίτημα της μεγάλης πλειοψηφίας του λαού, έχει υπερκεράσει τους κομματικούς γραμματισμούς του ΠΑΣΟΚ. Άλλωστε και τα δύο κομμουνιστικά κόμματα της χώρας — το ΚΚΕ και το ΚΚΕ Εσωτερικού —, έχουν και αυτά, σα σύνθημα και σαν πρόγραμμα, την Αλλαγή, στην οποία δίνουν το δικό-τους περιεχόμενο.

ΕΙΝΑΙ ΓΝΩΣΤΟ, βέβαια, ότι η ηγεσία του ΠΑΣΟΚ πιστεύει ότι τα δύο ΚΚΕ θα πρέπει να «εκχωρήσουν» τις ψήφους-τους στο μεγαλύτερο κόμμα της Αλλαγής, «μια και στο ΠΑΣΟΚ έλαχε ο ιστορικός κλήρος να θεμελιώσει αυτοδύναμο την Αλλαγή». Όμως το ρόλο αυτό, είναι φυσικό ν' αμφισβητούν τα δύο ΚΚΕ, που προσφέρονται να στηρίξουν μια κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ, στη νέα Βουλή, αλλ' όχι και να ρίξουν, μεθαύριο, την ψήφο-τους σε άλλο κόμμα. Γιατι, με την ίδια λογική, είπε ο Λ. Κύρκος, μιλώντας στη μεγάλη κεντρική συγκέντρωση του ΚΚΕ Εσωτερικού, στην Ομόνοια, «αύριο θα κληθούμε να ξαναψηφίσουμε ΠΑΣΟΚ, για να μην έρθει η Δεξιά, και μεθαύριο, να ψηφίσουμε πάλι ΠΑΣΟΚ, για να ξανάρθει το ΠΑΣΟΚ... Και, τότε — ρώτησε — πότε θα ρίξουμε την ψήφο-μας, για τα δικά-μας προγράμματα, τα δικά-μας οράματα... Η σημαία-μας — διαβεβαιώνουμε — δεν είναι σημαία ευκαιρίας, αλλά η τιμημένη-μας ιστορία...».

ΕΙΝΑΙ ΛΥΠΗΡΟ, βέβαια, το ότι δεν επιτεύχθηκε, στις εκλογές αυτές, η συνεργασία ανάμεσα σ' όλες τις δυνάμεις της Αλλαγής. Αλλά έστω και έτσι, η Δεξιά «μπαίνει στο χρονοντούλαπο της ιστορίας». Και οι διάφοροι «φεουδάρχες» (Αβέρωφ - φεουδάρχης των ενόπλων δυνάμεων, Λάσκαρης - φεουδάρχης του κυβερνητικού συνδικαλισμού, κτλ.), μπαίνουν, επιτέλους, «εις την γωνίαν»...

ΜΕΘΑΥΡΙΟ Κυριακή, όλοι οι «ζωντανοί άνθρωποι αυτής της γης» — για να θυμηθούμε μια φράση του Δημήτρη Γληνού — ρίχνουν την ψήφο-τους για το Μέτωπο της Αλλαγής.

ΑΝΤΗΝΩΡ

ημερομηνίες

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ

Τετάρτη 7

- Η «Ν.Δ.» έχει μετατρέψει λίγες μέρες πριν τις εκλογές την προεκλογική-της εκστρατεία σε κινδυνολογική και καταστροφολογική υστερία.
- Ανακοινώθηκαν τα αποτελέσματα των εισαγωγικών εξετάσεων για τα Α.Ε.Ι.
- Οι Η.Π.Α. προειδοποίησαν «ξένες δυνάμεις» να μην επιδιώξουν να παρέμβουν στα εσωτερικά της Αιγύπτου μετά τη δολοφονία του προέδρου Σαντάτ.

Πέμπτη 8

- Ο πρόεδρος της Ε.Δ.Α. κ. Η. Ήλιου κάλεσε τα κόμματα που δεν ποχεύουν σε εκλογή βουλευτή σε κάποια περιοχή, να αποσύρουν τους συνδυασμούς-τους υπέρ του

ΠΑΣΟΚ.

- Ο πρόεδρος Μιττεράν και ο καγκελάριος Σμιτ αποδέχθηκαν την αναγκαιότητα ισορροπίας των πυρηνικών δυνάμεων στην Ευρώπη αλλά και σ' ολόκληρο τον κόσμο.

Παρασκευή 9

- Ο ηγέτης του Ισπανικού Σοσιαλιστικού Κόμματος Φ. Γκονζάλες ήρθε στην Αθήνα για να συμπαρασταθεί στον εκλογικό αγώνα του ΠΑΣΟΚ.
- Συνεχίσθηκαν για δεύτερη μέρα στην πόλη Ασιούτ της Αιγύπτου οι συμπλοκές φανατικών μουσουλμάνων και δυνάμεων ασφαλείας.
- Η Γαλλική βουλή ψήφισε νόμο για την εθνικοποίηση της βιομηχανίας χάλυβος της χώρας.

Σάββατο 10

- Τα πρώτα κυβερνητικά μέτρα ανήγγειλε σε μεγάλη λαϊκή συγκέντρωση στη Θεσ/νίκη ο πρόεδρος του ΠΑΣΟΚ κ. Α. Παπανδρέου.
- Κηδεύτηκε ο πρόεδρος της Αιγύπτου Σαντάτ ενώ η πλειοψηφία των ηγετών των Αραβικών χωρών δεν παρέστησαν στην κηδεία.

Κυριακή 11

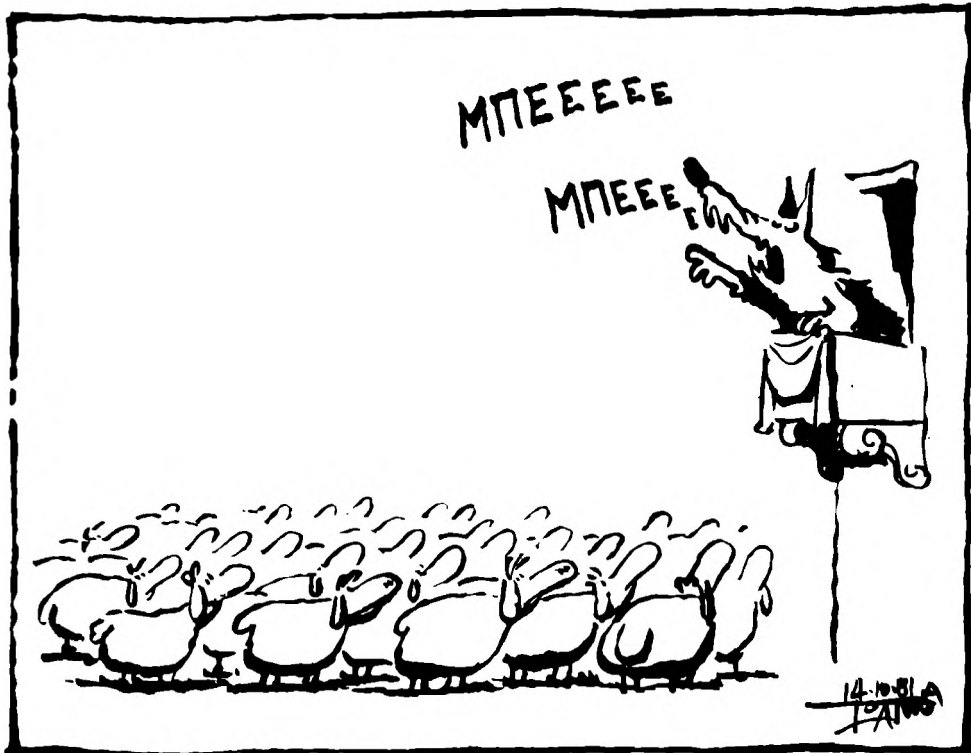
- Σε συγκέντρωση οπαδών-του στο Ηράκλειο μίλησε ο αρχηγός της «Ν.Δ.» κ. Γ. Ράλλης.
- Διαδήλωση 300.000 πολιτών έγινε στη Βόννη της Δ. Γερμανίας κατά των πυρηνικών όπλων και της εξωτερικής πολιτικής που ακολουθεί η κυβέρνηση Σμιτ.

Δευτέρα 12

- Πραγματοποιήθηκαν στην Αθήνα οι προεκλογικές συγκεντρώσεις του ΚΚΕ εσωτ. στην Ομόνοια και της ΕΔΗΚ στο Σύνταγμα.
- Ο υπουργός εξωτερικών των Η.Π.Α. Α. Χαίηγκ περέμεινε στην Αίγυπτο μετά την κηδεία του προέδρου Σαντάτ για συνομιλίες με τον αντιπρόεδρο Χ. Μουμπάρακ.

Τρίτη 13

- Έγινε η προεκλογική συγκέντρωση του Κ.Κ.Ε. στο Σύνταγμα.
- Άρχισε στο Μπλάκπουλ της Β. Αγγλίας το ετήσιο συνέδριο του Συντηρητικού Κόμματος, στο οποίο η κ. Θάτσερ αντιμετωπίζει προβλήματα εξ αιτίας της πτώσης της δημοτικότητας του κόμματος.

ΔΙΑΛΟΓΟΣ ΠΑΡΑ — ΚΑΙ ΠΕΡΑ ΑΠΟ ΤΙΣ ΕΚΛΟΓΕΣ

Οι εκλογές δεν προσφέρονται συνήθως για διάλογο. Είναι η εποχή της σύγκρουσης μονοσήμαντων προτάσεων, η εποχή των — κατ' ανάγκην — διλημματικών επιλογών. Παρ' όλ' αυτά, η ανάγκη του διαλόγου και του σεβασμού των απόψεων, η ήρεμη και ψύχραιμη εκτίμηση, δεν παύουν να αποτελούν το ουσιαστικό υπόβαθρο κάθε πολιτικής στάσης, δηλαδή και της εκλογικής.

Αυτή η προϋπόθεση της ώριμης επιλογής, δεν υπηρετήθηκε από όλες τις πλευρές και σ' αυτές τις εκλογές. Ο μονόλογος του μπαλκονιού, η αποκλειστικότητα της αλήθειας, υπήρξαν το κύριο γνώρισμα της εκλογικής κομματικής τακτικής όλων εν τέλει των φορέων. Τα προβλήματα και οι απόψεις όμως εξακολουθούν να υπάρχουν· πιο σύνθετα απ' το σύνθημα, πιο απαιτητικά από τις προγραμματικές διακηρύξεις.

Το ΑΝΤΙ, που θεωρεί πολύτιμη υποθήκη και απαραίτητη προϋπόθεση της πολιτικής το διάλογο, προσπάθησε σε όλη την προεκλογική περίοδο να αναδείξει τα πραγματικά προβλήματα που εκκρεμούν πίσω από τις κάλπες, τις εκλογικές τακτικές των κομμάτων.

Και σ' αυτό το τεύχος δημοσιεύουμε σειρά άρθρων αλλά και επιστολών που καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα απόψεων και προτάσεων· προτάσεις που πολλές φορές απηχούν την προβληματική άτυπων πολιτικών χώρων ή και αναπτύσσουν θέσεις κομμάτων που διεκδικούν την εξουσία.

Μια και δεν θέλουμε να αποφασίζει κάποιος «πριν από μας για μας», δεν θέσαμε κανένα περιορισμό στη δημοσίευση των προτάσεων, ούτε προκατασκευάσαμε κάποια επιλογή.

Η εγκυρότητα άλλωστε των ιδεών αποδειχνεται από την εδραίωσή-τους στην πράξη. Αυτή την πράξη θελήσαμε να υποβοηθήσουμε.

Και είναι αναγκαία αυτή η συζήτηση γιατί είναι φανερό ότι το πρόβλημα των σχέσεων των κομμάτων της Αριστεράς, θα τεθεί με νέους όρους από τις 19 Οκτώβρη, όχι μόνο λόγω των συσχετισμών που θα προκύψουν αλλά λόγω της διαφορετικής σχέσης προς την εξουσία που θα διαμορφωθεί.

Θέλουμε να ελπίζουμε ότι μετά τις εκλογές θα υπάρξει μια αναζωογόνηση των κοινών αναζητήσεων των δυνάμεων της Αριστεράς. Εμείς πάντως θα συμβάλουμε όσο μπορούμε.

ΣΤΡΑΤΟΣ, ΑΤΥΧΗΜΑΤΑ...

Κι άλλο «ατύχημα» σε στρατιωτική μονάδα... Δυο νέα παιδιά έχασαν τη ζωή-τους σε στρατόπεδο της Λήμνου γιατί κάποιος «ευνοούμενος» είχε χόμπυ-του να «παίζει με τα όπλα» και να ασκείται στη σκοποβολή.

Οι κανονισμοί που ίσχυαν για όλους τους άλλους δεν περνούσαν για τον Ανδρέα Μатσαγγρή που μ' ένα M-1 και εφτά σφαίρες θέλησε να παίξει «ρωσική ρουλέτα» με στόχο τους δυο οπλίτες...

Ποιός όμως είναι ο Αντρέας Μатσαγγρής που εξασφάλισε την κάλυψη όχι μόνο των ανωτέρων-του αλλά και του υπουργείου Εθνικής Άμυνας για τα «εκλεκτά παιγνίδια» του στο «νησί των χαρακτηρισμένων»;

Οι πληροφορίες λένε ότι ο δολοφόνος των δυο στρατιωτών:

- Υπηρετούσε πριν την κατάταξή-του στο στρατό στην αμερικανική πρεσβεία, όπως και ο πατέρας-του.
- Προοριζόταν για τη βάση του ΝΑΤΟ στη Στουτγάρδη.
- Στις 4 Αυγούστου έριξε οκτώ πυροβολισμούς στον αέρα για να τιμήσει την «εθνική γιορτή». Το ίδιο έκανε και στις 29 Αυγούστου, μέρα της «συντριβής των κομμουνιστοσυμμοριτών στο Γράμμο...».
- Απειλήσε με γεμάτο όπλο αξιωματικό που του έκανε παρατηρήσεις να μην πυροβολεί στον αέρα όταν βρίσκεται στη σκοπιά.
- Συνήθιζε να τρομοκρατεί τους στρατιώτες αφαιρώντας από χειροβομβίδες την περόνη και εισβάλλοντας στους θαλάμους φωνάζοντας «θα γίνει της κακομοίρας».

Αν αυτό είναι το «ποιόν» του Μатσαγγρή τότε εύκολα καταλαβαίνει κανένας πώς βρήκε τον «μπάρμπα» στο Πεντάγωνο και στο υπουργείο του κ. Αβέρωφ.

...ΚΑΙ ΟΙ ΕΚΛΟΓΕΣ

Πρεμούρα έχει πιάσει τους διοικητές των στρατιωτικών μονάδων, ποιός ξέρει έπειτα από τί είδους υποδείξεις, να «εξηγήσουν» στους φαντάρους-τους, μερικές ημέρες πριν τις εκλογές, την διαφορά μεταξύ: «Ελεύθερων και ολοκληρωτικών καθεστώτων». Πρόκειται για μάθημα, με ολωσδιόλου... συμπτωματικό το θέμα, που γίνεται την ώρα της Εθνικής Ηθικής Διαπαιδαγώγησης (της γνωστής σ' όλους ΕΗΔ) που, όπως μαθαίνουμε, μετονομάστηκε σε «Ενημέρωση Υπηρεσιακών Θεμάτων» (ΕΥΘ).

Το γεγονός επισημαίνομε σε σχόλιο του προηγούμενου τεύχους του ΑΝΤΙ (τχ. 189) μόνο που δεν είχε υποπέσει στην αντίληψή-μας το παρακάτω, πραγματικό, περιστατικό που συνέβη στο 218 Τάγμα Εθνοφυλακής, γνωστό, άλλωστε, για πλείστα όσα.

Το μάθημα, λοιπόν, ανέλαβε (όπως τυχαίως, βέβαια) να κάνει ο ίδιος ο διοικητής της μονάδας, νέος στο πόστο και

με διαγωγή άμεμπτη, ομολογουμένως, απέναντι στους στρατιώτες, ως σήμερα. Ήθελε όμως να εφαρμόσει την... «αλληλοδιδασκτική μέθοδο» και με συνεχείς ερωτήσεις επιχειρούσε να του δώσουν οι ίδιοι οι φαντάροι, έστω με παράδειγμα, τον ορισμό του «ολοκληρωτικού» κράτους. Κι ενώ οι περισσότεροι κοίταζαν αδιάφορα... ψηλά και κάποιοι άλλοι πραγματικά δεν καταλάβαιναν και πολλά πράγματα, μερικοί ανέλαβαν να πελαγοδρομήσουν τον άτυχο διοικητή στις χώρες του... τρίτου κόσμου, κάπου με- ταξύ... Κύπρου και Κούβας!

Οπότε, μη αντέχοντας, έκανε την μοιραία και, κατά δια- βολική σύμπτωση, την ατυχή σε έμπνευση ερώτηση σε α- νήξερο λοχία: «Πές-μου εσύ, ένα κράτος όπου δεν γίνον- ται απεργίες. Στην... Πολωνία, ας πούμε, γίνονται;». Και ο λοχίας, αφελώς: «Στην Πολωνία, κ. διοικητά, γίνεται της... το κάγκελο!».

Κάγκελο κι ο διοικητής.

Όμως επειδή περιστατικά σαν το παραπάνω αποκαλύ- πτουν την κοροϊδία της υπόθεσης, πιθανώς, κάπου, να κα- λύπτουν τις, στην ουσία, άνωθεν παρεμβάσεις σε θέματα όπως η ψήφος των στρατευμένων νέων.

Παρ' ότι και μεγάλο μέρος της Αντιπολίτευσης επιδόθη- κε τους τελευταίους μήνες σε πολλά κολακευτικά σχόλια για τις Ένοπλες Δυνάμεις της χώρας-μας, δεν πρέπει να μας διαφεύγει το ποιοί τις χρησιμοποιούν σαν πολιτικό εργαλείο της παράταξής-τους και τί, κάποτε, συμβαίνει πίσω από τις περελάσεις, τις ημερήσιες διαταγές, τις ευ- μενείς αναφορές στα «στρατευμένα νιάτα της πατρίδας- μας».

ΤΟ ΕΥΡΩΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟ ΚΑΙ ΟΙ ΕΚΛΟΓΕΣ

Μια εξαιρετικά ενδιαφέρουσα πλευρά των προσεχών ε- ξελίξεων είναι η σύμπτωση των εκλογών για το Εθνικό κοινοβούλιο και την Ευρωβουλή. Η σύμπτωση αυτή επι- τρέπει — σε ένα βαθμό — να ερμηνευτεί σαφέστερα η α- κριβής βούληση του εκλογικού σώματος καθώς είναι νόμι- μη η πρόβλεψη πως θα υπάρχει διαφοροποίηση των πο-

σοστών των κομμάτων στις δυο κάλπες.

Το γεγονός βέβαια δεν θα αποτελέσει μια ελληνική ι- διορρυθμία. Και στις άλλες ευρωπαϊκές χώρες έχει παρα- τηρηθεί μια σχετική απόκλιση των ποσοστών των κομμά- των ως προς τις εκλογές του Ευρωκοινοβουλίου. Αλλά στη χώρα-μας το ειδικό ενδιαφέρον προκύπτει από το γε- γονός ότι στις προγραμματικές διακηρύξεις δύο τουλάχισ- τον κομμάτων — του ΠΑΣΟΚ και του ΚΚΕ —, υπάρχει η

ΔΥΣΚΟΛΟΙ ΚΑΙΡΟΙ ΓΙΑ... ΠΡΙΓΚΙΠΕΣ

Μάλλον την έχουν άσχημα, σ' αυτές τις εκλογές, τόσο οι «φεουδάρχες» όσο και οι... «το- πάρχες» της Δεξιάς. Και δεν α- ναφερόμαστε στον κ. Ε. Αβέ- ρωφ που νιώθει επικίνδυνα την αναπνοή του συνυποψηφίου- του Νεοδημοκράτη κ. Πανούρη στους ώμους-του, καθώς κι οι δυο λαχανιάζουν για την επα- νεκλογή-τους. Μιλάμε για τον ομογάλακτο αλλά... μειδίσαν- τα, αργότερα, κ. Κωστή Στεφα- νόπουλο, τον οποίο όλες οι πληροφορίες από την Αχαΐα

τον φέρνουν δεύτερο, μετά τον κ. Αντρέα Ζαΐμη που λέγε- ται ότι την επιτυχία-του θα την οφείλει στην επιτυχημένη δι- κτύωσή-του στα (υπέρ-)δεξιά κυκλώματα της περιοχής. (Άλ- λωστε δεν πέρασε και πολύς καιρός από τότε που περιερχό- ταν τα χωριά εξυμνώντας τα χαρίσματα του «φυσικού» αρχηγού-του κ. Αβέρωφ και κα- ταφερόμενος κατά του κ. Γ. Ράλλη).

Και νά 'ταν αυτή η μοναδική ανησυχία για τον κ. Στεφανό- πουλο... Ός και η αστυνομία τον... «κατατρέχει», αφού τον ανάγκασε (Ο TEMPORA Ο ΜΟ-

RES!) να κατεβάσει προεκλογι- κό πανώ-του που κρέμασε πλη- σίστια στο εκλογικό κέντρο του Νεοδημοκράτη, επίσης, κ. Αργυρόπουλου.

Υπάρχουν βέβαια κάποιες διατάξεις «περί γειτνίασεως των εκλογικών κέντρων». Υ- πάρχει όμως και μια ιστορία που διηγούνται όταν, κάποτε, ο τότε αρχηγός της ΕΡΕ ρώτη- σε... εμπειρογνώμονα κομμα- τάρχη-του, μετά από μια συγ- κέντρωση, «πώς βλέπει τα πράγματα» στις επερχόμενες εκλογές. Κι αυτός αντί για α-πάντηση είπε: «Για κοίτα, κ. πρόεδρε, το χωροφύλακα. Κα- θόταν μακριά απ' τη συγκέν- τρωση. Κι ούτε τώρα έρχεται κοντά-μας. Κακό σημάδι αυ- τό...».

Θα δούμε, λοιπόν, αν οι ιστο- ρίες, τα παραμύθια κι οι παρα- βολές λένε πάντοτε την αλή-

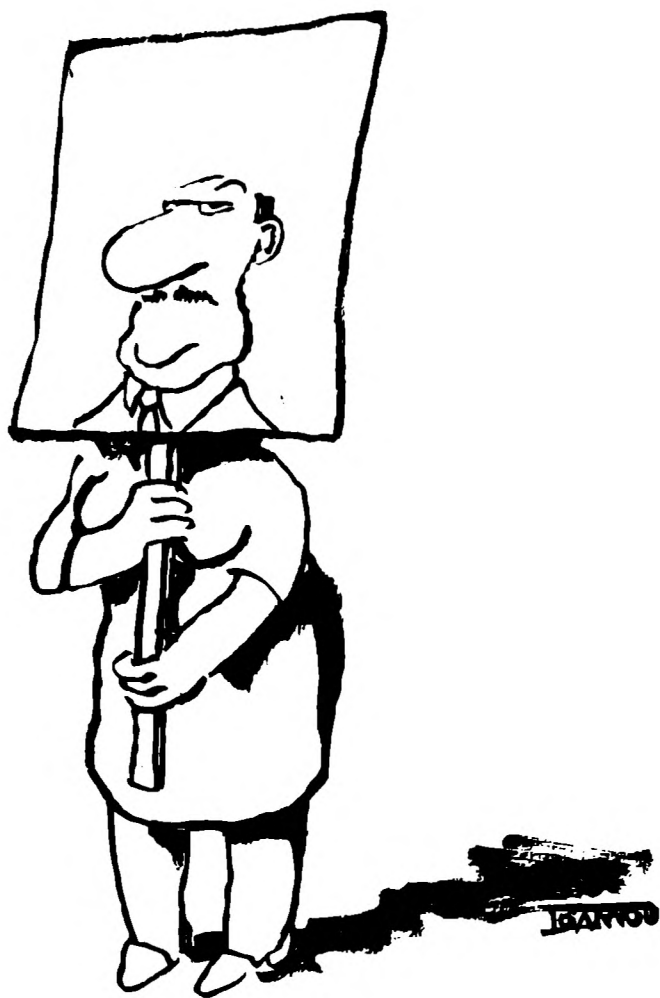
θεια...

Ο ΚΑΛΕΣΑΣ ΤΟΥ ΚΑΛΕΣΑΝΤΟΣ

Το παν, σ' αυτό τον κόσμο, είναι να διαθέτεις ιδεολογική συνέπεια, αρχές και να κάνεις σωστές πολιτικές επιλογές. Τότε θα μπορείς, αν είσαι κόμ- μα, να καλείς (ποιούς δεν έχει σημασία) να ψηφίσουν ένα άλ- λο κόμμα και ταυτόχρονα να καλείς το άλλο κόμμα, εκεί που δεν βγάζει βουλευτή, να καλέ- σει, με τη σειρά-του, τους ψη- φοφόρους-του να ψηφίσουν έ- να τρίτο κόμμα...

Η τιμή ανήκει στο ΕΚΚτ. (για τους μη επαΐοντες: Ελληνικό τμήμα της Ποσαδικής 4ης Διε- θνούς) που εξέδωσε κάλεσμα για την υπερψήφιση του ΚΚΕ, καλώντας ταυτόχρονα το ΚΚΕ, στις περιοχές που δεν βγάζει βουλευτή, να προτείνει ψήφι-

του Γιάννη Ιωάννου

ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ
Η προ και μετ' εκλογική
«ΠΡΟΟΠΤΙΚΗ»

τεύχος Νο 2. Εφημερίδα κοινωνικής κριτικής
και πολιτικής πάλης.

κατηγορηματική θέση της απόρριψης της ένταξης στην ΕΟΚ και η άποψη του ΠΑΣΟΚ για δημοψήφισμα, «εφόσον το αποδεχτεί ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας».

Από μια σκοπιά, λοιπόν, μια διαφορά ποσοστών από την ψήφο για το Εθνικό Κοινοβούλιο, προσθετική ή αφαιρετική, θα είχε τη σημασία-της. Για παράδειγμα, αν το ΠΑΣΟΚ και το ΚΚΕ συγκεντρώσουν μεγαλύτερο ποσοστό για το Ευρωκοινοβούλιο απ' ό,τι για το ελληνικό κοινοβούλιο θα μπορούμε να υποθέσουμε ότι έμμεσα πριμοδοτείται στο ειδικό αυτό θέμα η άποψη της αποχώρησης ή, έστω, του δημοψηφίσματος. Ένα μειωμένο όμως ποσοστό, θα μπορούσε να σημαίνει μια έμμεση αλλά σαφή ένδειξη, ότι πολλοί ψηφοφόροι που θεωρούν αναγκαία την ενδυνάμωση του ΠΑΣΟΚ ή του ΚΚΕ στην ελληνική βουλή, θα ήθελαν μια διαφορετική αντιμετώπιση της ευρωπαϊκής προοπτικής από τα δύο κόμματα.

Είναι μάλιστα σαφές, πως ενώ η «Νέα Δημοκρατία» είχε εξ αρχής σαφή αίσθηση της σκοπιμότητας συνταύτισης των δυο θεμάτων, το ΠΑΣΟΚ και το ΚΚΕ, μόλις τελευταία ρίχνουν το βάρος της καμπάνιας-τους και στην κατεύθυνση των εκλογών για το Ευρωκοινοβούλιο.

Αν πάντως αληθεύσει η υπόθεσή-μας για τη διαφοροποίηση επιλογών που θα προκύψει από τις δυο κάλπες, τότε θα πρέπει να ενισχυθεί η άποψη ότι οι γενικές βουλευτικές επιλογές είναι ανεπαρκείς για να καταδηλώσουν τον κοινωνικό και πολιτικό πλουραλισμό. Στο βαθμό λοιπόν που θα υπάρξει πραγματική πρόθεση αναθεώρησης του Συντάγματος, οι προοδευτικές δυνάμεις οφείλουν να θεσμοποιήσουν μια διαδικασία δημοψηφισμάτων, αντίστοιχη περίπου με εκείνη που ισχύει στην Ιταλία και σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες, όπου θα είναι δυνατό να εκδηλώνεται με τη μεγαλύτερη δυνατή σαφήνεια η κοινωνική

και πολιτική βούληση, της πηγής κάθε εξουσίας, του καλά πληροφορημένου και δυναμένου να εκφραστεί χωρίς διλήμματα λαού.

Ίδωμεν...

ΟΙ ΠΡΟΕΚΛΟΓΙΚΕΣ ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ

Στη διάρκεια της προεκλογικής περιόδου οι κυβερνώντες, μέχρι τις 17 Οκτωβρίου, έχουν προχωρήσει σε μια προσπάθεια δέσμευσης της νέας κυβέρνησης με υπογραφή συμβάσεων, κλείσιμο διαπραγματεύσεων και άλλες ενέργειες με στόχο να δημιουργηθεί ένα πλέγμα υποχρεώσεων την επόμενη των εκλογών, με την ελπίδα να επιβάλουν λύσεις που αυτοί θεωρούν ως σωστές, στη νέα κυβέρνηση.

Η Διοίκηση της ΔΕΗ, ένας από τους φορείς που μάταια χρόνια τώρα προσπαθεί να πείσει το καταναλωτικό κοινό ότι αποτελεί εξαίρεση στην κοινή διαπίστωση ότι η δημόσια διοίκηση της χώρας-μας αποτελεί μοναδικό και ίσως παγκόσμιο φαινόμενο ως προς το έργο που υποτίθεται ότι πρέπει να αποδίδει, πραγματοποίησε σε χρόνο ρεκόρ διαπραγματεύσεις με ενδιαφερόμενους για τη σύμβαση κατασκευής θερμοηλεκτρικών σταθμών στο Αμύνταιο ύψους 16 δισεκατομμυρίων. Η Δ.Ε.Π. παραχώρησε εννιά μέρες πριν τις εκλογές τον Θερμαϊκό κόλπο για έρευνες στην πολυεθνική SHELL και την τελευταία στιγμή «ναυάγησαν» οι διαπραγματεύσεις για την παραχώρηση του Δέλτα του Νέστου στην εταιρεία SUN-OIL. Αν μάλιστα ληφθεί υπόψη ότι τέτοιες διαπραγματεύσεις σαν αυτές που έκανε η ΔΕΗ δεν διαρκούν λιγότερο από ένα χρόνο και όταν μάλιστα ομάδα εργασίας του υπουργείου Βιομηχανίας γνωματεύει ότι, η με διαφορετικό τρόπο δημοπρασία των σταθμών θα μπορούσε να αποφέρει στη ΔΕΗ όφελος τουλάχιστο δύο δισεκατομμυρίων, θεωρούμε ότι είναι βάσιμες οι υποψίες ότι «κάποιοι» πριν τις εκλογές βιάστηκαν να «τακτοποιηθεί» το θέμα.

Προκύπτει αυτόματα, έτσι, ένα τεράστιο θέμα ηθικής αλλά και νομικής τάξης για τις διοικήσεις των οργανισμών αλλά και τους αρμόδιους υπουργούς, που με κάθε τρόπο προσπαθούν να δημιουργήσουν τετελεσμένα γεγονότα ακόμα και στις δώδεκα παρά πέντε. Επειδή όμως οι

ση του ΠΑΣΟΚ: «για ν' ανοίξει ο δρόμος στην Αριστερά».

Πρόκειται, σίγουρα, για την πεμπτούσια του... «Λαϊκού Μετώπου».

Καλού-κακού, πάντως, παρουσιάζουμε και το σκεπτικό:

«Είναι ανάγκη να ψηφιστεί το ΚΚΕ, επειδή αντιπροσωπεύει το καλύτερο μέρος της κομμουνιστικής πρωτοπορίας και του εργατικού κινήματος, και συγχρόνως αντιπροσωπεύει τα Εργατικά Κράτη (σοσιαλιστικές χώρες) που είναι το μοναδικό ιστορικά δοκιμασμένο όργανο για την ανάπτυξη οποιασδήποτε χώρας.

Ταυτόχρονα, καλούμε το ΚΚΕ να προτείνει την ψήφιση του ΠΑΣΟΚ, στις περιοχές όπου δεν βγάζει σίγουρα βουλευτή, για να εξασφαλιστεί η ήττα της Δεξιάς, και για ν' ανοίξει ο δρόμος σε μια κυβέρνηση της Αριστεράς, στηριγμέ-

νης στα Συνδικάτα, στους Δήμους, σ' όλα τα όργανα των μαζών, μ' ένα αντικαπιταλιστικό πρόγραμμα ανάπτυξης της χώρας και λύσης των προβλημάτων του λαού».

ΠΕΡΙ ΑΡΕΤΗΣ Ο ΛΟΓΟΣ...

Η σεμνότητα είναι αρετή, λέγαν οι παλιότεροι. Και μάλιστα πολλοί θεωρούν ότι πρέπει να είναι η κύρια αρετή κάθε επίδοξου δημόσιου άνδρα. Σ' αυτές τις εκλογές πάντως, η αρετή ηττάται κατά κράτος σε όλους τους τόνους και σε όλες τις πτέρυγες των πολιτικών δυνάμεων. Και αν μεν η «ύβρις» της αλαζονείας περιοριζόταν στην αυτοδιαφήμιση των ικανοτήτων του υποψήφιου δημόσιου άνδρα: «η ιδεολογική και πολιτική-του συγκρότηση, η άρτια επιστημονική-του κατάρτιση, οι πολύπλευρες οργανω-

τικές ικανότητές-του, μαζί με τη μαχητικότητά-του...», θα ήταν ίσως απλό δείγμα αυτογνωσίας, της μιας ή της άλλης ποιότητας.

Όταν όμως ο ίδιος υποψήφιος δημόσιος άνδρας (πρόκειται για τον κ. Διονύση Μπουλούκο, υποψήφιο του ΠΑΣΟΚ στην Α' Αθηνών) συμπεριλαμβάνει στο βιογραφικό-του κομμάτια της πρόσφατης ιστορίας, τότε γεννιέται και άλλης τάξεως πρόβλημα.

Διαβάζουμε για παράδειγμα στο ίδιο αυτοβιογραφικό του ίδιου υποψήφιου ότι υπήρξε: «από τους εμπνευστές, οργανωτές και πρωταγωνιστές των Πανσπουδαστικών Συνεδρίων (...) θεμελιωτής του νεώτερου φοιτ. κινήματος... Η ηγετική-του φυσιογνωμία δεσπόζει στους αγώνες του φοιτ. κινήματος... δίκαια η περίοδος αυτή χαρακτηρίζεται σαν "περιο-

δος ΔΙΟΝΥΣΗ ΜΠΟΥΛΟΥΚΟΥ"». (Με κεφαλαία στο αυτοβιογραφικό).

Ω! Τλήμον αρετά... όλα όσα έγιναν το '57-'63 έγιναν άραγε για να στείλουν στη Βουλή τον κ. Διον. Μπουλούκο το 1981;

ΠΑΠΑΠΟΛΙΤΙΚΑ

Στη Τροιζηνία ο υποψήφιος της «Ν.Δ.» (τώρα, μαζί με τους χουντικούς) κ. Παπαπολίτης εί-

πε: «Εδώ στον Πόρο το ΠΑΣΟΚ είναι ά-πορο και, απέναντι στον Γαλατά, α-γαλάτιστο».

Τιμούμε το χιούμορ. Και το χιούμορ των μελλοθανάτων τιμούμε διπλά.

ΠΑΡΩΧΗΜΕΝΟΣ ΜΕΛΛΩΝ

Ο κ. Κ. Στεφανάκης, υποψήφιος της «Ν.Δ.» στη Β' Αθηνών, τ. Διοικητής της «Κτηματικής» και τώως υπουργός Δικαιοσύνης (πάντα «ενημερωμένος»,

περιπτώσεις αυτές αποτελούν δείγματα μόνο της αχαλίνωτης προεκλογικής-δεσμευτικής λειτουργίας φορέων της δημόσιας διοίκησης για τη νέα κυβέρνηση που θα προκύψει από τη λαϊκή ετυμηγορία, θεωρούμε ότι τέτοια θέματα πρέπει να αντιμετωπισθούν στο σύνολό-τους από την επόμενη των εκλογών.

Έτσι, εκτός από τα μέτρα τα οποία πρέπει να παρθούν για να αντιμετωπιστεί η κατάσταση που κληροδοτεί η «Νέα Δημοκρατία» στη δημόσια διοίκηση και τη διοικητική κρατική μηχανή, οι δεσμεύσεις που έχουν επιβάλει οι κυβερνώντες σε κρίσιμα θέματα για την οικονομία του τόπου είναι αμφισβητήσιμες, μπορούν να ανατραπούν και να ενταχθούν με νέα μορφή στο πρόγραμμα της αλλαγής.

ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΝΟΘΕΙΑ ΚΑΙ ΑΥΤΗ;

Πληθαίνουν οι καταγγελίες πολιτών — που κατάγονται κυρίως από νησιά — ότι συναντούν ανυπέρβλητες δυσκολίες για την προμήθεια εισιτηρίων για τις τρεις προηγούμενες των εκλογών ημέρες. Και αυξάνονται επίσης οι μαρτυρίες για μαζική προαγορά εισιτηρίων από την «Ολυμπιακή» ή ακτοπλοϊκών γραμμών από παράγοντες της «Νέας Δημοκρατίας», εισιτήρια που φυσικά παραδίδονται σε «ημέτερους» ψηφοφόρους. Το φαινόμενο φυσικά δεν είναι νέο, αλλά ούτε και οι επιπτώσεις-του μικρές. Πρόκειται ουσιαστικά για αποκλεισμό χιλιάδων πολιτών από τη δυνατότητα να ασκήσουν το εκλογικό-τους δικαίωμα, πολιτών που γνώρισμά-τους — κατά «σύμπτωση» — είναι η αντιπολιτευτική-τους τοποθέτηση.

Αν σκεφτεί μάλιστα κανείς πως σε πολλές περιφέρειες, όχι χιλιάδες αλλά και εκατοντάδες ή και δεκάδες ψήφων κρίνουν την έκβαση των ποσοστών, τότε έχει κανείς δικαίωμα να χαρακτηρίσει τον αποκλεισμό από το δικαίωμα του εκλέγειν σαν νόθευση του εκλογικού αποτελέσματος. Και δεν είναι τυχαίο, που φαινόμενα που ήδη είχαν καταγγελθεί απ' το '67, επαναλαμβάνονται βελτιωμένα και επαυξημένα, από τους ίδιους ανθρώπους, της ίδιας παράταξης.

Είναι καιρός άνθρωποι και παράταξη της Δεξιάς να κάνουν ένα μακρύ-μακρύ ταξίδι, εκτός εξουσίας. Και αυτή τη φορά άναυλα. Θα φροντίσουμε όλοι γι' αυτό.

τόσο που όταν ερωτήθηκε στη Βουλή για την παλαιότερη δίωξη του «ΑΝΤΙ» με τον Α.Ν. 375, ο άνθρωπος είχε βρεθεί αδιάβαστος), σε συνέντευξη που έδωσε στην εφημερίδα «Μάχη» (περιφερειακή εφημερίδα Κάτω Πατησίων - Αχαρνών) έδωσε τόσες υποσχέσεις με «ΘΑ»: «ΘΑ σώσουμε την Αθήνα, ΘΑ αυξήσουμε τους σταθμούς για τη μέτρηση μολύνσεως, ΘΑ ελέγχουμε τις βιομηχανίες, ΘΑ φτιάξουμε πράσινο κτλ, κτλ...».

Μα όλα αυτά τα ΘΑ μόνον μια αδοκίμαστη Αντιπολίτευση συγχωρείται να τα λέει: Όχι και ένας μέχρι πρό τινος υπουργός παράταξης που κυβερνά — τουλάχιστον μίαν επταετία. Θα μπορούσε ο κ. Στεφανάκης να περιμένει λίγες μέρες ακόμα. Από Δευτέρα στη Βουλή, σαν αντιπολίτευση, θα έχει άνεση να μας πει πολλά

ΘΑ.

Αν βέβαια βρίσκεται στα έδρανα...

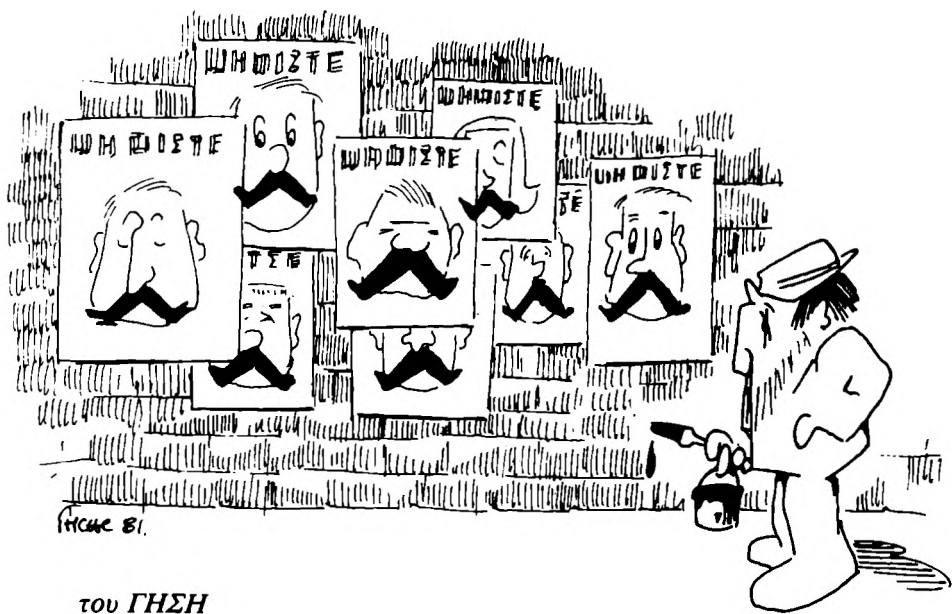
ΤΟΣΟ ΝΕΟΣ

Τα προεκλογικά βιογραφικά και οι «στημένες» συνεντεύξεις έβγαλαν στον αφρό τόσα πολλά για τους επίδοξους τριακόσιους.

Ιδού μια περίπτωση: Ο νέος πολιτευτής της «Ν.Δ.» — άξιος κληρονόμος του μπαμπά — μόλις 36 χρόνων και πόσα έχει καταφέρει ως τα σήμερα! σταχυολογούμε:

Το 1967 «αυτοεξορίζεται στο Παρίσι για να αποφύγει περαιτέρω (;) διώξεις από την άθλια χούντα»!

Το 1977 «μετά την παραίτηση του κ. Γ. Μαύρου που προκάλεσε τη διάλυση της ΕΔΗΚ προσχωρεί χωρίς ανταλλάγματα στη Ν.Δ.». (Μεταξύ-μας τώ-

του ΓΗΣΗ

ΑΝΑΖΗΤΗΣΤΕ ΤΟΝ ΔΟΛΟΦΟΝΟ

Η αυτοκτονία του Λεωνίδα Τσαγκαράκη, πατέρα των αδελφών Τσαγκαράκη, που θεωρήθηκαν από την Ασφάλεια σαν ύποπτες για τον εμπρησμό των πολυκαταστημάτων της Αθήνας, είναι μια ακόμη πράξη μιας τραγωδίας και παράλληλα μιας πολιτικής σκευωρίας.

Αυτής που εξύφαναν, πριν μήνες, οι διωκτικές αρχές με την συνεργασία των κυβερνητικών παραγόντων, όταν καταζητούσαν σ' ολόκληρη την Αθήνα τις δυο κοπέλες, δίκην εξιλαστήριων θυμάτων. Μα, ωστόσο, συνεργός είναι και μερίδα του Τύπου που αποσπώντας δηλώσεις από τον, χαμένο στην δίνη των γεγονότων, πατέρα και στη συνέχεια κάνοντάς-τον δακτυλοδεικτούμενο αυτόν και την οικογένειά-του, έφτασε μετά τον θάνατό-του να γράφει πως τον πήραν στο λαιμό-τους, με τις πράξεις-τους, οι κόρες-του. (!)

Εθελουφλία, πολιτική σκοπιμότητα, ξετσιπωσιά; Καθ' ένα ξεχωριστά κι όλα αυτά μαζί.

Η διατύπωση ότι ο πατέρας Τσαγκαράκης υπήρξε θύμα της κρατικής τρομοκρατίας, ίσως φανεί απόλυτη σ' όσους θέλουν να ξέρουν σε ποιόν ανήκει το δάκτυλο που τραβά την σκανδάλη ενός όπλου.

Όμως την κοινωνική μόνωση, την ασφυξία, τον «στιγματισμό» και το αδιέξοδο, τα κινούν συνήθως κάποιες πράξεις και συγκεκριμένα νήματα. Ποιά δάκτυλα κίνησαν αυτά;

ρα, τι τό 'θελε αυτό το «χωρίς ανταλλάγματα»).

Και άλλα έπραξε που δεν τα αναφέρει — ίσως από «στενότητα χώρου» — ότι δηλαδή μετά την Μεταπολίτευση ήτο και «ολίγον ευρωκομμουνιστής» και μετά τον κ. Μαύρο στους προθαλάμους της ΕΔΗΚ του κ. Ζιγδη εσύχναζε. Αλλά και ο μπαμπάς-του, επίσης από την ΕΔΗΚ πέρασε στη «Ν.Δ.» για να εξοφλήσει με την πολιτική-του καριέρα. Αυτό αποτέλεσε άλλωστε την ύστατη υποθήκη προς το γιό.

Τόση δραστηριότητα σε τόσο λίγο χρόνο. Φαντάζεστε το μέλλον αυτού του παιδιού; Πόσες δυνατότητες έχει ακόμα...

«Μα είναι πολύ απλό. Δεν το καταλαβαίνετε;», έτσι λέει ο ίδιος ο κ. Βασιλάτος — ο Βασιλάκης δηλαδή.

Αυτή η «άθλια» χούντα... Γιατί άθλια αλήθεια; Δεν ενημερώ-

θηκε ο Βασιλάκης για τους συνυποψήφιούς-του; Στην ίδια εφημερίδα-τους π.χ. τη «Βραδυνή», συνεντευξιάζεται και ο άλλος λαμπρός νέος, ο κ. Απόστολος Ανδρεουλάκος, πολιτευτής το '77 (περίοδος ΕΔΗΚ για τον άλλον) της «Εθνικής Παράταξης». Και να ξέρατε πόσα άλλα παρέλειψε και ο κ. Ανδρεουλάκος...

Αλλά για πολιτευτές θα μιλάμε τώρα;

Από δίφυλλο που κυκλοφόρησε τις μέρες αυτές «Μια Γυναικεία Ομάδα».

ΤΙ ΨΗΦΙΖΟΥΝ ΟΙ ΓΕΛΟΙΟΓΡΑΦΟΙ ΚΑΙ ΜΙΑ ΔΗΛΩΣΗ ΤΗΣ ΕΡΤ ΤΟΥ ΓΙΑΝΝΗ ΚΑΛΑΪΤΖΗ

ΓΕΙΑΣΑΣ! ΑΠΟΛΙΤΙΚΟΙ ΑΡΧΗΓΟΙ
ΜΑΣ ΕΧΟΥΝ ΗΔΗ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΕΙ
ΤΙ ΘΑ ΨΗΦΙΖΟΥΝ ΟΙ ΜΙΚΡΟΜΕ-
ΣΑΙΟΙ ΟΙ ΕΠΙΣΤΗ-
ΜΟΝΕΣ ΟΙ ΚΑΛΛΙ-
ΤΕΧΝΕΣ ΟΙ ΕΡΓΑ-
ΤΕΣ ΟΙ
ΣΥΝΤΑΞΙΟΥΧΟΙ
ΟΙ ΝΕΟΙ ΚΑΙ
ΟΙ ΓΥΝΑΙΚΕΣ

ΑΝΑΓΚΑΙΟΣ ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟΣ
ΓΙΑΤΙ ΟΙ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΔΕΝ
ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΕΙΝΑΙ ΟΥΤΕ
ΜΙΚΡΟΜΕΣΑΙΟΙ ΟΤΕ
ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΕΣ ΟΤΕ
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΕΣ ΟΤΕ
ΕΡΓΑΤΕΣ ΟΤΕ
ΣΥΝΤΑΞΙΟΥΧΟΙ
ΚΑΙ ΠΟΛΥ ΠΕΡΙΣ-
ΣΟΤΕΡΟ ΝΕΕΣ

ΦΟΡΕΣ ΛΟΙΠΟΝ ΤΟ ΚΑΘΑΡΟ
ΜΟΥ ΚΟΥΣΤΟΥΜΙ ΠΕΡΑΣΑ ΤΗΝ
ΔΟΚΙΜΑΣΙΑ ΤΟΥ ΜΑΚΙΓΙΑΣ ΓΙΑ
ΝΑ ΣΑΣ ΠΩ ΤΙ
ΘΑ ΨΗΦΙΖΟΥΝ
ΟΙ ΓΕΛΟΙΟΓΡΑΦΟΙ
(ΑΛΛΟΣ
ΑΝΑΓΚΑΙΟΣ
ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟΣ)

ΠΡΩΤΑ-ΠΡΩΤΑ ΣΚΕΦΤΗΚΑ
ΜΗΠΩΣ ΟΙ ΓΕΛΟΙΟΓΡΑΦΟΙ
ΘΑ ΜΠΟΡΟΥΣΑΝ ΝΑ
ΨΗΦΙΖΟΥΝ
ΔΕΞΙΑ
ΑΛΛΑ ...

ΤΗΝ ΒΡΗΚΑ ΒΑΡΒΑΡΗ
ΥΠΟΥΛΗ ΣΙΧΑΜΕΝΗ
ΑΥΤΑΡΧΙΚΗ ΑΓΡΑΜΜΑΤΗ
ΚΑΙ
ΦΥΣΙΚΑ
ΤΗΝ
ΑΠΕΡΙΨΑ

ΚΑΤΟΠΙΝ
ΜΕΛΕΤΗΣΑ
ΤΗΝ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ
ΤΗΣ ΑΡΙΣΤΕΡΑΣ

ΑΛΛΑ ΤΗΝ
ΒΡΗΚΑ ΔΥΣΤΥΧΗ
ΜΙΖΕΡΗ
ΚΑΚΟΜΟΙΡΑ
ΑΥΤΑΡΧΙΚΗ
ΑΓΡΑΜΜΑΤΗ
ΚΑΙ ΦΥΣΙΚΑ
ΤΗΝ ΑΠΕΡΙΨΑ

ΚΑΙ
ΤΟΤΕ
Η
ΑΠΑΝΤΗΣΗ
ΗΡΘΕ
ΣΧΕΔΟΝ
ΑΠΟ
ΜΟΝΗ
ΤΗΣ

ΟΙ ΓΕΛΟΙΟΓΡΑΦΟΙ
ΨΗΦΙΖΟΥΝ
ΠΑΣΟΚ

ΘΕΕ ΜΟΥ! ΓΙΑΦΑΝΤΑΣΟΥ...
ΠΑΣΟΚ

ΕΥΤΥΧΟΣ ΠΟΥ
ΕΙΜΑΙ ΚΟΜΙΣΤΑΣ

~~Η ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΤΗΣ ΕΡΤ ΣΥΝΕΣΤΗΣΕ ΚΑΤ' ΑΡΧΗΝ ΣΤΟΝ Κ. ΚΑΛΑΪΤΖΗ ΝΑ ΑΠΑΛΕΙΨΗ ΤΙΣ
ΦΡΑΣΕΙΣ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟΝ Κ. ΠΑΠΑΝΤΡΕΟΥ ΤΟΝ ΥΙΟΝ ΠΑΠΑΝΤΡΕΟΥ ΤΗΝ ΚΥΡΙΑΝ ΠΑΠΑ-
ΝΤΡΕΟΥ ΚΑΙ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΕΠΙΜΟΝΗ ΑΡΝΗΣΗ ΤΟΥ ΤΙΣ ΠΕΡΙΕΚΟΨΕ ΩΣ ΑΝΑΡΜΟΣΤΕΣ
ΚΑΙ ΑΝΑΠΟΔΕΙΚΤΕΣ. ΤΟ ΙΔΙΟ ΕΓΙΝΕ ΚΑΙ ΓΙΑ ΤΙΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ ΤΟΥ ΣΤΟ ΙΔΙΟ ΤΟ ΠΑΣΟΚ
ΓΙΑ ΤΟΝ ΑΥΤΑΡΧΙΣΜΟ ΤΟΥ ΔΗΛΑΔΗ ΤΗΝ ΑΓΡΑΜΜΑΤΟΣΥΝΗ ΤΟΥ Κ.Λ.Π Κ.Λ.Π Κ.Λ.Π
ΠΕΡΙΜΕΝΟΝΤΑΣ ΤΙΣ ΔΙΑΜΑΡΤΥΡΙΕΣ ΤΩΝ ΓΕΛΟΙΟΓΡΑΦΩΝ ΔΗΛΩΝΟΥΜΕ ΟΤΙ :
ΓΙΑ ΟΛΑ ΤΑ ΠΑΡΑΠΑΝΟ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΕΙΝΑΙ Ο Κ. ΚΑΛΑΪΤΖΗΣ Ο ΟΠΟΙΟΣ ΩΣ ΓΝΩΣΤΟΝ ΨΗΦΙΖΕΙ ΚΚΕ ΕΣΟΤ-
Η ΕΡΤ~~

ΠΙΝΑΚΑΣ 1
ΤΥΧΑΙΑ ΔΕΙΓΜΑΤΟΛΗΨΙΑ ΧΩΡΙΣ ΝΑ ΛΗΦΘΟΥΝ ΥΠ' ΟΨΗ
ΟΙ ΜΗ-ΑΠΟΚΡΙΣΕΙΣ

(ΔΙΩΝΥΜΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΓΙΑ ΟΛΕΣ ΤΙΣ ΚΛΑΣΕΙΣ)

ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΚΟΜΜΑ	Ψήφοι	%	Σφάλμα	Διακύμανση	
ΠΑΣΟΚ	269	44,83	4,07	40,77	48,90
ΝΕΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ	159	26,50	3,62	22,88	30,12
ΚΚΕ	91	15,17	2,96	12,21	18,12
ΕΘΝ. ΠΑΡΑΤΑΞΗ	22	3,67	1,59	2,08	5,26
ΚΚΕεσωτ.	14	2,33	1,29	1,04	3,63
ΚΟΔΗΣΟ	13	2,17	1,25	0,92	3,42
ΕΔΗΚ	10	1,67	1,11	0,56	2,78
ΠΑΡ.ΚΕ	5	0,83	0,81	0,02	1,64
ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΟΙ	4	0,67	0,74	-0,07	1,40
ΕΔΑ	1	0,17	0,41	-0,24	0,58
ΑΛΛΟ ΚΟΜΜΑ	1	0,17	0,41	-0,24	0,58
ΛΕΥΚΟ	11	1,83	1,16	0,68	2,99

ΠΙΝΑΚΑΣ 2
ΤΥΧΑΙΑ ΔΕΙΓΜΑΤΟΛΗΨΙΑ ΧΩΡΙΣ ΝΑ ΛΗΦΘΟΥΝ ΥΠ' ΟΨΗ
ΟΙ ΜΗ-ΑΠΟΚΡΙΣΕΙΣ

(ΚΑΤΑΝΟΜΗ POISSON ΓΙΑ ΜΙΚΡΕΣ ΣΥΧΝΟΤΗΤΕΣ)

ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΚΟΜΜΑ	Ψήφοι	%	Σφάλμα	Διακύμανση	
ΠΑΣΟΚ	269	44,83	4,07	40,77	48,90
ΝΕΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ	159	26,50	3,62	22,88	30,12
ΚΚΕ	91	15,17	2,96	12,21	18,12
ΕΘΝ. ΠΑΡΑΤΑΞΗ	22	3,67	1,59	2,08	5,26
ΚΚΕεσωτ.	14	2,33		1,71	4,24
ΚΟΔΗΣΟ	13	2,17		1,59	4,03
ΕΔΗΚ	10	1,67		1,23	3,39
ΠΑΡ.ΚΕ	5	0,83		0,68	2,27
ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΟΙ	4	0,67		0,58	2,03
ΕΔΑ	1	0,17		0,35	1,26
ΑΛΛΟ ΚΟΜΜΑ	1	0,17		0,35	1,26
ΛΕΥΚΟ	11	1,83		1,34	3,60

κατηγορίας ατόμων. Τα καταναλωτικά γκάλλοπ ξέρουν αυτό το μυστικό και όταν μπορούν το χρησιμοποιούν.

Στις 10/9 ο «Ταχυδρόμος» με τίτλο «Το ΠΑΣΟΚ με αυτοδύναμη πλειοψηφία» δημοσίευσε ένα γκάλλοπ από το οποίο προέκυπτε ότι στην περιοχή της πρωτεύουσας ένα ποσοστό 44,8% ψηφίζει ΠΑΣΟΚ και κατά την κρίση του δημοσιογράφου το ποσοστό αυτό θα διατηρηθεί σε πανελλήνια κλίμακα, άρα συμπέρασμα ο τίτλος του γκάλλοπ. Το αυθαίρετο συμπέρασμα του δημοσιογράφου ανήκει στον εντυπωσιασμό για τον οποίο μίλησα πιο πάνω και αυτό δεν είναι για σχολιασμό εδώ. Θα χρησιμοποιήσω όμως τα στοιχεία αυτού του γκάλλοπ για να δούμε πόσες εκούσιες ή ακούσιες παραλείψεις σε μια έρευνα μπορούν να οδηγήσουν σε συμπεράσματα που προσφέρονται για κάθε είδους ερμηνεία. Ασφαλώς τρωτές έρευνες για λογαριασμό διαφόρων εντύπων έχουμε δει πολλές τελευταία αλλά και παλιότερα. Όλοι ξέρουμε ότι 8 στις 10 νοικοκυρές... ότι 4 στους 5 οδοντογιατρούς, και έχουμε υποστεί απόπειρες αριθμοεντυπωσιασμού και νομίζω πως είναι καιρός να αρχίσει να μας ενοχλεί η κατάσταση (όσους τουλάχιστον δεν πειθόμαστε εύκολα). Η έρευνα λοιπόν του «Ταχυδρόμου» δεν είναι η μόνη που προσπαθεί επηρεασμό πάνω σε σοβαρότατο θέμα, ούτε η μόνη-μας ανησυχία για τα γκάλλοπ. Αυτή η έρευνα θα μας χρησιμεύσει όμως σαν ένα καλό παράδειγμα, γιατί δημοσιεύτηκαν όλες (μάλλον) οι λεπτομέρειες που χρειάζονται για να στηρίξουμε το σχόλιο αυτό.

Ας αρχίσουμε λοιπόν από τον πίνακα για τους ειδικούς, ό-

πως τον ονομάζει ο «Ταχυδρόμος». Με λίγη προσοχή στη στήλη «περιθώριο λάθους» θα δούμε ότι η ΕΔΑ π.χ. μπορεί να πάρει και λιγότερο από τίποτε στις εκλογές. Επειδή αυτό βέβαια είναι λίγο δύσκολο, ο συντάκτης του πίνακα είχε την ευελιξία στην αμέσως επόμενη στήλη να κάνει την αφαίρεση $0,17-0,34=0$. Ο Πίνακας 1 είναι αναπαραγωγή του πίνακα του «Ταχυδρόμου» μόνο που οι υπολογισμοί ξανάγιναν (γι' αυτό και υπάρχουν μικροδιαφορές). Το ελάττωμα εδώ είναι στα μικρά κόμματα, γιατί χρησιμοποιήθηκε ο ίδιος τύπος προσεγγίσεως της κατανομής του ποσοστού με τα μεγάλα κόμματα. Όταν όμως ο αριθμός των θετικών απαντήσεων είναι αρκετά λιγότερος από 15, τότε «η διωνυμική κατανομή παραμένει αισθητά κεκλιμένη και η κανονική προσέγγιση δεν είναι ικανοποιητική» (Snedecor-Cochran). Χρησιμοποιείται λοιπόν άλλος τρόπος υπολογισμού του διαστήματος εμπιστοσύνης (Χ. Χαραλαμπίδης). Αυτές οι λεπτομέρειες δεν είναι βέβαια κατανοητές στους περισσότερους αναγνώστες, αλλά είναι απαραίτητες για να θεμελιώσουν την αμφισβήτησή-μου για τα γκάλλοπ. Ο Πίνακας 2 είναι παρόμοιος με τον Πίνακα 1, μόνο που έχουν γίνει οι διορθώσεις. Η παράλειψη αυτή βέβαια δεν μπορεί να αποδοθεί σε πρόθεση εντυπωσιασμού, αλλά είναι πιθανό να είναι ακριβώς το αντίθετο, δηλ. εφόσον το αν η ΕΔΑ πάρει ένα ή μισό τα εκατό δεν είναι και πολύ εντυπωσιακό δημοσίευμα, δεν χρειάζεται να είμαστε και πολύ ακριβολόγοι στις αναλύσεις-μας, δηλαδή υπεραπλούστευση. Παράλληλα, αυτή η πρώτη παράλειψη που περιγράψαμε, δεν είναι και τόσο πα-

ΠΙΝΑΚΑΣ 3
ΜΙΑ ΥΠΟΘΕΣΗ

ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΚΟΜΜΑ	Ψήφοι	%	Σφάλμα	Διακύμανση	
ΠΑΣΟΚ	269	37,68	3,63	34,05	41,30
ΝΕΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ	159	22,27	3,12	19,14	25,39
ΚΟΔΗΣΟ	123	17,23	2,84	14,39	20,07
ΚΚΕ	106	14,85	2,68	12,17	17,53
ΕΘΝ. ΠΑΡΑΤΑΞΗ	22	3,08	1,34	1,74	4,42
ΚΚΕεσωτ.	14	1,96		1,44	3,56
ΕΔΗΚ	10	1,40		1,03	2,85
ΠΑΡ.ΚΕ	5	0,70		0,57	1,91
ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΟΙ	4	0,56		0,49	1,71
ΕΔΑ	1	0,14		0,29	1,06
ΑΛΛΟ ΚΟΜΜΑ	1	0,14		0,29	1,06
ΛΕΥΚΟ	11	1,54		1,13	3,03

ΠΙΝΑΚΑΣ 4
ΟΡΙΑ ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗΣ 95% ΟΤΑΝ ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΕΙ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑ
ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΜΗ ΑΠΟΚΡΙΝΟΜΕΝΟΥΣ

ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΚΟΜΜΑ	Κάτω όριο	Πάνω όριο
ΠΑΣΟΚ	34,26	5705
ΝΕΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ	19,24	41,26
ΚΚΕ	10,28	31,17
ΕΘΝ. ΠΑΡΑΤΑΞΗ	1,79	20,34
ΚΚΕεσωτ.	0,93	18,96
ΚΟΔΗΣΟ	0,82	18,79
ΕΔΗΚ	0,52	18,25
ΠΑΡ.ΚΕ	0,08	17,29
ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΟΙ	0,00	17,08
ΕΔΑ	0,00	16,39
ΑΛΛΟ ΚΟΜΜΑ	0,00	16,39
ΛΕΥΚΟ	0,62	18,43

ραμορφωτική των αποτελεσμάτων.

Υπάρχουν δύο πολύ σημαντικά σημεία που έχουν αγνοηθεί σ' αυτό το γκάλλοπ. Πρώτα απ' όλα η δειγματοληψία που έγινε ήταν «απλή τυχαία», όπως λέμε στη Στατιστική (παρ' όλο που και γι' αυτό έχω ενδοιασμούς, όπως π.χ. το ίσο δείγμα ανδρών και γυναικών: όταν κάνουμε τυχαία δειγματοληψία παίρνουμε στην τύχη και όσοι άνδρες και όσες γυναίκες, αλλιώς μου θυμίζει τη φράση «σε διαλέξαμε για να είσαι τυχαίος»). Αυτό σημαίνει ότι η πρωτεύουσα θεωρήθηκε ολόκληρη σαν ένας ομογενής δειγματοληπτικός χώρος και δεν λήφθηκε υπόψη ότι π.χ. η Β' εκλ. περιφέρεια του Πειραιά συμπεριφέρεται διαφορετικά από την Α' της Αθήνας. Αυτή η παράλειψη έχει σαν αποτέλεσμα να μεγαλώνει το πάνω - κάτω, η διασπορά δηλαδή. Το πόσο σοβαρό είναι αυτό θα το δούμε πιο κάτω. Εδώ θα αναφέρουμε μόνο ότι η σχετική ακρίβεια των εκτιμήσεων που κάνουμε ειδικά όταν υπάρχουν εκτιμώμενα μεγέθη γύρω στο 10% και που σε ορισμένες περιοχές φτάνουν πολύ ψηλότερα, μπορεί να περνάει το 17 προς 10 (Cochran).

Αν απλά υποθέσουμε ότι δεν λήφθηκαν μέτρα για την ελάττωση του τυπικού σφάλματος (που είναι εκτίμηση της διασποράς), τότε κάποιος μπορεί να σκεφτότανε «μα αφού έχουμε 26 +/- 3,6 δεν είναι και πολύ πάνω - κάτω, παίρνω μια καλή εκτίμηση του αποτελέσματος». Ναι, αλλά είναι πράγματι έτσι τα πράγματα;

Στο ρεπορτάζ του «Ταχυδρόμου» αναφέρεται ότι «μόνο το 16%, από όσους κλήθηκαν να πάρουν μέρος στο εκλογικό γκάλλοπ, αρνήθηκαν να συμμετάσχουν σε αυτό. Γι' αυτό οι ερευνητές πλησίασαν συνολικά 714 άτομα ώστε να πάρουν απαντήσεις από 600 άτομα, δηλαδή τον απαιτούμενο αριθμό». Κατ' αρχήν, γιατί ο απαιτούμενος αριθμός είναι 600 και όχι 590; Θα μπορούσε να υπάρχει ένας συγκεκριμένος αριθμός δείγματος που θα τον καθόριζε ο σχεδιασμός, αν υπήρχαν δύο λόγοι. Ο πρώτος είναι το κόστος της δειγματοληψίας (π.χ. δεν έχουμε λεφτά για περισσότερα από 600 δείγματα), αλλά εδώ δεν συντρέχει τέτοιος λόγος, και ο δεύτερος είναι ο περιορισμός της διασποράς σε ορισμένα επίπεδα, αλλά όπως είδαμε πιο πάνω δεν έχει γίνει προσπάθεια τέτοια, όπως φαίνεται από τον τρόπο που έγινε η έρευνα. Αλλά κι αν ακόμη θέλαμε σώνει και καλά 600, δεν θά 'πρεπε να αντικαθιστούμε τους αρνούμενους να απαντήσουν, αλλά να σχεδιάσουμε ένα μεγαλύτερο

δείγμα από την αρχή, προβλέποντας περίπου το ποσοστό των μη αποκρίσεων από προηγούμενες έρευνες. Και πάλι βέβαια δεν θα πέφταμε ακριβώς στο 600, αλλά κάπου εκεί. Ο Kish γράφει: «Αντικατάσταση για τους μη αποκρινόμενους γίνεται καμιά φορά για θεραπεία. Συνήθως αυτό είναι λάθος, γιατί οι αντικαταστάτες ενισχύουν τις απόψεις των προθύμων και όχι των αρνούμενων». Εδώ λοιπόν είναι η μεγάλη υπεραπλούστευση και θα κάνουμε μια ακρότατη υπόθεση για να φανεί πώς ανατρέπονται τα αποτελέσματα.

Θα υποθέσουμε ότι οι οπαδοί του ΚΟ.ΔΗ.ΣΟ. είναι δύστροποι χαρακτήρες και απέφυγαν να απαντήσουν ή έριξαν λευκό, με αποτέλεσμα 100 από τους αρνούμενους και 10 από τα λευκά να είναι οπαδοί του ΚΟ.ΔΗ.ΣΟ. Παράλληλα υποθέτουμε ότι οι υπόλοιποι αρνούμενοι και λευκά είναι ΚΚΕ. Τότε δείτε τι γίνεται στον Πίνακα 3. Ξαφνικά το ΚΟ.ΔΗ.ΣΟ. διεκδικεί δεύτερη κατανομή όπως και το ΚΚΕ. Και πραγματικά είναι τόσο σημαντικό στις δειγματοληψίες το ποσοστό των μη αποκρίσεων που αυτό το «μόνο 16%» θα έπρεπε να θεωρηθεί απογοητευτικά μεγάλο. Και θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν τεχνικές, όπως αυτές που προτείνει ο Deming, για να μειωθεί. Αλλά δεν χρησιμοποιήθηκαν και άρα δεν υπάρχει καμιά πληροφορία για τη συμπεριφορά αυτού του 16%. Ο Πίνακας 4 παρουσιάζει τα πραγματικά συμπεράσματα που δικαιούμαστε να βγάλουμε απ' αυτό το γκάλλοπ (Cochran). Και όπως βλέπετε, με 95% σιγουριά μπορούμε να πούμε ότι π.χ. η Νέα Δημοκρατία στην περιοχή της πρωτεύουσας θα πάρει 19-41%. Αυτό όμως το ξέραμε, δεν χρειαζόταν Στατιστική.

Και επειδή υπάρχουν κι άλλες ευαισθησίες που θα μπορούσα να γράφω μέχρι τις άλλες εκλογές, θά 'θελα να καταλήξω με τα λόγια του Χαφ: «Αν έχετε ένα τσουβάλι με χίλια φασόλια άσπρα και κόκκινα ανακατεμένα και θέλετε να μάθετε πόσα είναι τα άσπρα, ένας είναι ο καλύτερος τρόπος. Μετρήστε-τα όλα». Και αυτό πρόκειται να γίνει την ημέρα των εκλογών.

ΑΝΑΦΟΡΕΣ

- D. Huff, «How to lie with statistics».
- Snedecor-Cochran, «Statistical methods».
- Χ. Χαλαμπιδής, «Ασκήσεις Στατιστικής».
- L. Kish, «Survey sampling».
- W. Cochran, «Sampling techniques».

ΝΕΦΕΛΗ - ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΕΧΝΗΣ

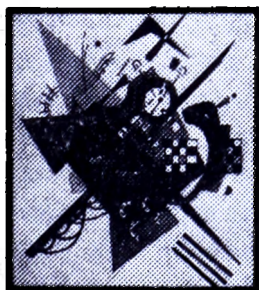
ΤΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ΤΟΥ NIJINSKY

ΝΕΦΕΛΗ

WASSILY KANDINSKY

Γιά τὸ πνευματικό
στή τέχνη

ΝΕΦΕΛΗ

ΝΕΦΕΛΗ - ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΕΧΝΗΣ

Μαυρομιάλη 9, Αθήνα Τηλ. 3607744

ΤΑΒΕΡΝΑ "ΤΟ ΠΕΡΙΒΟΛΙ ΤΟΥ ΡΟΔΟΛΦΟΥ."

ΜΥΤΙΛΗΝΗΣ 59 ΚΑΙ ΑΓ. ΖΩΝΗΣ Τηλ: 86.48.659

Εξόρμηση

ΒΔΟΜΑΔΙΑΤΙΚΗ
ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ

Πλάτσα: η είσοδος στο χωριό.

Πλάτσα 1981. Χώρος κενός. Πέτρινα σπίτια με χτισμένα τα παράθυρα. Μαζί κι η ομορφιά του τοπίου να σφαδάζει μπρος στην ερήμωση και την εγκατάλειψη. Καταλυτική για την κατοπινή εξέλιξη του χωριού η ερήμωσή του. Η Αμερική της περασμένης δεκαετίας — και κατά δεύτερο λόγο η Αυστραλία κι ο Καναδάς — υπήρξαν τα μεγάλα χωνευτήρια όπου αναζητήθηκε το όραμα «της καλύτερης τύχης». Επίδοξος αντικαταστάτης-τους τα τελευταία χρόνια η Αθήνα, όπου εγκαταστάθηκαν τα 2/3 του πληθυσμού του χωριού. Ωστόσο, ο σύλλογος των Πλατσιοτών στην Αθήνα ελάχιστα ενδιαφέρεται για το χωριό και τα προβλήματά-του.

Την σχετική ισορροπία γεννήσεων-θανάτων από το 1965 έως το 1969 διαδέχτηκε η κατακόρυφη πτώση των γεννήσεων (καμία, από το 1974 έως το 1980). Μόνο τα τελευταία δέκα χρόνια (1971-1980) είχαμε 47 θανάτους και μόνο τρεις γεννήσεις.

ΤΑ ΠΟΛΛΑ παλιά αρχοντικά, οι επιβλητικές εκκλησίες (απομεινάρια κάποιας άλλης εποχής) χάνονται μαζί με τους νέους «που όλο φεύγουν και δεν ξαναγυρίζουν». Ο ρυθμός ελάττωσης των κατοίκων αυξάνεται χρόνο με το χρόνο. Οι αριθμοί μιλούν από μόνοι τους: 280 κάτοικοι το 1981, 305 το 1971, 610 το 1961. Τα παραπάνω νούμερα βέβαια — παρμένα από τις αντίστοιχες απογραφές — αναφέρονται και στα τρία χωριά (Πλάτσα, Λοσνά ή Πηγή, Κοτρώνι), που αποτελούν από το 1958 την Κοινότητα Πλάτσας.

ΕΔΩ που τα λέμε όμως, τί να απογράψει κανείς; Το (κατά τα άλλα γραφικό) Κοτρώνι που αριθμεί μόλις δύο Έλληνες κατοίκους ή την (επίσης γραφική) Πηγή όπου οι κάτοικοι είναι 10 και τα σπίτια 40; Αλλά κι ολόκληρη η γύρω περιοχή δεν είχε καλύτερη τύχη. Πριν την επανάσταση του 1821 η Πλάτσα ήταν έδρα της καπετανίας του Ζυγού. Μετά έγινε πρωτεύουσα του δήμου Πέφνου. Το 1840, με τη συγχώνευση των δήμων Λεύκτρου, Μηλιάς, Θαλαμών, Πολιάνας και Καστανιάς σ' ένα δήμο — το δήμο Λεύκτρου —, έγινε πρωτεύουσά-του. Ο πληθυσμός του δήμου ανερχόταν τη χρονιά της ίδρυσής-του στους 5.728 κατοίκους. Το 1971, η περιοχή του τώως δήμου Λεύκτρου (ο δήμος καταργήθηκε το 1910) αριθμούσε 2.687 κατοίκους. Σήμερα

μόλις 1.133. Μέσα σε δέκα χρόνια η περιοχή έχασε το 57,8% του πληθυσμού-της!

ΜΑΖΙ με την ερήμωση της περιοχής χάνονται σιγά-σιγά τα παλιά ήθη κι έθιμα: γάμοι, πανηγύρια, μοιρολόγια, υφαντά ή ό,τι άλλο μπορεί να συνθέσει αυτό που ονομάστηκε «παράδοση»... Καμιά κίνηση από πουθενά για να καταγραφεί και να σωθεί ό,τι τουλάχιστον έχει εναπομείνει. Αλλά εδώ που τα λέμε, ούτε φούρνος δεν υπάρχει πια στο χωριό — έκλεισε πριν από τρία χρόνια. Για γάμους και πανηγύρια θα μιλάμε;

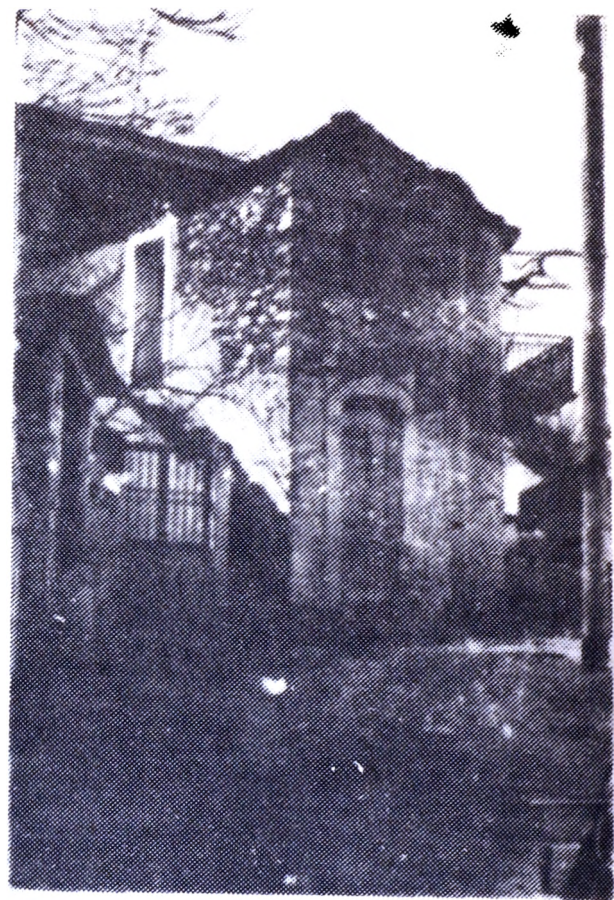
ΤΟ ΕΠΙΣΗΜΟ κράτος απ' την άλλη μεριά, πατρονάει, υπόσχεται, υφαρπάζει, αλλοιώνει. Ας όψεται και το αμέριστο ενδιαφέρον του Υπουργείου Πολιτισμού και Επιστημών, του ΕΟΤ και της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας, που την «διατηρητέα λόγω εξαιρετικού φυσικού κάλλους» γειτονική πόλη Καρδαμύλη την μετέτρεψαν σε τόπο όπου το «GREECE IS BOYZOUKI» και το «GREECE GOES SYRTAKI» συναλλάσσεται με τα «HARILLOS BEACH» και το «Εμείς εντό Καρνταμίλη, αργκαλιό πλέξει-πλέξει» των κατοίκων...

ΤΟ ΧΩΡΙΟ στη δεκαετία του '60 ή και παλιότερα. Μια ζωή διαφορετική και από τη μητρόπολη μα και από την επαρχία... Ο καθένας συμμετέχει στις δουλειές όπου και όπως μπορεί. Ακόμα και τα παιδιά: «Σε ηλικία ε-

ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΤΗ ΛΗΘΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΡΗΜΩΣΗ

Πλάτσα Μεσσηνίας

των Χριστίνας Τσεκούρα
Θάνου Φουργιώτη

φτά ετών τα κορίτσια αλλά και τα αγόρια είχαν πολλά να κάνουν σε σχέση με τα παιδιά της πολιτείας: πολλές δουλειές στο σπίτι και στο χωράφι. Μαζί μ' όλα αυτά και το σχολείο».

Πλάτσα: Τότε... και σήμερα

ΝΕΡΟ στα σπίτια δεν υπήρχε. Έτσι, τα κεντρικά πηγάδια του χωριού — της Γέρνιτσας στην Αγιά-Μαρίνα, το Βατοπήγαδο, ο Μπριζοτός, η Τσαγγαρίστρα — γίνονταν τόπος συγκέντρωσης της «μαρίδας» του χωριού, που πήγαινε 5 φορές περίπου τη μέρα για να κουβαλήσει νερό με τους σίγκλους (ή σιγκλιά = κουβάδες). Έτσι το πηγάδι αποτελούσε παράλληλα και τόπο παιχνιδιού, αν και... «το παιχνίδι για τα παιδιά εκείνης της εποχής ερχόταν σε δεύτερη μοίρα».

ΤΟ ΣΗΜΑ κατατεθέν για το ξεκίνημα της μέρας ήταν η καμπάνα του χωριού. «Έπρεπε να χτυπήσει η καμπάνα για να πάμε σχολείο. Τελειώναμε γύρω στις 12 το μεσημέρι. Το απόγευμα έπρεπε πάλι να χτυπήσει η καμπάνα κατά τις 2 με 3 για να ξαναπάμε σχολείο ως τις 6».

ΣΤΟ σχολείο του χωριού πηγαίνουν και τα

παιδιά από τα γύρω χωριά: Λοσνά, Κοτρώνι, Λαγκάδα, Μηλιά. Με τα πόδια, φυσικά, γιατί δρόμος ή συγκοινωνία δεν υπήρχε. Μαζί τους έπαιρναν και το μεσημεριανό φαγητό — συνήθως πατάτες τηγανιτές, αυγά κι ένα κομμάτι τυρί — μαγειρεμένο αποβραδής από τη μάνα. Υπήρχαν φυσικά και οι προνομιούχοι. Ένα, δηλαδή, παιδί από το Κοτρώνι που είχε την ευχέρεια ν' αγοράζει κονσέρβες. Αλλά και τα παιδιά της Πλάτσας αισθάνονταν σαν προνομιούχα, αφού γλιτώναν την ταλαιπωρία του ποδαρόδρομου.

Οι σχολικές τσάντες ήταν για όλους κοινές: πάνινες, φτιαγμένες από αλατζά ή από τσουβάλια...

ΛΙΓΟ ΑΡΓΟΤΕΡΑ, επί Γ. Παπανδρέου, άρχισε το «συσσίτιο». Βοήθεια αμερικάνικη, αποτέλεσε μια «λύση» — ιδιαίτερα για τα παιδιά των γύρω χωριών.

Ίσως και για τις μανάδες, αν και... «οι συνθήκες ήταν τέτοιες που το τελευταίο με το οποίο θ' ασχολιόταν η μάνα ήταν το παιδί». Στη μνήμη των (τότε) παιδιών η εποχή αυτή καταγράφηκε σαν «η εποχή των 7 παχιών αγελάδων».

Η ΨΥΧΑΓΩΓΙΑ ήταν και είναι ανύπαρκτη. Ιδιαίτερα για τα (ελάχιστα) νέα παιδιά το πρόβλημα γίνεται πιο έντονο. Το καφενείο

Πλάσα: κυκλική πλατεία.

αποτελεί τον μοναδικό χώρο για κάποια (αμφίβολη) ψυχαγωγία, παραμένει, βέβαια, αυστηρό τόπος μόνον για άνδρες...

ΠΑΛΙΟΤΕΡΑ υπήρχε η «πολυτέλεια» του πλανόδιου κινηματογράφου, που ερχόταν κάπου-κάπου από την Καλαμάτα. Ένα αυτοκίνητο μ' ένα χωνί που απ' το πρωί διαλαλούσε τα γνωστά «Απόψε στις 8. Κινηματογράφος στο χωριό-σας. Θα παιχτεί το έργο... Ελάτε όλοι. 5 δρχ. είσοδος για τους μεγάλους. Ένα δίφραγκο για τα παιδιά». Αρκούσε ώστε να μαζευτεί όλο το χωριό για τη δώρη υπαίθρια διασκέδαση. Αργότερα βέβαια το εισιτήριο έγινε δεκάρικο για τους μεγάλους και τάλιρο για τους μικρούς...

ΠΙΟ προσιτός ήταν ο Καραγκιόζης. Στο χωριό μιλάνε ακόμη για τον φούρναρη που υπήρξε μάστορας του είδους. Πλάι σ' αυτόν τα μεγαλύτερα παιδιά που στήναν τον μπερντέ στην ταβέρνα κι έπαιζαν για τα μικρότερα... Οι ρόλοι ήταν σοβαροί κι απαραβίαστοι: Πίσω απ' το πανί οι «μεγάλοι» που «μπορούσαν» να παίξουν Καραγκιόζη. Μπροστά τα μικρά, που «έπρεπε να βλέπουν» χωρίς πολλά σχόλια...

ΣΤΑΘΜΟΣ για τη ζωή του χωριού, η μέρα που ήρθε το φως. Μέχρι τότε, πλάι στη λάμπα πετρελαίου, τις φωτογωνιές, το φακό ή το μαγκαλάκι, υπήρχε και η κοινοτική φωταγώ-

γηση — όχι για πολύ όμως... Με μια γεννήτρια εγκατεστημένη στο νοσοκομείο, η πλατεία και κάποια άλλα κεντρικά σημεία του χωριού φωτιζόνταν από τις 6 το απόγευμα ως τις 10 το βράδι.

«ΩΣΤΟΣΟ, το νά 'χεις φως στο σπίτι-σου ήταν για μας κάτι το τρομερό. Όλοι στημένοι κάτω από τους γλόμπους περιμέναμε να δούμε τι πράμα είναι τέλος πάντων αυτό το φως. Άσε την αγωνία για το ποιός θα πρωτοπάρει σπίτι-του τον ηλεκτρολόγο για νά 'ρθει πιο γρήγορα το φως.

Το φως! Κι εμείς φως! Εμείς που μια ζωή είμαστε με τη λαμπίτσα! Εντάξει, έφτασε κι ο πολιτισμός. Επιτέλους! Ο πολιτισμός! — Ούτε ξέραμε βέβαια πώς να τον ονομάσουμε τότε, αλλά εν πάσει περιπτώσει...».

ΜΑΖΙ με το φως ήρθε κι η τηλεόραση (1968-'70). Ισοπεδωτική η εισβολή-της. Η έντονη ανάγκη της καλύτερης ζωής, της φυγής από την καθημερινότητα — που τίποτε άλλο δεν προσφερόταν για να την υποκαταστήσει — συντέλεσε ώστε το φαινόμενο νά 'ναι μαζικό. Ένα μονάχα κανάλι, το τότε ΕΙΡ, αρκούσε για να μπει η τηλεόραση σε κάθε σπίτι και να λειτουργεί ακόμα και σήμερα, σαν λύση στο πρόβλημα της απομόνωσης από τον έξω κόσμο ή της ψυχαγωγίας... Η επίδραση των διαφημίσεων υπήρξε και αυτή καταλυτική: «Οι διαφημίσεις στην τηλεόραση έχουν επηρεάσει πολύ τις νοικοκυρές. Ζητάνε ό,τι βλέπουν εκεί. Έχει πολλαπλασιάσει τις συνθήκες ζωής. Βλέπουν έναν άλλο τρόπο ζωής, άγνωστο εδώ. Κι ο καθένας θέλει να πάρει ή να αποκτήσει ό,τι βλέπει στην τηλεόραση...».

Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ της άνωθεν προσφερόμενης μαζικής κουλτούρας (με υπό ή χωρίς) σ' όλο της το μεγαλείο! Ο μύθος, άλλωστε, για το «μαγικό κουτί» ήταν από πριν κάτι παραπάνω από έντονο: «Ακούγαμε πως υπάρχει ένα κουτί, που πατάς το κουμπί και βλέπεις εικόνες, βλέπεις τι γίνεται αποδώ ως την Αθήνα κι ακόμα πιο μακριά. Αυτά μας τα λέγανε άνθρωποι που έρχονταν από την Αθήνα ή είχαν κάποια επαφή με την Αμερική. Τους έγραφαν π.χ. οι δικοί-τους ότι νά εδώ έχουμε κι αυτό το πράγμα, έχουμε και σκούπα ηλεκτρική, έχουμε και κείνο, έχουμε και τ' άλλο — που εμείς τέτοια πράγματα... Η ταλαιπωρή η ηλεκτρική σκούπα ήταν από αφάνα και σκουπίζαμε το καλντερίμι για να φύγει το χώμα κι η κοπριά».

ΜΕ ΤΗΝ εισβολή της τηλεόρασης χάλασαν κι οι ρούγες. Κάθε γειτονιά είχε και τη ρούγα-της που συνήθως ήταν ένα πλάτωμα με αγκωνάρια τριγύρω. Ο ΑΝΑΓΟΜΥΛΑΣ ήταν η πολυπληθέστερη γειτονιά του χωριού που είχε και την ονομαστότερη ρούγα.

«Στις ρούγες μαζεύονταν οι γυναίκες το μεσημέρακι μετά το φαγητό και το απόγευμα από τις 6 μέχρι κάποια ορισμένη ώρα, βέβαια, γιατί μετά ερχόταν ο αφέντης και άρα έπρεπε να επιστρέψουν σπίτι για να του ετοιμάσουν φαγητό». Το τάβλι ή την κοντσίνα των αντρών στο καφενείο, αντικαθιστούσε στη ρούγα το πλέξιμο των βρουλιών ή το γνέσιμο του μαλλιού. Μαζί μ' αυτά βέβαια και τα κουτσομπολιά της κλειστής κοινωνίας του χωριού: «Στη ρούγα θάβαν όλους κι όλα. Αυτή μίλησε έτσι σε κείνον, ακούστηκε μια βρισιά απ' το σπίτι-του, ο τάδε μάλωσε με τη γυναίκα-του, και πάει λέγοντας».

Προς τους φίλους του «ΑΝΤΙ»

Σχετικά με τη βιβλιοδεσία των τευχών του περιοδικού-μας σας πληροφορούμε ότι:

• Τα παραδιδόμενα για βιβλιοδεσία τεύχη θα πρέπει ν' αντιστοιχούν προς τους ζητούμενους τόμους, δηλαδή ο αναγνώστης-μας που θέλει ν' ανταλλάξει τα τεύχη-του με τον Α' τόμο π.χ., θα πρέπει να μας φέρνει τα τεύχη από το Νο 1-9.

Για τον Β'	τόμο τεύχη από 10- 22
Γ'	23- 35
Δ'	36- 48
Ε'	49- 61
ΣΤ'	62- 74
Ζ'	75- 89
Η'	90-102
Θ'	103-115
Ι'	116-128
ΙΑ'	129-141
ΙΒ'	142-154
ΙΓ'	155-167
ΙΔ'	168-180

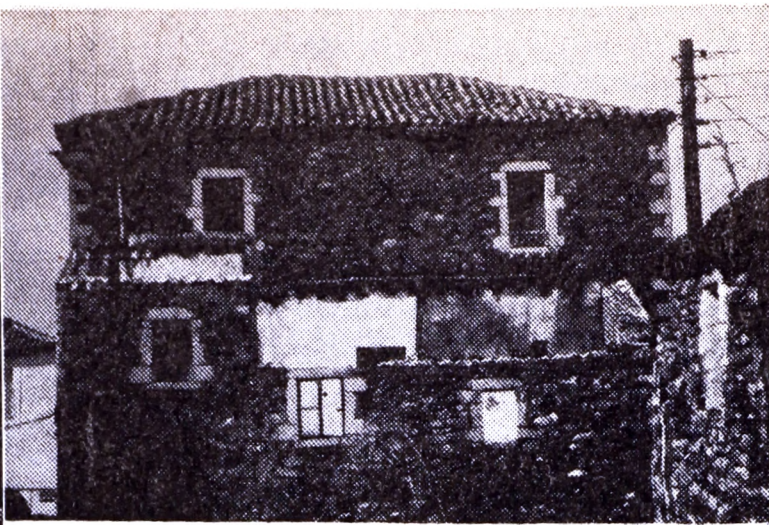
• Εξυπακούεται ότι τα τεύχη που θα μας παραδίδονται θα πρέπει να είναι σε πολύ καλή κατάσταση (χωρίς γραψίματα, σχισίματα, κλπ.), όπως άψογοι είναι και οι παραδιδόμενοι τόμοι. Θεωρήσαμε απαραίτητη αυτή την ενημέρωση των φίλων αναγνωστών-μας, ελπίζοντας στην κατανόηση και την αγάπη-τους για το «ΑΝΤΙ», γιατί ήδη αντιμετωπίζουμε πρόβλημα επάρκειας των παλαιών τευχών και, ιδιαίτερα, εκείνων που αφορούν τους τόμους Α' μέχρι και Ζ'.

• ΤΙΜΗ ΚΑΘΕ ΤΟΜΟΥ:

500 δρχ.

• ΤΙΜΗ ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑΣ (με παράδοση των αντίστοιχων τευχών):
240 δρχ.

• ΜΕΜΟΝΩΜΕΝΑ ΠΑΛΑΙΑ
ΤΕΥΧΗ: 60 δρχ.

... Τα σπίτια δε μιλούν
— δε χωρούν απ' τα σφαλιχτά παράθυρα οι λέξεις
Ούτε κι οι άνθρωποι μιλούν
— δεν περισσεύουνε κάτοικοι για τόσες λέξεις
Μονάχα ο άνεμος μιλά
Και τα λιόδεντρα
που σπρώχνονται
να φτάσουν ως τη θάλασσα...

ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ κι αυτά στις ρούγες κάθονταν να βλέπουν τις γριές να μιλάνε για τα παλιά, να τις πειράζουν, να κάνουν διάφορα παιχνίδια. Οι διηγήσεις για τα «προπολεμικά» ή τα «κατοχικά» αποτέλεσαν πραγματική τροφή για τα παιδιά μια ολόκληρης γενιάς.

Η ΚΟΙΝΩΝΙΑ των μικρών δεν παρέλειψε ωστόσο να βάλει τους δικούς-της απαραβίαστους όρους: «Τα παιδιά που μέναν σε άλλη γειτονιά ήταν κάπως δύσκολο να πάνε για να παίξουν σε μια άλλη χωρίς την έγκριση των παιδιών της τελευταίας. Εμείς μέναμε στη Νερατζιά, 100 μόλις μέτρα απόσταση από τον Αναγόμευλα. Όταν πηγαίναμε εκεί, εγώ και 3-4 άλλα παιδιά, ή μας εγκρίνανε και παίζαμε μαζί ή καθόμασταν σε μια γωνιά και δεν μιλούσαμε... Δεν ξέραμε τα χούγια-τους παρ' όλο που ήμασταν απ' το ίδιο χωριό».

ΣΗΜΕΡΑ οι καιροί αυτοί έχουν παρέλθει ανεπιστρεπті. Φούρναρης, ταβέρνα και μεπρντές δεν υπάρχουν πια... Ούτε φυσικά και παιδιά — μόλις φτάνουν τα 15. Το άλλοτε διθέσιο και με 120 παιδιά Δημοτικό σχολείο, σήμερα είναι μονοθέσιο και την καινούργια σχολική χρονιά κινδυνεύει να κλείσει. Το Γυμνάσιο — μοναδικό στην περιοχή — φιλοξενεί κατά πλειοψηφία τα παιδιά των γύρω χωριών. Ένα μικρό λεωφορείο αγορασμένο από τους κατοίκους, με χρήματα που μαζεύτηκαν πριν από δυο χρόνια στο πανηγύρι της Κοίμησης της Θεοτόκου, εξυπηρετεί όπως-όπως τη μεταφορά των μαθητών. Υπάρχει μάλιστα στόχος ν' αγοραστεί ένα μεγαλύτερο. Οι αρμόδιοι φορείς προφανώς κωφεύουν.

Η ΦΥΓΗ των κατοίκων — λες και φταίγαν αυτοί που φύγαν; — άφησε παντού έντονα τα σημάδια-της...

ΗΡΘΕ βέβαια ο «πολιτισμός». Ένας πολιτισμός που, παρά τις (όποιες) ανέσεις της καταναλωτικής-μας κοινωνίας έφερε μαζί του, δεν μπόρεσε (ούτε θα μπορούσε) να αναιρέσει τη διαδικασία τούτης της φυγής, του μαραζώματος και της αλλοίωσης.

ΓΙΑΤΙ μπορεί οι ανέσεις μιας καινούργιας εποχής να εισέβαλαν ορμητικά για να ανατρέψουν τα δεδομένα μιας άλλης, αλλά ο (ήδη φθαρμένος) ιμάντας της κοινωνικής διαδικασίας του συγκεκριμένου χώρου ήταν αδύνατο να συνεχίσει την κίνησή-του αφού ο

χώρος αυτός (ή και ο κάθε χώρος σαν την Πλάτσα) παρέμενε πάντοτε εκτός των πυλών του κρατικού ενδιαφέροντος και η πολιτική εκείνη, που τουλάχιστον δεν θα συντελούσε στην ολοένα μεγαλύτερη περιθωριοποίησή του, ήταν (και είναι) ένα απροσδιόριστο «ζητούμενο»...

ΕΤΣΙ το μόνο που απόμεινε σήμερα, είναι ίσως μια πίκρα γι' αυτόν τον «πολιτισμό» που ήρθε για να ανατρέψει σχέσεις, δομές και καταστάσεις, χωρίς να μπορέσει να δώσει κανένα εχέγγυο για την κυοφορία του ουσιαστικά «καλύτερου»...

Όταν η «Δημοκρατία» καταβροχθίζει την... «Αγάπη»

ΠΡΟΕΔΡΟΣ της κοινότητας είναι ο κ. Χρήστος Παυλέας — γνωστός στην περιοχή για την αντιδικτατορική δράση-του, που του στοίχισε κάποιες μέρες στο ΕΑΤ/ΕΣΑ, αλλά και για τις δημοσιεύσεις-του σε τοπική εφημερίδα με τίτλο: «Η ΑΝΟΔΟΣ ΚΑΙ Η ΑΝΑΧΑΙΤΙΣΙΣ ΤΟΥ ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΜΟΥ». Είκοσι τρία χρόνια πρόεδρος, εκλέγεται, όπως λέει κι ο ίδιος, «όχι από την ψήφο των συγγενών, αλλά από την καθολική ψήφο δεξιών, κεντρώων και αριστερών — παρ' όλο που εγώ ανήκω στην Δεξιά παράταξη. Κι αυτό γιατί έχω την ικανότητα να εξετάζω τα θέματα από ηθικής πλευράς και δεν φείδομαι ουδενός — ούτε του δεξιού, ούτε του αριστερού».

ΣΤΙΣ κοινοτικές εκλογές του 1975 κατέβηκαν δυο συνδυασμοί: «ΑΓΑΠΗ» και «ΑΛΗΘΙΝΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ». Πήραν 45 και 120 ψήφους αντίστοιχα. Το 1978 όμως υπήρχε μόνο ένας — αυτός του κ. Παυλέα — που πήρε 150 ψήφους σε σύνολο 180 περίπου εγκύρων ψηφοδελτίων. Αξιολογώντας το αποτέλεσμα αυτό ο σημερινός πρόεδρος του χωριού αναφέρει: «Πίστευα ότι αφού ήμουν ο μοναδικός υποψήφιος θα είχα μια σιωπηρά αντιπολίτευση, πήρα ωστόσο το σύνολο σχεδόν των ψήφων».

ΓΕΓΟΝΟΣ, πάντως, είναι πως όσο κι αν προσπαθήσει κανείς δεν θα μπορέσει να ανιχνεύσει κάποια ίχνη κομματικοποίησης — έ-

στω πολιτικοποίησης — στη διαδικασία των κοινοτικών εκλογών στην Πλάτσα. Άλλωστε, όπως λένε κι οι κάτοικοι, «αυτό που μετράει δεν είναι η πολιτική θέση του υποψηφίου, αλλά οι ικανότητές-του — ή, στη χειρότερη περίπτωση, το συγγενολόι: πολλές φορές δηλαδή βγαίνει κάποιος πρόεδρος όχι γιατί το αξίζει, αλλά γιατί έχει οικογένειες που τον υποστηρίζουν και τον ψηφίζουν».

ΒΑΣΙΚΕΣ ασχολίες των κατοίκων η γεωργία και η κτηνοτροφία. Το λάδι αποτελεί από παλιά το κυριότερο εισόδημα της κάθε οικογένειας. Οι παπούδες θυμούνται τα παλιά λιοτριβεία «με το μουλάρι που γύριζε τα δυο λιθάρια για να σπάνε οι ελιές και να βγαίνει το λάδι». Σήμερα υπάρχουν δυο μονάχα ιδιωτικά μηχανοκίνητα λιοτριβεία, ένα στη Σελίνιτσα κι ένα στο Νομιτσι. Η πληρωμή γίνεται σε είδος (λάδι ή πυρήνα) και κατά κανόνα είναι ασύμφορη... Πρόοδος βλέπεις... Η κτηνοτροφία παραμένει ακόμα, κατά κύριο λόγο, οικόσιτη.

ΤΗΝ ΕΙΚΟΝΑ του χωριού συμπληρώνουν τα προβλήματά-του. Είναι φυσικό άλλωστε, η Πλάτσα, χωριό ξεχασμένο στη νότια Πελοπόννησο, να έχει πλήθος προβλήματα. Εξ άλλου, τα χρήματα του κράτους δεν φτάνουν ποτέ τόσο μακριά απ' την Αθήνα ή τις ζωτικές (σε ψήφους) εκλογικές περιφέρειες των υπουργών. Έτσι, ό,τι κάνουν μόνοι-τους οι κάτοικοι ή η κοινότητα.

Πολιτική ταυτότητα

ΤΟ ΧΩΡΙΟ δε φημίζεται για την προοδευτικότητά-του. Αποτελεί από παράδοση ένα δεξιό χωριό. Οι αριστεροί ελάχιστα. Τα νέα παιδιά πολύ προοδευτικά (αλλά μένουν τα πιο πολλά στην πόλη). Ό,τι σημάδεψε την πρόσφατη ιστορία του τόπου, χαραγμένο έντονα στη μνήμη των κατοίκων — ιδιαίτερα η εποχή του αντάρτικου: «Οι περισσότεροι ήτανε με τους χίτες. Είχε περάσει ο Κατσαρέας από δω κι είχε κάνει στρατολογήσεις». Οι κάτοικοι μιλάνε για πραγματική σφαγή των ανταρτών από τους χίτες του Κατσαρέα στη «μάχη της Σελίνιτσας» — η Σελίνιτσα ή Άγιος Νικόλαος είναι το επίνειο του χωριού. «Είχαν βάλει τα πτώματα σ' ένα δωμάτιο. Κάτω είχε χώμα. Το χώμα ήπια το αίμα... Το αίμα ήταν τόσο πολύ που έβγαине σε ρυάκι απ' το χώμα...».

ΟΙ «BENTETES» της περιοχής έπαιζαν το ρόλο-τους τότε. Υπήρχαν οικογένειες που βγήκαν στα βουνά μιας και η αντίπαλη οικογένεια ήταν με τους χίτες.

«ΣΥΝΗΘΩΣ οι αντάρτες ήτανε οι κακοί που θέλαν να σκοτώσουν τη μάνα, τον αδελφό, τον πατέρα. Οι χίτες οι καλοί που προστατεύανε. Βέβαια δεν είχαν κομματικοποιηθεί τα πράγματα. Υπήρχαν φυσικά ορισμένοι που είχαν πάει ή με τους μεν ή με τους δε, αλλά νομίζω ότι στην πλειοψηφία υπήρχαν άνθρωποι που δεν είχαν ανακατευτεί καθόλου. Βέβαια αυτούς τους έπαιρναν οι εκάστοτε χίτες για να πάνε να αντιμετωπίσουν τους αντάρτες κι αντίστροφα. Κάθε φορά όμως που ρωτούσαμε "μαμά, παπού, θεία ή μπάρμπα, ποιοί είναι οι αντάρτες", μας απαντούσαν: "οι κομμουνιστές" με μίσος...».

ΤΟ ΜΙΣΟΣ αυτό κρατούσε και μέχρι πριν δυο-τρία χρόνια. Υπάρχουν παλιοί αριστεροί που μόλις πρόπερσι τόλμησαν να επιστρέψουν στο χωριό-τους. Υπάρχουν σπίτια αριστερών καμένα δυο και τρεις φορές για εκδίκηση...

ΟΙ ΚΑΤΟΙΚΟΙ έχουν πολλά να θυμούνται από τότε. Όμως... «πέρα απ' αυτά που πι-

Πλάτσα: ερήμωση κι εγκατάλειψη...

στεύουμε και πέρα απ' αυτά που 'χουν γίνει, προσπαθούμε όσο νά 'ναι να μην τα σκαλίζουμε. Γιατι είμαστε συγχωριανοί και πρέπει νά 'χουμε κάποια επαφή μεταξύ-μας».

ΟΙ ΕΚΛΟΓΕΣ αποτελούν τη μοναδική πολιτική δραστηριότητα στο χωριό: «Θυμάμαι κάθε φορά που γίνονταν εκλογές γινόταν χαμός. Αυτός εκεί είναι αντάρτης. Αυτός εκεί είναι κομμουνιστής — και πάει λέγοντας. Γινόntonταν βέβαια και οι σχετικοί τσακωμοί...».

ΤΑ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΑ ενάντια όχι μόνο σε αριστερούς αλλά και σε κάθε προοδευτικό πολλά. Η ανατομία μιας κλειστής κοινωνίας, απομονωμένης σε όλους τους τομείς, όπου ακόμα και σήμερα φτάνει μόνο πρωινή εφημερίδα (η προοδευτικότερη είναι «ΤΟ ΒΗΜΑ»), δύσκολο να γίνει μέσα σε λίγες γραμμές...

ΣΤΟ ΝΟΜΟ πολιτευόταν με την ΕΡΕ ο Γιάννης Ψαρέας που είχε χρηματίσει και Υπουργός Κοινωνικών Υπηρεσιών. «Το χωριό ήταν κάτι σαν άντρο-του. Επικρατούσε Ψαρέικο κλίμα. Ή θα έπρεπε να ψηφίσεις Ψαρέα ή αν ήθελες να ψηφίσεις κάποιον άλλο υποψήφιο — όχι άλλου κόμματος, αλλά ακόμα και της ίδιας της ΕΡΕ — θά 'πρεπε να εκδηλωθείς ανοιχτά».

ΤΟ 1977 ο Γιάννης Ψαρέας προώθησε στη θέση-του τον ανηψιό-του Γιώργο Ψαρέα, που είχε χρηματίσει μεταπολιτευτικά Νομάρχης Βοιωτίας και ήταν ήδη γνωστός για τις (και δημόσια εκδηλωμένες) προτιμήσεις-του στο γνωστό τραγουδάκι «Του αητού ο γιός».

ΓΕΓΟΝΟΣ πάντως είναι πως η Νέα Δημοκρατία «πρόλαβε» το 1977 — με διαφορά στήθους σχεδόν — την ένταξη του κ. Ψαρέα στο ψηφοδέλτιο του νομού Μεσσηνίας. Είχε προηγηθεί από καιρό η Εθνική Παράταξη — χωρίς ωστόσο επιτυχία...

ΟΙ ΔΕΣΜΟΙ άλλωστε του κ. Ψαρέα με την Ν.Δ. αποδείχτηκαν πιο ισχυροί λίγο αργότερα. Μετά την μη βουλευτοποίησή-του, με την ισχυρή — οφείλουμε να το ομολογήσουμε — προστασία του κ. Αχιλλέα Καραμανλή, τοπο-

θετήθηκε σαν πρόεδρος του ΟΠΑΠ...

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΑ για την πολιτική ταυτότητα του χωριού είναι τα αποτελέσματα των τελευταίων βουλευτικών εκλογών: Ν.Δ.: 110, ΠΑΣΟΚ: 37, ΕΔΗΚ: 10, ΚΚΕ: 11, Ε.Π.: 6, Συμμαχία: 2, ΕΚΚΕ: 2.

ΣΤΟ ΝΟΜΟ Μεσσηνίας η Ν.Δ. εξέλεξε το 1977 τέσσερις βουλευτές (τους κ.κ. Μπούτο, Καλαντζάκο, Αναστασόπουλο και Σαμαρά), το ΠΑΣΟΚ δύο (τους κ.κ. Μπουλουκο και Φιλίππου) και η Ε.Π. τον κ. Οικονομόπουλο, που ήδη προσχώρησε στη Ν.Δ.

ΤΑ ΠΑΡΑΠΑΝΩ αποτελέσματα δείχνουν την αισθητή διαφορά ανάμεσα στα δύο πρώτα κόμματα (61,79% πήρε η Ν.Δ. επί του συνόλου των ψήφων και 20,79% το ΠΑΣΟΚ), αλλά και την υπεροχή της Δεξιάς (65,16% συγκέντρωσαν Ν.Δ. και Ε.Π. μαζί, 5,62% η ΕΔΗΚ και μόλις 29,22% οι αριστερές δυνάμεις, συμπεριλαμβανομένου και του ΠΑΣΟΚ).

Λοσνά: 40 σπίτια, 10 κάτοικοι...

«ΣΤΙΣ φετινές εκλογές», λέει ο πρόεδρος του χωριού, «η αναλογία αυτή θα αλλάξει. Δεν θα υπάρχει αυτή η υπεροχή του πρώτου κόμματος έναντι του δεύτερου. Υπάρχει μια μετατόπιση του κόσμου προς άλλα κόμματα, από δεξιά προς τ' αριστερά. Ενώ παλιότερα η πλειοψηφία του πρώτου κόμματος ήταν συντριπτική: υπήρχε δηλαδή μια αναλογία 300 προς 7... Ωστόσο, οι βουλευτές δεν παύουν να επισκέπτονται τα χωριά την δωδεκάτη ώρα — όταν ξεκινάνε για την εκλογική-τους μάχη. Κι εκλιπαρούν και υπόσχονται για να αποσπάσουν τους ψήφους του κοσμάκη. Κι ο ταλαιπωρημένος κάτοικος, τσακισμένος από τα φλέγοντα και άλυτα προσωπικά-ατομικά προβλήματά-του, τελευταία ώρα ψηφίζει πρόσωπα και κόμματα παρά τη θέλησή-του. Ένα μεγάλο κομμάτι ανθρώπων ψηφίζει έτσι, αρνητικά... Κι όταν παρέλθει ο θόρυβος της εκλογικής μάχης, τότε οι κερδισμένοι είναι μετρημένοι στα δάχτυλα του ενός χεριού. Όσο για τους χαμένους, αφού εκλιπαρήσουν στα πολιτικά γραφεία κι αφού απογοητευτούν, παίρνουν ανικανοποίητοι το δρόμο της επιστροφής...».

ΟΙ τελευταίες αυτές φράσεις αναδεικνύουν, πιστεύουμε, ό,τι καλύτερο θα μπορούσε να συνθέτει τη σημερινή πολιτική πραγματικότητα του χωριού.

ΓΙΑΤΙ αποτελεί συνείδηση των κατοίκων πως «ό,τι και να γίνει στις εκλογές, για μας εδώ τίποτα δεν θ' αλλάξει». Έκφραση των παραπάνω η αποστροφή της ενασχόλησης «με την διεφθαρμένη πολιτική», για να χρησιμοποιήσουμε για μια ακόμα φορά τα λόγια των κατοίκων...

ΛΟΓΙΚΗ κατάληξη ίσως, αν σκεφτεί κά-

Κοτρώνι: το «γερμανικό» χωριό.

νείς πως το φανατικά κάποτε δεξιό χωριό, με μίσος ενάντια στους κομμουνιστές, σήμερα προσπαθεί να ξεχάσει — αφανισμένο από την ερήμωση και τα ανεπίλυτα προβλήματά-του...

ΚΙ Η ΑΝΥΠΑΡΞΙΑ δεύτερου υποψήφιου στις κοινοτικές εκλογές του 1978 άλλωστε, εκτός από ότι πιστοποιεί την ανυπαρξία της φωνής κάποιων νέων ανθρώπων, δεν συνιστά μήπως μια απόδειξη της παραίτησης, ακόμα και των παλιότερων, από την ενασχόληση με τα «κοινά»;

ΙΣΩΣ μια «άλλη πολιτική» που θα στόχευε στην αποπεριθωριοποίηση χωριών σαν την Πλάτσα, στη δημιουργία όρων για μια «άλλη» ποιότητα ζωής, που αποδεσμευμένη από το κέντρο θα φιλοδοξούσε να τοποθετήσει τους κατοίκους στο προσκήνιο και να αναιρέσει τον χαρακτηρισμό-τους σαν πολιτών β' κατηγορίας, θα μπορούσε να επιδράσει καταλυτικά στον αφανισμό της ελληνικής υπαίθρου.

ΟΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ δυνάμεις που επαγγέλλονται την «αλλαγή» θα μπορούσαν άραγε να προσφέρουν αυτήν την εναλλακτική λύση;

□

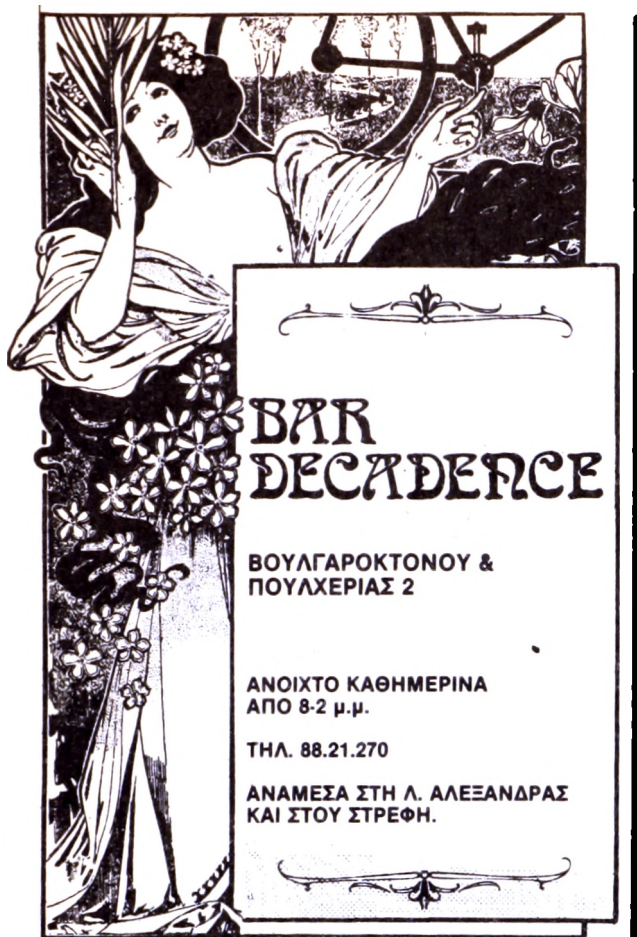
κυκλοφορεί

Junky

ΟΥΤΙΛΙΑΜ ΜΠΑΡΟΥΖ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ
ΑΛΕΝ ΓΚΙΝΟΜΠΕΡΓΚ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΠΟΠΕΡΑ

ΑΝΤΙΔΕΣΕΙΣ

κυκλοφόρησε τό
τεύχος 6

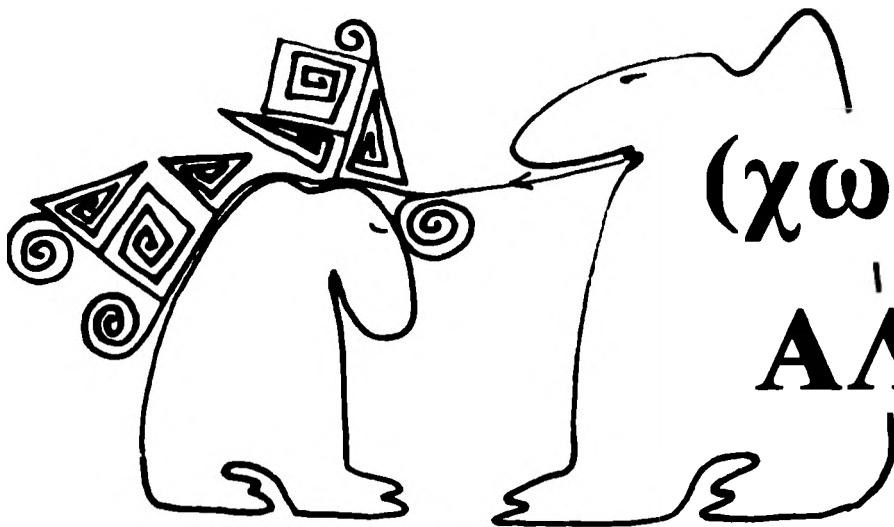
Σημειώσεις εργασίας για ένα πιά σύνθετο έγχει-
ρισμα. Π. Εύθυμιου
Ο τρόπος παραγωγής στην Ελλάδα τό 19ο
αίωνα Θ. Καλομάλος
Έτσι γεννήθηκε ή 3η Διεθνής.
Ε.Χ. Κάρρ
Δεξιά: έκλογικές και άλλες επιλογές.
Α. Παπιάς
Αλτουσέρ - ιδεολογία - στρουκτουραλισμός,
Μ. Σπουρδαλάκης
Η ανανεωτική άριστερά και οι εκλογές.
Α. Στάγκος
Υποψήφιος Βουλευτής.
Δ. Ψυχογιός

σαραντάχρονα ΕΑΜ:

Η Λαϊκή Έξουσία στό χωριό Βέργα
Λιάππα-Μαυρίκιος-Ρεντζής-Πανουσάπουλος:
μιλούν γιά τό φεστιβάλ κινηματογράφου.

Ακαδημίας 98
360.69.72

Η ΕΠΑΓΓΕΛΙΑ ΤΗΣ ΑΔΥΝΑΤΗΣ

(χωρίς εμάς)
ΑΛΛΑΓΗΣ

του Πέτρου
Κωστόπουλου

Η προεκλογική περίοδος, με τις συγκεντρώσεις-της και τα πηγαδάκια-της, με τα φέιγβολάν και τα εκκωφαντικά megafonά-της, με τους υπαίθριους λόγους σε καφενεία και ζαχαροπλαστεία και με τις κομματικές επιδείξεις δύναμης αλλά και αδυναμίας, έδωσε ανάμεσα σ' άλλα, σαφέστατα δείγματα ότι κάτι κινείται σ' αυτό τον τόπο, κάτι που οδηγεί σε μια αναπότρεπτη πια αλλαγή του παραδοσιακού σκηνικού, με τη μαζική εισοδο επί σκηνής νέων στρωμάτων και τάξεων, νέων πολιτικών αντιλήψεων και επιλογών και (γιατί όχι;) νέων ανθρώπων.

Ότι η Δεξιά επιτέλους θα παραμεριστεί.

Μέσα σ' αυτό το κλίμα, που αν δεν είναι θερμοκηπιακό είναι τουλάχιστον έφορο, για την καλλιέργεια κάποιων πολιτικών απόψεων απ' την παραδοσιακή αριστερά, θα περίμενε κανείς να ακούσει ένα πολιτικό λόγο και να δεχτεί μία πολιτική πρόταση που να ξεπερνάν το βεληνεκές της στείροτητας και της μιζερίας συνθημάτων του τύπου: «αλλαγή δεν γίνεται χωρίς 17%» (ή αλλαγή παίζεται, δηλαδή, κάπου ανάμεσα στο 16,9 και 17,1%) ή «στείλτε ευρωκομμουνιστή στην ευρωβουλή» (έμμεση τάχα πρόκληση και πρόσκληση να μη στείλουμε κανένα στο Εθνικό Κοινοβούλιο γιατί εδώ είναι Βαλκάνια;).

Και απ' το ΚΚΕ δεν θα περίμενε κανείς τίποτα περισσότερο απ' αυτή την ωμή παραβίαση του πολιτικού στοιχείου των εκλογών και της αλλαγής, μιας και η ιστορική μνήμη δεν αποτελεί μία από τις έκδηλες αρετές που χαρακτηρίζουν αυτό το κόμμα. Έτσι ο πρώτος γραμματέας επιδίδεται στο μεγαλύτερο μέρος των λόγων του σε «κατατρόπωση» του προγράμματος του ΠΑΣΟΚ, συνοδευόμενος από το βαθυστόχαστο σύνθημα που αυθόρμητα οι μάζες αναφωνούν: «όχι άλλο '63». Στο κουφού την πόρτα...

Όμως από τους επονομαζόμενους αριστερούς (ή και κομμουνιστές) της ανανέωσης (ενταγμένους ή της προσκολλησεως) άλλα ήταν τα προσδοκούμενα. Και

πρώτα απ' όλα αποκόλληση από την στεία χριστιανική λογική «ότι ο λαός έχει δικαίωμα να κάνει λάθη» (και ο Θεός ή το κόμμα μεγαλόχαρα του το συγχωρούν). Έπειτα, μία επιδερμική αίσθηση του χώρου, του ιστορικού χρόνου και των πολιτικών που έχουν ήδη προκριθεί στα τοποχρονικά πλαίσια της Ελλάδας του 1981.

Απο-πολιτικοποίηση και παραγοντισμός

Οι εκλογές της 18ης Οχτώβρη θα είναι κατά τα φαινόμενα μία πολύ σκληρή δοκιμασία για πολλούς πολιτικούς φορείς και για αρκετές πολιτικές φαντασιώσεις. Για την απόσβεση της έντασης του επερχόμενου σοκ η αποπολιτικοποίηση της εκλογικής μάχης προσφέρεται.

Μια τέτοια προσπάθεια ήταν ιδιαίτερα εμφανής στα εγκαίνια του εκλογικού κέντρου του ΚΚΕσ. στην Αθήνα. Όλοι οι «ανεξάρτητοι» ομιλητές, εμφανιζόμενοι στο μπαλκόνι, προχωρούσαν άμεσα σε χαιρετισμό εκ μέρους όλων των ανεξάρτητων, αδέσμευτων, ανυπόταχτων κτλ., προσβάλλοντας βάνουσα κάθε στοιχειώδη έννοια αυτονομίας και ανεξαρτησίας, ανθρώπων που αρκετά έχουν υποφέρει στο παρελθόν, με την αναγκαστική «εκπροσώπηση»-τους από ατομικούς ή συλλογικούς «λαϊκούς» εκπροσώπους. Έτσι όλοι συλλήβδην οι αδέσμευτοι αριστεροί, μετατράπηκαν από μπαλκονιού και δια στόματος ανεξαρτήτων παραγόντων σε θιασώτες μιας λογικής (ό,τι προλάβουμε ή αρπάξουμε την τελευταία ώρα, με συμμαχίες, συνεργασίες και συγκολλήσεις) που βλέπει ότι το πρόβλημα στην Ελλάδα δεν είναι η Κοινωνική αλλαγή αλλά η κομματική επιβίωση. Και όμως αν κοιτάξει κανείς τα κείμενα των ίδιων αυτών ανθρώπων στην διάρκεια της τελευταίας τετραετίας θα δει ατελείωτα βαθυστόχαστα κείμενα κριτικής και αυτοκριτικής για την Συμμαχία, δεκάδες προσκλήσεις και επικλήσεις για απεμπλοκή των ανεξάρτητων από τα εφήμερα σχήματα που τα Κ.Κ στον τόπο-μας στήνουν πάντα πριν τις εκλογές.

Το σενάριο βέβαια ολοκληρώνεται και από μια βαρύτατη σε χαρακτηρισμούς επίθεση στο ΠΑΣΟΚ με πολυσήμαντους πολιτικούς όρους, όπως ανερμάτιστοι, άσχετοι, ανίκανοι, πασοκτζήδες και άλλους ελεφάντιους (σε διαστάσεις) όρους. Κάπου πάντα προβάλλει και μία σπόντα περί ολοκληρωτισμού, ή περί «Κεντροαριστεράς ιδιοτυπίας», όρος ίσως αγροτικού πανεπιστημίου της Νότιας Γαλλίας. Οι παράγοντες - γνώστες είναι και κάτοχοι των μυστικών συνταγών επιτυχίας που ασπρίζουν και στερεώνουν τα δόντια ή την αλλαγή. Οι βιομηχανίες της προχωρημένης ΕΟΚ το εγγυώνται. Ένα μακροβούτι στις λαοθάλασσες του Ηρακλείου, των Χανίων, των Ιωαννίνων ή του Αγρινίου θα μας συνεφέρει ίσως.

Αλλαγή εδώ και τώρα

Μετά την συγκέντρωση του Ηράκλειου ο Α. Γ. Παπανδρέου δήλωνε στους δημοσιογράφους ότι αυτή τη φορά η μάχη δεν πρέπει να χαθεί γιατί είναι η τελευταία ευκαιρία (last chance). Και αυτό το δήλωνε (όπως παρατήρησαν και οι δημοσιογράφοι) όταν είχε πια πειστεί ότι το ΠΑΣΟΚ θα κερδίσει (και όχι δύσκολα) τις εκλογές. Το προοδευτικό κίνημα πράγματι στη χώρα-μας δεν έχει άλλα περιθώρια αναμονής. Μόλις μετά από 35 χρόνια, μετά την τελική ήττα των προοδευτικών και αριστερών δυνάμεων στη χώρα-μας, το λαϊκό κίνημα βρίσκεται και πάλι στα πρόθυρα της εξουσίας. Δεν έχει κανείς το δικαίωμα (εννοώ πάντα προοδευτικός και αριστερός) να λειτουργήσει σαν ανασταλτικός μοχλός. Και βέβαια σ' αυτή την προσπάθεια έχουν αναμφισβήτητα θέση όλοι οι άνθρωποι που αγωνίστηκαν και αγωνίζονται μέσα στις γραμμές των δημοκρατικών δυνάμεων, ανεξάρτητα κομματικής ή μη τοποθέτησης.

Πρέπει όμως να γίνει σαφές ότι η ιστορία δεν επιδέχεται ούτε βιασμούς ούτε εγκεφαλικές συλλήψεις που να αγνοούν ή να υποτιμούν τον λαϊκό παράγοντα. Η επιμονή σε δογματικές νομοτέλειες («χωρίς εμάς δεν γίνεται αλλαγή», τουλάχιστον στερεή), ότι ο λαός μας έχει ανάγκη, αλλιώς θα επικρατήσουν οι τσαρλατάνοι, οι άσχετοι και οι φτωχοί ιθαγενείς, δεν απέχουν πολύ απ' την ιδεολογική τουλάχιστον τρομοκρατία. Η παραδειγματική συντριβή του Κ.Κ. Γαλλίας δεν φαίνεται να έδωσε πολλά συμπεράσματα στην Ελλάδα. Έτσι, προεκλογικά, ψάχνουμε να βρούμε εναγώνια τα όρια ανάμεσα στην ανανέωση και τον δογματισμό, στην «επανάσταση στη σκέψη» και τον ιδεολογικό μαρασμό.

Το ΠΑΣΟΚ, η Ανανέωση και η Αλλαγή

Το ΠΑΣΟΚ έχει προκριθεί σήμερα σαν ο κύριος φορέας της αλλαγής, μέσα από τις διαδικασίες έκφρασης του ελληνικού λαού. Φορέας μιας αλλαγής, την οποία ήδη

σε μεγάλο βαθμό έχει επιτελέσει στο πολιτικό πεδίο και στο γενικότερο χώρο της αριστεράς, επιχειρώντας μια σειρά τομές στα παραδοσιακά πολιτικά ήθη και έθιμα, πραγματοποιώντας την ανανέωση της πολιτικής ζωής του τόπου σε μεγάλο βαθμό. Έτσι:

- Το ΠΑΣΟΚ επισφράγισε την χρεοκοπία του παλαιοκομματισμού και του κλιεντελισμού (πελατειακό σύστημα) δημιουργώντας μία στέρεη κομματική οργάνωση αρχών σ' ολόκληρη την ελληνική επικράτεια. Φαινόμενο μοναδικό στην ελληνική πολιτική ιστορία, με εξαίρεση το ΚΚΕ.

- Το ΠΑΣΟΚ εισήγαγε μαζικά την έννοια του σοσιαλισμού στο καθημερινό πολιτικό λεξιλόγιο, λέξη μαγική σήμερα, λέξη αποφευκταία χθες ακόμη και από την παραδοσιακή αριστερά. Ξεπερνώντας θολούς και απροσδιόριστους χαρακτηρισμούς (βενιζελικός, βασιλικός, κεντρώος, Παπαγικός ή Πλαστηρικός), προσδιόρισε σαν πολιτική και κοινωνική πλατφόρμα τον σοσιαλισμό μέχρι και στο τελευταίο χωριό της Ελλάδας.

- Το ΠΑΣΟΚ αποτελείωσε την «εθνικοφροσύνη» σαν συστατικό στοιχείο της ιδεολογίας της Δεξιάς. Οι εκ Μετσόβου λεονταρισμοί και μεγαλεξανδρισμοί αναδιπλώνονται σε μία αμυντική απολογία του ότι η Δεξιά δεν είναι μειοδοτική και δοσιλογική. Αμφισβητώντας το ΠΑΣΟΚ όλα τα σύνδρομα ενοχής της παραδοσιακής αριστεράς, αναγόρευσε τις λαϊκές δυνάμεις, στο σύνολό-τους, σε εγγυήτριες του εθνικού χώρου και της εθνικής-μας ανεξαρτησίας. Για πρώτη φορά μετά τον εμφύλιο η Δεξιά αμύνεται για ν' αποδείξει ότι είναι ελληνική...

- Το ΠΑΣΟΚ έδωσε ένα νέο περιεχόμενο στο ίδιο το όραμα του σοσιαλισμού, όνειρο που ο «υπαρκτός σοσιαλισμός» δεν είχε καταστήσει και τόσο ελκυστικό στον λαό-μας. Εισάγοντας στη σκέψη (από τις 3 Σεπτεμβρίου 1974) τις έννοιες της αυτοδιαχείρισης, της αποκέντρωσης και της λαϊκής συμμετοχής, ξεπέρασε από τ' αριστερά όλα τα κρατικίστικα μοντέλα ανάπτυξης, εμβαθύνοντας την έννοια της κοινωνικής και πολιτικής δημοκρατίας.

- Τέλος, κατάφερε να μετατρέψει την κοινωνική πλειοψηφία των εργαζομένων ελλήνων σε πολιτική πλειοψηφία των δυνάμεων της αλλαγής.

Με τα παραπάνω δεν έχουμε σκοπό ν' αποδουθούμε σε κάποιο αγώνα συλλογής ψήφων — αντίθετα. Εκείνο που μας τρομάζει είναι η πιθανή αποκοπή ανθρώπων από την υπόθεση της αλλαγής, ανθρώπων που εγκλωβισμένοι σε κάποια κομματικά συρματοπλέγματα θα καταστήσουν ατελέσφορη τη μακροχρόνια προσπάθειά-τους μετά τις 18 Οχτώβρη. Ανθρώπων και αγωνιστών που πιστεύουν ότι η αλλαγή, αλλά και συνολικά η πολιτική, δεν είναι υπόθεση του Κόμματος (με Κ κεφαλαίο) αλλά της κοινωνίας και του λαού στο σύνολό-τους. □

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

ΣΥΛΛΟΓΗ ΚΕΙΜΕΝΩΝ ΠΑΝΩ
ΣΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

ΘΕΩΡΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ - ΚΟΥΛΤΟΥΡΑ

ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ ΣΥΝΤΟΜΑ

ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΑΙΣΘΗΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΣΗΜΕΙΩΤΙΚΗΣ

● **ΑΟΥΓΚΟΥΣΤΟ ΜΠΟΑΛ:** Το θέ-
ατρο του καταπιεσμένου

● **ΓΙΟΥΡΙ ΛΟΤΜΑΝ:** Αισθητική και
σημειωτική του Κινηματογράφου

● **ΠΩΛ ΣΗΓΚΕΛ:** Η επανάσταση και
το μυθιστόρημα του 20ου αιώνα

ΓΥΝΑΙΚΕΙΕΣ ΜΕΛΕΤΕΣ

● **ΣΙΛΑ ΡΟΟΥΜΠΟΘΑΜ:** Πέρα από
τον κατακερματισμό (Φεμινισμός και
οικοδόμηση του Σοσιαλισμού)

ΙΔΕΕΣ

● **ΖΩΡΖ ΜΠΑΤΑΪΓ:** Ο Ερωτισμός

ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ

● **ΡΟΥΝΤΟΛΦ ΜΠΑΡΟ:** Θα συνε-
χίσω το δρόμο-μου

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

● **ΜΑΡΕΚ ΧΑΛΤΕΡ:** Η αβέβαιη ζωή
του Μάρκο Μάλερ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΘΕΩΡΙΑ

Αργολίδος 60-62, Αθήνα 605

Τηλ. 6927015

ΓΙΑ ΤΙΣ ΕΚΛΟΓΕΣ ΚΑΙ ΟΧΙ ΜΟΝΟ ΓΙ' ΑΥΤΕΣ:

Η Ανανεωτική Αριστερά και η προοπτική του Σοσιαλισμού

του Αντώνη Μπριλλάκη

Οι μεθαιριανές εκλογές προσλαμβάνουν αναμφίβολα έναν κρίσιμο χαρακτήρα. Όχι μόνο γιατί υπάρχουν πραγματικές δυνατότητες για την εκλογική ήττα της Δεξιάς. Αλλά και γιατί προδιαγράφουν μια αναδιάρθρωση του χάρτη των πολιτικών δυνάμεων σε όλο-τους το φάσμα. Συναρτώνται τελικά, αυτές οι εκλογές, με πολύ περισσότερα και πολύ πιο σύνθετα προβλήματα απ' όσα διαπραγματεύονται προεκλογικά τα κόμματα, εκτός από ελάχιστες εξαιρέσεις.

Δεν είναι φυσικά τυχαίο πως το σύνολο σχεδόν αυτών των προβλημάτων επικεντρώνονται στον πολιτικό τομέα. Εξηγείται, σε μεγάλο βαθμό, από την απουσία στη χώρα-μας ουσιαστικών κοινωνικών διαδικασιών λόγω της χαμηλής στάθμης των παραδοσιακών και σύγχρονων κοινωνικών κινημάτων, τον περιορισμένο ρόλο των οργανωμένων φορέων-τους, της τοπικής Αυτοδιοίκησης κτλ.

Οπωσδήποτε, θα πρέπει να σημειωθεί πως ένα από τα κύρια στοιχεία της τακτικής, όχι μόνο της Δεξιάς, αλλά και των κομμάτων που εμφανίζονται σαν «αποκλειστικοί φορείς» ή «μοναδικοί εγγυητές» της «Αλλαγής», είναι η συγκάλυψη ουσιαστικών στοιχείων του σημερινού πολιτικού και κοινωνικού στίγματος της χώρας-μας.

Είναι, εξ άλλου, χαρακτηριστικό το πανάθλιο εκλογικό σκηνικό που έχει στηθεί: με την υποπληροφόρηση, τους μεσσιανικούς μονολόγους, τα εκβιαστικά διλήμματα, τις έτοιμες λύσεις.

Είναι, τέλος, διαφανείς οι στόχοι των δυνάμεων που έστησαν αυτό το σκηνικό: πόλωση της πολιτικής ζωής, καθιέρωση ενός διπολικού συστήματος κομμάτων εναλλαγής (το ΠΑΣΟΚ και τη Ν.Δ.), με το ΚΚΕ σε ένα τρίτο — με κοινή επιθυμία ή ανοχή — ρόλο, ρόλο που δεν θα απειλεί τις κεντρικές πολιτικές ισορροπίες.

★ ★ ★

Αν ισχύουν οι προηγούμενες εκτιμήσεις και αν αποδεχτούμε ότι η απομάκρυνση της Δεξιάς απ' την κυβέρνηση δεν σημαίνει ανατροπή των δομών της αστικής εξουσίας, τότε οι εκλογές καθόλου δεν λύνουν αλλ' αντίθετα φέρνουν στην επιφάνεια εκκρεμής τα προβλήματα κοινωνικού μετασχηματισμού. Τις αναγκαίες δηλαδή τομές, που είναι ώριμες στην ελληνική κοινωνία αλλά και που για την προώθησή-τους αποφασιστική προϋπόθεση αποτελεί η ύπαρξη και ετοιμότητα αντίστοιχων πολιτικών δυνάμεων.

Οι εκλογές αυτές επομένως είναι ιδιαίτερα κρίσιμες για τις δυνάμεις της Αριστεράς, τις μόνες έγκυρες «φύσει» αλλά όχι και «θέσει» σήμερα για να διαχειριστούν τα προβλήματα με τα οποία συνδέεται το εγχείρημα του κοινωνικού μετασχηματισμού στη χώρα-μας.

Προς αυτή την κατεύθυνση, δηλαδή τη διερεύνηση των όρων για να αναδειχτεί η Αριστερά σε φερέγγυο φορέα της σοσιαλιστικής πρότασης, θα εντοπισθεί το κύριο βάρος του άρθρου.

Το σημερινό κοινωνικό και πολιτικό στίγμα της χώρας-μας

Δεν υπάρχει αμφιβολία πως η πολιτική που εφάρμοσε η Ν.Δ. από το 1974 βρέθηκε σε όλο και μεγαλύτερη αναντιστοιχία και σύγκρουση με τα συμφέροντα και τις απαιτήσεις των εργαζομένων, με τις γενικότερες ανάγκες της χώρας. Δεν χρειάζεται να α-

ναφερθούμε αναλυτικά ούτε στη χρεοκοπία της οικονομικής-της πολιτικής, ούτε στην ανικανότητα της Δημόσιας διοίκησης, ούτε στην προσκόλληση στη Δύση και στην αδιέξοδο και εθνικά επιζήμια εξωτερική-της πολιτική. Ούτε χρειάζεται αναλυτική αναφορά στο γεγονός ότι στο πλαίσιο μιας τέτοιας πολιτικής, τα μεγάλα κοινωνικά θέματα της υγείας, της στέγης, του περιβάλλοντος, τα θέματα του πολιτισμού καθώς και τα ιδιαίτερα — αλλά όχι λιγότερο σημαντικά — προβλήματα της νεολαίας και των γυναικών, όχι μόνο παραμένουν άλυτα, αλλά συνεχώς οξύνονται.

Η πολιτική της Ν.Δ. με δυο λόγια χειροτερεύει τη ζωή-μας. Δημιουργεί αδιέξοδα σε όλους τους τομείς.

Αυτή την πολιτική αντιπαλεύουμε επίμονα σαν ΚΚΕ εσωτ., σαν Ανανεωτική Αριστερά. Και αγωνιζόμαστε για να καταδικαστεί εκλογικά. Το γεγονός ότι τους τελευταίους, ιδιαίτερα, μήνες σημειώνεται μια μεγάλης έκτασης απαγκίστρωση ψηφοφόρων από την πολιτική επιρροή της Δεξιάς, προδιαγράφει την απώλεια της κοινοβουλευτικής πλειοψηφίας που διαθέτει από το 1974.

Εδώ, όμως, προκύπτει ένα κρίσιμο ερώτημα που ο τρόπος με τον οποίο θα απαντηθεί προσδιορίζει και τη σκοπιά από την οποία αντικρίζονται οι επικείμενες πολιτικές εξελίξεις: Βρισκόμαστε απλά μπροστά σε κρίση και αδιέξοδα της πολιτικής της Ν.Δ., οπότε το μόνο ζητούμενο είναι η απομάκρυνσή-της από την κυβέρνηση; Ή μήπως, όπως βάσιμα μπορεί να υποστηριχθεί, βρισκόμαστε ουσιαστικά μπροστά σε κρίση και αδιέξοδα όχι μόνο της πολιτικής του κυβερνητικού κόμματος αλλά των συνολικών στρατηγικών και άλλων επιλογών των κυρίαρχων κοινωνικών δυνάμεων;

Θα μπορούσαμε να πούμε — απαντώντας συνοπτικά σ' αυτό το ερώτημα — πως η πολιτική, η οποία ακολουθήθηκε μεταδικτατορικά, από τις κυρίαρχες συντηρητικές δυνάμεις, σε μια προσπάθεια εκσυγχρονισμού του ελληνικού καπιταλισμού, εξάντλησε τα περιθώρια που είχε, συνυφάνθηκε με μια βαθιά και πολύπλευρη κρίση της ελληνικής κοινωνίας. Δεν είναι υπερβολή να πούμε ότι η κρίση που περνά σήμερα η ελληνική κοινωνία, είναι κρίση του ίδιου του συστήματος σε όλα τα πεδία: στην οικονομία, στους κρατικούς και πολιτικούς θεσμούς, στις κοινωνικές δομές, στην ιδεολογία, στις «ηθικές αξίες»-του.

Ποιά «αλλαγή» έχει ανάγκη η χώρα-μας

Είναι φανερό επομένως πως η όποια πρόταση «αλλαγής» πρέπει να προσδιορίσει το χαρακτήρα-της, την έκταση και το βάθος των μέτρων που θα καθορίσουν το περιεχόμενό-της, σε σχέση με την συνολική κρίση που αντιμετωπίζει το κυρίαρχο σύστημα στη χώρα-μας.

Στη σημερινή καμπή, λοιπόν, είναι ανεπαρκές το αρνητικό — κατά βάση — πολιτικό σύνθημα «να πέσει η κυβέρνηση της Δεξιάς». Το σύνθημα αυτό ολοκληρώνεται μόνο όταν συναρτηθεί με το θετικό σκέλος του προβλήματος: «ποιές αλλαγές, συγκεκριμένα, πρέπει να ακολουθήσουν; ποιές κοινωνικές και πολιτικές δυνάμεις μπορούν να είναι οι φορείς αυτών των αλλαγών, μπορούν να τις προωθήσουν και να τις στηρίξουν;».

Στο βαθμό που τα ερωτήματα αυτά μένουν πρακτικά αναπάντητα, μια αντιδεξιά απλώς πολιτική θα περιοριστεί ουσιαστικά στη συνέχιση της προσπάθειας του εκσυγχρονισμού, της καλύτερης δηλαδή διαχείρισης του ελληνικού καπιταλισμού.

Οφείλουμε να υπογραμμίσουμε ότι όσοι, όπως το ΠΑΣΟΚ, περιορίζονται σε μια τέτοια πολιτική «Αλλαγής», ουσιαστικά προδιαγράφουν όχι το ξεπέραςμα, αλλά την ανακύκλωση της κρίσης και των αδιεξόδων της ελληνικής κοινωνίας. Κι αυτό, παρά τις οποιεσδήποτε προθέσεις-τους.

Το ίδιο ισχύει και για όσους, όπως το ΚΚΕ, ξεκινώντας από άλλες αφετηρίες και για την εξυπηρέτηση άλλων σκοπιμοτήτων συμφωνούν στον περιορισμό του προβλήματος της «Αλλαγής» σε «περισσότερο δημοκρατική» διακυβέρνηση και απαλλαγή από την Αμερικανοκρατία και το ΝΑΤΟ — λες κι αυτά είναι δυνατό χωρίς ουσιαστικές και βαθιές τομές, τόσο στην εσωτερική όσο και την εξωτερική πολιτική.

Το ΚΚΕ του 1981, θυμίζει έντονα την ΕΔΑ της περιόδου 1961-'63, παρ' όλο που εξορκίζει στα συνθήματά-του: «όχι νέο '63». Η πρώτη τηλεοπτική εμφάνιση (8.10) του Χ. Φλωράκη, υπήρξε, και από αυτή την άποψη, χαρακτηριστική.

Αλλά οι τοποθετήσεις του κόμματος αυτού είναι ευθεία συνέπεια της ιδεολογικής και θεωρητικής-του αποστέωσης, της πολιτικής-του αγκύλωσης, του αντιδημοκρατικού και εξαρτημένου χαρακτήρα-του, της γενικότερης αντίληψής-του περί παραπομπής, τελικά, όλων των προβλημάτων στη «φωτεινή» στιγμή του μέλλοντος που το «σοσιαλιστικό στρατόπεδο» θα κινηθεί προς... νότον. Κι όλα αυτά, οργανικά στοιχεία της συνολικής φυσιογνωμίας-του, δεν του επιτρέπουν να απαγκιστρωθεί από το βαθύ κοινωνικό και πολιτικό συντηρητισμό-του.

Αντίθετα, το ΚΚΕ εσωτ., η ευρύτερη Ανανεωτική Αριστερά — από τους κόλπους των οποίων προήλθαν ως τώρα οι ακριβέστερες επισημάνσεις σχετικά με το πολιτικό και κοινωνικό στίγμα της χώρας-μας, σήμερα — θεωρούν ότι στην καμπή που μπαίνουμε, εν όψει και των εκλογών, τίθενται διαφορετικού χαρακτήρα προβλήματα από εκείνα άλλων καμπών. Τόσο της πρώτης μετά τον εμφύλιο περιόδου, όσο και της περιόδου 1961-'63.

Γι' αυτό και θεωρούν αναγκαία την αντιμετώπιση αυτών των προβλημάτων από σήμερα, με λύσεις όχι επιμέρους, ξεκάρφωτες και τελικά ενταγμένες σε καπιταλιστικά πλαίσια. Αλλά που θα συγκροτούν μια συγκεκριμένη γενική κατεύθυνση βαθιών αλλαγών. Που θα τείνουν στην υπέρβαση του αστικού συστήματος.

Με λίγα λόγια, το ΚΚΕ εσωτ., και γενικά η Ανανεωτική Αριστερά, είναι οι μόνες δυνάμεις που θέτουν ξεκάθαρα τη σοσιαλιστική προοπτική ως πρόταση διεξόδου από την κρίση του συστήματος. Και είναι οι μόνες δυνάμεις που μπορούν να μιλήσουν έγκυρα για ένα σοσιαλισμό άρρηκτα συνδεδεμένο με ποιοτικά νέες κοινωνικές και πολιτικές δομές, με τη δημοκρατία και την ελευθερία, με νέες ανθρώπινες σχέσεις. Έναν αυθεντικό, δηλαδή, σοσιαλισμό, σε διάκριση από τα πρότυπα της σοσιαλδημοκρατίας στη Δύση (τα οποία πρόσφατα άλλοι ανακάλυψαν) και εκείνα του «υπαρκτού σοσιαλισμού» στην Ανατολή (στα οποία άλλοι παραπέμπουν, αλλά για λόγους τακτικής, στο απώτερο μέλλον).

Για το ΚΚΕ εσωτ. και την ευρύτερη Ανανεωτική Αριστερά, αυτό που από σήμερα τίθεται είναι η επεξεργασία μιας ολοκληρωμένης στρατηγικής κοινωνικών και πολιτικών μετασχηματισμών. Και οι συγκεκριμένες λύσεις που προτείνουμε για τα άμεσα πιεστικά προβλήματα, διαπνέονται απ' αυτή την αντίληψη.

Οι δυνάμεις της Ανανεωτικής Αριστεράς εκφράζουν έτσι κάτι το ποιοτικά διαφορετικό από τα άλλα κόμματα που εμφανίζονται σαν φορείς της Αλλαγής και του σοσιαλισμού. Και οι ιδέες-τους συνολικά συνιστούν μια άλλη, τη σύγχρονη, αντίληψη για το σοσιαλισμό. Τη μόνη, σήμερα, αντίληψη που μπορεί να απαντήσει στα σύγχρονα προβλήματα και της χώρας-μας. Τη μόνη αντίληψη που αναπτύσσεται και σε ευρωπαϊκά πλαίσια και που την επιβεβαιώνουν, από πολλές πλευρές, οι εξελίξεις, τόσο στη Γαλλία όσο και στην Πολωνία.

Η επικράτηση όμως μιας τέτοιας αντίληψης για το σοσιαλισμό — αντίληψης που αντικρίζει την όλη πορεία προς αυτή την κατεύθυνση σαν πολυσύνθετη αγωνιστική πορεία που απαιτεί από σήμερα μιαν αδιάκοπη πάλη για συγκεκριμένες ουσιαστικές κατακτήσεις, όχι απλά στο κοινοβουλευτικό πεδίο, αλλά σε όλα τα πεδία — συνδέεται με την εξασφάλιση ορισμένων αποφασιστικών

προϋποθέσεων: Από το ένα μέρος, με την ανάπτυξη ισχυρών πολιτικά συνειδητοποιούμενων και αυτόνομων μαζικών κινήσεων, και από την άλλη, με την ύπαρξη πολιτικών φορέων στο χώρο της Αριστεράς που θα έχουν τη θέληση και την ικανότητα να στηρίξουν την υπόθεση της αριστεράς προοπτικής σε τέτοια κινήματα και, γενικότερα, στην συγκρότηση ενός αντίστοιχου συνασπισμού κοινωνικών και πολιτικών δυνάμεων.

Σήμερα απουσιάζουν οι τέτοιες προϋποθέσεις. Κι αυτό οφείλεται, βέβαια, και σε ιστορικά, αντικειμενικά αίτια, μακροπρόθεσμου χαρακτήρα. Συνδέεται όμως αποφασιστικά με τα αρνητικά στοιχεία του ΠΑΣΟΚ και του ΚΚΕ που έθεσαν τη σφραγίδα-τους μεταδικτατορικά, στην όλη πορεία ανάπτυξης του αριστερού και γενικά του λαϊκού κινήματος στη χώρα-μας. Και πρόκειται για αρνητικά στοιχεία — διαφορετικής προέλευσης και ποιότητας για το κάθε ένα από τα κόμματα αυτά — στον ιδεολογικό-τους χαρακτήρα, στη στρατηγική και πολιτική πρακτική-τους, στις αντιλήψεις-τους για το ρόλο των μαζών και των κινήσεων-τους στις κοινωνικές και πολιτικές εξελίξεις. Είναι χαρακτηριστική, σχετικά, η στάση και του ΠΑΣΟΚ αλλά και του ΚΚΕ απέναντι στις εκλογές: δύο χρόνια τώρα κυριαρχείται από μια λογική παραπομπής όλων σχεδόν των προβλημάτων στη νέα εκλογική αναμέτρηση, ενώ σήμερα δίνουν και παίρνουν οι αυταπάτες που καλλιεργούν για το ότι η «Αλλαγή» είναι σίγουρη, αρκεί να συγκεντρωθούν ορισμένα ποσοστά ψήφων στα δύο αυτά κόμματα και να εξαφανιστούν τα υπόλοιπα.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να σημειωθεί ότι είναι πολιτικά κοντόθωρες, θλιβερά εκλογικίστικες και προδίδουν πλήρη αποκοπή απ' την αριστερή σκέψη απόψεις όπως του Θ. Πάγκαλου και του Μ. Τρικούκη, που και από τις στήλες του ΑΝΤΙ ζήτησαν αφανισμό, ουσιαστικά, των αριστερών δυνάμεων στην εκλογική χοάνη του ΠΑΣΟΚ ο πρώτος, και στην αιώνια δογματική και ετερόφωτη ακινησία του ΚΚΕ ο δεύτερος.

Αντίθετα, το γεγονός ότι παραμένει ζητούμενο η κύρια προϋπόθεση για μια στροφή προς τα αριστερά και το σοσιαλισμό στη χώρα-μας (η συγκρότηση δηλαδή ενός συνασπισμού αριστερών κοινωνικών και πολιτικών δυνάμεων που δεν θα καταργεί την πολλαπλότητά-τους, αλλά θα συνθέτει τη δυναμικότητά-τους), αυτό λοιπόν το γεγονός, επιβάλλει να αναδειχτούν ενισχυμένες οι ανανεωτικές δυνάμεις — που εκφράζονται εκλογικά από το ΚΚΕ εσωτερικού. Οι μόνες δηλαδή δυνάμεις που έχουν θέσει και μπορούν να υπηρετήσουν με σαφήνεια και συνέπεια το αίτημα αυτό.

Ανανεωτικές δυνάμεις και προοπτική-τους

Δεν είναι του παρόντος η ιστορική και κριτική αποτίμηση της πορείας που δεν επέτρεψε μέχρι σήμερα να προχωρήσει αποφασιστικά η υπόθεση της ανανέωσης και να αναδειχτεί το ΚΚΕ εσωτερικού και όλος ο ανανεωτικός χώρος σε κύρια συνιστώσα του αριστερού κινήματος στη χώρα-μας. Εκείνο πάντως που προέχει σήμερα είναι η εκλογική ενίσχυση του ΚΚΕ εσωτερικού, γεγονός που θα συμβάλει θετικά στις διαδικασίες συμπάραταξης και σύγκλισης των δυνάμεων της ανανέωσης, διαδικασίες που θα συνεχιστούν και μετεκλογικά, με στόχο την ενοποίηση, ανάκαμψη και ανάπτυξη του ανανεωτικού χώρου.

Κοινό χαρακτηριστικό των αριστερών και κομμουνιστών της ανανέωσης, των ενταγμένων στο ΚΚΕ εσωτερικού και των ανένταχτων, είναι η συνειδητοποίηση της αναγκαιότητας να αναπτυχθεί μια Αριστερά στη χώρα-μας, φορέας των ανανεωτικών ιδεών, φορέας μιας αυθεντικά αριστερής πολιτικής, με απεριφραστη και κατηγορηματική απόρριψη των ιδεολογικών, πολιτικών και οργανωτικών επιλογών και της πρακτικής του ΚΚΕ, καθώς και των εξωελλαδικών κέντρων και προτύπων «σοσιαλισμού» από τα οποία εκπορεύονται.

Πιο συγκεκριμένα, οι κομμουνιστές και οι αριστεροί της ανανέωσης, οι οργανωμένοι και ανοργάνωτοι, συμπίπτουν σε ορισμένες βασικές αφετηριακές θέσεις:

α) ο σοσιαλισμός ή θα είναι δημοκρατικός ή δεν θα υπάρξει ποτέ.

β) ο δρόμος προς το σοσιαλισμό, δρόμος δημοκρατικός, συν-

δέεται άρρηκτα με επίμονους και πολύμορφους αγώνες για συγκριμένους στόχους, όπου πλάι στο εργατικό κίνημα αναδείχονται νέα αυτόνομα κινήματα κοινωνικής και πολιτικής κριτικής.

γ) τα κόμματα και οι οργανώσεις του εργατικού και σοσιαλιστικού κινήματος μπορούν να υπηρετούν το στόχο του σοσιαλισμού μόνο αν είναι ανεξάρτητα από ξένα καθοδηγητικά κέντρα και δρουν για τη διαμόρφωση των εσωτερικών, πρώτα απ' όλα, προϋποθέσεων για την προώθηση αυτού του στόχου.

Εξ άλλου αυτή η αφετηριακή σύμπτωση είναι που επιτρέπει σήμερα την πολιτική συμπαράταξη όλου αυτού του χώρου, όχι μόνο σαν μια «αντιδεξιά» συσπείρωση, αλλά σαν μια συμπαράταξη ενταγμένη στην προοπτική του σοσιαλισμού. Σαν μια συμπαράταξη που αντιπαρατίθεται στην πολιτική της Δεξιάς, αλλά και γενικότερα στην αστική ιδεολογία και προοπτική, των οποίων εκδοχή αποτελεί και η ανάδειξη κυβερνητικών φορέων «έντιμης διαχείρισης» του καπιταλισμού.

★ ★ ★

Ο ανανεωτικός χώρος, παρά την ήττα που γνώρισε στις προηγούμενες βουλευτικές εκλογές, εμφανίζει τελευταία τάσεις διεύρυνσης με νέες δυνάμεις, που είτε ριζοσπαστικοποιούνται μέσα στις συνθήκες της εντεινόμενης κοινωνικής κρίσης, είτε αποδεσμεύονται από άλλους πολιτικούς σχηματισμούς της Αριστεράς. Και είναι χαρακτηριστικό ότι οι δυνάμεις που αποδεσμεύονται, παρά τους διαφορετικούς δρόμους τους οποίους βάδισαν, συναντώνται σε θεμελιακά θέματα με τις δυνάμεις (ενταγμένες και ανέντακτες) που τοποθετήθηκαν στον ανανεωτικό χώρο στα πλαίσια των διαδικασιών που άνοιξε η διάσπαση του 1968.

Αυτές οι εξελίξεις υποδηλώνουν τις δυνατότητες για κοινή πορεία όλων των δυνάμεων που εντάσσονται στον ανανεωτικό χώρο, τις δυνατότητες για τη συσπείρωσή-τους, την ισχυροποίηση του χώρου.

Αυτές οι δυνατότητες δοκιμάζονται αναμφίβολα στις μεθαυριανές εκλογές. Και χωρίς να παρασυρόμαστε σε υπερτίμηση του ρόλου που παίζουν οι εκλογικές αναμετρήσεις στην πορεία ανάπτυξης των δυνάμεων της Αριστεράς, θα πρέπει να πούμε ότι η εκλογική αναμέτρηση της Κυριακής έχει μια ιδιαίτερη βαρύτητα για την ελληνική Ανανεωτική Αριστερά, με βάση τη μέχρι τώρα ιστορική διαδρομή-της. Γιατί οι προσπάθειες ανάκαμψης και ισχυροποίησης των δυνάμεών-της, μετεκλογικά, προϋποθέτουν τη διασφάλιση ορισμένων κατακτήσεων και στο κοινοβουλευτικό

πεδίο, που θα δίνουν την αίσθηση της παρουσίας και των δυνατοτήτων μιας άλλης Αριστεράς στη χώρα-μας. Μιας Αριστεράς ικανής να παρεμβαίνει δημιουργικά στις μετεκλογικές εξελίξεις και να διεκδικεί όλες τις δυνάμεις που της ανήκουν και που — ανεξάρτητα από το σε ποιο ποσοστό ψήφων θα εκφραστούν — εκτείνονται πολύ πέραν του μέχρι σήμερα δυναμικού, όχι μόνο του ΚΚΕ εσωτ. αλλά και των άλλων «κομμουνιστικών» φορέων.

Οι προσπάθειες, φυσικά, ανάκαμψης, ενοποίησης και ανάπτυξης της Ανανεωτικής Αριστεράς — με στόχο, τελικά, την ανάδειξη-της σε ηγεμονική δύναμη στο συνολικό χώρο της Αριστεράς — απαιτούν την προώθηση, μετά τις εκλογές, των διαδικασιών που άνοιξαν προεκλογικά για τη συσπείρωση των ανανεωτικών δυνάμεων, αλλά και για την ενίσχυση της αξιοπιστίας-τους. Τα μέχρι σήμερα βήματα προς αυτές τις κατευθύνσεις, τόσο από την πλευρά του ΚΚΕ εσωτερικού, όσο και των ανέντακτων — όπως εκφράστηκαν με την κοινή δράση και ταυτόχρονα με έναν εποικοδομητικό διάλογο — είναι σημαντικά αλλά δεν αρκούν.

Οι σχετικές διαδικασίες — διαδικασίες πρώτα απ' όλα πολιτικές — θα πρέπει όχι απλά να συνεχισθούν, αλλά και να αποκτήσουν ένα ακόμα πιο σύνθετο περιεχόμενο.

Επιβεβαιώνοντας την αναγνώριση της πολυφωνίας και των ιδιαιτεροτήτων των επιμέρους δυνάμεων του ανανεωτικού χώρου, αλλά και τη θέλησή-τους, ταυτόχρονα, να υπάρξουν οι αναγκαίες επανατοποθετήσεις και συμπληρωματικές επεξεργασίες για πειστικότερες πολιτικές, ιδεολογικές, οργανωτικές επιλογές. Και οι διαδικασίες αυτές θα πρέπει να τείνουν στο να ολοκληρωθούν, κατά το δυνατό σύντομα, σε ένα συνέδριο των ελλήνων κομμουνιστών της Ανανέωσης. Ένα συνέδριο το οποίο, ανεξάρτητα αν είναι του ΚΚΕ εσωτερικού — ως μοναδικού μέχρι σήμερα κομματικού φορέα — ή ευρύτερο, θα παίρνει υπόψη πριν απ' όλα την αναγκαιότητα να διευκολυνθεί, από *άποψη ουσίας*, η υπόθεση της συσπείρωσης, ενοποίησης και ισχυροποίησης των δυνάμεων της Ανανεωτικής Αριστεράς.

Δεν είναι υπερβολή να πούμε, συνεκτιμώντας όλα τα στοιχεία που συνθέτουν τη σημερινή καμπή και ιδιαίτερα την αντιφατικότητα του ΠΑΣΟΚ και τον αρνητικό ρόλο του "ΚΚΕ", ότι οι διαδικασίες ανάκαμψης και ανάπτυξης των ανανεωτικών δυνάμεων και η σύνδεσή-τους με τις πιο ζωντανές κοινωνικές δυνάμεις, αποτελούν ουσιαστική προϋπόθεση για την απελευθέρωση της δυναμικής των κοινωνικών αγώνων στον τόπο-μας, και οι μόνες που μπορούν να αλλάξουν το σημερινό πολιτικό σκηνικό.

□

ΚΕΡΑΜΙΚΑ

ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ

ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ

Δημητρίου Γούναρη 30 Θεσσαλονίκη

ΣΤΑΧΥ

Ξάνθου 7 Κολωνάκι

ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ

ΒΑΣΙΛΗ ΡΩΤΑ ΘΕΑΤΡΟ ΚΑΙ ΓΛΩΣΣΑ

ο αγώνας μου μ' εναν τιτανα (σaiξπηρ)
θεατρο και δημοκρατια
ο προφορικός μας λογος
τα τραγουδια του ελληνικου λαου
η αρχαia τραγωδια
(γεννηση - αναγεννηση - εξευτελισμος)
δελφικες εορτες
παιδικο - σχολικο θεατρο
θεατρο στην αντισταση

Ξαγναντο εκδοσεις

αγ. ισιδώρου 6, τηλ. 36.30.896 • 36.31.622

ΠΑΙΔΕΙΑ ΔΟΓΜΑΤΑ ΚΑΙ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

Στο περιοδικό της ΟΛΜΕ «Λόγος και Πράξη» (τόμος Α', σ.σ. 61-74, χειμώνας 1979) δημοσιεύτηκε άρθρο του εγκατεστημένου στον Καναδά καθηγητή κ. Α.Χ.Καζεπίδη με τίτλο «Η ιδεολογική σύγχυση και ο δογματικός διαποτισμός των νέων στην ελληνική εκπαίδευση». Το άρθρο εκείνο προκάλεσε δικαιολογημένα, ιδιαίτερο ενδιαφέρον, και οι αντιδράσεις που εμφανίστηκαν ήταν ποικίλες. Στον επόμενο τόμο του περιοδικού της ΟΛΜΕ (σ.σ. 82-96) ο θεολόγος κ. Κ. Γρηγοριάδης απαντούσε στον καθηγητή Καζεπίδη με το άρθρο «Η Ελληνορθόδοξη μαρτυρία για την αγωγή των νέων-μας».

Φαίνεται, όμως, ότι το δημοσίευμα αυτό δε θεωρήθηκε, από τους θεολόγους του δόγματος, επαρκής απάντηση και υποκινήθηκε ποινική δίωξη κατά ΟΛΜΕ - Καζεπίδη. Η απόφαση της δίκης ήταν αθωωτική.

Το κείμενο που δημοσιεύουμε αποτελεί μία απάντηση στο άρθρο του θεολόγου κ. Κ. Γρηγοριάδη, αλλά και μία συνέχεια του διαλόγου πάνω στο θέμα που τόσο πολύ απασχόλησε — θετικά και αρνητικά — όσους ασχολούνται με ζητήματα παιδείας στον τόπο-μας.

Οι πολυάριθμες αντιδράσεις στο άρθρο-μου¹ μπορούν να καταταγούν σε τρεις κατηγορίες. Στην πρώτη κατηγορία ανήκουν τα τηλεγραφήματα διαμαρτυρίας, τα ηχηρά συνθήματα, οι εξορκισμοί, οι επικλήσεις προς την εξουσία, οι φοβέρες και τα παρόμοια. Τέτοιες ενέργειες δίνουν την εντύπωση, σ' όποιον δεν ξέρει τίποτε για το πολιτιστικό επίπεδο των νεοελλήνων, ότι είμαστε ένας λαός πνευματικά συγχυσμένος και ηθικά υπανάπτυκτος. Αν, λόγου χάρη, κρίνουμε τις ενέργειες αυτές με βάση τα έξι στάδια ηθικής εξέλιξης του ανθρώπου, που έχει προτείνει ο Lawrence Kohlberg², θα διαπιστώσουμε ότι οι περισσότερες ανήκουν στο πρώτο ή στο δεύτερο στάδιο και ότι καμιά απ' αυτές δεν ξεπερνάει το τέταρτο στάδιο! Γι' αυτό έγραψα στο άρθρο-μου ότι αυτές οι ενέργειες συνιστούν την πολιτιστική αντιπορεία στη χώρα-μας. Και σ' αυτήν ανήκουν όσοι αρνούνται να συζητήσουν δημοσία ακόμη και (ή μάλλον προ πάντων) «τα ιερά και τα όσια του έθνους» ή δεν είναι συνηθισμένοι στο σοβαρό διάλογο (πράγμα αδικαιο-

λόγητο για πολίτες μιας σύγχρονης δημοκρατικής χώρας), ή θέλουν να κρύψουν κάτι που είναι ασαφές, αυθαίρετο και απαράδεκτο (πράγμα ανεπιτρεπτό σ' εκπαιδευτικούς που ξέρουν τι θα πει παιδεία).

Εδώ δεν πρόκειται ν' ασχοληθώ με τέτοιες εκδηλώσεις γιατί δεν απορρέουν από λογικά επιχειρήματα, αλλ' ούτε και φανερώνουν διάθεση για σκέψη και διάλογο. Αντίθετα, δείχνουν ανθρώπους που ή αρνούνται ή δεν μπορούν να μουν σε διάλογο και προσπαθούν να κρύψουν την άρνηση ή την άγνοιά-τους με εντυπωσιακές και θορυβώδεις ενέργειες. Διάλογος δεν γίνεται όταν ο αντίπαλος απλώς αρνείται να παραδεχθεί ένα επιχειρήμα, αλλ' όταν αρχίσει να παρουσιάζει τα δικά-του επιχειρήματα σύμφωνα με παραδεγμένους κανόνες και κριτήρια. Όταν αναλογιστεί κανείς ότι ο πρωταρχικός σκοπός του σχολείου είναι να μάθει στους νέους να σκέφτονται σύμφωνα με διυποκειμενικά κριτήρια, τότε αντιλαμβάνεται ότι εμείς οι εκπαιδευτικοί έχουμε μια σημαντική μερίδα της ευθύνης για τις μισόλο-

1. «Η Ιδεολογική Σύγχυση και ο Δογματικός Διαποτισμός των Νέων στην Ελληνική Εκπαίδευση», *Λόγος και Πράξη*, τόμ. Α', τεύχος 7 (Χειμώνας 1979).

2. Για τη διατύπωση της «γνωστικής - εξελικτικής»-του θεωρίας, όπως την ονομάζει, ο Lawrence Kohlberg έλαβε υπόψη-του παρόμοιες εξελικτικές θεωρίες των John Dewey και Jean Piaget. Ονομάζει τη θεωρία-του «γνωστική» γιατί θέλει να τονίσει την ενεργητική σκέψη που πρέπει να διεγείρει ο παιδαγωγός στους νέους (ανάλογα με το στάδιο στο οποίο βρίσκονται) πάνω σε ηθικά ζητήματα. Την αποκαλεί και εξελικτική γιατί βλέπει την ηθική μόρφωση ως μία σταδιακή αλλαγή. Τα έξι στάδια ηθικής εξέλιξης είναι τα ακόλουθα:

α. Το στάδιο της τιμωρίας και υπακοής, κατά το οποίο η συμπεριφορά του ατόμου αξιολογείται σύμφωνα με τις φυσικές συνέπειές-της. Η αποφυγή της τιμωρίας είναι το κίνητρο των πράξεων και όχι ο σεβασμός προς την ηθική τάξη.

β. Το στάδιο της χρησιμοθηρίας και της σχετικοκρατίας, όπου μια πράξη θεωρείται καλή όταν εξυπηρετεί τις ανάγκες του ατόμου. Εδώ, δηλαδή, επικρατούν οι σχέσεις του παζαριού όπου η αμοιβαιότητα κατανοείται σαν «βόηθα-με να σε βοηθώ».

γ. Το στάδιο του κονφορμισμού, όπου καλή συμπεριφορά θεωρείται εκείνη που ευχαριστεί άλλους και είναι γενικά αποδεκτή. «Το καλό παιδί» ή «το καλό κορίτσι».

δ. Το στάδιο του νόμου και της τάξης, όπου το κριτήριο της καλής συμπεριφοράς είναι η υπακοή στις αρχές και η διατήρηση των παραδοσιακών αξιών. «Ο νομοταγής πολίτης» που δεν εξετάζει και δεν αξιολογεί τα «παραδεδομένα».

ε. Το στάδιο του κοινωνικού συμβολαίου, όπου η καλή συμπεριφορά τείνει να εξισωθεί με τα ατομικά δικαιώματα και τους διάφορους κανόνες που έχουν γίνει αποδεκτοί από την κοινωνία. Η έμφαση είναι πάνω στις προσωπικές «αξίες» και «γνώμες».

στ. Το στάδιο των πανοικουμενικών ηθικών αρχών, (όπως ο χρυσός κανόνας και η κατηγορική προσταγή). Οι αρχές αυτές δεν είναι σαν τους συγκεκριμένους κανόνες των Δέκα Εντολών, αλλά πανοικουμενικές αρχές της δικαιοσύνης, της αμοιβαιότητας και ισότητας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και του σεβασμού προς τον άνθρωπο σαν άτομο.

Για τη φύση των σταδίων αυτών και την επιστημονική και φιλοσοφική-τους θεμελίωση βλ. Lawrence Kohlberg, «Moral Stages and Moralization: The Cognitive - Developmental Approach» in Thomas Lickona (ed.) *Moral Development and Behavior*. New York: Holt, Rinehart and Winston, 1976. L. Kohlberg, «Stages of Moral Development as a Basis for Moral Education» in C.M. Beck, B.S. Crittenden, and E.V. Sullivan (eds.), *Moral Education: Interdisciplinary Approaches*. Toronto: University of Toronto Press, 1971. L. Kohlberg, «The Cognitive-Developmental Approach to Moral Education», *Phi Delta Kappan*, 55 (10), 1975. Για την πιο αυστηρή κριτική της θεωρίας του L. Kohlberg βλ. εργασίες στο βιβλίο των D.B. Cochrane, C.M. Hamm, A.C. Kazepides (eds.), *The Domain of Moral Education*. New York: Paulist Press και Toronto: The Ontario Institute for Studies in Education, 1979 και στη συλλογή του Theodore Mischel (ed.), *Cognitive Development and Epistemology*. New York and London: Academic Press, 1971.

γες αυτές εκδηλώσεις που «υπερεπερίσσευσαν» στον τόπο-μας.

Στη δεύτερη κατηγορία ανήκουν όλες εκείνες οι αντιδράσεις που στηρίζονται πάνω σε αυθαίρετα δόγματα και παραβιάζουν τους αντικειμενικούς κανόνες λογικής επιχειρηματολογίας. Τέτοιες αντιδράσεις προέρχονται κυρίως από τους αυτοδιορισμένους «θεωρητικούς» του εκκλησιαστικού κατεστημένου που διεξάγουν το μονότονο πόλεμό-τους οχυρωμένοι πίσω από τα γνωστά ασαφή, κακόγουστα και ύποπτα συνθήματα που συνθέτουν την ιδεολογία-τους. Αυτοί αποτελούν την πιο επικίνδυνη μερίδα των αντιπάλων γιατί αυτοί καθοδηγούν, υποστηρίζουν και υποκινούν τα όργανα της πολιτιστικής αντιπορείας της πρώτης κατηγορίας. Η απάντηση του κ. Γρηγοριάδη³, όπως θα δούμε πιο κάτω, αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτής της δογματικής ενατένισης του κόσμου και της ζωής.

Στην τελευταία κατηγορία ανήκουν εκείνοι που, είτε συμφωνούν είτε διαφωνούν μαζί-μου, παρουσιάζουν τα επιχειρήματά-τους σύμφωνα με τις αρχές που πρέπει να διέπουν τον ορθό και υπεύθυνο διάλογο ή αντίλογο. Ο διάλογος και η κριτική αποτελούν τα υψηλότερα επιτεύγματα του πολιτισμού-μας. Μόνο με την αδυσώπητη κριτική και τον αέναο έλεγχο μπορούμε να βελτιώσουμε τις ιδέες-μας και να προάγουμε τον πολιτισμό-μας. Χρειαζόμαστε, λοιπόν, περισσότερη - όχι λιγότερη - κριτική, αν θέλουμε να προοδεύουμε. Μόνο στατικές, κλειστές και καταπιεστικές κοινωνίες φοβούνται τον έλεγχο και προσκολλούνται σαν στρείδια σε δογματικές ιδέες. Σοβαρά εκπαιδευτικά θέματα, σαν το δογματικό διαποτισμό των νέων, πρέπει να συζητούνται δημόσια, γιατί έτσι μας δίνεται η ευκαιρία να ελέγχουμε ο ένας τον άλλο, να βελτιώνουμε τις ιδέες-μας και να προάγουμε την εκπαιδευτική πράξη.

Δεν πρόκειται εδώ ν' απαντήσω λεπτομερώς σ' όλες τις αντίθετες γνώμες που είδαν το φως της δημοσιότητας — κάτι τέτοιο ούτε δυνατό είναι ούτε και απαραίτητο. Θ' ασχοληθώ, κυρίως, με αντιδράσεις σαν του κ. Γρηγοριάδη που ξεκινούν από μια δογματική βάση και παραβιάζουν φανερά και αδιάντροπα τις διυποκειμενικές - αντικειμενικές αρχές που πρέπει να διέπουν κάθε λογικό - δημόσιο διάλογο⁴.

Στο πρώτο άρθρο-μου, προτού εξετάσω το πρόβλημα του δογματικού διαποτισμού των νέων, έκανα μια φιλοσοφική ανάλυση των εννοιών «παιδεία», «μόρφωση», «αγωγή», κτλ.⁵, για να θεμελιώσω τη συζήτηση. Χωρίς διασάφηση των θεμελιωδών αυτών εννοιών δεν είναι δυνατό να συζητήσει κανείς ούτε το πρόβλημα του δογματικού διαποτισμού, ούτε και κανένα άλλο σοβαρό εκπαιδευτικό πρόβλημα. Γιατί, για να διακρίνει κανείς προβλήματα (στην εκπαίδευση ή οπουδήποτε αλλού), πρέπει να έχει πρώτα διευκρινίσει τα κριτήρια με τα οποία αξιολογεί μια κατάσταση. Χωρίς τα κριτήρια της παιδείας δεν μπορούμε να μιλάμε για το πρόβλημα του δογματικού διαποτισμού. Αυτό μας το επιβάλλουν οι κανόνες που διέπουν τη γλώσσα-μας, δεν είναι αυθαίρετο.

Θα έπρεπε, λοιπόν, όσοι διαφωνούν με τα επιχειρήματά-μου,

ν' απευθύνουν την κριτική-τους κατά πρώτο λόγο προς την ανάλυση των θεμελιωδών εννοιών των οποίων έκανα χρήση και προς τα κριτήρια της παιδείας⁶ που μας έδωσε μια τέτοια ανάλυση. Το παράδοξο είναι ότι καμιά από τις πολυάριθμες αντιδράσεις (της δεύτερης κατηγορίας που ανέφερα πιο πάνω) δεν επιχείρησε κάτι τέτοιο. Αλλά πώς είναι δυνατό να υπάρξει σοβαρή κριτική των επιχειρημάτων-μου, όταν αυτή δεν αγγίζει τα θεμέλιά-τους; Όπως θα δούμε πιο κάτω, οι υπέρμαχοι του δογματικού διαποτισμού των νέων δεν έχουν ξεκαθαρισμένη ιδέα του τί είναι παιδεία. Τα δικά-τους κριτήρια προέρχονται από τα προσφιλή-τους θρησκευτικοπολιτικά δόγματα και συνθήματα και παραβιάζουν τα κριτήρια της παιδείας.

Ο κ. Γρηγοριάδης δεν αισθάνεται καθόλου άνετα με τη φιλοσοφική θεμελίωση της συζήτησης στο άρθρο-μου, αλλά δεν ξέρει πώς να την αντικρούσει λογικά. Καταφεύγει, λοιπόν, σ' ένα πλήθος από αθέμιτα σοφίσματα και ρητορικά σχήματα για «να θολώσει τα νερά» και ν' αποφύγει τη συζήτηση. Βασικά, ο κ. Γ. ή δεν γνωρίζει, ή ξεχνάει ότι άλλο πράγμα είναι να λέει κανείς πως έτσι-κι-έτσι έχουν τα πράγματα κι εντελώς άλλο πράγμα είναι ν' αποδεικνύει κανείς τους ισχυρισμούς-του. Έτσι, στη μακροσκελή απάντησή-του δεν συναντάει κανείς επιχειρήματα, αλλά μια *προγραμματική* γλώσσα και λογική με τις οποίες προσπαθεί να κάνει τον κόσμο να υπακούσει στα προσφιλή δόγματα που «θεμελιώνουν» την ιδεολογία-του. Χωρίς επιχειρήματα, λοιπόν, απορρίπτει τη φιλοσοφική θεμελίωση της συζήτησης που πρόσφερα στο άρθρο-μου, μιλάει για «ανησυχητική σύγχυση των χρησιμοποιούμενων όρων, λέξεων και εννοιών»⁷, χαρακτηρίζει τα διυποκειμενικά κριτήρια της παιδείας και της γνώσεως ως «επικίνδυνους διαπροσωπικούς λογικούς ακροβατισμούς» και υποστηρίζει ότι έπρεπε ο συγγραφέας «να μας βοηθήσει να προσεγγίσουμε *ιστορικά* το πνευματικό θεμέλιο της πραγματικότητας του Ελληνισμού»⁸.

Με άλλα λόγια, η φιλοσοφική θεμελίωση της συζήτησης για την παιδεία και την εκπαίδευση απορρίπτεται για χάρη της ιστορικής προσέγγισης του θέματος. Πιο κάτω, όμως, αφού ο συγγραφέας ξαναεπαναλάβει το αίτημά-του για την «ιστορική πραγματικότητα του έθνους και της Ορθοδοξίας», ξαφνικά φαίνεται πως βλέπει την περιορισμένη χρήση της ιστορικής εξέτασης του θέματος και αναιρεί τα όσα είπε. Λέει, λοιπόν: «Η ιστορική όμως εξήγηση δεν είναι ηθική και πνευματική δικαίωση»⁹. Αλλά η απάντηση του κ. Γ. δεν χαρακτηρίζεται ούτε από καθαρότητα σκέψης ούτε και από λογική συνέπεια. Η ιδέα αυτή για την ανεπάρκεια της ιστορικής εξήγησης φαίνεται πως είναι ξεκρέμαστη και παρείσακτη, γιατί αμέσως μετά ο συγγραφέας θέτει μπροστά στον αναγνώστη ένα κιβλήλο και απατηλό δίλημμα:

«Το όλο θέμα είναι, αν θέλουμε να κρατήσουμε τις παραδόσεις-μας, να διαφυλάξουμε την εθνική-μας κληρονομιά, ή αν ζητάμε να δημιουργήσουμε ένα καινούργιο Έθνος χωρίς ρίζες σε παραδόσεις, χωρίς τη συνείδηση της ιστορίας-του. Κι αν αυτή η πρόθεση παρουσιαζόταν, θα ήταν βέβαια λαθεμένη, γιατί τι άλλο ιδανικό Έθνους είναι μεγαλύτερο από το ιδανικό της Ελληνικής Ορθόδοξης Παιδείας;»¹⁰.

3. Κ. Γρηγοριάδης, «Η Ελληνορθόδοξη Μαρτυρία για την Αγωγή των Νέων-μας», *Λόγος και Πράξη*, τομ. Β, τεύχ. 8 (Άνοιξη 1979).

4. Το άρθρο του κ. Γ., όπως και τ' άλλα δημοσιεύματα που εμφανίστηκαν στις εφημερίδες, περιέχει όλα εκείνα τα λογικά σφάλματα και τις σοφιστείες που οι εκπαιδευτικοί έχουν χρέος όχι μόνο ν' αποφεύγουν, αλλά και να καταπολεμούν. Σαν παράδειγμα αναφέρω την πρώτη σελίδα του άρθρου-του που ξεκινάει μ' ένα *ad hominem*, συνεχίζει με τη «λήψη του ζητούμενου» στη δεύτερη παράγραφο, και στην τρίτη παράγραφο εκδηλώνει έναν τρομερά επικίνδυνο σωβινισμό. Ολόκληρο το άρθρο αποτελείται από αλληπάλλληλα λογικά λάθη και αυθαιρεσίες — αποτελέσματα της αδικαιολόγητης έπαρσης των «σεσωσμένων»;

5. Η σύντομη φιλοσοφική ανάλυση των κεντρικών παιδαγωγικών εννοιών που έκανα στο άρθρο-μου είναι, απ' ό,τι γνωρίζω, η πρώτη προσπάθεια διαλεύκανσης των εννοιών αυτών. Όσοι αναγνώστες γνωρίζουν το έργο του συναδέλφου R.S. Peters του πανεπιστημίου του Λονδίνου, θα διαπιστώσουν αμέσως ότι του οφείλω πολλά γι' αυτή την ανάλυση. Η λογική συμπεριφορά, όμως, των δικών-μας ό-

ρων δεν αντιστοιχεί πάντα με τη συμπεριφορά των παρόμοιων όρων στην αγγλική γλώσσα. Ούτε υπάρχει στην αγγλική γλώσσα όρος που ν' αντιστοιχεί στη λέξη «αγωγή». Το κυριότερο δημοσιεύμα του R.S. Peters είναι τα ακόλουθα: *Ethics and Education* (London: George Allen and Unwin Ltd, 1966), *Education and the Education of Teachers* (London: Routledge and Kegan Paul, 1977), *Psychology and Ethical Development* (London: George Allen and Unwin Ltd, 1974), *Logic of Education* (με τον P.H. Hirst, London: Routledge and Kegan Paul, 1970).

6. Υπενθυμίζω στον αναγνώστη ότι τα κριτήρια της παιδείας είναι το γνωσιολογικό και το αξιολογικό. Εδώ μας ενδιαφέρει κυρίως το γνωσιολογικό κριτήριο, γιατί αυτό είν' εκείνο που παραβιάζεται με το δογματικό διαποτισμό. Βλ. παρακάτω τη συζήτηση για τη φύση των δογμάτων.

7. Γρηγοριάδης, *Op. cit.*, σ. 83.

8. *Ibid.*, σ. 82.

9. *Ibid.*, σ. 87.

10. *Ibid.*, σ. 87 - 88.

Το ψευτοδίλημμα αυτό, που θα το εξετάσουμε λεπτομερώς πιο κάτω, μας βοηθάει να επισημάνουμε εδώ ένα από τα κεντρικά προβλήματα στην εκπαιδευτική πολιτική της χώρας-μας. Το πρόβλημα αυτό είναι, ποιοί είναι οι παράγοντες του εκπαιδευτικού προγραμματισμού και ποιός είναι ο ρόλος κάθε παράγοντα σε μία ορθολογική εκπαιδευτική πολιτική.

Οι παράγοντες του Προγραμματισμού στη Γενική Εκπαίδευση

Με παιδαγωγικά συγγράμματα και σε κυβερνητικά έγγραφα γίνεται συνήθως λόγος για «προγραμματισμό της παιδείας», ενώ θα έπρεπε να γίνεται λόγος για προγραμματισμό στην εκπαίδευση. Σε μια δημοκρατική κοινωνία ο σκοπός του εκπαιδευτικού προγραμματισμού είναι να εξασφαλίσει την πιο ολοκληρωμένη παιδεία (ή μόρφωση) όλων των πολιτών. Όπως υποστήριζα στο άρθρο-μου, οι έννοιες «παιδεία» και «μόρφωση» δεν δηλώνουν ενέργεια, αλλά κριτήρια (γνωσιολογικά και αξιολογικά) με τα οποία αξιολογούμε, διαλέγουμε και ρυθμίζουμε τα μορφωτικά αγαθά, τις μεθόδους διδασκαλίας, τους τρόπους που μεταχειριζόμαστε τους μαθητές, τα εκπαιδευτικά προγράμματα και ιδρύματα, κτλ.

Μορφώνω έναν άνθρωπο δεν σημαίνει απλώς ότι του αυξάνω τις εμπειρίες-του — ή ότι του αλλάζω τη συμπεριφορά-του — όπως μας λένε μερικοί ψυχολόγοι της συμπεριφοράς¹¹. Οι λογικοί κανόνες που διέπουν τη χρήση του όρου μόρφωση (ή παιδεία), στην καθημερινή-μας ομιλία δεν μας επιτρέπουν να λέμε τέτοια αυθαίρετα πράγματα.

Μορφωμένος είναι μόνο εκείνος που κατέχει γνώσεις κι όχι οποιεσδήποτε ικανότητες, διαθέσεις, ή εμπειρίες όπως είναι οι ψευδαισθήσεις και οι προκαταλήψεις ή οι προσωπικές γνώμες, προτιμήσεις και τα ασαφή και αστήριχτα δόγματα. Η μόρφωση, λοιπόν, δεν μπορεί να εξισωθεί με την οποιαδήποτε μάθηση, απόκτηση εμπειρίας, ή αλλαγή στη συμπεριφορά του ατόμου, όπως δεν μπορεί να εξισωθεί και με την κοινωνικοποίηση¹² των νέων. Επειδή ακριβώς η μόρφωση έχει να κάνει με γνώσεις, διέπεται από τις ίδιες αρχές που διέπουν και την απόκτηση γνώσεων. Πρέπει, δηλαδή, για να έχει η μάθηση μορφωτική αξία να μην παραβιάζει αλλά ν' ακολουθεί ορισμένες αρχές: να αναζητείται η αλήθεια κι όχι η σκοπιμότητα (όσο άγια κι εποικοδομητική κι αν μας φαίνεται), να εξασφαλίζεται η ελευθερία σκέψης και διαλόγου πάνω σ' όλα τα θέματα, να υπάρχει συνέπεια στη σκέψη και στα επιχειρήματά-μας και σεβασμός προς τα αποδεικτικά στοιχεία, κτλ. Πρέπει, επίσης, κατά τη διδασκαλία και τις άλλες μορφωτικές ενέργειες και διαδικασίες να δείχνουμε σεβασμό προς την προσωπικότητα του μαθητή και ν' αποφεύγουμε τη χρήση βίας και άλλων μεθόδων που τον υποτιμούν και τον ταπεινώνουν.

Βλέπουμε, λοιπόν, ότι τα κριτήρια της παιδείας παίζουν ένα πολύ σημαντικό ρυθμιστικό ρόλο στον προγραμματισμό της εκπαίδευσης, όταν σκοπός του εκπαιδευτικού προγραμματισμού είναι η μόρφωση, η παιδεία του λαού.

Ο δεύτερος παράγοντας του εκπαιδευτικού προγραμματισμού είναι αυτό που θα μπορούσαμε ν' αποκαλέσουμε «περιοριστικές συνθήκες του εκπαιδευτικού προγραμματισμού». Τέτοιες συνθήκες είναι ο χαρακτήρας και το πνευματικό επίπεδο των μαθητών, η ιστορία και ο χαρακτήρας του έθνους, τα ήθη κι έθιμά-του, οι πολιτικοοικονομικές συνθήκες, το υπάρχον εκπαιδευτικό σύστημα, κτλ.

Ο προγραμματισμός στην εκπαίδευση πρέπει να γίνεται με βάση τα πανοικουμενικά κριτήρια της παιδείας, ενώ συγχρόνως δεν πρέπει να παραβλέπονται οι περιοριστικές συνθήκες ενός τέτοιου προγραμματισμού που είναι από τη φύση-τους τοπικές, εθνικές. Ο προγραμματισμός που παραβλέπει ή παραβιάζει τα καθοδηγητικά κριτήρια της παιδείας παραμένει μορφωτικά απροσανατόλιστος, ενώ ο προγραμματισμός που παραβλέπει τις ποικίλες περιοριστικές συνθήκες είναι ουτοπικός. Από τη στιγμή, όμως, που αναγνωρίσουμε αυτούς τους παράγοντες του εκπαιδευτικού προγραμματισμού, δεν μπορούμε ν' αγνοήσουμε και τον αναπόφευκτο ανταγωνισμό ανάμεσά-τους. Το μεγάλο, λοιπόν, πρόβλημα είναι, πώς θα κατορθώσουμε να *συμβιβάσουμε* τα πανοικουμενικά κριτήρια της παιδείας με τις ιδιόμορφες περιοριστικές εθνικές συνθήκες.

Ο κ. Γ., σαν όλους τους οπαδούς του «Ελλάς Ελλήνων Χριστιανών», δεν μπορεί να δει το πρόβλημα αυτό, γιατί η απόλυτη προσήλωσή-του στα προσφιλή-του δόγματα δεν του επιτρέπει να παρακολουθήσει και ν' αποδεχθεί τη λογική του εκπαιδευτικού προγραμματισμού όπως τη σκιαγράφησα πιο πάνω. Όσοι έχουν συνηθίσει στον πνευματικό ησυχασμό, στην ασφάλεια, στην αδιατάρακτη τάξη και στην «απόλυτη αλήθεια» των δογμάτων και των σωβινιστικών συνθημάτων, είναι φυσικό να μην αισθάνονται άνετα με το διάλογο, τον έλεγχο και τον διαρκή προβληματισμό. Έτσι, ο κ. Γ. εγκαταλείπει τα κριτήρια της παιδείας για να προσηλωθεί στην «εθνική-μας κληρονομιά», στις «παραδόσεις-μας», στις «ρίζες-μας» με μόνο οδηγό-του τα δόγματα της Ορθοδοξίας!

Τα προβλήματα, όμως, που δημιουργεί μια τέτοια νοοτροπία είναι πολλά και μεγάλα. Πρώτα - πρώτα, η εθνική-μας κληρονομιά ούτε ομοιογενής είναι ούτε ομοιόμορφη και, όπως πρέπει να ξέρουν και τα μικρά παιδιά του δημοτικού σχολείου, έχει και πολλές σκοτεινές γωνιές. Στον ελληνικό χώρο αναπτύχθηκαν κι ευδοκίμησαν ποικίλες, και πολλές φορές αντιθετικές ή βλαβερές, ιδέες και προσανατολισμοί. Χρειαζόμαστε, λοιπόν, σαφή και έγκυρα κριτήρια για να μπορέσουμε να ξεχωρίσουμε και καλλιεργήσουμε τα αξιόλογα στοιχεία της πλούσιας κληρονομιάς-μας. Το «ιδανικό της Ελληνικής Ορδοξοδίας» δεν μπορεί ν' αντικαταστήσει τα πανανθρώπινα κριτήρια της παιδείας, γιατί δεν είναι παρά ένα κακόγουστο και παραπλανητικό σύνθημα (Slogan), που υπηρετεί παράλογες θεοκρατικές ιδέες μιας μικρής μειονότητας.

Η Ορθόδοξη Παιδεία, κατά τον κ. Γ., «είναι η μόνη άξια παιδεία, που μπορεί να πάρει τη θέση της Μεγάλης Ιδέας, όχι ως αίτημα φυλετικό και γεωγραφικό, αλλά ως δύναμη πνευματική και οικουμενική, που με την αντινοβολία-της η Ελλάδα θα μπορούσε να γίνει το κέντρο όλου του κόσμου από τη Μέση Ανατολή ως την καρδιά της Ρωσίας»¹³.

Δεν πρόκειται να μας απασχολήσουν εδώ τα ουτοπικά όνειρα των οπαδών του συνθήματος της «Ελληνικής Ορθοδοξίας» — που είναι μια από τις πολλές παραλλαγές του συνθήματος των «Ελληνοχριστιανικών ιδεωδών» ή του «Ελληνοχριστιανικού πολιτισμού». Θα περίμενε κανείς ότι τα

11. Βλ. A.C. Kazepides, «Operant Conditioning in Education», *Canadian Journal of Education*. Vol. I, No. 4, 1976.

12. Ο λόγος που δεν μπορούμε να εξισώσουμε την παιδεία με την κοινωνικοποίηση των νέων είναι γιατί ο όρος «κοινωνικοποίηση» είναι ασαφής και δεν περιορίζεται ούτε από το γνωσιολογικό κριτήριο της παιδείας, αλλά ούτε και από το αξιολογικό. Ο δογματικός διαποτισμός, η χρήση βίας, η καλλιέργεια του φανατι-

σμού, κτλ. μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την κοινωνικοποίηση των νέων, όχι όμως και για τη μόρφωσή-τους. Βλ. A.C. Kazepides, *The Autonomy of Education*. Athens: National Centre of Social Research, 1973, και P.A. White, «Socialization and Education» in R.F. Dearden, et al (eds.), *Education and the Development of Reason*. London: Routledge and Kegan Paul, 1972.

13. *Op. cit.*, σ. 88.

ασαφή και παραπλανητικά αυτά συνθήματα θα είχαν εξαφανισθεί με το τέλος της επτάχρονης δικτατορίας. Αυτό που πρέπει να εξακριβώσουμε είναι η σημασία του συνθήματος και ο τρόπος που υποτίθεται ότι μπορεί να καθοδηγήσει το έθνος και ιδιαίτερα την ελληνική εκπαίδευση.

Σαν όλα τ' ανερμήνευτα συνθήματα, και το σύνθημα αυτό είναι ασαφές και παραπλανητικό. Κι αν ακόμη ο ελληνισμός και ο χριστιανισμός, σαν ξεχωριστές έννοιες, διακρίνονταν για τη σαφήνεια και την ομοιογένειά-τους (ιδιότητες που οπωσδήποτε στερούνται), και πάλι θα μπορούσε και ο πιο ανιστόρητος και αφιλοσόφητος νους να διερωτηθεί αν οι έννοιες αυτές είναι συμβιβάσιμες. Πάμπολλες και θεμελιώδεις είναι οι διαφορές ανάμεσα στο ελληνικό πνεύμα και το χριστιανικό μήνυμα. Πώς είναι δυνατό, λόγου χάρη, να συμβιβάσει κανείς το γνωστό ανθρωποκεντρικό χαρακτήρα της ελληνικής παιδείας με τη θεοκεντρική έμφαση της χριστιανικής κατήχησης;

Ο συγκερασμός που προϋποθέτει το σύνθημα της «Ελληνοχριστιανικής παιδείας» δεν είναι δυνατό να υπάρξει, γιατί δεν μπορεί να υπάρξουν «Ελληνοχριστιανικά» κριτήρια της παιδείας που να ενώνουν τα «διεστώτα». Το σύνθημα αυτό εκφράζει μια σοβαρή εκπαιδευτική - πολιτιστική ανωμαλία στη νεότερη Ελλάδα. Γιατι αυτό που πάντα νοθεύεται ή αγνοείται από τέτοιες απόπειρες συγκερασμού είναι το πρώτο συνθετικό «Ελληνικός». Το άρθρο του κ. Γ. είναι ένα πεντακάθαρο παράδειγμα αυτής της τακτικής. Τα δόγματα της Ορθοδοξίας ορθώνονται θριαμβευτικά σαν τα πανοικουμενικά κριτήρια της παιδείας που θα μπορούσαν να κάνουν την Ελλάδα «κέντρο όλου του κόσμου»! «Μακάρι», λέει ο κ. Γ., «να μπορούσαμε να προσφέρουμε το δογματικό πλούτο της Ορθοδοξίας που ανυψώνει πραγματικά την ποιότητα της ανθρώπινης ζωής και ελευθερώνει με την αλήθεια τον άνθρωπο... Ο συγγραφέας μας κατηγορεί για κάτι, που ακόμα δεν το ολοκληρώσαμε»¹⁴!

Τα δόγματα της Ορθοδοξίας δεν μπορούν ν' αποτελέσουν κριτήρια της παιδείας για τον ίδιο ακριβώς λόγο που και τα δόγματα του Μωαμεθανισμού, ή του Μαρξισμού, ή του Καπιταλισμού δεν μπορούν να διεκδικήσουν τέτοιο ρόλο.

Τέτοιοι προγραμματικοί ορισμοί της παιδείας, όπως θα δούμε σε λίγο, είναι αυθαίρετοι, ύποπτοι και επικίνδυνοι.

Τον τρόπο που πρέπει να πλησιάσουμε την απέραντη πνευματική και πολιτιστική-μας κληρονομιά μας τον συνιστά ο Κωστής Παλαμάς:

«Δεν είμαστε ούτε χριστιανοί και ειδωλολάτρες ούτε. Από σταυρούς κι από είδωλα να πλάσουμε ζητάμε τη νέα ζωή που είν' άγνωρον ακόμα τ' όνομά-της»¹⁵.

Όπως, για να χτίσουμε τη νέα ζωή, πρέπει να έχουμε τα κριτήρια που θα μας επιτρέψουν να διαλέξουμε τους κατάλληλους «σταυρούς» και «είδωλα», με τον ίδιο τρόπο χρειαζόμαστε τα κριτήρια της παιδείας για να μπορούμε να διαλέξουμε τα μορφωτικά αγαθά, όχι μόνο από την ελληνική και χριστιανική-μας παράδοση αλλά κι από οποιαδήποτε άλλη αξιολογή παράδοση που είναι σύμφωνη με τα πανανθρώπινα κριτήρια της παιδείας.

Το πρόβλημα, λοιπόν, για μας τους νεοέλληνες δεν είναι αν πρέπει να κρατήσουμε τις παραδόσεις-μας (το ψευτοδίλημμα του κ. Γ.), αλλά πώς πρέπει να πλησιάσουμε την πλούσια πνευματική και πολιτιστική κληρονομιά-μας. Αν εξακολουθήσουμε να προσεγγίζουμε αυτή την κληρονομιά σαν να ήταν απόλυτα τέλεια κι απροσπέλαστη, τότε θα χάσουμε την ελευθερία-μας και την πνευματική-μας ευρωστία. Αν πάλι από αδικαιολόγητη έπαρση ή πνευματική νωθρότητα δεν γνωρίσουμε και δεν εκτιμήσουμε αυτήν την πλούσια κληρονομιά-μας, τότε δε θα ξέρουμε τί να την κάνουμε την ελευθερία-μας.

Η πολιτιστική-μας κληρονομιά δε χρειάζεται αφοσιωμένους προσκυνητές ή παθητικούς μιμητές. Χρειάζεται ανθρώπους που έχουν και τη διάθεση και την ικανότητα ν' αρχίσουν ένα ζωντανό διάλογο μαζί-της. Αυτός είναι ο δρόμος που παίρνει η παιδεία κι ο πολιτισμός ενός έθνους, όταν το έθνος είναι πνευματικά ζωντανό, εύρωστο και δημιουργικό. Μορφώνω, λοιπόν, τη νέα γενεά δε σημαίνει ότι της παραδίνω την εθνική-της κληρονομιά που είναι και θα παραμείνει τέλεια κι αμετάβλητη «εις τους αιώνες των αιώνων». Αυτή η στατική θεώρηση της παιδείας αποτελεί την πιο αποτελεσματική άρνησή-της. «Ο μορφωμένος άνθρωπος», λέει ο Richard Peters, «δεν είν' εκείνος που έχει φτάσει σε κάποιον προορισμό, αλλά εκείνος που ταξιδεύει με διαφορετική προοπτική»¹⁶.

Η τυπολατρία, ο δογματισμός, τα ηχηρά αλλά κούφια συνθήματα, η επιπόλαιη ηθικολογία, τα κηρύγματα και οι εξορκισμοί, η εθνοκεντρική αντίληψη των αξιών και η άκριτη αφοσίωση στην παράδοση αποτελούν τα μεγάλα εμπόδια που δεν αφήνουν στο νεοέλληνα ν' αναπτύξει το σωτήριο και απελευθερωτικό διάλογο με την πλούσια και δυναμική-του κληρονομιά (αλλά και με τον υπόλοιπο κόσμο) όσο και όπως πρέπει.

Μια άλλη επικίνδυνη συνέπεια παραμέλησης ή παραβίασης των κριτηρίων της παιδείας είναι η συνήθεια να θεωρείται η παιδεία αποκλειστικά σαν μέσο για την επίτευξη εθνικών, κοινωνικών, οικονομικών και άλλων σκοπών. Χωρίς να παραβλέπουμε το ρόλο της παιδείας για την πραγματοποίηση τέτοιων σκοπών, πρέπει να τονίσουμε εδώ ότι η αποκλειστική χρήση τέτοιων κατηγοριών και επιχειρημάτων στον εκπαιδευτικό προγραμματισμό παραβιάζει τα κριτήρια της παιδείας και αλλοιώνει το χαρακτήρα-της. Η παιδεία δεν μπορεί να εννοηθεί απλώς σαν ένα μέσο για την επίτευξη άλλων εξωτερικών σκοπών.

Η ανάπτυξη της ευφυΐας, η καλλιέργεια της ηθικής ευαισθησίας, η διαμόρφωση του χαρακτήρα, κτλ., επιδιώκονται όχι απλώς γιατί είναι χρήσιμες για την επίτευξη άλλων σκοπών, αλλά γιατί είναι αυτές καθεαυτές αξίες. Η αποκλειστική χρησιμοθηρική αντίληψη της παιδείας δημιουργεί σοβαρότατα λογικά, ηθικά και παιδαγωγικά προβλήματα που δεν μπορώ να τα εξετάσω εδώ από έλλειψη χώρου¹⁷.

Στον πολύπλοκο κόσμο που ζούμε σήμερα με τις διαρκείς, και πολλές φορές απρόβλεπτες, αλλαγές και απαιτήσεις, ένα εκπαιδευτικό σύστημα που προσπαθεί ν' ανταποκριθεί αποκλειστικά στις άμεσες εθνικές, οικονομικές, και λοιπές ανάγκες, κινδυνεύει να καταντήσει ξεπερασμένο, άχρηστο και πολυδάπανο. Αντίθετα, ένα εκπαιδευτικό σύστημα που επιδιώκει ν' αναπτύξει την ευφυΐα, το χαρακτήρα, τις δεξιότητες, κτλ., όλων των πολιτών είναι, σε τελευταία ανάλυση, η καλύτερη εθνική και κοινωνική επένδυση.

Δόγματα, θεωρίες και αξιώματα

Υποστήριξα στο άρθρο-μου ότι στην ελληνική εκπαίδευση επιτελείται νόθευση της παιδείας με τη διδασκαλία θρησκευτικών δογμάτων που δεν αντέχουν σε αντικειμενικό έλεγχο με διωποκειμενικά κριτήρια. Μερικοί από τους αντιπάλους-μου ισχυρίστηκαν ότι τα δόγματα της εκκλησίας είναι σαν τ' αξιώματα των μαθηματικών και της λογικής και, επομένως, δεν υπάρχει λόγος να μην τα διδάσκουμε στους νέους. Η αλήθεια, όμως, είναι ότι τα δόγματα, είτε αυτά είναι θρησκευτικά είτε πολιτικά, δεν είναι ούτε σαν τ' αξιώματα, αλλά ούτε και σαν τις επιστημονικές θεωρίες.

Τ' αξιώματα είναι βασικές προτάσεις ενός τυπικού συστήμα-

14. Ibid., σ. 89.

15. Κ. Παλαμάς, *Ασάλευτη Ζωή*.

16. R.S. Peters, «Education as Initiation», in R.D. Archambault (ed.), *Philosophical Analysis and Education* (London: Routledge and Kegan Paul, 1965) σ.

110.

17. Για μια συστηματική μελέτη των προβλημάτων αυτών βλ. την πρόσφατη εργασία-μου «Human Nature in its Educational Demensions», *Journal of Philosophy of Education*. Vol. 13 (1979), σ.σ. 55 - 63.

τος για τις οποίες δεν υπάρχουν αποδείξεις — λέμε συνήθως ότι τέτοιες προτάσεις είναι «αφ' εαυτών» φανερές. Τ' αξιώματα δεν είναι εμπειρικές προτάσεις που μπορούμε να τις επαληθεύσουμε ή διαψεύσουμε με την παρατήρηση και τα επιστημονικά πειράματα — είναι λογικά κατασκευάσματα που δεν αναφέρονται σε αντικείμενα ή γεγονότα του καθημερινού-μας κόσμου. Είναι φανερό ότι τα θρησκευτικά δόγματα δεν μπορούν να είναι σαν τ' αξιώματα, γιατί τότε θα ήταν κενά από κάθε υπαρξιακό περιεχόμενο. Τα θρησκευτικά δόγματα αφορούν όντα που (υποτίθεται ότι) υπάρχουν, γεγονότα που (υποτίθεται ότι) έλαβαν χώρα, σχέσεις που ισχύουν, κτλ. Μοιάζουν, δηλαδή, με εμπειρικές προτάσεις. Δεν είναι, όμως, ούτε και εμπειρικές προτάσεις, γιατί τις εμπειρικές προτάσεις ξέρουμε πώς να τις ελέγχουμε και να τις διαψεύδουμε με διυποκειμενικά κριτήρια και δοκιμασίες. Όταν, δηλαδή, ένας επιστήμονας διατυπώνει μια επιστημονική θεωρία, πρέπει να μας πληροφορήσει κάτω από ποιές συνθήκες και με ποιούς τρόπους θα μπορούσαμε να την επαληθεύσουμε ή να τη διαψεύσουμε. Το κριτήριο διαχωρισμού μεταξύ επιστήμης και μη επιστήμης, μας λέει ο Karl Popper¹⁸, είναι η δυνατότητα ελέγχου και διάψευσης των επιστημονικών θεωριών. Οι επιστημονικές θεωρίες, λοιπόν, πρέπει να διατυπώνονται με απόλυτη διαύγεια για να διευκολύνεται η κριτική-τους. Ο Popper υποστηρίζει ότι πολλοί ψυχαναλυτές, μαρξιστές και άλλοι κάνουν ακριβώς το αντίθετο και παρουσιάζουν τις θεωρίες-τους ως αδιάψευστες. Όταν συμβαίνει κάτι τέτοιο πρέπει να υποπτευόμαστε ότι δεν έχουμε να κάνουμε μ' επιστημονικές θεωρίες, αλλά με μεταμφιεσμένα δόγματα. Οι επιστημονικές θεωρίες δεν μπορούν να θεωρηθούν απόλυτες, αμετάβλητες και αδιάψευστες. Μια τέτοια στάση αποτελεί την πιο αναμφισβήτητη άρνηση της επιστήμης. Ο αληθινός επιστήμονας όχι μόνο δεν φοβάται την κριτική, αλλά και την επιδιώκει, επειδή μόνο μ' αυτήν προάγονται οι γνώσεις-μας.

Τις επιστημονικές-μας γνώσεις, λοιπόν, πρέπει να τις δεχόμαστε σαν προσωρινές και «διαψεύσιμες» γιατί, όπως είπε και ο Ξενοφάνης τον δον αιώνα π.Χ., «κι αν ακόμα τύχαινε ο άνθρωπος να πει την τελική αλήθεια και πάλι δεν θα το ήξερε ο ίδιος»¹⁹.

Αυτή η κριτική διάθεση προς τις θεωρίες, ιδέες, απόψεις-μας είναι μια από τις πολυτιμότερες συμβολές των προσωκρατικών φιλοσόφων στον ευρωπαϊκό πολιτισμό. Χωρίς αυτή τη μεγάλη κατάκτηση οι άνθρωποι θα εξακολουθούσαν να παραδέχονται τις διάφορες μυθολογικές «εξηγήσεις» του κόσμου και ο πολιτισμός-τους θα ήταν πολύ διαφορετικός. Την ίδια κριτική σκέψη χρησιμοποίησε αργότερα ο Σωκράτης για να ελέγξει τις ιδέες, τις συνήθειες και τη συμπεριφορά των συμπολιτών-του. Δεν είναι καθόλου παράξενο ότι η ιδέα της παιδείας άρχισε να διαμορφώνεται ταυτόχρονα με το ξύπνημα της κριτικής σκέψης στον ελληνικό χώρο και με τη διαφοροποίηση που πήρε η σκέψη αυτή όταν άρχισε να διαχωρίζει τις ποικίλες ανθρώπινες εμπειρίες και να κατατάσσει τις διάφορες γνώσεις στις ανάλογες κατηγορίες-τους. Η παιδεία, λοιπόν, δεν προϋποθέτει απόλυτες κι αμετάβλητες αλήθειες, αλλά έγκυρα διαπροσωπικά κριτήρια, όπως αυτά απαιτούνται από τις διάφορες κατηγορίες των γνώσεων (λ.χ. φυσικές επιστήμες, μαθηματικά, ηθική, κτλ.).

Τα δόγματα, λοιπόν, δεν μοιάζουν ούτε με αξιώματα, αλλά ούτε και με θεωρίες. Πολλές φορές η λέξη «δόγμα» χρησιμοποιείται αντί της λέξης «θεωρία». Αυτό μπορεί να συμβεί είτε

από έλλειψη προσοχής (λ.χ., «το δόγμα του Einstein»), είτε γιατί ο ομιλητής θέλει να δηλώσει ότι μια ορισμένη «θεωρία» (λ.χ. «τα δόγματα του ψυχολόγου B.F. Skinner») δεν επιδέχεται κριτική και είναι επομένως απαράδεκτη, όπως είναι απαράδεκτα και τα δόγματα. Για να διαπιστώσουμε τι θέλει να πει ο ομιλητής πρέπει να επιχειρήσουμε ν' αντικαταστήσουμε τη λέξη «δόγμα» με τη λέξη «θεωρία». Η αντικατάσταση είναι αδύνατη, όταν πρόκειται γι' αναμφισβήτητα δόγματα. Δεν μπορούμε, λ.χ., να μιλήσουμε για τη «θεωρία του αλάθητου του πάπα», ή για τη «θεωρία του τριαδικού της Θεότητας». Τα θρησκευτικά δόγματα δεν είναι θεωρίες²⁰.

Τα δόγματα είναι σαν τα συνθήματα, τις αποφάσεις, τις γνωστοποιήσεις, ή τις διακηρύξεις ότι έτσι-κι-έτσι έχουν τα πράγματα. Συνήθως υπάρχει ασυμφωνία ανάμεσα στη γραμματική μορφή της πρότασης που διατυπώνει το δόγμα και στη λειτουργία ή χρησιμότητα του δόγματος. Ενώ, δηλαδή, το δόγμα μπορεί να εκφράζεται με μια καταφατική πρόταση (λ.χ., «Ο πάπας είναι αλάθητος» ή «Η θεότητα είναι τριαδική»), η λειτουργία της πρότασης είναι προστακτική (δηλαδή, μας λέει: «Πρέπει να πιστεύεις ότι ο Θεός είναι τριαδικός» κτλ.). Αυτός ο προστακτικός χαρακτήρας των δογμάτων είναι και το πιο σημαντικό-τους γνώρισμα: έτσι τα δόγματα γίνονται θεμελιώδεις ρυθμιστικοί κανόνες που συσχετίζουν τη θεωρία με την πράξη — κάτι που χρειάζεται κάθε ιδεολογία. Τα θρησκευτικά δόγματα υποτίθεται ότι είναι «εξ αποκαλύψεως αλήθειες» που δεν υπόκεινται σε έλεγχο με παραδεγμένους διαπροσωπικούς κανόνες και διαδικασίες. Αυτή, όμως, η έλλειψη διαπροσωπικών κριτηρίων κατατάσσει τα δόγματα στο χώρο εκείνο όπου ανήκουν οι προσωπικές-μας προτιμήσεις, κλίσεις και γούστα, κι όχι στο χώρο των γνώσεων. Κι ό,τι δεν αντέχει στον αυστηρό διυποκειμενικό έλεγχο, δεν ανήκει στο δημόσιο χώρο που λέγεται παιδεία. Αυτή η (συντηρητική) αρχή είναι θεμελιώδης για την παιδεία: όποιος την παραβιάζει νοθεύει την παιδεία.

Υποστηρίζουν μερικοί ότι τα δόγματα της εκκλησίας δεν είναι αυθαίρετα, αφού αλληπάλληλες οικουμενικές σύνοδοι τας εξέτασαν και τας ενέκριναν. Δυστυχώς το επιχείρημα αυτό δεν ευσταθεί. Μοιάζει με την περίπτωση εκείνου που για να βεβαιωθεί αν η ιστορία που διάβασε στην εφημερίδα-του είναι σωστή πάει κι αγοράζει άλλα εφτά φύλλα της ίδιας εφημερίδας! Κι αν ακόμα τα δόγματα της οποιασδήποτε εκκλησίας εγκρίνονταν κι από άλλες εφτά συνόδους, κι αν όλα τα μελλοντικά συντάγματα της Ελλάδας τα παραδέχονταν και τα προστάτευαν, και πάλι δε θα μπορούσαν να μεταβάλουν το χαρακτήρα-τους. Κι ο λόγος είναι απλός. Τα κριτήρια που χρησιμοποίησαν οι διάφορες σύνοδοι δεν είναι διαπροσωπικά - αντικειμενικά, όπως δεν είναι αντικειμενικά και τα κριτήρια με τα οποία ο σημερινός πάπας προστατεύει τα δόγματα του Καθολικισμού και απομακρύνει τους νεοτερίζοντες από την εκκλησία-του.

Ακριβώς, λοιπόν, επειδή τέτοιος είναι ο χαρακτήρας των δογμάτων, το άτομο που διαφωνεί με τα δόγματα δεν θεωρείται από τις εκκλησιαστικές «αυθεντίες» ότι απλώς κάνει λά-

18. Ο Karl Popper είναι ένας από τους πιο σημαντικούς φιλοσόφους της εποχής-μας. Το πιο πρόσφατο έργο-του είναι *Objective Knowledge: An Evolutionary Approach* (Oxford University Press, 1972). Άλλα σημαντικά έργα-του είναι *Conjectures and Refutations* (New York: Basic Books, Inc., 1963), *The Open Society and its Enemies* (New York: Harper Torchbooks, 1962, 2 τόμοι) και *The Logic of Scientific Discovery* (New York: Harper Torchbooks, 1959).

19. Ξενοφάνης, D.B. 18, από το βιβλίο του C.J. De Vogel, *Greek Philosophy* (vol. I. Thales to Plato. Leiden: E.J. Brill, 1963), σσ 34-35.

20. Για τη φύση των δογμάτων και το ρόλο-τους στο δογματικό διαποτισμό (Indoctrination) βλ. την εργασία-μου «*The Grammar of "Indoctrination"*», in *Philosophy of Education 1973: Proceedings of the Philosophy of Education Society*. Edwardsville, Illinois: Southern Illinois University, 1973, σ.σ. 273 - 283.

θος — όπως εκείνος που δεν ακολουθεί μια παραδεγμένη επισημονική θεωρία — αλλά ότι *αμαρτάνει* και ότι πρέπει επομένως να *τιμωρείται*²¹. Νά λοιπόν γιατί τα δόγματα, όταν δεν είναι απλώς αθώα κι αδρανή απομεινάρια περασμένων ιδεολογιών και τρόπων ζωής, είναι εχθροί του ανθρώπου. Από τη μια μεριά, γιατί έχουν σκοπό να *σταματούν* τη σκέψη, την απορία, το θαυμασμό, την αναζήτηση και τον ελεύθερο διάλογο, και από την άλλη, γιατί χρησιμοποιούνται από το εκάστοτε θρησκευτικό ή πολιτικό κατεστημένο για να *περιορίζουν* θεμιτές ενέργειες των πολιτών και να ματαιώνουν την πραγματοποίηση των σκοπών-τους. Γι' αυτό έγραψα στο άρθρο-μου ότι τα δόγματα αντιστρατεύονται την ελεύθερη δημοκρατική σκέψη και διαδικασία και βάζουν τα θεμέλια της κλειστής κοινωνίας. Η πίστη και η υπακοή σε θρησκευτικά δόγματα είναι και πρέπει να παραμένει ιδιωτική υπόθεση. Όσοι επιθυμούν τέτοια δόγματα θα πρέπει να μπορούν να τα βρίσκουν ελεύθερα στις εκκλησίες και στις θρησκευτικές οργανώσεις της προτίμησής τους. Δεν επιτρέπεται, όμως, τα οποιαδήποτε θρησκευτικά δόγματα να μπαίνουν στο δημόσιο χώρο της παιδείας και της πολιτικής ζωής της χώρας σαν *ρυθμιστικοί κανόνες*.

Πουθενά δεν υποστήριξα εγώ ότι πρέπει να σταματήσουμε να διδάσκουμε στα παιδιά-μας και για το Χριστιανισμό, αλλά και για την Ορθοδοξία. Θα ήταν μεγάλη κι ασυγχώρητη παράλειψη αν εμείς οι νεοέλληνες σταματούσαμε να διδάσκουμε στα παιδιά-μας και για τα κηρύγματα του Χριστιανισμού, αλλά και για την ιστορία της Ορθοδοξίας. Ούτε και θα μπορούσαμε να κάνουμε κάτι τέτοιο — εκτός, βέβαια, αν αποφασίζαμε να παραποιήσουμε την ίδια την ιστορία-μας και το χαρακτήρα του νεοελληνικού-μας πολιτισμού! Το πρόβλημα, λοιπόν, δεν είναι αν πρέπει να διδάσκουμε στους νέους για το Χριστιανισμό και για την Ορθοδοξία — αυτό είναι ακόμα ένα παραπλανητικό δίλημμα που προβάλλουν οι αντίπαλοί-μου — αλλά *τί* θα τους διδάξουμε και *πώς* θα τους το διδάξουμε, ώστε να μην παραβιάζουμε τα κριτήρια της παιδείας. Άλλο πράγμα είναι να διδάσκει κανείς *για* την Ορθοδοξία κι εντελώς άλλο πράγμα να διδάσκει κανείς *την* Ορθοδοξία, δηλαδή να κάνει μύηση των νέων σε θρησκευτικά δόγματα. Τα μορφωτικά ιδρύματα, αν θέλουν να παραμένουν τέτοια, δεν μπορούν να καταντήσουν κέντρα θρησκευτικής κατήχησης, όπως δεν επιτρέπεται να καταντήσουν κέντρα πολιτικής προπαγάνδας.

Δόγματα και ηθικές αρχές

Πολλοί από εκείνους που διαμαρτυρήθηκαν για το άρθρο-μου εξακολουθούν να ισχυρίζονται ότι υπάρχει στενή σχέση μεταξύ θρησκείας και ηθικής και επομένως μεταξύ θρησκευτικής και ηθικής αγωγής — ο ηθικός άνθρωπος είναι συγχρόνως και «*θεοφοβούμενος*» άνθρωπος. Το ζήτημα, όμως, δεν είναι αν υπάρχει σχέση μεταξύ θρησκείας και ηθικής — αφού δεν υπάρχει θρησκεία που να μην περιέχει και κάποιον, έστω και πρωτόγονο, ηθικό κώδικα. Το ζήτημα είναι αν οι ηθικές αρχές εξαρτώνται *λογικά* από τα θρησκευτικά δόγματα.

Την ανεξαρτησία των ηθικών αρχών και κανόνων από την πίστη σε θρησκευτικά δόγματα μας την υπέδειξε εδώ και πολύ καιρό ο Σωκράτης στο μικρό εκείνο διάλογο του Πλάτωνα που λέγεται *Ευθύφρων*. Η λογική του επιχειρήματος είναι απλή. Ο Θεός επιδοκιμάζει και παραγγέλλει αυτό που είναι ηθικό (δικαιο, καλό, ενάρετο, κτλ.) επειδή ακριβώς είναι ηθικό. Το ίδιο ακριβώς κάνουμε κι εμείς όταν συνιστούμε κάτι στα παιδιά-

μας. Αυτό που έχει σημασία, λοιπόν, είναι να βρούμε τι είναι στ' αλήθεια ηθικό, ανεξάρτητα από το αν ο Θεός το επιδοκιμάζει ή όχι. Με την προσπάθεια «*συνδέσεως*» των ηθικών αρχών με τα θρησκευτικά δόγματα όχι μόνο δεν λύνουμε το πρόβλημα της αιτιολόγησης των ηθικών αρχών, αλλά και περιπλέκουμε ακόμη πιο πολύ το ζήτημα με περιττά και άλυτα προβλήματα.

Τη διαφορά ανάμεσα στα θρησκευτικά δόγματα και τις ηθικές αρχές μπορούμε να τη διακρίνουμε και από το είδος των προτάσεων που χρησιμοποιούμε για να τις διατυπώσουμε. Οι προτάσεις που διατυπώνουν θρησκευτικά δόγματα είναι καταφατικές και μοιάζουν με εμπειρικές προτάσεις. Η πρόταση «*υπάρχει ένας θεός που είναι τριαδικός*» μοιάζει, στη λογική-της δομή, με την πρόταση «*υπάρχει ένα δένδρο στον κήπο με τρία μεγάλα κλαδιά*». Οι προτάσεις όμως που εκφράζουν ηθικές αρχές ή κανόνες είναι δεοντολογικές (λ.χ., «*πρέπει να σεβόμαστε τους συνανθρώπους-μας*») ή προστακτικές (λ.χ., «*Αγαπάτε αλλήλους*») — σκοπό έχουν να ρυθμίζουν τις σχέσεις-μας με τους συνανθρώπους-μας. Αν, λοιπόν, θέλουμε ν' ανακαλύψουμε τη φύση και τη λειτουργία των ηθικών αρχών και κανόνων δεν πρέπει ν' ατενίζουμε τους ουρανούς και το «*υπερπέραν*». Την ανθρώπινη φύση και τις διανθρώπινες σχέσεις πρέπει να μελετάμε²². Μια τέτοια μελέτη θα μας δώσει τους ηθικούς κανόνες και τις αρχές που θα αμβλύνουν τις διαφορές-μας, θα εναρμονίζουν τις ανάγκες και τα ενδιαφέροντά-μας και θα εξασφαλίζουν την ειρηνική συνεργασία με τους συνανθρώπους-μας. Μόνο με τέτοιες αρχές μπορούμε να πλουτίζουμε τις αρετές και τα talέντα-μας και να μεγαλώνουμε την ανθρωπιά-μας.

Η ηθική-μας διάσταση είναι αναπόσπαστη από την κοινωνική-μας υπόσταση. Από τη στιγμή που ο άνθρωπος απόκτησε την ικανότητα να χρησιμοποιεί σύμβολα ξέφυγε από την αγέλη και σχημάτισε την ανθρώπινη κοινωνία. Η κοινωνικοποίηση του ανθρώπου συμβαδίζει με την ανάπτυξη της γλώσσας, την καλλιέργεια των ψυχικών λειτουργιών του ανθρώπου, την ανάπτυξη των γνώσεων και τη δημιουργία των αξιών — και ιδιαίτερα των ηθικών κανόνων και αρχών. Οι ηθικοί κανόνες δεν είναι απλώς προαιρετικοί για μια κοινωνία χωρίς κάποιον ηθικό κώδικα δεν μπορεί να υπάρξει κοινωνία ανθρώπων²³. Γι' αυτό, ενώ μπορεί ένα έθνος να παραμελήσει την καλλιέργεια ορισμένων δεξιοτήτων, συνηθειών και δογμάτων, χωρίς να κινδυνέψει η υπόστασή-του, δε μπορεί να παραμελήσει τη διδασκαλία κάποιων ηθικών κανόνων, χωρίς ν' αυτοκαταστραφεί. Επειδή ακριβώς ο ηθικός κώδικας έχει σκοπό να ρυθμίζει τις σχέσεις των ανθρώπων κάτω από διαφορετικές κοινωνικές, πολιτιστικές, οικονομικές, κτλ. συνθήκες, συναντάμε σημαντικές διαφορές ανάμεσα στους ηθικούς κώδικες διάφορων κοινωνιών και εποχών. Ένας ηθικός κανόνας που θεωρείται χρήσιμος για μια κοινωνία μπορεί να είναι περιττός ή άσχετος για μιαν άλλη²⁴. Σήμερα θα το θεωρούσαμε πολύ πρωτόγονο αν ο γείτονάς-μας εξακολουθούσε να πιστεύει στο «*οδόντα αντί οδόντος*». Ούτε το θεωρούμε απαραίτητο να δίνουμε κάθε πρωί στα παιδιά-μας την παραγγελία «*ου φονεύσεις*». Όπως ειρωνικά παρατηρεί ο Asquith: *Τίποτε δεν είναι πιο επικίνδυνο από τις Δέκα Εντολές. Σου βάζουν του κόσμου τις ιδέες στο νου...*

Τη διαφορά ανάμεσα στις ηθικές αρχές και στα θρησκευτικά δόγματα εύκολα τη διακρίνει κανείς εξετάζοντας και τις διάφορες διακηρύξεις των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Όλες αυτές οι διακηρύξεις επικαλούνται βασικές ηθικές αρχές για

21. *Ibid.*, σ. 282.

22. Μερικά σύγχρονα συγγράμματα ηθικής που τονίζουν αυτό το σημείο είναι τα ακόλουθα: G. J. Warnock, *The Object of Morality* (London: Methuen and Co. Ltd., 1971), Bernard Williams, *Morality: An Introduction to Ethics* (New York: Harper and Row Publishers, 1972), John Rawls, *A Theory of Justice* (Cambridge, Mass: Harvard University Press, 1971), Richard Brandt, *A Theory of*

the Good and the Right (Oxford: Clarendon Press, 1979).

23. Williams, *Morality*, *Op. cit.*, σσ. 4 και 38.

24. Αυτό δεν σημαίνει ότι οι ηθικοί κανόνες μιας κοινωνίας είναι αυθαίρετοι. Χρειάζεται επίσης να τονισθεί ότι εδώ μιλάμε για ηθικούς κανόνες και όχι για ηθικές αρχές.

να προστατεύσουν τα άτομα από τη χρήση βίας, την επιβολή ορισμένων θρησκευτικών δογμάτων, κτλ. Οι ηθικές αρχές μας ενώνουν, ενώ τα θρησκευτικά δόγματα μας διαιρούν και εμποδίζουν το διάλογο ανάμεσα στα άτομα και στους λαούς. Όταν τα δόγματα ενώνουν μερικούς ανθρώπους, κάποιοι άλλοι συνήθως υποφέρουν. Ο Χριστιανισμός υποτίθεται ότι είναι η θρησκεία της αγάπης, της κατανόησης και της εναδέλφωσης. Οι δογματικές, όμως, διαφορές κατάφεραν να κατακερματίσουν τον «Χριστιανικό» κόσμο κι έγιναν αφορμή να χυθεί το αίμα χιλιάδων «αιρετικών» και «αλλοθρήσκων». Οι προσπάθειες που γίνονται τον τελευταίο καιρό για την ένωση των Χριστιανικών εκκλησιών, θ' αποτελέσουν πρόοδο για την ανθρωπότητα μόνο αν στηριχθούν στις ηθικές αξίες ενός συγχρονισμένου Χριστιανισμού και παραβλέψουν τα δόγματα που χωρίζουν τις διάφορες εκκλησίες. Σαν κήρυγμα αγάπης και συναδέλφωσης ο Χριστιανισμός δεν χρειάζεται τη δογματική «θεμελίωση» που μας προσφέρουν οι θεολόγοι του δόγματος — μια τέτοια «θεμελίωση», είναι, όπως είδαμε πιο πάνω, λογικά αδύνατη· χρειάζεται μόνο ανθρώπους που έχουν κάνει την αγάπη και την κατανόηση των συνανθρώπων-τους τον πιο βασικό ρυθμιστικό κανόνα στη ζωή-τους («νυνί δε μένει πίστις, ελπίς, αγάπη, τα τρία ταύτα· μείζων δε τούτων η αγάπη»²⁵).

Σαν θρησκεία δογμάτων η Ορθοδοξία έχει ανάγκη από ανθρώπους που με γνώση και θάρρος θ' αναλάβουν να ερμηνεύσουν από την αρχή ή να εκτονώσουν τα δόγματα και να τα καταστήσουν αβλαβείς (για μας σήμερα) εκφράσεις περασμένων κοσμοθεωριών και τρόπων ζωής²⁶. Αυτοί που «κόπτονται» για τα δόγματα, ή δεν έχουν ακόμα καταφέρει να ξεχωρίσουν τα δόγματα από τις ηθικές αρχές, ή ενδιαφέρονται να χτίζουν απόρρητα κάστρα αυταρχισμού και ανελευθερίας — και τότε είναι ασυγχώρητοι.

Στα βιβλία των «θρησκευτικών» που χρησιμοποιούνται στα σχολεία-μας παρατηρείται μια απελπιστική σύγχυση ανάμεσα στα δόγματα και στις ηθικές αρχές. Το μάθημα των θρησκευτικών υποτίθεται ότι συμβάλλει στην ηθική μόρφωση των μαθητών. Όμως, το περιεχόμενο και ο τρόπος με τον οποίο διδάσκεται το μάθημα αυτό δείχνουν ότι δεν έχουν κατανοηθεί η κοινωνική προέλευση των ηθικών αρχών και κανόνων και ο ρυθμιστικός-τους ρόλος μέσα στην κοινωνία. Επιδιώκεται λοιπόν η ηθική μόρφωση των νέων με μια «από καθέδρας» κατήχηση, με αποφθέγματα και εντολές (πολλές φορές αντικρουόμενες) που βγήκαν μέσα από πρωτόγονες κοινωνικές συνθήκες, και με θρησκευτικές ιστορίες που περιγράφουν ηθικά υπανάπτυκτες κοινωνίες — πολύ πιο χειρότερες απ' τη δική-μας! Χωρίς υπερβολή μπορούμε να πούμε ότι η εκπαιδευτική πολιτική και πράξη στην Ελλάδα σ' ό,τι αφορά την ηθική μόρφωση των νέων αγνοεί όλες τις έρευνες της εξελικτικής ψυχολογίας, τις θεωρίες της ηθικής μόρφωσης, τη σύγχρονη φιλοσοφική σκέψη πάνω στη φύση της ηθικής και τις σχετικές κοινωνιολογικές - ανθρωπολογικές έρευνες. Αυτό που μας σώζει, και σ' αυτήν την περίπτωση, είναι ο χαρακτήρας, η ηθική ευαισθησία και ο κοινός νους του εκπαιδευτικού.

Σαν ένα παράδειγμα της σύγχυσης και της ηθικής κακοδαιμονίας στην εκπαίδευση αναφέρω την «Ιερά Ιστορία της Παλαιάς Διαθήκης» της Γ' Δημοτικού²⁷.

Πρώτη διευκρίνιση: Επειδή ενδέχεται να δημιουργηθεί παρεξήγηση, δηλώνω αμέσως ότι η μελέτη της Παλαιάς Διαθήκης σε συνδυασμό με τη μελέτη της ιστορίας και αρχαιολογίας των

χρόνων εκείνων έχει αδιαμφισβήτητη μορφωτική αξία. Μια τέτοια, όμως, μελέτη δεν μπορεί να γίνει από μαθητές της Γ' Δημοτικού, γιατί απαιτεί ικανότητες και γνώσεις που τα παιδιά αυτά δεν διαθέτουν. Θα ήταν, λόγου χάρη, πολύ χρήσιμο αν μπορούσαμε να διδάξουμε σε μικρούς μαθητές πώς δημιουργήθηκε και εξελίχθηκε ο ηθικός κώδικας της Παλαιάς Διαθήκης, αλλά κάτι τέτοιο δεν επιχειρείται στο παραπάνω εγχειρίδιο. Τι απομένει, λοιπόν, που πρέπει να διδάξουμε στους νέους για τη μορφωτική-του αξία; Κατά τον συγγραφέα του βιβλίου (και κατά την επίσημη εκπαιδευτική πολιτική) τα αντικείμενα διδασκαλίας από την Π.Δ. είναι οι γνωστές ιστορίες που διδαχθήκαμε όλοι οι Έλληνες: Η δημιουργία του κόσμου, ο Παράδεισος, η Εύα και το φίδι, ο κατακλυσμός, ο Πύργος Βαβέλ, ο Αβραάμ και (ποιός την έχει ξεχάσει;) η θυσία του Αβραάμ.

Δεύτερη διευκρίνιση: Οι ιστορίες αυτές δεν διδάσκονται ούτε σαν παραμύθια, αλλ' ούτε και σαν ιστορίες που μερικοί άνθρωποι συμβαίνει να πιστεύουν. Διδάσκονται σαν αληθινές ιστορίες που, όπως θα δούμε, υποτίθεται ότι συμβάλλουν στην ηθική αγωγή και μόρφωση των νέων. Η θέση που θα υποστηρίξω είναι ότι οι ιστορίες αυτές, όπως διδάσκονται σήμερα στα δημόσια σχολεία του κράτους, δεν έχουν καμιά παιδευτική αξία και είναι απαράδεκτα μορφωτικά, ηθικά και πνευματικά υποκατάστατα.

Δεν πρόκειται εδώ να συζητήσω όλα τα προβλήματα που μας παρουσιάζει ο πολιτιστικός και ηθικός πρωτογονισμός όπως μας τον παρουσιάζει ο συγγραφέας στο σχολικό εγχειρίδιο: το προπατορικό αμάρτημα που μεταδίδεται και στους Κάιν και Άβελ και οδηγεί στην αδελφοκτονία (η χειρότερη μορφή ντετερμινισμού), ο δεσποτικός πατέρας με τα αυθαίρετα δικαιώματα, η «ντροπαλή» και «πρόθυμη» Ρεβέκκα, οι δολοφονίες, οι εξαπατήσεις, οι πρωτόγονες ενδοοικογενειακές σχέσεις, κι ένας θεός αμοραλιστής που με τη «δεκάτη πληγή του Φαραώ» μας προκαλεί τη φρίκη: «*Ἄγγελος Κυρίου χτύπησε όλα τα νεογέννητα παιδιά των Αιγυπτίων και πέθαναν όλα σε μια νύχτα!*»

Η αξία που δεσπόζει μέσα στο εγχειρίδιο της Γ' Δημοτικού είναι η απόλυτη υπακοή στο Θεό και οι ιστορίες που περιγράφουν τέτοιες περιπτώσεις υπακοής ή ανυπακοής είναι πολλές. Διαλέγω για σύντομη ανάλυση τη «Θυσία του Αβραάμ», όπως ακριβώς την παρουσιάζει ο συγγραφέας του εγχειριδίου.

«Ο Αβραάμ και η γυναίκα-του η Σάρα ζούσαν ειρηνικά και δίκαια με την ευλογία του Θεού. Γέρασαν όμως και δεν είχαν παιδί, κι αυτό τους έκανε να θλίβονται. Αλλά ο Θεός που είδε τη λύπη-τους κι άκουσε τις προσευχές-τους, τους έδωσε ένα γιό, τον Ισαάκ. Ο Θεός, έπειτα από λίγα χρόνια, θέλησε να δοκιμάσει την πίστη του Αβραάμ, να δει αν ήταν πάντα πρόθυμος στις εντολές-του. Του έδωσε λοιπόν τη διαταγή ν' ανεβεί στο βουνό με το γιό-του κι εκεί να προσφέρει τον Ισαάκ για θυσία. Ο Αβραάμ είπε: "Ο Θεός μου έδωσε το παιδί-μου, η ζωή-του ανήκει σ' Αυτόν". Πήρε λοιπόν το μικρό Ισαάκ και πήγε στο θυσιαστήριο. Μα τη στιγμή που σήκωσε το μαχαίρι, άγγελος Κυρίου τον κράτησε και του λέει: "Αβραάμ, Αβραάμ! Ο Θεός είδε την πίστη-σου. Μη θυσιάσεις το παιδί-σου, αλλά σφάζε αυτό το κριάρι, που εί-

25. *Προς Κορινθίους Α'*, ΙΓ, 13.

26. Στον Αυγουστino Ν. Καντιώτη, δεσπότη της Φλώρινας, οφείλω την ανακάλυψη ότι και ο Κων/νος Τσάτσος στο βιβλίο-του *Αφορισμοί και Διαλογισμοί* (τρίτη σειρά, Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της «Εστίας» Ι.Δ. Κολλάρου & Σίας, Α.Ε., 1969) διατύπωσε παρόμοια γνώμη για τα δόγματα της Χριστιανικής θρησκείας: «Ποιός θα χωρίση τη χριστιανική θρησκεία από το μύθο-της και επομένως και από το δόγμα-της; Αυτός θα τη σώση για τους αιώνες. Ποιός, αφού τη χωρίση, θα αντι-

καταστήση τη συγκινησιακή γαλήνη του μύθου-της και το δογματικό-της ικρίωμα με μιαν άλλη υπέρτερη, καθαρά μεταφυσική σαγήνη; Αυτός θα τη διατηρήση στους αιώνες» (σ. 185). Δεν γνωρίζω, φυσικά, τι θέλει να πει ο Τσάτσος με την ασαφή φράση «υπέρτερη, καθαρά μεταφυσική σαγήνη».

27. Ο συγγραφέας του βιβλίου είναι ο Βασίλειος Ε. Πετρούνας. Έκδοση ΟΕΔΒ, Αθήνα, 1977. Δυστυχώς δεν έχω στη διάθεσή-μου όλα τα εγχειρίδια του μαθήματος των θρησκευτικών για να παρουσιάσω κι άλλα παραδείγματα.

να δεμένο στο βωμό". Κι αλήθεια, βλέπει ο Αβραάμ ένα κριάρι εκεί έτοιμο για θυσία. Έτσι λοιπόν ο Αβραάμ έδειξε την ασάλευτη πίστη στο Θεό και στάθηκε παράδειγμα για όλους τους ευσεβείς»²⁸.

Θ' αναφέρω μόνο δυο από τα πάμπολλα και σοβαρά προβλήματα που παρουσιάζει η ιστορία αυτή. Όταν ο συγγραφέας λέει: «Ο Θεός τους έδωσε ένα γιο», μιλάει μεταφορικά γιατί ο Θεός δεν τους «έδωσε» ένα γιο, όπως ένας γείτονας τους έδωσε, ας πούμε, αλάτι. Λοιπόν, πώς «έδωσε» ο Θεός τον Ισαάκ στους γονείς-του;

Δεύτερο, η υπακοή, αυτή καθεαυτή, δεν αποτελεί αρετή· εξαρτάται από το ποιόν υπακούει κανείς και για ποιό λόγο. Ποιά ηθική αρχή μας υποχρεώνει να υπακούμε κάποιον άλλον όταν η παραγγελία που μας δίνει είναι απάνθρωπη και καθολοκληρίαν ανήθικη; Για να καταλάβουμε πόσο παράλογη και αποτρόπαια είναι η ιστορία αυτή ας προσπαθήσουμε να βρούμε κάτω από ποιές συνθήκες θα δικαιολογούσαμε σήμερα την υπακοή ενός σύγχρονου Αβραάμ στο Θεό-του, κι αν ακόμα ήταν ο πιο «θεοφοβούμενος» άνθρωπος του κόσμου. Θα επενέβαιναν η Ιερά Σύνοδος της Εκκλησίας της Ελλάδος και οι εκκλησιαστικές οργανώσεις για να μην πάει ο «θεοφοβούμενος» αυτός άνθρωπος στη φυλακή; Θα τον αθώωνε η ελληνική δικαιοσύνη, χωρίς την ομόφωνη διάγνωση ικανών ψυχιάτρων και ψυχολόγων;

Και όμως ο συγγραφέας του σχολικού εγχειριδίου τελειώνει την ιστορία-του λέγοντας στα μικρά παιδιά της Γ' Δημοτικού πως με την πράξη-του αυτή «ο Αβραάμ έδειξε την ασάλευτη πίστη στο Θεό και σ τ ά θ η κ ε π α ρ ά δ ε ι γ μ α γ ι ά ό λ ο υ ς τ ο υ ς ε υ σ ε β ε ί ς»! Ο Αβραάμ, λοιπόν, παρουσιάζεται στα νεαρά Ελληνόπουλα του 1980 σαν πρότυπο για μίμηση!

Διερωτάται κανείς αν η πολιτεία σκέφτηκε ποτέ τις πολύ πιθανές πολιτικές συνέπειες μιας τέτοιας αγωγής. Γιατί, όταν αφαιρέσουμε από τους ανθρώπους την ελευθερία, και επομένως και την ευθύνη σκέψης, απόφασης και εκλογής (του καλού, του αληθινού, του ηθικού, ακόμα και του Χριστιανικού) με βάση τα κατάλληλα διαπροσωπικά κριτήρια και την καθημερινή μας λογική, τότε δεν προετοιμάζουμε τους ηθικά μορφωμένους και υπεύθυνους πολίτες που θα στηρίζουν και θα βελτιώσουν τους δημοκρατικούς θεσμούς της χώρας· προετοιμάζουμε τυφλωμένα και δουλοπρεπή άτομα έτοιμα να υπηρετήσουν τους αυτοδιορισμένους «θεοφοβούμενους σωτήρες του Έθνους», σαν εκείνους της επταετίας. Αληθινή δημοκρατία δεν μπορεί να υπάρξει, χωρίς την ηθική μόρφωση των πολιτών, ενώ ο δογματικός διαποτισμός (οποιασδήποτε μορφής) υπονομεύει τους ίδιους τους δημοκρατικούς θεσμούς της πολιτείας — όταν τα δόγματα μπαίνουν στη δημόσια ζωή της χώρας σαν ρυθμιστικοί κανόνες.

Η Ορθοδοξία κιβωτός του Έθνους

Με τα επιχειρήματα που παρέθεσα πιο πάνω προσπάθησα να αποδείξω ότι ο δογματικός διαποτισμός παραβιάζει τα κριτήρια της παιδείας και αποτελεί ένα απαράδεκτο υποκατάστατο της ηθικής μόρφωσης των νέων. Δεν πρέπει, λοιπόν, η πολιτεία να επιβάλλει τη συνέχιση του δογματικού διαποτισμού μέσα στα εκπαιδευτικά ιδρύματα της χώρας.

Οι οπαδοί, όμως, του δογματικού διαποτισμού εξακολουθούν να υποστηρίζουν όχι μόνο τη συνέχισή-του, αλλά και την ολοκλήρωσή-του. Όπως λέει ο κ. Γ., «Ο συγγραφέας μας κατηγορεί για κάτι που ακόμα δεν το ολοκληρώσαμε». Το τελευταίο επιχειρήμα που υποτίθεται ότι δικαιολογεί το δογματικό

διαποτισμό είναι σε συντομία το ακόλουθο. Εμείς οι Έλληνες είμαστε ένα έθνος μικρό κι ανάδελφο, περικυκλωμένο από εχθρικά κράτη που μας φθονούν και θέλουν τον αφανισμό-μας. Η Ελληνική Ορθοδοξία υπήρξε η κιβωτός του έθνους κατά τις πολλές και τρομερές ταλαιπωρίες-του. Όπως λέει ο κ. Γ., «Ο χριστιανισμός υπήρξε το δέντρο, που γύρω-του αναπτύχθηκε το Έθνος-μας δυο χιλιάδες χρόνια ως τώρα. Δηλαδή, στην περίπτωση των σχέσεων της Πολιτείας με την Εκκλησία, εκείνο που ωφελείται και σώζεται είναι το Έθνος και εκείνο που σώζει είναι η Ορθοδοξία»²⁹. Επομένως, όσοι εναντιώνονται στη μύηση των νέων στα δόγματα της Ορθοδοξίας είναι όχι απλώς αγνώμονες προς την Ορθοδοξία, αλλά και επικίνδυνοι για το Έθνος.

Το γνωστό αυτό επιχειρήμα που χρησιμοποιείται τόσο συχνά από τους υποστηρικτές της δογματικής μύησης των νέων είναι εντυπωσιακό αλλά άκυρο. Δημιουργεί πολλά προβλήματα από τα οποία θ' αναφέρω μερικά.

Πρώτο, κι αν ακόμα υποθέταμε ότι η Ορθοδοξία υπήρξε η κιβωτός του Έθνους³⁰, και πάλι δεν θα μπορούσαμε να δικαιολογήσουμε λογικά τη συνέχιση του δογματικού διαποτισμού, δηλαδή την παραβίαση των κριτηρίων της παιδείας. Δεν υπάρχει καμιά λογική σχέση ανάμεσα στα δύο αυτά ζητήματα. Οι υπέρμαχοι του δογματισμού, λοιπόν, φαίνεται ότι συνιστούν τη θυσία της αλήθειας στο βωμό της σκοπιμότητας.

Δεύτερο, η Ελλάδα έζησε, δημιούργησε και μεγαλούργησε προτού εμφανισθούν ο Χριστιανισμός και η Ορθοδοξία. Όλοι το αναγνωρίζουν σήμερα ότι ο δυτικός πολιτισμός είναι ελληνοκεντρικός χάρη σ' αυτούς τους προχριστιανικούς Έλληνες. Άρα, λοιπόν, είναι αυθαίρετο να υποστηρίζει κανείς πως μόνο με τη βοήθεια της Ορθοδοξίας μπορεί να επιζήσει η Ελλάδα.

Τρίτο, όπως ανέφερα προηγουμένως, ποτέ δεν υποστήριξα εγώ ότι πρέπει να σταματήσουμε να διδάσκουμε στους νέους και για το Χριστιανισμό, αλλά και για την Ορθοδοξία. Το ζήτημα είναι τι και πώς θα το διδάξουμε.

Τέταρτο, το επιχειρήμα ότι με την παραμέληση της Ορθοδοξίας θα κινδυνέψει η ζωή του Έθνους είναι κιβδηλο γιατί αποτελεί ταυτολογία. Δηλαδή, οι υποστηρικτές του δογματικού διαποτισμού υποστηρίζουν ότι το Ελληνικό Έθνος θα μπορέσει να διατηρηθεί σαν Ορθόδοξο μόνο αν διατηρήσει την Ορθοδοξία-του! Πίσω, όμως, από την ταυτολογία αυτή κρύβεται η προσωπική προτίμηση των δογματιστών που λέει: «μακριά από την Ορθοδοξία το Ελληνικό Έθνος είναι σα να μην υπάρχει». Τέτοιες, όμως, αυθαίρετες προσωπικές προτιμήσεις δεν αποτελούν σοβαρές αντικειμενικές αξιολογήσεις.

Τέλος, το μόνο σοβαρό επιστημονικό επιχειρήμα που θα μπορούσαν να παρουσιάσουν οι οπαδοί του Ορθόδοξου δογματικού διαποτισμού απαιτεί δυο περίπλοκες επιστημονικές μελέτες. Η πρώτη μελέτη θα έπρεπε να αποδείξει 1) ότι η Ορθοδοξία έχει ζυμωθεί κατά τέτοιο τρόπο με τη ζωή του Έθνους, ώστε να έχει επηρεάσει όλες τις πτυχές της ζωής-μας σαν άτομα και σαν Έθνος, και 2) ότι είναι πολύ πιθανό μια βίαιη και αναπάντεχη καταπίεση της Ορθοδοξίας θα είχε σαν αποτέλεσμα να επηρεαστεί επικίνδυνα η ζωή του Έθνους.

Η δεύτερη μελέτη θα έπρεπε ν' αποδείξει ότι μια βίαιη καταπίεση της Ορθοδοξίας επικείται. Έχω, όμως, τη γνώμη ότι τέτοιες μελέτες περιττεύουν, γιατί η Ορθοδοξία δεν διατρέχει τέτοιο κίνδυνο. Αντίθετα, ο κίνδυνος που διατρέχει το Έθνος-μας προέρχεται από τα δόγματα — οποιαδήποτε κι αν είναι η προέλευσή-τους — γιατί τα δόγματα είναι οι «θεμέλιοι λίθοι» των κλειστών κοινωνιών και οι θανάσιμοι εχθροί της δημοκρατίας³¹.

28. Ibid., σσ. 16-17.

29. Op. cit., σ. 85.

30. Υπενθυμίζω στον αναγνώστη ότι το «επιχειρήμα» αυτό για να συζητηθεί σοβαρά πρέπει πρώτα να διατυπωθεί κυριολεκτικά, δηλαδή να απαλλαγεί από τη μεταφορική-του μορφή.

31. Σε άρθρο όπως αυτό δεν είναι δυνατό να συζητήσω όλες τις απόψεις του μεγάλου και περίπλοκου αυτού ζητήματος. Σε βιβλίο-μου, που ελπίζω να κυκλοφορήσει στην Ελλάδα σύντομα, θα εξετάσω τα προβλήματα του δογματικού διαποτισμού (θρησκευτικού και πολιτικού) διεξοδικά.

Αλλαγή και Αριστερά:

του Χρύσανθου Λαζαρίδη

ΚΡΙΤΙΚΗ ΚΑΙ

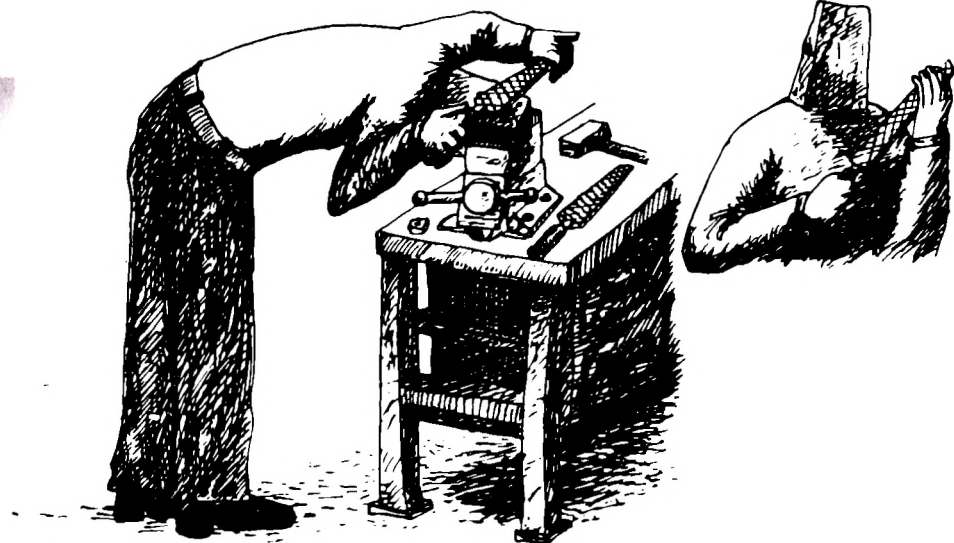
Το κείμενο που ακολουθεί είναι κείμενο κριτικής. **ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ** της κριτικής είναι η πολιτική ιδεολογία που συνέχει σήμερα το όραμα της Αλλαγής, οι αντιφάσεις και, κυρίως, οι αποσιωπήσεις-της. Πρόθεσή-μας δεν είναι να αποκαλύψουμε ή να καταγγείλουμε τη διπλή γλώσσα που, όλο και συχνότερα τον τελευταίο καιρό, χρησιμοποιεί το ΠΑΣΟΚ. Αντίθετα, στόχος-μας είναι να οριοθετηθούμε από τέτοιες κριτικές. Να σταθούμε όσο γίνεται λιγότερο στα πεπραγμένα ή στις προθέσεις του ΠΑΣΟΚ· να συγκεντρώσουμε την προσοχή-μας στην απροσδιοριστία και την ασάφεια που έχει η έννοια της Αλλαγής στη συνείδηση όσων ελπίζουν σ' αυτήν, όσων την επιδιώκουν κι όσων την διαχειρίζονται. Να αναφερθούμε στα *προαπαιτούμενα* της Αλλαγής — κοινωνικά, πολιτικά, ιδεολογικά — που σήμερα ελάχιστα φαίνεται να απασχολούν, και που, παρ' όλα αυτά, κάθε άλλο παρά δεδομένα μπορούν να θεωρηθούν. Να θέσουμε το πρόβλημα μιας κριτικής στο ΠΑΣΟΚ από τη σκοπιά της Αριστεράς, αντίθετης προς τις εύγλωττες αποσιωπήσεις των αριστερών κομμάτων, σ' ό,τι αφορά το ΠΑΣΟΚ, εν όψει ανόδου αυτού του τελευταίου στην εξουσία. Μιας κριτικής ωστόσο, ριζικά οριοθετημένης από τους υποκειμενισμούς, την αριστεριστική φρασεολογία και την αντικοινοβουλευτική ιδεολογία των διάφορων εξωκοινοβουλευτικών ομάδων. Μιας κριτικής που να ψηλαφεί τους όρους και τα όρια της Αλλαγής. Μιας κριτικής που σήμερα απουσιάζει, καθώς φαίνεται να 'χει παρα'ύσει κάθε κριτική διάθεση, μέσα στην ξέφρενη παραζάλη της ε. ο. του πλησιάζει και της Αλλαγής που επικείται.

ΩΣΤΟΣΟ, δυνάμεις που θα μπορούσαν να διατυπώσουν έγκυρα και συστηματικά μια νέου τύπου αριστερή κριτική στο ΠΑΣΟΚ, υπάρχουν και μέσα στο ΠΑΣΟΚ· όπως υπάρχουν (και ασφυκτούν) στο ΚΚΕ· όπως υπάρχουν (και μελαγχολούν) στο ΚΚΕεσ· όπως υπάρχουν (και αλλοτριώνονται) στις εξωκοινοβουλευτικές οργανώσεις· όπως υπάρχουν (και αδρανούν) στο λεγόμενο «χώρο των ανεξάρτητων».

Εν αρχή, λοιπόν, είναι ο Λόγος. Κι ο Λόγος είναι περί Αλλαγής...

Η επαγγελία της Αλλαγής: Αποσιωπήσεις και οριοθετήσεις

ΑΠΟ ΤΟΤΕ που η «αλλαγή» κυριάρχησε στην πολιτική-μας γλώσσα, αυτή η τελευταία έγινε ακόμα πιο θολή, πιο συμβατική, πιο άνευρη. Έχασε την περιγραφική-της ικανότητα, την ερμηνευτική-της δύναμη, την πρακτική-της δραστηριότητα. Οι έννοιες που χρησιμοποιεί δεν αντανακλούν πλέον την πραγματικότητα· την επικαλύπτουν. Τα κοινωνικά προβλήματα αποσιωπώνται. Η ζωή κυλά στον ξέφρενο ρυθμό της προεκλογικής περιόδου όπου η μάχη των ποσοστών έχει υποκαταστήσει και έχει απορροφήσει κάθε ανησυχία, κάθε ελπίδα, κάθε δραστηριότητα, κάθε ευαισθησία. Αυτό που ονομάζουμε *πολιτική* έχει συρρικνωθεί κι έχει αλλοτριώσει όσους ασχολούνται μαζί-της κι όσους άμεσα ή έμμεσα επηρεάζονται απ' αυτήν. Θά 'λεγε κανείς ότι οι πολιτικές εξελίξεις συμπυκνώθηκαν σε μια μόνο ιστορική στιγμή: Τη στιγμή των επόμενων εκλογών. Ός τότε δεν υπάρχει τίποτε άλλο εκτός από την προετοιμασία της εκλογικής αναμέτρησης. Οτιδήποτε συμβαίνει, πρωτοβουλίες και ελιγμοί πολιτικών κομμάτων, πράξεις και παραλήψεις, εξυπηρετούν τον προεκλογικό αγώνα και ερμηνεύονται — ή νομιμοποιούνται — απ' αυτόν.

ΑΥΤΟΚΡΙΤΙΚΗ

ΚΑΙ ΜΕΤΑ τις εκλογές; Στη γλώσσα που σήμερα χρησιμοποιείται αυτό το «μετά» δεν υπάρχει. Κανείς δεν προσπάθησε να εξηγήσει πώς ένα ευνοϊκό αποτέλεσμα θα ανοίξει το δρόμο της αλλαγής· τι είδους συσχετισμοί είναι πιθανό να προκύψουν, ποιές μάχες πρέπει να δοθούν, ποιές προτεραιότητες να ιεραρχηθούν, ποιές συμμαχίες να διαμορφωθούν. Τίποτα! Καμιά αναφορά σ' όλα εκείνα τα στοιχεία που θα καθιστούσαν τη φιλολογία περί αλλαγής μια πειστική στρατηγική κοινωνικού μετασχηματισμού.

Η ΚΡΙΤΙΚΗ στο όραμα της Αλλαγής που ενσαρκώνει το ΠΑΣΟΚ είναι σήμερα λόγος παράφωνος και χρέος επιτακτικό συνάμα. Γιατι η Αλλαγή, ή, αν προτιμάτε, το άνοιγμα κάποιων διόδων για τον κοινωνικό μετασχηματισμό, είναι, έτσι κι αλλιώς, υπόθεση δύσκολη. Είναι χίλιες φορές πιο δύσκολη όμως, όταν επιχειρείται χωρίς επίγνωση του τι σημαίνει και χωρίς συναίσθηση του τι εγκυμονεί. Αν θέλουμε, ωστόσο, να αποφύγουμε τον πειρασμό μιας εύκολης πολεμικής, πρέπει να παραδεχθούμε, ευθύς εξ αρχής, ότι μια έγκυρη κριτική στην σύγχρονη περί Αλλαγής φιλολογία, δεν μπορεί να στρέφεται μόνο εναντίον του ΠΑΣΟΚ. Περιλαμβάνει αναγκαστικά ολόκληρη την Αριστερά, σ' όλες ανεξαιρέτως τις εκδοχές και αποχρώσεις-της: Τις παραδοσιακότερες και τις ανανεωτικότερες· τις μετριοπαθέστερες και τις ριζοσπαστικότερες· τις ισχυρότερες και τις πλέον περιθωριακές. Όλες! Οι ευθύνες βέβαια δεν είναι ίδιες ούτε το ίδιο σημαντικές. Όμως κανείς απ' όσους πίστεψαν κάποτε και στρατεύτηκαν στην υπόθεση της κοινωνικής αλλαγής, δεν μπορεί να θέσει τον εαυτό-του απέξω. Κι επειδή συμβαίνει ο γράφων να τοποθετεί τον εαυτό-του στο χώρο της Αριστεράς, έχει την συναίσθηση ότι η κριτική προς το ΠΑΣΟΚ ενέχει σήμερα και κάποια αυτοκριτικής για κάθε αριστερό.

ΣΤΟ τέλος-τέλος η κοινωνική αλλαγή δεν είναι αποκλειστική ευθύνη του ΠΑΣΟΚ. Και αν το ΠΑΣΟΚ δεν κατόρθωσε να μετατρέψει το αίτημα της Αλλαγής σε δυναμική κοινωνικού μετασχηματισμού, σ' αυτό καθοριστική είναι η ευθύνη της αριστεράς: Η αδυναμία-της να βγει από το περιθώριο της πολιτικής· να αποτελέσει βασικό πόλο των εξελίξεων· να εξαπλώσει την επιρροή-της σε ευρύτερες μάζες· να διαδώσει τη σοσιαλιστική ιδεολογία· να δραστηριοποιήσει τους μαζικούς φορείς, να ενθαρρύνει τη συμμετοχή των μαζών στη λύση των προβλημάτων-τους· ν' αναπτύξει την πρωτοβουλία-τους, να διαμορφώσει τις συμμαχίες των λαϊκών δυνάμεων, να ιεραρχήσει τους στόχους-τους, να καθοδηγήσει τους αγώνες-τους...

ΜΙΑ ΚΡΙΤΙΚΗ στο ΠΑΣΟΚ από την πλευρά της Αριστεράς δεν μπορεί παρά να είναι ταυτόχρονα και μια αυτοκριτική ολόκληρης της Αριστεράς, και γι' αυτό ξένη προς τις εύκολες και ανέξοδες κριτικές που αποδίδουν στο ΠΑΣΟΚ προθέσεις συμβιβασμών, υποχωρήσεων, ασυνειπνών και υπαναχωρήσεων. Γιατι, τέτοιες κριτικές δεν μπορούν να είναι επί του παρόντος παρά μόνο κριτικές προθέσεων και γι' αυτό ελάχιστα καλόπιστες και διόλου πειστικές. Στο τέλος-τέλος, αν θέλουμε να δούμε πέρα από τις διαφαινόμενες συνθηκολογήσεις του ΠΑΣΟΚ, πρέπει να ομολογήσουμε ότι ανάμεσα σε μια αφερέγγυα έως ανυπόληπτη Αριστερά, και μια Δεξιά που μέσα σε εφτά χρόνια κατόρθωσε να επιβάλει χωρίς σοβαρές αντιστάσεις όλες τις μακροχρόνιες επιλογές-της, το ΠΑΣΟΚ δεν μπορούσε παρά να είναι αυτό που είναι σήμερα.

ΜΕ ΔΥΟ λόγια, για την παθητικότητα, τον εφησυχασμό, τη σύγχυση και την ανετοιμότητα των λαϊκών δυνάμεων όταν το αίτημα

της Αλλαγής τείνει να γίνει επίκαιρο, δεν φταίει μόνο το ΠΑΣΟΚ. Και θα κατακυλοῦσαμε στον πιο μίζερο υποκειμενισμό αν ισχυριζόμαστε σήμερα ότι είναι οι παλινωδίες του ίδιου του ΠΑΣΟΚ, ή ακόμα περισσότερο οι διαθέσεις και η ιδιοσυγκρασία του αρχηγού-του, που καθιστούν σήμερα το εγχείρημα της Αλλαγής προβληματικό.

ΚΑΙ ΚΑΤΙ ακόμα. Όσοι δεν διατηρούν μια απλοϊκή και εξιδανικευτική εικόνα για την πολιτική, γνωρίζουν πολύ καλά ότι ακόμα και τα πιο γνήσια, τα πιο αυθεντικά κινήματα κοινωνικού μετασχηματισμού διέρχονται αναγκαστικά από κάποιες αλλαγές στόχων, από κάποιες τροποποιήσεις των διακηρυγμένων-τους θέσεων και από κάποιους συμβιβασμούς ακόμα. Έτσι, οι τελευταίες, και πανθομολογούμενες πλέον, υπαναχωρήσεις του ΠΑΣΟΚ, σε σχέση με παλαιότερες θέσεις-του για την ΕΟΚ, το ΝΑΤΟ, τις βάσεις, την κάθαρση στο στρατό κτλ., δεν σημαίνουν αυτόματα και δεν αποδεικνύουν αναγκαστικά ότι «το ΠΑΣΟΚ συμβιβάστηκε».

ΜΕ ΤΙΣ παρατηρήσεις αυτές δεν επιδιώκουμε να δικαιολογήσουμε την αλλαγή γραμμής στην οποία ενέδωσε το ΠΑΣΟΚ εν όψει εξουσίας. Θέλουμε, αντίθετα, να τονίσουμε ότι κατά τη γνώμη-μας το σημαντικότερο στοιχείο για μια έγκυρη κριτική προς το ΠΑΣΟΚ δεν βρίσκεται στα όσα το ίδιο λέει (και ξε-λέει) ή στα όσα διακηρύσσει, αλλά στα όσα κυρίως αποσιωπά.

Λόγος περί Αλλαγής

ΠΟΙΑ ΕΙΝΑΙ όμως τα στοιχεία εκείνα που καθιστούν την επαγγελία κοινωνικού μετασχηματισμού ορατή, πειστική και εφικτή, και που η αποσιώπησή-τους είναι ανεπίτρεπτη αν θέλουμε να μιλάμε για Αλλαγή στα σοβαρά; Στις γραμμές που ακολουθούν θα αναφερθούμε σ' αυτό ακριβώς το πρόβλημα. Έτσι άλλωστε — και κατ' αντιπαράθεση — θα φανούν καθαρότερα τα κενά και οι παγιδεύσεις της πολιτικής ιδεολογίας που συνέχει σήμερα την επαγγελία της Αλλαγής.

Ο ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ μετασχηματισμός προϋποθέτει πριν απ' όλα κάποιες *κοινωνικές συμμαχίες*, που θα τον προωθήσουν και κάποιες σταθερές *πολιτικές συνεργασίες*, που θα τον εγγυηθούν. Σ' αυτές τις γενικές προδιαγραφές είμαστε βέβαιοι ότι λίγοι θα βρεθούν να διαφωνούν. Πραχτικά όμως, και ενώ η Αλλαγή θεωρείται πλέον αναπότρεπτη, ελάχιστα πράγματα έχουν γίνει για να διασφαλίσουν τις στοιχειώδεις κοινωνικές και πολιτικές προϋποθέσεις-της. Ας προχωρήσουμε, λοιπόν, ένα βήμα πιο κάτω.

α) Παθητικότητα και Αλλαγή

ΟΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ συμμαχίες προϋποθέτουν με τη σειρά-τους την απο-παθητικοποίηση των πολιτών. Γιατί ο πολίτης, όσο παραμένει παθητικός ψηφοφόρος και ανενεργός οπαδός, έχει δύο ιδιάζοντα χαρακτηριστικά: Είναι ανεύθυνος και απολιτικός. Είναι πρώτον *ανεύθυνος* γιατί απαιτεί από το πολιτικό κόμμα που θα ψηφίσει να λύσει για λογαριασμό-του τα προβλήματα που αντιμετωπίζει. Ο ίδιος, όσο παραμένει παθητικός, δεν φέρει καμιά απολύτως ευθύνη· καμιά ευθύνη για τη δημιουργία αυτών των προβλημάτων, καμιά ευθύνη και για την επίλυσή-τους. Αποκλειστικά υπεύθυνοι είναι εκείνοι που τον εκπροσωπούν.

Ο ΠΑΘΗΤΙΚΟΣ ψηφοφόρος είναι ακόμα *απολιτικός*, γιατί ενώ απαιτεί ριζικές και άμεσες λύσεις, είναι ελάχιστα διατεθειμένος ν' αποδεχτεί το κόστος-τους. Έτσι, δεν κατανοεί ούτε τις ιεραρχήσεις που πρέπει να γίνουν, ούτε τις συμμαχίες και τους συμβιβασμούς που πρέπει να πραγματοποιηθούν — είναι πριν απ' όλα *ιδιώτης*. Βρίσκεται, δηλαδή, περιτειχισμένος μέσα στον ιδιωτικό-του κόσμο, ζητώντας ν' αλλάξει η κοινωνία γύρω-του, χωρίς να θυχτεί στο παραμικρό ο μικρόκοσμος — δηλαδή οι συνήθειες, οι πραχτικές, οι φιλοδοξίες-του κτλ. — με τον οποίο έχει απόλυτα ταυτιστεί. Τέτοιους παθητικούς ψηφοφόρους τα συντηρητικά κόμματα εύκολα τους κερδίζουν και δύσκολα τους χάνουν. Αλλά και αν τους χάσουν εύκολα τους ξανακερδίζουν. Γιατί αυτά, περισσότερο από οποιονδήποτε, μπορούν να εγγυηθούν την *ακε-*

ραιότητα της ιδιώτευσης. Τέτοιους παθητικούς ψηφοφόρους τα κόμματα που επαγγέλλονται την Αλλαγή τους κερδίζουν δύσκολα και τους χάνουν εύκολα. Γιατί και αν ακόμα καταφέρουν να κυβερνήσουν, τα πιο στοιχειώδη μεταρρυθμιστικά μέτρα έχουν αναμφισβήτητο κάποιο κοινωνικό κόστος: Απειλούν ν' αλλάξουν δραστικά τον τρόπο ζωής των ανθρώπων, απόπειρα που θα προσκρούσει σε ισχυρές αντιστάσεις αν οι καθημερινοί άνθρωποι δεν είναι διατεθειμένοι να δεχθούν τέτοιες αλλαγές στον τρόπο ζωής-τους, αν δηλαδή παραμένουν παθητικοί πολίτες.

ΚΑΛΗ η Αλλαγή, λοιπόν ... φτάνει να γίνει στο σπίτι του γείτονα!

ΕΝΑ τέτοιο κύκλωμα παθητικότητας και ιδιώτευσης των οπαδών-ψηφοφόρων, πολύ εύκολα μπορεί να παγιδεύσει κάθε κόμμα που επαγγέλλεται την Αλλαγή, ανεξάρτητα από το πόσο τίμιες είναι οι προθέσεις-του και πόσο σοβαρά τα κυβερνητικά-του προγράμματα. Και όσο αναπαράγονται η παθητικότητα και η ιδιώτευση, οι οποιεσδήποτε μεταρρυθμιστικές προσπάθειες έχουν τεράστιο πολιτικό κόστος, έτσι ώστε να είναι πολύ πιθανό να στραφούν ενάντια σ' αυτόν που τις προωθεί· γι' αυτό εύκολα μπορούν να ανατραπούν και ν' αποτραπούν.

β) Αλλαγή και κοινωνικές συμμαχίες

ΑΣ ΜΗ νομιστεί, όμως, ότι αυτή είναι η αναπόφευκτη κατάληξη κάθε προσπάθειας αριστερού κόμματος να κατακτήσει την κοινοβουλευτική πλειοψηφία. Οι προηγούμενες παρατηρήσεις ισχύουν *μόνον* εφόσον αναπαράγονται η ιδιώτευση και η παθητικότητα των πολιτών. Γιατί, όταν, αντίθετα, οι άνθρωποι κινητοποιούνται για την επίλυση των προβλημάτων-τους, μαθαίνουν σιγά-σιγά να τα θεωρούν και δική-τους υπόθεση, και δική-τους ευθύνη — όχι μόνο ευθύνη των πολιτικών-τους εκπροσώπων. Μαθαίνουν ακόμα να παίρνουν πρωτοβουλίες, να ψάχνουν λύσεις, ν' αναζητούν συνεργασίες, ν' αποδέχονται το κοινωνικό κόστος κάθε λύσης, να δίνουν μάχες, να περιφρουρούν τις κατακτήσεις-τους. Η αλλοτρίωση του πολίτη από την πολιτική ξεπερνιέται. Αίρεται ο κατακερματισμός του κοινωνικού συνόλου σε άτομα-ιδιώτες. Και τότε είναι που οι φορείς της κοινωνίας κατανοούν άμεσα και καθαρά τους συμμάχους από τους αντιπάλους-τους. Συνειδητοποιούν την ανάγκη να συνεργαστούν με τους πρώτους και να οριοθετηθούν από τους δεύτερους. Μαθαίνουν να βλέπουν μακρύτερα, να διακρίνουν το κοινωνικό-τους συμφέρον από το προσωπικό-τους όφελος. Βγαίνουν βαθμιαία από το ιδιωτικό-τους γκέτο και συνειδητοποιούν το ρόλο-τους εντελώς διαφορετικά: Στα πλαίσια κάποιων κοινωνικών συμμαχιών που η συγκρότησή-τους δεν είναι πια επαγγελία επαναστατικών μανιφέστων, αλλά τρέχουσα πραγματικότητα.

γ) Αλλαγή και πολιτικές συγκλίσεις

ΣΤΟ ΣΗΜΕΙΟ αυτό όμως πρέπει να προσέξουμε. Οι προηγούμενες παρατηρήσεις συχνά οδηγούν τους αριστερούς σε μια αντικοινοβουλευτική στάση· σε μια περιφρόνηση του αγώνα για την ανατροπή των κοινοβουλευτικών συσχετισμών που ευνοούν τη Δεξιά. Όμως μια τέτοια γενίκευση είναι λαθεμένη. Όταν η κοινωνία αποβάλλει την παθητικότητά-της, όταν οι κοινωνικές δυνάμεις της Αλλαγής παρεμβαίνουν άμεσα και δραστήρια στην κοινωνική πραγματικότητα, μια σύμπραξη κομμάτων, ένα κοινό πρόγραμμα, μια εκλογική αναμέτρηση και, τέλος, η κατάκτηση της κοινοβουλευτικής πλειοψηφίας, είναι βήματα που μπορούν νά 'χουν καταλυτικές συνέπειες και ν' ανοίξουν το δρόμο για τον κοινωνικό μετασχηματισμό. Οι πολιτικές συνεργασίες είναι λοιπόν όρος απαραίτητος: (όχι όμως για λόγους αθροιστικούς). Δεν αρκεί να λέμε ότι «πολλά κόμματα μπορούν να πραγματοποιήσουν την αλλαγή καλύτερα από ό,τι ένα κόμμα μόνο-του». *Πολιτικές συγκλίσεις* χρειάζονται γιατί έτσι πολιτικοποιείται το πλαίσιο των κοινωνικών συμμαχιών. Γιατί έτσι εκπροσωπούνται άμεσα και διακηρυγμένα πάνω στην πολιτική σκηνή όλες οι κοινωνικές δυνάμεις που προωθούν την αλλαγή. Γιατί έτσι δεσμεύονται απέναντι στον εαυτό-τους, τους συμμάχους-τους,

αλλά και τους αντιπάλους-τους. Γιατί έτσι ο συνασπισμός της αλλαγής σταθεροποιείται και γίνεται ανθεκτικότερος. Γιατί, τέλος, μόνο μέσα από τέτοιες πολιτικές συγκλίσεις οι οποιεσδήποτε εσωτερικές αντιθέσεις προκύψουν κατά τη διάρκεια του κοινωνικού μετασχηματισμού μπορούν να λύνονται χωρίς να επωφελείται ο αντίπαλος. Η Αλλαγή θα είναι μια πλουραλιστική διαδικασία ή δεν θα υπάρξει καθόλου!

ΟΤΑΝ αντίθετα κυριαρχούν η παθητικότητα και η ιδιώτευση, τότε η δημιουργία πολιτικών μετώπων της Αριστεράς όχι μόνο είναι δύσκολη, αλλά οδηγεί στην πώλωση. Περισσότερο διώχνει παρά προσελκύει ψηφοφόρους. Πάνω στο έδαφος της κοινωνικής στατικότητας τα πολιτικά μέτωπα της Αριστεράς δημιουργούνται δύσκολα, διαλύονται εύκολα και ωφελούν περισσότερο τη Δεξιά παρά την Αριστερά. Γι' αυτό άλλωστε, μέσα στις συνθήκες που επικράτησαν κατά τα τελευταία χρόνια, μια σταθερή πολιτική συνεργασίας αριστερών κομμάτων ούτε μπορούσε να υπάρξει, ούτε είναι εύκολο να προκύψει στο άμεσο μέλλον. Ο παθητικός ψηφοφόρος συσπειρώνεται καλύτερα γύρω από ένα κόμμα και ένα πρόγραμμα — γιατί έτσι ξέρει εκ των προτέρων ποιόν θα εγκαλέσει σαν υπεύθυνο για όποια προβλήματα προκύψουν στο μέλλον — παρά γύρω από μια πλειάδα κομμάτων, αρχηγών και προγραμμάτων. Πάνω στο έδαφος της κοινωνικής απραξίας, όταν λείπουν οι κοινωνικές συμμαχίες που θα προωθήσουν την αλλαγή, τότε οι πολιτικές συγκλίσεις μέσα στην Αριστερά είναι δύσκολο να προκύψουν, και ασταθείς όταν υπάρξουν.

ΠΑΣΟΚ και Αλλαγή

ΜΠΟΡΟΥΜΕ πλέον να γίνουμε πιο συγκεκριμένοι. Το ΠΑΣΟΚ επαγγέλλεται την Αλλαγή μέσα σε συνθήκες κοινωνικής αδρανοποίησης. Κατά τα τελευταία χρόνια μάλιστα, ήταν το ίδιο το ΠΑΣΟΚ που καλλιέργησε την παθητικότητα και την ιδιώτευση με τον τρόπο-του. Προεξοφλώντας συνεχώς ότι οι εκλογές είναι «επικείμενες» (τουλάχιστον τρεις φορές από το Νοέμβριο του '77 ο κ. Α. Παπανδρέου προέβλεψε εκλογικό αιφνιδιασμό — και διαψεύστηκε) και θεωρώντας αδιαμφισβήτητη την τελική νίκη-του στις εκλογές, καλλιέργησε την εντύπωση ότι η επικράτηση του ΠΑΣΟΚ θα δώσει λύσεις σ' όλα τα λαϊκά προβλήματα. Μέσα σε συνθήκες όπου οξύνονταν τα κοινωνικά και πολιτικά αδιέξοδα της χώρας, η εντύπωση αυτή, όσο πιο πειστική φαινόταν τόσο πιο καταπραϋντικά λειτουργούσε στο κοινωνικό σώμα.

ΕΤΣΙ η προεκλογική φάση κατάντησε μια μακρόχρονη περίοδος αναμονής, όπου οι μόνες μάχες που δίνονται είναι οι καθημερινοί αρχηγικοί διαξιφισμοί εντυπώσεων, όπου ο μόνος πολιτικός αγώνας είναι ο αγώνας για τη συγκέντρωση των οριακών εκλογικών ποσοστών, κι όπου ο «λαός», στο όνομα και προς το συμφέρον του οποίου θα πραγματοποιηθεί η Αλλαγή, περιμένει παθητικός το αποτέλεσμα της κάλπης: Με τις ελπίδες-του εναποτεθειμένες στην Αλλαγή, της οποίας το περιεχόμενο αγνοεί. Με τις μαζικές οργανώσεις-του, μέσω των οποίων θα μπορούσε να παρέμβει, να διαμορφώσει άποψη, να πάρει πρωτοβουλίες, να αναλάβει ευθύνες, με τις οργανώσεις αυτές απομαζικοποιημένες, διασπασμένες και περιθωριοποιημένες όσο ποτέ.

ΜΕ ΤΑ συμφέροντά-του συμπιεσμένα, με τα αιτήματά-του συγκεχυμένα κι αλληλογρονθοκοπούμενα, με τις αξίες-του βαθύτατα διαβρωμένες. Με τη συναίσθηση ότι, εφόσον το εκλογικό αποτέλεσμα αποβεί καταδικαστικό για τη Ν. Δημοκρατία, τα πάντα εξαρτώνται από το ΠΑΣΟΚ, την ικανότητα του αρχηγού-του, την υπευθυνότητα και τη συνέπεια των στελεχών-του...

ΟΤΑΝ όμως η κοινωνική δράση υποκαθίσταται από την άκριτη ελπίδα, όταν η συλλογική ευθύνη δίνει τη θέση-της στην παθητικότητα και την αναμονή, όταν η δύναμη και η δυναμική της κοινωνικής αυτοοργάνωσης εκτοπίζονται από την απλοϊκή μαγεία των εκλογικών ποσοστών, τότε, όσο πειστικό κι αν είναι το αίτημα της Αλλαγής, ο δρόμος για τον κοινωνικό μετασχηματισμό παραμένει αδιέξοδος. Όσο πιο άκριτη όμως είναι η αισιοδοξία, τόσο πιο εύκολα μετατρέπεται στο αντίθετό-της. Κι όταν συμβεί αυτό στρέφεται πρώτα και κύρια ενάντια σ' αυτούς που την καλλιέργησαν: Η σύγχυση και η απογοήτευση θα προκύψουν αργά ή γρήγορα —

κατά τη γνώμη-μας μάλλον γρήγορα παρά αργά — παρά το όποιο εκλογικό αποτέλεσμα και παρά τις όποιες σημερινές προθέσεις του ΠΑΣΟΚ, εξ αιτίας της αδυναμίας αυτού του τελευταίου να πραγματοποιήσει έστω κι ένα μέρος από τα όσα έχει κατά καιρούς υποσχεθεί. Και αυτή η αδυναμία του ΠΑΣΟΚ μπορεί να θεωρείται βέβαιη, γιατί το πεδίο μέσα στο οποίο καλείται να κυβερνήσει είναι μακροπρόθεσμα υποθηκευμένο από τη Δεξιά (Σύνταγμα, Προεδρία, Νομοθετικό πλαίσιο κτλ.) γιατί οι διεθνείς δεσμεύσεις της χώρας τις οποίες θέλει να καταργήσει είναι ισχυρότερες παρά ποτέ (ένταξη στην Ε.Ο.Κ., επανένταξη στο ΝΑΤΟ) γιατί στις λαϊκές δυνάμεις κυριαρχεί ο εφησυχασμός και η αδράνεια γιατί η κατάσταση της χώρας είναι έτσι κι αλλιώς εξαιρετικά δύσκολη γιατί κάποια αντιδημοτικά μέτρα και κάποιοι συμβιβασμοί είναι αναπόφευκτοι γιατί ο κόσμος έμαθε όλα αυτά τα χρόνια να περιμένει τα πάντα από το ΠΑΣΟΚ γιατί οι παθητικοί ψηφοφόροι δεν μπορούν από τη μια μέρα στην άλλη να γίνουν ενεργητικοί κι υπεύθυνοι πολίτες γιατί η Δεξιά, αν βρεθεί στην αντιπολίτευση, μπορεί εξίσου αποτελεσματικά να χρησιμοποιήσει τα όπλα που ως τώρα χρησιμοποιούσε το ΠΑΣΟΚ για να τη φθείρει γιατί, τέλος, κανένα εκλογικό αποτέλεσμα δεν μπορεί να παραβιάσει τα στεγανά των κατασταλτικών μηχανισμών, που έχουμε κάθε λόγο να πιστεύουμε ότι επαγρυπνούν, όπως επαγρυπνούσαν στο παρελθόν.

Η ΑΠΟΓΟΗΤΕΥΣΗ και η σύγχυση που θα προκύψουν μετεκλογικά μας αφορούν όλους. Γιατί, ως γνωστόν, η απογοήτευση είναι τυφλή και η σύγχυση άλογη. Και μας αφορούν ακόμα, γιατί μια τέτοια σύγχυση και απογοήτευση δεν μπορεί να τις εκφράσει — πολύ περισσότερο να τις εκπροσωπήσει — κανένα άλλο κόμμα της Αριστεράς, από τα υπάρχοντα: Δεν θα μπορεί να τις εκφράσει κατ' αρχήν το ΚΚΕ, λόγω του περιθωριακού πολιτικού-του ρόλου, ρόλου που θα γίνει ακόμα πιο φανερός στους ίδιους τους οπαδούς-του, μετά τη σχεδόν βέβαιη αποτυχία-του να δρέψει τους καρπούς της Β' κατανομής. Δεν θα μπορεί να τις εκφράσει το ΚΚΕ, ακόμα και κυρίως, γιατί η κρίση των χωρών του «υπαρκτού σοσιαλισμού» με τις οποίες τόσο απόλυτα ταυτίστηκε, ήδη μειώνει και στο εξής θα μειώνει σταθερά την ελκτική-του δύναμη. Φοβούμαστε, τέλος, ότι δεν θα μπορεί να τις εκφράσει ούτε το ΚΚΕ εσ. Γιατί μετά το πρόβλημα της κοινοβουλευτικής-του επιβίωσης, θα έχει να λύσει το δυσκολότερο πρόβλημα της πολιτικής-του φερεγγυότητας και να βρει την καθόλου αυτονόητη τολμή να πραγματοποιήσει τις τομές εκείνες που θα του επέτρεπαν να αναδειχθεί σε δρώσα συνιστώσα της πολιτικής σκηνής.

Αριστερά και Αλλαγή

ΠΑΡ' ΟΛΑ αυτά, θά 'ταν σφάλμα να θεωρήσουμε τις εξελίξεις προδιαγεγραμμένες και την έκβασή-τους αναγκαστικά αρνητική. Άλλωστε, οι μετεκλογικές συνθήκες, μπορεί να επιβεβαιώσουν την ιστορική αδυναμία του ΠΑΣΟΚ και την επίσης ιστορική ανυπαρξία της παραδοσιακής Αριστεράς, η ιστορία όμως δεν θα σταματήσει εκεί. Οι τάσεις που καθιστούν σήμερα επίκαιρο το αίτημα της Αλλαγής είναι μονιμότερες και δεν αρκεί η διάψευση κάποιων ελπίδων ή η εξάτμιση κάποιων ψευδαισθήσεων για να τις αντιστρέψει.

ΓΙΑ ΤΗΝ ώρα, το μόνο βέβαιο είναι η στροφή του εκλογικού σώματος προς το ΠΑΣΟΚ. Αν το ΠΑΣΟΚ, ωστόσο, πρόκειται να ανοίξει κάποιους δρόμους κοινωνικού μετασχηματισμού, αν πρόκειται να απομακρύνει οριστικά τη Δεξιά από την εξουσία, αυτό δεν εξαρτάται τόσο από τα εκλογικά ποσοστά ή από την επιδεξιότητα που θα επιδείξει το ίδιο το ΠΑΣΟΚ στους μετεκλογικούς-του χειρισμούς. Εξαρτάται ακόμα — και κυρίως — από τη συγκρότηση ενός αντίπαλου προς τη Δεξιά κοινωνικού και πολιτικού συνασπισμού, ικανού να εκπροσωπήσει τις λαϊκές δυνάμεις, να συνενώσει τα συμφέροντά-τους, να ιεραρχήσει τα αιτήματά-τους, να οργανώσει τις κινητοποιήσεις-τους, να αρθρώσει τη θέλησή-τους για αλλαγή σε μια στρατηγική κοινωνικού μετασχηματισμού, με συνοχή, με συνέχεια και με συνέπεια.

ΕΝΑΣ τέτοιος συνασπισμός ωστόσο δεν μπορεί να υπάρξει χωρίς την Αριστερά. Μια Αριστερά όμως φερέγγυα και όχι περιθω-

ριακή με επιρροή στα πιο ζωντανά στοιχεία της κοινωνίας με θεωρία με παρέμβαση. Μια Αριστερά ικανή ν' αντέξει στην πρόκληση του πολιτικού πλουραλισμού ικανή να υπερισχύει στην πολιτική διαπάλη χωρίς να εξοντώνει τους αντιπάλους-της ικανή να αυξάνει την απήχηση των ιδεών-της χωρίς να καταφεύγει σε συνθηματολογικούς σκοταδισμούς ικανή να οργανώνει τους μαζικούς αγώνες χωρίς να γραφειοκρατικοποιεί τους μαζικούς φορείς. Μια Αριστερά που είναι σήμερα απύσχα και που η απουσία-της γίνεται οδυνηρά αισθητή. Μια Αριστερά που είναι πάντα ζητούμενη, και σήμερα περισσότερο επιτακτικά παρά ποτέ!

ΕΙΝΑΙ η απουσία μιας τέτοιας Αριστεράς που καθιστά το εγχείρημα της Αλλαγής προβληματικό. Είναι η αδυναμία της σημερινής Αριστεράς να διαδραματίσει ένα τέτοιο ρόλο που αφήνει το ΠΑΣΟΚ μετέωρο, ακόμα κι αν συγκεντρώσει τα μεγαλύτερα δυνατά εκλογικά ποσοστά. Είναι η έλλειψη αριστερής σκέψης και αριστερής πολιτικής που προεξοφλεί σαν αναπόφευκτους τους μελλοντικούς συμβιβασμούς του ΠΑΣΟΚ. Αν η κυβερνητική φθορά και η εσωτερική κρίση της Δεξιάς σπρώχνουν το εκλογικό σώμα προς το ΠΑΣΟΚ και καθιστούν επίκαιρο το αίτημα της Αλλαγής, η περιθωριοποίηση, η ανικανότητα, η αγκύλωση κι η ανυποληψία της Αριστεράς φαλκιδεύουν αυτό το αίτημα, του αποστερούν την κοινωνική-του δυναμική, το καθιστούν αδιέξοδο και παγιδευτικό. Το ΠΑΣΟΚ δεν κάνει τίποτε άλλο από το να εκφράζει αυτή την αντίφαση. Η οργανωτική-του δομή, ο αρχηγικός-του χαρακτήρας, η λαϊκίστικη πρακτική-του, αυτή την αντίφαση αποτυπώνουν. Αυτή η αντίφαση ακόμα διαπερνά την πολιτική-του ιδεολογία, τις πληθωρικές περί Αλλαγής ελπίδες και υποσχέσεις-του, την άμετρη — κι αμετροεπή — αισιοδοξία-του, τις πράξεις και τις παραλείψεις-του, τις παλινωδίες και τις αποσιωπήσεις-του.

Η ΑΝΤΙΦΑΣΗ αυτή ωστόσο δεν μπορεί να αναπαράγεται επ' άπειρον. Σε περίπτωση μάλιστα που το ΠΑΣΟΚ κληθεί να κυβερνήσει, η αντίφαση αυτή θα οξυνθεί ακόμα περισσότερο και θα δράσει καταλυτικά μέσα στο ίδιο το ΠΑΣΟΚ αλλά και σ' όλο το εύρος της πολιτικής σκηνής. Χωρίς μια φερέγγυα κι αποπεριθωριοποιημένη Αριστερά, η αντίφαση αυτή θα λυθεί μακροπρόθεσμα και το πιο πιθανό είναι να λυθεί υπέρ της Δεξιάς. Οι επόμενες εκλογές

θα εγκαινιάσουν μια περίοδο ρευστότητας, μετασχηματισμών και μετατοπίσεων. Κι όπως συμβαίνει σ' αυτές τις περιπτώσεις, μακροπρόθεσμα ωφελημένος θα βγει όποιος έχει την ετοιμότητα να εκμεταλλευτεί τις ευκαιρίες που θα του παρουσιαστούν, να ανανεώσει το πολιτικό-του οπλοστάσιο, να επαναπροσδιορίσει την πολιτική-του ταυτότητα, να ανανεωθεί, να εκσυγχρονιστεί, να περάσει στην αντεπίθεση, να κάνει τα λιγότερα σφάλματα. Ξέρουμε βέβαια ότι η Δεξιά από καιρό έχει θέσει σα στόχο-της την ανανέωση, τον εκσυγχρονισμό, τον επαναπροσδιορισμό του κοινωνικού-της μηνύματος. Μένει να δούμε αν κι η Αριστερά θα έχει τη διορατικότητα να κάνει το ίδιο...

ΟΙ ΕΠΟΜΕΝΕΣ εκλογές δεν είναι υπόθεση ρουτίνας. Μετά την εκφώνηση των αποτελεσμάτων θα ενταθούν οι ζυμώσεις σ' όλα τα κόμματα και σ' όλα τα σημεία του πολιτικού φάσματος. Στις συνθήκες αυτές, θα δημιουργηθεί έφορο έδαφος και πιεστική ανάγκη ταυτόχρονα για μια νέα ηγετική πρωτοβουλία στο χώρο της Αριστεράς. Μια πρωτοβουλία ικανή να αφουγκραστεί τις διαδικασίες που συντελούνται μέσα στην κοινωνία έγκυρη ώστε να μετατρέψει τη σύγχυση και την απογοήτευση σε δυναμική αλλαγή πολιτικά ώριμη, ώστε να βγάλει την Αριστερά από το περιθώριο, να αξιοποιήσει τους νέους συσχετισμούς και να αποπαγιώσει την πορεία προς την Αλλαγή. Να δημιουργήσει δυνατότητες για νέες συμμαχίες και συγκλίσεις να δώσει συνέχεια και αντοχή στο αίτημα της Αλλαγής που έτσι κι αλλιώς θα καταγράφουν τα εκλογικά ποσοστά. Να απαλλάξει την πολιτική και την ιδεολογία της αριστεράς από τα εξαρτησιακά συμπλέγματα και τις έμμονες ιδέες-της από την οργανωτική αγκύλωση και την κοινωνική-της συμβατικότητα από τον εργατισμό και το λαϊκισμό-της από το σεχταρισμό και την πολιτική-της αναποτελεσματικότητα.

ΟΙ ΕΡΧΟΜΕΝΕΣ εκλογές δεν θα φέρουν αναγκαστικά την Αλλαγή. Μπορούν ωστόσο να βγάλουν την Αριστερά από τον εφησυχασμό-της, να συντρίψουν τους μύθους-της, να καταρρίψουν τα στεγανά-της. Να τη βγάλουν από τη μακαριότητα των ιστορικών περγαμηνών-της, και να την θέσουν — επιτέλους — μπρος στα ιστορικά-της καθήκοντα. □

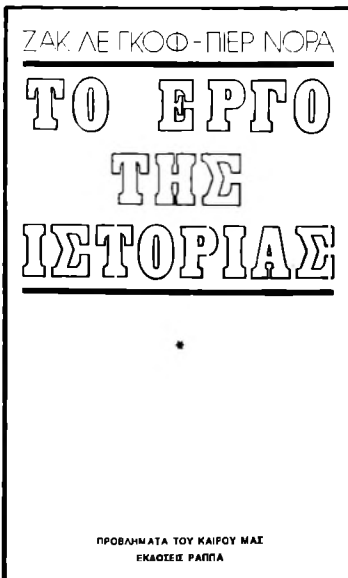
ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΚΑΙΡΟΥ ΜΑΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΡΑΠΠΑ

ΠΕΡΡΥ ΑΝΤΕΡΣΟΝ Ο ΔΥΤΙΚΟΣ ΜΑΡΞΙΣΜΟΣ

Ο Perry Anderson στο βιβλίο αυτό επιχειρεί έναν προσδιορισμό των γενικών συντεταγμένων του δυτικού μαρξισμού και την τοποθέτησή του στο κέντρο της εξέλιξης της μαρξιστικής σκέψης και περιγράφει τα κύρια χαρακτηριστικά του που τον ξεχωρίζουν σαν μία ολοκληρωμένη παράδοση. Κεντροθετημένος στα έργα των Λούκατς, Κόρς, Γκράμσι των Αντόρνο, Μαρκούζε και Μπένιαμιν του Σάρτρ και του Άλτουσέρ του Ντελά Βόλπε και του Κολέττι, αναφέρεται επίσης και στο έργο άλλων σημαντικών θεωρητικών της περιόδου 1920-1975.

ΖΑΚ ΛΕ ΓΚΟΦ - ΠΙΕΡ ΝΟΡΑ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Το έργο αυτό επιχειρεί κάτι περισσότερο από απολογισμό, κάτι διαφορετικό από πανόραμα. Μια διαγνώση της κατάστασης της ιστορίας η τουλάχιστον της πρακτικής, που ιστορικοί από διαφορετικές κατευθύνσεις και γενιές αλλά με κοινό πνεύμα ερευνάς - εξω από οποιαδήποτε σχολή - ασκούν στη Γαλλία. Κι ακόμη μια αφετηρία για τους καινούργιους δρόμους της ιστορικής αναζήτησης. Πολλοί ασχολούνται ήδη μ' αυτήν, μερικοί δημοσιεύουν εδώ τη μαρτυρία τους.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΕΔΡΟΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ 6 (Πάροδος 'Ακαδημίας) Τηλ. 3615783

Γι' αυτούς που δεν έχουν Κόμμα να ψηφίσουν

των: Στέλιου Αλεξανδρόπουλου

Στέλιου Κούλογλου

Γιώργου Πιτουρόπουλου

Μετά από μια μαραθώνια προεκλογική περίοδο — την μεγαλύτερη ίσως της πρόσφατης νεοελληνικής ιστορίας — που κράτησε σχεδόν δυο χρόνια, όλα δείχνουν ότι η αλλαγή βρίσκεται «προ των πυλών». Αυτό τουλάχιστον προσπαθεί να μας πείσει η συντριπτική πλειοψηφία των δυνάμεων της αντιπολίτευσης που συμμετέχει στην εκλογική μάχη.

Η 18η Οκτώβρη, προβάλλει έτσι σαν η μέρα που η μεγάλη πλειοψηφία των «μη προνομιούχων» Ελλήνων («ο λαός που θέλει») θα αναδείξει την κυβέρνηση «που μπορεί» (σύμφωνα με το γνωστό σλόγκαν του ΠΑΣΟΚ) να μας λύσει — όχι βέβαια στις 19 αλλά με την απαραίτητη πίστωση χρόνου — όλα τα προβλήματα: την οικονομική κρίση, τις σχέσεις με το ΝΑΤΟ και την ΕΟΚ, τις βάσεις και τα Ελληνοτουρκικά, την παιδεία και την νέα γενιά, την τηλεόραση και την κουλτούρα, το συγκοινωνιακό, το αποχετευτικό, το νέφος, το συνδικαλισμό, την τοπική αυτοδιοίκηση, την καταπίεση της γυναίκας, την υγεία, το οικιστικό, και — μακροπρόθεσμα — ίσως φέρει και τον σοσιαλισμό.

Μέσα σ' ένα τέτοιο κλίμα συσσωρευμένων προβλημάτων και προσδοκιών, είναι άχαρο — ποιός δεν το βλέπει — το έργο εκείνων που θα θελήσουν να αμφισβητήσουν, να προβάλουν αντιρρήσεις, εκείνων που αντιστέκονται στην φαλκίδευση του νοήματος της αλλαγής.

Η αντιδεξιά ιδεολογία — να φύγει η Δεξιά με κάθε τιμήμα — με την οποία έχουν γαλουχηθεί γενιές και γενιές αριστερών, λειτουργεί σήμερα αναντίρρητα σε όφελος των πολιτικών εκείνων δυνάμεων που προβάλλουν σαν η εναλλαχτική λύση απέναντι στην Δεξιά, ανεξάρτητα από την δυνατότητά-τους να εγγυηθούν μια πραγματική κοινωνική αλλαγή. Το γεγονός ότι αυτή η ιδεολογία που εκφράζεται με την ρηχή αντίθεση «Δεξιά — Αλλαγή» βοήθησε μέχρι σήμερα την Δεξιά να ζει και να βασιλεύει, φαντάζει σαν μικρή λεπτομέρεια στο μεθυστικό κλίμα που έχουν διαμορφώσει οι προβολές των λαμπρών διακηρύξεων και της «Αλλαγολογίας». Όπως ίσως φαίνεται σαν λεπτομέρεια και το γεγονός ότι προσβλέπουν προς την αλλαγή ή κρατάνε στάση αυστηρής ουδετερότητας, δυνάμεις και μερίδες του αστισμού, βιομηχάνοι και εφοπλιστές ή κλασικοί πολιτικοί εκπρόσωποι των (μη;) προνομιούχων Ελλήνων, όπως ο Μαύρος (ή και ο Καραμανλής;), ακόμα και προνομιούχοι της ΕΟΚ, γερμανοί σοσιαλδημοκράτες, και γιατί όχι και η Θάτσερ.

Παρ' ότι είναι δυσάρεστο να διαταράσσε-

ται το κλίμα μιας τέτοιας λαμπρής ομοφωνίας, επιβάλλεται ωστόσο να επισημανθεί ότι η παραπάνω αποδοχή, ενεργητική ή παθητική, δείχνει ολοφάνερα τουλάχιστον την ποιότητα της επερχόμενης αλλαγής, που δεν θίγει, ούτε αμφισβητεί τον σημερινό κοινωνικό σχηματισμό.

ΠΟΙΑ ΑΛΛΑΓΗ;

Γιατί ασφαλώς η κοινωνική αλλαγή δεν είναι ταυτόσημη με την εξασφάλιση των απαραίτητων εκλογικών ποσοστών ή ακόμα και την κατάκτηση της κοινοβουλευτικής πλειοψηφίας.

Η αλλαγή προϋποθέτει μεταξύ άλλων ισχυρά μαζικά κινήματα, αποστέρηση της άρχουσας τάξης απ' το συμμαχικό-της μπλοκ και τα κρατικά-της ερείσματα, ισχυρές κοινωνικές και πολιτικές πλειοψηφίες γύρω από ένα πρόγραμμα επαναστατικών αλλαγών που ν' ανταποκρίνεται στα σύγχρονα δεδομένα και ν' αξιοποιεί τις διεθνείς και ελληνικές εμπειρίες του επαναστατικού κινήματος.

Μέχρι σήμερα, παραμονές των εκλογών, η «επίσημη» Αριστερά δεν έχει δημιουργήσει τις απαραίτητες προϋποθέσεις της αλλαγής.

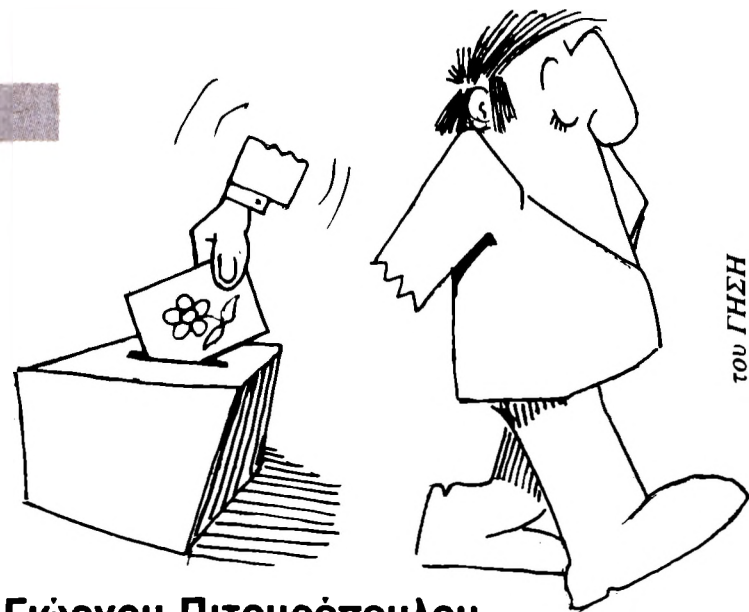
Η ανικανότητα αυτή της Αριστεράς αποκτάει σημασία γιατί μπροστά στην κρίση των καπιταλιστικών μηχανισμών δεν αρκεί η απλή ριζοσπαστικοποίηση των άμεσων αιτημάτων του λαού χωρίς την ταυτόχρονη επεξεργασία ενός επαναστατικού προγράμματος. Αν λείπουν οι δυνάμεις και οι ιδέες που είναι ικανές να πραγματοποιήσουν την κοινωνική αλλαγή, τότε η κρίση δημιουργεί το έδαφος για λύσεις αυθόρμητες και αποσπασματικές που τείνουν να προκαλούν κορπορατιβισμό, εξέγερση και εκτόνωση, παρά να οδηγούν σε μια επαναστατική προοπτική. Παράλληλα τροφοδοτεί μια αλληλουχία βιαιοτήτων και περιπετειών που τ' αποτελέσματα-τους τα γνωρίσαμε μέχρι σήμερα. Πραξικοπήματα, προνουντσιαμένα, νεοφασισμός και ξένες επεμβάσεις είναι οι λύσεις ανάγκης των δυνάμεων του αστισμού.

ΠΑΣΟΚ:

ΝΑΙ ΜΕΝ... ΑΛΛΑ(ΓΗ)

Το ΠΑΣΟΚ, αντίθετο σε κάθε αντίληψη κοινωνικών και πολιτικών συμμαχιών, έχει αντικαταστήσει τη μια μετά την άλλη τις ριζοσπαστικές-του θέσεις της πρώτης μεταπολιτευτικής περιόδου με θέσεις ευέλικτης προσαρμογής — σαν αυριανή «υπεύθυνη» κυβέρνηση — στο δομικό πλαίσιο που ήδη έχει διαμορφώσει η άρχουσα τάξη.

Τις αρχικά καθαρές θέσεις για το ΝΑΤΟ και τις βάσεις τις διαδέχθηκαν τα χρονοδια-

γράμματα και η πολιτική του «ναι μεν αλλά». «Στεγανοποίηση» πρώτα και μετά βλέπουμε. Όσο για το θέμα της ΕΟΚ, θα κριθεί με δημοψήφισμα, που όπως είναι γνωστό εξαρτιέται από την έγκριση του Προέδρου της Δημοκρατίας, δηλ. του Καραμανλή! Λες και δεν υπάρχει η Βουλή που μπορεί να αποφασίσει για την έξοδο απ' την ΕΟΚ με τον ίδιο τρόπο που αποφάσισε στο παρελθόν και για την ένταξη. Λείπουν οι θετικές προβλέψεις για βαθιούς μετασχηματισμούς στον κρατικό μηχανισμό — ιδιαίτερα στις δυνάμεις καταστολής — που θα μπορούσαν να διευκολύνουν το έργο της αλλαγής.

Απομένουν μια δέσμη οικονομικών μέτρων και ένα κάποιο «νοικοκύρεμα» της κρατικής διοίκησης, μέτρα εντελώς απαραίτητα σε κάθε αστική εναλλακτική λύση για την άμβλυνση της οικονομικής κρίσης και την αποδοτικότερη λειτουργία της κρατικής μηχανής.

Από ορισμένες απόψεις, δεν είναι μήπως το σημερινό πρόγραμμα του ΠΑΣΟΚ μια βελτιωμένη έκδοση των μεταδικτατορικών διακηρύξεων του Καραμανλή; Το κτύπημα της ρουσφετολογίας και της γραφειοκρατίας, η αποκέντρωση, η εξυγίανση της δημόσιας διοίκησης. Ο εκσυγχρονισμός του εκπαιδευτικού συστήματος, οι παροχές, οι συντάξεις και η περίθαλψη, η εξάλειψη της φοροδιαφυγής, η τόνωση της ιδιωτικής πρωτοβουλίας και η αναπτυξιακή πολιτική, η θεώρηση των ενόπλων δυνάμεων σαν τομέα που χρειάζεται εκσυγχρονισμό, αλλά και σαν υπερασπιστή της δημοκρατίας και της εθνικής ανεξαρτησίας.

Η μόνη ίσως διαφορά είναι ότι το ΠΑΣΟΚ φιλοδοξεί να επιτύχει εκεί που απότυχε η Ν.Δ.

Οι «επιτυχημένοι», λοιπόν, στη θέση των «αποτυχημένων»; Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι για μια μεγάλη μερίδα ψηφοφόρων — όχι με δική-τους ευθύνη — οι εκλογές της 18ης Οκτώβρη έχουν ένα τέτοιο χαρακτήρα.

Από τη μεριά-του το ΚΚΕ έχει αναγάγει σε υπέρτατη λύση τη συμμετοχή-του στη β' κατανομή για να λυθούν «ως δια μαγείας» τα προβλήματα της αλλαγής. Μέχρι σήμερα, ο πολιτικός-του λόγος, οριοθετημένος από τον οικονομισμό και την αγωνία εξύμνησης των προτύπων του «υπαρκτού σοσιαλισμού», απόδειξε την αδυναμία-του να στηριχτεί στις συγκεκριμένες συνθήκες της ελληνικής πραγματικότητας. Την αντίθεσή-του στην ανάπτυξη μαζικών κινήσεων, ιδιαίτερα όταν αυτά επιλέγουν στόχους και μορφές πάλης που ξεπερνούν και ανατρέπουν το πλαίσιο

της στρατηγικής και τακτικής-του.

Μ' αυτό τον τρόπο, αν δεν πειθεί για τη δυνατότητα-του να έχει μια θετική συμβολή στην υπόθεση του σοσιαλισμού, επιβεβαιώνει ωστόσο την ικανότητά-του να μας οδηγήσει σε έναν «σοσιαλισμό» τύπου Πολωνίας ή Γκούλαγκ.

Μα αν οι μεγάλοι κομματικοί φορείς της Αριστεράς δεν μπορούν να εγγυηθούν τις προϋποθέσεις μιας πραγματικής αλλαγής, μήπως η «ανανεωτική Αριστερά» του ΚΚΕ εσωτ. μπορεί να δείξει έναν άλλο δρόμο;

Το κόμμα αυτό — όπως άλλωστε και το ΚΚΕ — δεν αμφιβάλλει καθόλου για την επερχόμενη αλλαγή. Αντίθετα, διατείνεται — ούτε λίγο ούτε πολύ — ότι η πραγματοποίησή-της εξαρτάται από την υπερψήφιση του ΚΚΕ εσωτ., ξεπερνώντας έτσι κάθε προηγούμενο πολιτικού μικρομεγαλισμού και αυταρέσκου εφησυχασμού.

Παρ' όλο που με την υπαρκτή-του σαν δεύτερο Κ.Κ. σηματοδοτεί την κρίση στην Αριστερά, έδειξε ταυτόχρονα στη διάρκεια μιας σχετικά μακρόχρονης πορείας την αδυναμία-του να δώσει διέξοδο στα προβλήματα του Κομμουνιστικού Κινήματος.

Περιορίσε την κριτική που άσκησε και ασκεί σε ένα πλαίσιο πολιτικών και ιδεολογικών όρων («δογματισμός», «γραφειοκρατικές παραμορφώσεις», «δημοκρατικός δρόμος» κτλ.), που αναπαράγει τα θεωρητικά και πολιτικά αδιέξοδα της παραδοσιακής Αριστεράς. Ο πολιτικός-του λόγος, στηριγμένος σε εθνικοενωτικές αυταπάτες και στην με κάθε τιμήμα επιδίωξη μετωπικών συμμαχιών — μαζί και με αστικές πολιτικές δυνάμεις —, αντί να το καθιερώσει σαν «μεγάλη εθνική δύναμη» το οδήγησε σε φθίνουσα πορεία, στα ίδια τα όρια της πολιτικής-του επιβίωσης. Κι ενώ στο παρελθόν έχει παρεμβάλλει εμπόδια σε προσπάθειες να αντιμετωπιστούν με διαφορετικούς όρους τα προβλήματα που θέτει η κρίση της Αριστεράς, σήμερα, πολύ περισσότερο, δεν πείθει ότι η υπερψήφισή-του μπορεί να ενισχύσει μια τέτοια προοπτική.

Η ΑΛΛΗ ΑΡΙΣΤΕΡΑ:

ΑΝΑΖΗΤΗΣΕΙΣ ΑΔΙΕΞΟΔΑ

Πέρα όμως από τους επίσημους κομματικούς φορείς της Αριστεράς, τα τελευταία ι-διαίτερα χρόνια, εμφανίστηκε στο προσκήνιο των κοινωνικών και πολιτικών αγώνων, σποραδικά, άνισα μα πολλές φορές δυναμικά, ο χώρος μιας «άλλης Αριστεράς».

Η εμφάνισή-του δεν ήταν το αποτέλεσμα μιας σχεδιασμένης επιλογής, αλλά το αποτέλεσμα μιας πολλαπλής άρνησης από διαφορετικές αφετηρίες των κατεστημένων ιδεολογικών, πολιτικών και κομματικών πρακτικών που οδήγησαν στο παρελθόν στα γνωστά αδιέξοδα της Αριστεράς.

Η επιδίωξη της εξεύρεσης τρόπων διεξόδου από την κρίση στην Αριστερά μέσα από καινούργιες ιδεολογικές και πολιτικές συνιστώσες που να αξιοποιούν την πείρα του παρελθόντος, η αναζήτηση καινούργιων στρατηγικών και πολιτικών δρόμων για την ανατροπή του καπιταλισμού, οι πειστικές απαν-

τήσεις στα καινούργια κοινωνικά φαινόμενα, η συγχώνευση της πείρας των κινημάτων κοινωνικής κριτικής, η προσπάθεια να καλυφθεί η από πολλές απόψεις ιδεολογική και πολιτική καθυστέρηση που δημιούργησαν οι γνωστές ιδιόμορφες ελληνικές εξελίξεις (διχτατορία, θέση εκτός νόμου κομμουνιστών, καθυστέρηση στην καπιταλιστική ανάπτυξη κτλ.), η σύνθεση των διεθνών εμπειριών, ι-διαίτερα του «υπαρκτού σοσιαλισμού» και των επαναστάσεων στον τρίτο κόσμο και της κίνησης των διεθνών ιδεολογικών ρευμάτων, στάθηκαν κεντρικοί άξονες και αφετηρίες γύρω από τις οποίες περιστράφηκε η προσπάθεια να διαμορφωθεί το πρόσωπο μιας άλλης Αριστεράς.

Τροφοδοτούμενος από κινήσεις, οργανώσεις, ανένταχτους αριστερούς (Β' Πανελλαδική, Σοσιαλιστική Πορεία, ομάδες που πρόκυψαν από διασπάσεις του ΕΚΚΕ, αποχωρήσεις από το ΚΚΕ, το ΚΚΕ μ-λ, παλιότερες από το ΚΚΕ εσωτ.) ο χώρος αυτός διαμορφώθηκε σαν ένα σύνθετο φαινόμενο απόψεων, δυνάμεων, πρακτικών, που κατάφερε ως ένα βαθμό να αμφισβητήσει τους πέτρινους μύθους που οικοδόμησε δεκαετίες τώρα η Αριστερά.

Ταυτόχρονα, όμως, στο διάστημα αυτό, δεν στάθηκε δυνατό, υπερβαίνοντας το απλό επίπεδο της κριτικής, της άρνησης και της αμφισβήτησης, να διατυπώσει έναν ιδεολογικό και πολιτικό λόγο, ικανό να αντιπαρατεθεί συνολικά στις αφερέγγυες λύσεις που υπόσχεται η επίσημη Αριστερά.

Από δω και η αδυναμία-της να παρέμβει σήμερα με ουσιαστικό τρόπο στις εκλογές, να καταγραφεί σαν μετρήσιμο πολιτικό μέγεθος με εμβέλεια και απήχηση στις ευρύτερες λαϊκές μάζες.

Η κατάσταση αυτή αναπόφευκτα σήμερα, παραμονές εκλογών, δημιουργεί έδαφος στη «ρεαλιστική» λογική της ψήφου για να φύγει η Δεξιά, ενισχύει την απογοήτευση και την παθητικότητα. Μεγαλώνει η διασπορά των δυνάμεων του χώρου αυτού, που παράλληλα υφίστανται ποικίλους πολιτικούς εκβιασμούς ως ψηφοφόροι ή «κριτικοί υποστηρικτές» των κομμάτων της αντιπολίτευσης.

ΚΑΙ ΑΝ ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΕΙ ΚΟΜΜΑ ΝΑ ΨΗΦΙΣΕΙΣ;

Πιστεύουμε ότι η εκλογική υποστήριξη προς τους μεγάλους φορείς της επίσημης Αριστεράς (ΚΚΕ - ΠΑΣΟΚ) στο όνομα της απλλαγής από την Δεξιά, στην πραγματικότητα όχι μόνο δεν λειτουργεί μακροπρόθεμα προς μια τέτοια κατεύθυνση, αλλά συντελεί αντικειμενικά στην φαλκίδευση της υπόθεσης του σοσιαλισμού.

Θεωρούμε σαν λαθεμένη πολιτική επιλογή την κριτική (στην πράξη άκριτη) υποστήριξη προς το ΚΚΕ εσωτ. στο όνομα της κοινοβουλευτικής ενίσχυσης της ανανέωσης. Δεν μπορεί να γίνει δεκτή η αντίληψη ότι υπάρχει ένας τόσο εκτεταμένος ιδεολογικά και πολιτικά χώρος που, ξεκινώντας από την κοινή αντίθεση προς το ΚΚΕ - ΠΑΣΟΚ και καλυπτόμενος από το νεφελώδη χαρακτηρισμό της ανανέωσης, να μπορεί να συμπεριλάβει

ΚΑΘΕ ΠΡΟΙ

αφραζε

διαβαζε

διαδιδε

την ΑΥΓΗ

τη δικη 68

ΦΩΝΗ

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ

ΕΒΕΛΥΝ ΡΗΝΤ

ΣΕΞΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

έβελυν ρήντ

σεξισμός

καί επιστήμη

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΘΕΩΡΙΑ

Αργολίδος 60-62, Αθήνα 605

Τηλ. 6927015

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ

ΑΛΕΞ. ΑΡΓΥΡΙΟΥ

Οι νεωτερικοί

ποιητές

του μεσοπολέμου

από τη σειρά

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΟΚΟΛΗ

Γραβιάς 10 - 12 τηλ. 36.05.520

ΕΚΔΟΣΕΙΣ **ΟΥΤΟΠΙΑ**

**Αντρέ Μπρετόν
Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΘΕΣΗ
ΤΟΥ ΣΟΥΡΡΕΑΛΙΣΜΟΥ**

**Λέον Τρότσκι
ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ
ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗΣ ΖΩΗΣ**

**Ερνέστ Μαντέλ
ΦΟΙΤΗΤΕΣ ΔΙΑΝΟΟΥΜΕΝΟΙ
ΚΑΙ ΠΑΛΗ ΤΩΝ ΤΑΞΕΩΝ**

**Ερνέστ Μαντέλ
ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΟΝ ΑΛΤΟΥΣΕΡ
ΚΑΙ ΣΤΟΝ ΕΛΛΕΝΣΤΕΙΝ**

**Ο. Σεμιόνοβα, Β. Χέυνες
ΣΥΝΔΙΚΑΛΙΣΜΟΣ ΚΑΙ
ΕΛΕΥΘΕΡΙΕΣ ΣΤΗΝ ΕΣΣΔ**

**Ντένις Άλτμαν
ΟΜΟΦΥΛΟΦΙΛΙΑ: ΚΑΤΑΠΙΕΣΗ
ΚΑΙ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ**

**Ίσαάκ Ντώϋτσερ
ΣΤΑΛΙΝ**

Κεντρική διάθεση:

Νικηταρά 8-10, 1ος όροφος
ΑΘΗΝΑ τηλ. 36.38.696

και το ΚΚΕ εσωτ. — και μάλιστα σαν την κύρια συνιστώσα — μαζί με τις υπόλοιπες ριζοσπαστικές δυνάμεις που αναζητούν διέξοδο στην κρίση της Αριστεράς. Πριν από οποιαδήποτε θεωρητικές απεραντολογίες, το κατ'εξοχήν πεδίο δοκιμασίας αυτών των αντιλήψεων είναι αυτό των πολιτικών αγώνων. Και ίσα - ίσα η πείρα από τα μαζικά κινήματα, ξεκινώντας από την εξέγερση του Πολυτεχνείου μέχρι τον ν. 815 και τις φοιτητικές καταλήψεις, τους αγώνες των τραπεζοπαλλήλων κτλ., έχει δείξει ότι σε στιγμές όξυνσης των αντιθέσεων, το ΚΚΕ εσωτ. έχει κρατήσει μια κάθε άλλο παρά σωστή πολιτική στάση, συμπορευόμενο τις περισσότερες φορές με το ΚΚΕ - ΠΑΣΟΚ.

Η αποδοχή-της, σε συνδυασμό με την εκλογική υποστήριξη προς το ΚΚΕ εσωτ., ένα κόμμα ενσωματωμένο πλήρως στο ξεπερασμένο πλαίσιο πολιτικών και στρατηγικών επιλογών της παραδοσιακής Αριστεράς, θα σήμαινε την αναπαραγωγή των συγχύσεων και αδιεξόδων του παρελθόντος — σε μια στιγμή, που ο χώρος των δυνάμεων που αγωνίζονται να καταγράψουν το αίτημα μιας άλλης Αριστεράς έχει ανάγκη από τον ιδεολογικό και πολιτικό αυτοπροσδιορισμό-του με την απαλλαγή από την ιδεολογικοπολιτική κηδεμόνευση των γνωστών και αδιεξόδων σχημάτων κάποιας «παραδοσιακής» ανανέωσης ή του «παραδοσιακού» αριστερισμού.

Γιατί πρέπει, επιτέλους, να γίνει κατανοητό ότι η αντιπαράθεση με το ΚΚΕ, η φθορά-του αλλά και η ανάδειξη μιας εναλλακτικής λύσης δεν μπορούν να στηριχθούν σε ένα επιδιορθωμένο μοντέλο-του: ως αντίληψη για το κόμμα, τον τρόπο λειτουργίας και τις σχέσεις-του με τις μάζες, που στόχο-του έχει να επιβάλει την δική-του πολιτική για να αναπαρχθεί (ή στη συγκεκριμένη περίπτωση να επιβιώσει). Πρέπει αντίθετα να στηριχθεί στα νέα (παρ' ότι σήμερα περιθωριακά) ριζοσπαστικά κινήματα και στις προοπτικές υλοποίησης και σύγκλισης-τους, σε θεωρητικές συλλήψεις που να αξιοποιούν την μαρξιστική θεωρία αλλά και να προχωρούνε πέρα απ' αυτήν, σε εντελώς νέες δημοκρατικές σχέσεις σε ό,τι αφορά τον τρόπο οργάνωσης των μαζικών κινήματων και θεώρησης της συμβολής-τους στην επαναστατική αλλαγή.

Θεωρούμε το ίδιο λαθεμένη την άδηλη κριτική υποστήριξη στις εκλογικές εκδοχές που κυκλοφορούν στην «επαναστατική αριστερά». Ένα χώρο που παρά την ολοφάνερη κατιούσα πορεία και την κρίση-του, επιμένει στην αναπαραγωγή μοντέλων ιστορικά ξεπερασμένων και, το κυριότερο, είναι σήμερα σε αδυναμία, περισσότερο από ποτέ άλλοτε, να αρθρώσει τον οποιοδήποτε ικανοποιητικό πολιτικό λόγο που να ανταποκρίνεται στα σύγχρονα δεδομένα.

Θα μπορούσαμε εύκολα να κατηγορηθούμε ότι μέσα από την κριτική-μας ξεπροβάλλει μια ζοφερή προοπτική που εκτός των άλλων έρχεται και σε αντίθεση με το κοινό λαϊκό αίσθημα, όπως αυτό εκφράστηκε προεκλογικά. Δεν φιλοδοξούμε να γίνουμε μάντεις δεινών για το λαϊκό κίνημα, αλλά να μεταφέρουμε μια αποστασιοποιημένη λογική ε-

κεί που τα φτηνά «θεατρικά εφέ» με την ισχύ των κομματικών μεγαφώνων και τη δημαγωγία παγιδεύουν το λαϊκό συναισθημα, εκμεταλλεύονται το λαϊκό πόθο για αλλαγή.

Το γεγονός ότι καμιά πολιτική δύναμη μέχρι σήμερα δεν είχε το θάρρος να αμφισβητήσει τις προοπτικές της επαγγελλόμενης αλλαγής επιβεβαιώνει τους κινδύνους που διατρέχει όποιος αμφισβητεί τους λαϊκούς μύθους.

Για τον χώρο όμως των δυνάμεων που προβάλλουν το αίτημα μιας άλλης Αριστεράς, τέτοια διλήμματα δεν υπάρχουν. Από την ίδια την μειονεκτικότητα της θέσης-τους είναι οι μόνες που χωρίς κανένα ενδοιασμό μπορούν θαρρετά να αμφισβητήσουν και να αποκαλύψουν τα πραγματικά όρια της επαγγελλόμενης «αλλαγής». Από το ίδιο το γεγονός ότι δεν διακυβεύουν τίποτα στις επικείμενες εκλογές, μπορούν να πουν καθαρά ότι:

Η μάχη ενάντια στη δεξιά πολιτική μπορεί και πρέπει να δοθεί με άλλους τρόπους και όχι με την υπερψήφιση κομμάτων ή «κινήσεων» που καμιά εγγύηση δεν μπορούν να προσφέρουν για την αλλαγή, ή τουλάχιστον μια ουσιαστική διέξοδο στην κρίση της Αριστεράς.

ΚΙ ΟΤΑΝ ΟΙ ΚΑΛΠΕΣ ΑΝΟΙΞΟΥΝ;

Η πτώση της Δεξιάς και η πιθανή ανάληψη της κυβερνητικής ευθύνης από το ΠΑΣΟΚ, παρ' ότι δεν θέτει σ' αμφισβήτηση τον τύπο της κοινωνικής οργάνωσης, μπορεί να αποτελέσει αφετηρία θετικών εξελίξεων για το μαζικό κίνημα. Η εμφάνιση κάποιων κενών στα κέντρα εξουσίας μέσα από τις αναπόφευκτες αντιθέσεις που θα προκύψουν ανάμεσα στους νέους και τους παλιούς φορείς-της, η κατάδειξη των αντιφάσεων ανάμεσα στον ριζοσπαστισμό των εκλογέων και την συντηρητική εφαρμογή των δικών-τους αιτημάτων ή η πιθανή διαίρεση στο στρατόπεδο της Δεξιάς αν ηττηθεί εκλογικά, διαμορφώνουν ευρύτερα περιθώρια και πεδία παρέμβασης. Για να αξιοποιηθούν όμως οι νέες αυτές ευκαιρίες, για να μην μετεξελιχθούν σε «μπούμεραγκ» προς όφελος της κυρίαρχης τάξης, απαιτείται η εμφάνιση και η στάση νέων κινήματων που θα θέτουν το πρόβλημα μιας νέας ριζοσπαστικής Αριστεράς.

Σήμερα, χωρίς δέος απέναντι στην αδυναμία για μια ουσιαστική εκλογική παρέμβαση, παρά τις ιδιαιτερότητες και μακριά από κοντόφθαλμες επιλογές εκλογικής τακτικής, επιβάλλεται η εμμονή στις διαδικασίες διαλόγου και εξεύρεσης τρόπων κοινής αγωνιστικής παρέμβασης, ώστε να πάρει σάρκα και οστά το όραμα μιας άλλης Αριστεράς, ικανής να παρέμβει θετικά στις μετεκλογικές εξελίξεις.

Καθώς οι κάλπες θ' ανοίξουν και μαζί-τους μια καινούργια φάση μέσα στην οποία όλοι και όλα — προγράμματα και υποσχέσεις, ιδέες και αυταπάτες, πείρα, οράματα και προσδοκίες — θα μπουν σε κρίση και δοκιμασία, το ερώτημα είναι: Η Αριστερά αυτή που φιλοδοξεί να είναι εκφραστής της σύγχρονης εποχής τι θα πράξει;

θα δέλ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΚΟΜΙΚΣ (ΚΑΙ ΟΚΙ ΜΟΝΟ) • ΤΕΥΧΟΣ 8 • ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 1981 • ΤΙΜΗ ΔΡΧ. 80

ΟΙΚΑΡΗΙΖΕΣ ΘΑ ΚΑΝΟΥΝ ΤΗΝ ΣΩΣΤΗ ΕΚΛΟΓΗ

Κυκλοφορεί

η συγκυρία οδηγεί αριστερά;

της Τώνιας Μοροπούλου

Δεν είναι μόνο τα φώτα, τα πανώ, οι μουσικές, οι λόγοι. Φέτος είναι και τα βίντεο. Αλλαγή! Το σκηνικό των εκλογών βελτιώνεται. Γιάννενα. Ο Αντρέας στο μπαλκόνι. Τηλεόραση. Ο λαός παραληρεί. «Εδώ και τώρα αλλαγή, τέρμα στην αναμονή!». Κάτι θυμίζει... «Απόψε πεθαίνει ο φασισμός!...» Ο ίδιος λαός, με την ίδια απόφαση, κολλημένος στα κάγκελα της Ιστορίας, έτοιμος να παραβιάσει ξανά το χρόνο: «Απόψε πεθαίνει η Δεξιά!».

Και μεις γιατί «παρακολουθούμε» με τόση αμηχανία; Μήπως επειδή αυτό το πολύτιμο συλλογικό πάθος, αυτή η κατάθεση της ατομικής αγωνίας για τη ζωή, στη συλλογική πολιτική λύση, εισπράττεται απλά ως εισόδος ψήφων στην εκλογική μηχανή κι εξαργυρώνεται στην έξοδό-της σε μονάδες εξουσίας;

Ωρα να αποκαθλώσουμε τη μυσταγωγία, να στήσουμε την πολιτική στα πόδια-της, να σπάσουμε την αμηχανία, να εκφραστούμε, έστω και τώρα.

Πώς εξελίσσεται και πώς δικαιώνεται η ιστορία της λαϊκής κίνησης, που παράγει η έκδηλη κρίση της ελληνικής κοινωνίας;

Τα στέρεα εδάφη της «άλλης» διεξόδου, όλα τα στοιχεία της ζωής και της δημιουργίας, η κοινωνική, πολιτική, πολιτιστική άνθηση του «ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟΥ» και της Μεταπολίτευσης, που πίεζαν το αστικό κράτος στην κατεύθυνση του πολιτικού εκδημοκρατισμού, απορροφήθηκαν απ' αυτό την ώρα της ισορροπίας-του σε μια «νέα δημοκρατική» θέση, που αναπαρήγαγε και στερέωνε την εξουσία-του. Στο κενό που άφησε αυτή η απορρόφηση δημιουργήθηκαν τα περιθώρια ν' αναπτυχθούν οι κλασικές τάσεις καθίζησης των «προοδευτικών» επιτευγμάτων.

Θα πετύχει άραγε σήμερα αυτός ο λαός, που διεκδικεί να αποσταθεροποιήσει κάτω απ' το βάρος-του αυτό το ίδιο το αστικό καθεστώς, ή μήπως η εναπόθεση της ευθύνης στο ΠΑΣΟΚ, με όρους εφησυχασμού των κοινωνικών χώρων και των πολιτών-υπηκόων, «θα δημιουργήσει το κενό, όπου θα υπαναχωρήσει η «αλλαγή» σε μια ελαστική αναπροσαρμογή και μόνο του καθεστώτος;

Η αναγκαία εκτροπή στις 12 παρά 5 του εκλογικού ρολογιού, χτυπώντας τον ιστορικό χρόνο μια εικοσαετία πίσω, δίνει βέβαια ένα τελευταίο άλλοθι στο ΠΑΣΟΚ, ανάγοντας την πολιτική πάλη σε γεωμετρία ασυμβάτων: η φιλότιμη προσχώρηση της «Εθνικής Παράταξης» στη Ν.Δ., οδηγώντας σε εσπευσμένη εγκατάλειψη και αυτού ακόμα του στοιχειώδους πολιτικού ήθους, επισφραγίζει την αποτυχία της Δεξιάς να προωθήσει την πολιτική αλтерνατίβα-της, τον εκσυγχρονισμό, και νομιμοποιεί ως «άλλο» ριζικό, και όχι απλά αντίπαλο, το επίπεδο, όπου το ΠΑΣΟΚ παλαιώνει:

«Αλλαγές! Τεράστιες! Ποσοτικές! Ανάπτυξη!», και αναλαμβάνει αβασάνιστα, ψευδώνυμα, το εγχείρημα αφήνοντας έξω απ' το πεδίο της πολιτικής ορατότητας, πολλαπλά ασύμβατο, το πραγματικό επίπεδο της διαμάχης: το επίπεδο των αλλαγών που απαιτεί η Ελληνική Κοινωνία για να βγει απ' την κρίση-της αλλαγών που στοχεύουν σ' έναν άλλο δρόμο απ' το δρόμο του καπιταλισμού που την έφερε εκεί το δρόμο του σοσιαλισμού αυτόν ψηφίζει ο λαός.

Αν η χτεσινή απαίτηση για ριζικές δημοκρατικές αλλαγές αιτιάται, για την υποχώρησή-τους σε «ΝεοΔημοκρατικές», την αγκύλωση των κινουμένων μαζών, την απορρόφηση των συγκρούσεων — πριν αναδείξουν και κατοχυρώσουν τον πολιτικό-τους στόχο — στο συνεκτικό κοινωνικό πλέγμα, και υπομνήσκοντας την έλλειψη της Αριστεράς την ζητεί, η σημερινή απαίτηση, για σοσιαλιστικές αλλαγές, την απαιτεί. Πριν κι αυτές υποστούν αναδρομή στο πεδίο του δημοκρατικού εκσυγχρονισμού.

Η Αριστερά σήμερα γίνεται επίκαιρη! Αναγκαία!

Σήμερα, όπου αντικειμενικά ο καπιταλισμός τείνει να αναδιαρθρωθεί ενσωματώνοντας την κρίση-του — πουλώντας ως προϊόντα τις «λύσεις» στα «λάθη»-του: εκεί που ανθίζουν τα «νέφη», εκεί και η βιο-

μηχανία αντιρρύπανσης (μιλάμε για αναπτυγμένο καπιταλισμό), εκεί που λείπει το πετρέλαιο, εκεί η βιομηχανία ενεργειακής εξοικονόμησης,

Σήμερα, όπου η λαϊκή απαίτηση για σοσιαλιστική αναδόμηση της κοινωνίας μπορεί, με αβασάνιστες πολιτικές «ανάπτυξης», να βρει μια σύγχρονη και «δημοκρατική» έκφραση στο δρόμο του κέρδους,

Σήμερα απαιτείται η Αριστερά, που θα κινητοποιήσει τον κόσμο για το σοσιαλισμό που θα αξιοποιήσει την αποσταθεροποίηση της Δεξιάς στη δική-της κατεύθυνση, αποκαλύπτοντας και ξεπερνώντας τις αόριστες «αλλαγές» του Αντρέα που θα ανασύρει την κοινωνία απ' τον συντεχνιακό κατακερματισμό-της και θ' αποκαταστήσει τις σχέσεις του λαού με την πολιτική.

Ποια αριστερά;

Το ΚΚΕ έχει δίκιο. Δε γίνεται αλλαγή χωρίς την Αριστερά. Μόνο που το ΚΚΕ δεν είναι Αριστερά. Και αλλαγή δεν γίνεται με το ΚΚΕ. Αυτό το ΚΚΕ. Το ΚΚΕ χτες: όπου οργανωθήκαμε και συμβάλαμε στην οικοδόμησή-του για να ζήσουμε, σε όλους τους τομείς της δράσης και παρέμβασής-του, την κατάρριψη των αυταπατών-μας ότι, μπορεί να εγγυηθεί μια άλλη πορεία προς την ουσιαστική αλλαγή των καπιταλιστικών σχέσεων της ελληνικής κοινωνίας, ότι μπορεί ν' ανταποκριθεί στα νέα επίπεδα και τις μορφές πάλης και οργάνωσης, που απαιτεί η εποχή-μας.

Το ΚΚΕ σήμερα: ο εκλογικός στόχος του 17%, που προβλήθηκε πριν κριθεί και χωρίς να παλευτεί η απλή αναλογική, και που αποκάλυπτε μια νέα διάσταση της στάσης-του: την άρνηση της πολιτικής και την επιλογή της ρεζέρβας.

Το ΚΚΕ αύριο: ο αντιιμπεριαλιστικός τιμητής στο «κουτσό» των σταδίων, διότι ναι μεν το παιγνίδι των σταδίων μπορεί, συν τοις άλλοις, να απωθεί το σοσιαλισμό στο απώτερο μέλλον του «ευνοϊκού» συσχετισμού δυνάμεων για την κατίσχυση του «υπαρκτού» σοσιαλιστικού στρατόπεδου, αλλά χωρίς αντιιμπεριαλισμό δεν ευνοείται ο ευνοϊκός συσχετισμός, που θα φέρει τον ανύπαρκτο σοσιαλισμό με τους όρους-του.

Ποιά Αριστερά λοιπόν;

Το θέμα γίνεται ξαφνικά σχεδόν δικό-μας. Το ερώτημα της επικαιρότητας απευθύνεται σε μας. Ε! αυτό πάει πολύ! Είναι τουλάχιστον άδικο!

Σε μας, που εκφράσαμε την κραυγή του Πολυτεχνείου, και την παραδώσαμε περιδεείς στους ειδικούς της πολιτικής να την κάνουν λόγο κι αυτοί την εξαργύρωσαν στους τεχνικούς της εξουσίας μνημειοποιώντας-την και μαρμαρώνοντάς-μας μαζί-της, προδότες του ιδιού-μας του σώματος,

Σε μας, που ευνουχισμένοι απ' την πολιτική των κομματικών στεγανών, αναζητήσαμε την επιθυμία στα «βουβά προσωπικά βιώματα» για να κονιορτοποιήσουν και κείνα με τη σειρά-τους την επιθυμία αυτής της πολιτικής,

Σε μας απευθύνεται σήμερα το ερώτημα της Αριστεράς εντέλλοντας την ανεύρεσή-της με σκοπόν τον γάμον: τον διαπλαστικό-της ρόλο στην ελληνική κοινωνία σήμερα.

Και δεν τη βρήκαμε. Τη βρήκαμε προδομένη, προδότρια του ιδιού-της του εαυτού, του λαού-της, με τα δυο-της πρόσωπα να κατατρώγονται:

— Το ένα — ο ιστορικός δογματισμός — στηλωμένο, ακίνητο, ν' ατενίζει το παρελθόν γεμάτο απ' τα αίματα και τα τρόπαια της θυσίας, περιμένοντας τα «ριπίσματα της εργατικής ποδιάς της Μεγάλης Συντρόφισσας» για ν' απλώσει τα στιβαρά-του χέρια στην κοινωνία και να πάρει το τιμόνι-της απ' την αστική διαχείριση.

— Το άλλο — η ιστορική ανανέωση — να επιχειρεί απεγνωσμένα, αλλά επίμονα — και για τούτο μόνο να δικαιώνεται σ' αυτήν την αρχέγονη κίνηση —, να ελευθερωθεί απ' το αποτρόπαιο σώμα του παρελθόν-

τος και την ακινησία-του, χωρίς όμως να κατορθώνει να ξεκόψει εντελώς απ' το σαπισμένο κορμό-του, παρά μόνο για να γυρίσει στην αντίθετη κατεύθυνση, να ατενίζει το μέλλον, να πλάθει την εικόνα-του, ν' ανοίγει το δρόμο, αλλά ένα δρόμο τόσο ασαφή, τόσο βάθαιμα και τόσο πλάταιμα των διαρθρωτικών αλλαγών του καπιταλισμού, ώστε να φαίνεται τόσο δυσδιάκριτα το τέρμα... ο σοσιαλισμός... Κρατάμε ακόμα την ανάσα-μας.

Σ' αυτό το δρόμο του μέλλοντος, που τον αγγίζουν τα χέρια-της μα η καρδιά-της είν' ανήμπορη, παλιά κουρντισμένη, να του δώσει πνοή, μια άλλη Οδύσσεια πορεύεται:

— η εποποιία των πλατφορμών, τα χιλιάδες μικρά ομοιώματα-αγάλματα — τα γκρουπούσκουλα —, οι διαχειριστές του λαού: καθαροί, ευτυχείς και μόνοι!

— η άνοδος μυρίων μοναχικών Οδυσσέων, που διαφωνώντας για τις πορείες-δρόμους, αλλά και για την ίδια την Ιθάκη, πορεύονται ασύμβατα στο χώρο και στο χρόνο, φανταστικοί μνηστήρες μιας Πηνελόπης, πλην όμως πολύ πιστής.

Μ' αυτούς συμπορευόμαστε κάπου και μεις, θεατές και δρώντες, σε δρόμους, όπου ζητείται μαζί με τη συλλογική λύτρωση και η ταυτότητά-μας.

Μα ας πάρουμε ξανά τις αποστάσεις απ' το πάθος-μας.

Αυτή η Αριστερά είμαστε μεις.

Μας συνοψίζουν οι αρνήσεις, που απορρέουν απ' τις κοινές και ξεχωριστές-μας εμπειρίες, και συνίστανται στην αναγνώριση των στοιχείων της βαθύτατης κρίσης που διέρχεται — θεωρητικά, πολιτικά, ιδεολογικά, οργανωτικά — η Αριστερά σε παγκόσμια αλλά και σε ελληνική κλίμακα.

Μας συνέχουν οι ελάχιστες καταφάσεις της συνειδησης που αποχτήσαμε μαζί στην προσπάθεια ν' αποκαταστήσουμε χωρίς αποκλεισμούς ένα κοινό πλαίσιο συνύπαρξης με τις διάφορες εμπειρίες κι απόψεις-μας, ότι δηλαδή:

— η επεξεργασία και κατάθεσή-τους, ώστε να συζητηθούν, να συγκρουστούν και να δοκιμαστούν στην καθημερινή πρακτική, είναι απαίτηση που ακόμη εκκρεμεί.

— οι οργανωτιστικές και διαδικαστικές λύσεις ανακυκλώνουν την καχυποψία.

— το πρόβλημα είναι ο σοσιαλισμός και στην αναγνώρισή του προσώπου-του θα κριθεί η σύγκλιση.

Μας διαφοροποιούν τα όσα δεν ξέρουμε, όταν οι έμμονες ιδέες γεμίζουν το κενό της βασικής-μας άγνοιας: πως θα κινηθεί ο κόσμος να συγκρουστεί με τους κοινωνικούς όρους που προσδιορίζουν τη ζωή-του και την εξαθλιώνουν, για να παράγει το σοσιαλισμό, και πως η Αριστερά θ' αποκαταστήσει τις σχέσεις-της μ' αυτόν τον κόσμο.

Και επειδή δεν προλάβουμε να πράξουμε, ούτε τη σύγκλιση της διαφωνίας-μας, ούτε καν το πλαίσιο-της, η προεκλογική πολιτική — που μας φορτώνει με τους οiwονούς-της την επικαιρότητα και την ευθύνη ν' ανταποκριθούμε σ' ένα τεράστιο λαϊκό κάλεσμα αλλαγής, αφού δεν το οικτρίουμε ως Κασσάνδρες της μέλλουσας καταστροφής, και δεν το κολακεύουμε ως συνομολογητές της μέλλουσας εξουσίας — επιμένοντας ν' αρχίσει τη δοκιμασία-της απ' την κάλη, μας βρίσκει απροετοίμαστους.

Σίγουρα το θέμα είναι τι θα κάναμε πριν τις εκλογές. Σίγουρα το θέμα είναι τι θα κάνουμε μετά τις εκλογές. Και σίγουρα τα αριστερά-μας πάθη εκεί κρίνονται και εκεί πείθονται. Μόνο που οι εκλογές δεν είναι διαδικασία πειθούς, αλλά διαδικασία που θέτει τους όρους στο παιχνίδι της εξουσίας. Και κεί σήμερα κρίνεται η πολιτική-μας δυνατότητα να υπάρξουμε στην πολυφωνία-μας. Αυτή η πολύφωνη Αριστερά πρέπει να μπει στο παιχνίδι των εκλογών, αν θέλει να το υπερβεί την επομένη, αναλαμβάνοντας τις ευθύνες-της στην πρόκληση, που εμφανίζεται στο πεδίο της εξουσίας: το σοσιαλισμό.

Σήμερα που κάποιοι με «πράσινα εννοούνε κόκκινα» ενίοτε και με λευκά

με ποίο χρώμα θα βάψουμε τα όνειρά-μας;

«Με ποιά λογική θα ψηφίσουμε σύντροφοι;».

Με τη λογική της ψήφου δυστυχώς, που σημαίνει πολιτική προσθήκη του προσωπικού-μας βάρους σε μια πολιτική δύναμη — και όχι εκπροσώπηση — ικανή να φορτίσει με το χρέος, να δώσει χώρο ύπαρξης

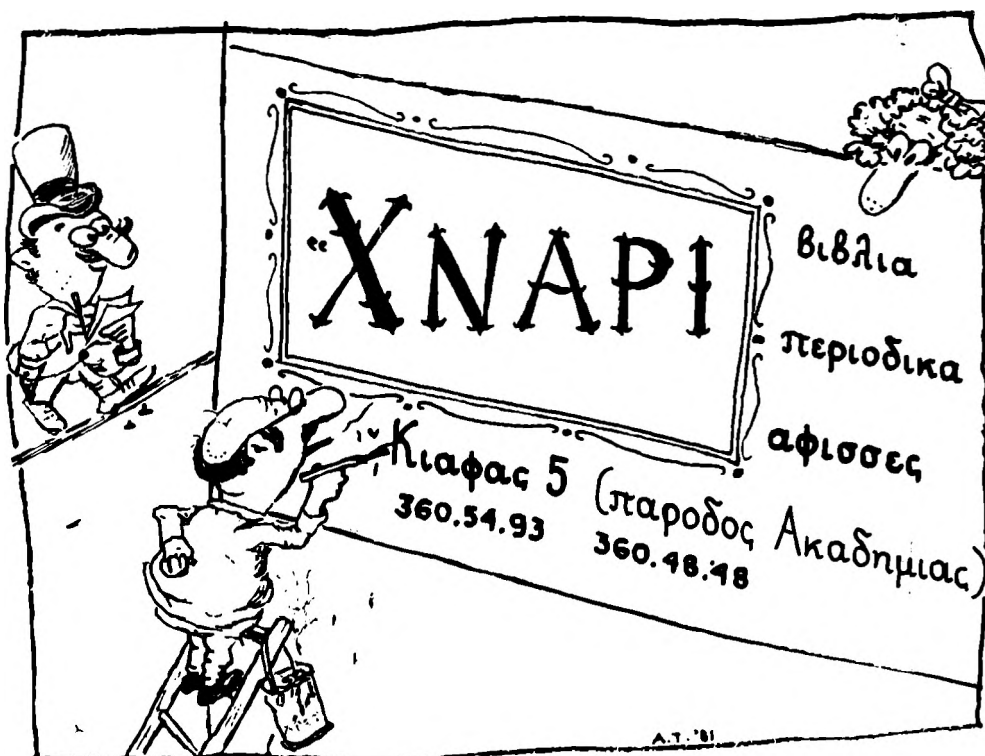
σ' αυτήν την «πολύφωνη Αριστερά» για ν' αρθρώσει το απαιτούμενο σοσιαλιστικό-της όραμα.

Και δώ στο συνακόλουθο ερώτημα «ποιά εκλογική πολιτική δύναμη είναι ικανή να φορτιστεί μ' αυτό το χρέος;», κάποιοι απ' όσους είμαστε σήμερα «άτομα» — αμφισβητώντας σίγουρα από κοινού την ικανότητα της ιστορικής ανανέωσης του ΚΚΕ εσωτ., πόσο μάλλον των φερόνυμων επαναστατικών, αριστερών ή μ-λ γκρουπών να μας πείσουν — ανάγονται όχι μόνο σε οπαδούς, αλλά και σε ηγέτες αυτής της αμφισβήτησής-μας. Και επιχειρώντας να διαχειριστούν «τον κόσμο της διαφωνίας» σαν ένα οργανικό σύνολο, που σχεδόν ομοιογενοποιείται στα αρνητικά συναισθήματα, που το διαπνέουν, προτείνει, μ' αυτό το πολιτικό σκεπτικό, «λευκή ψήφο». Μόνο που αυτή η «πολιτική καθαρότητα» της άρνησης, δεν είναι παρά κατάφαση στο ρόλο, που οι δυνατοί του εκλογικού παιχνιδιού μας επιφυλάσσουν: το ρόλο του υπονομευτή, το ρόλο του περιθωρίου. Δεν είναι παρά φαντασίωση υπέρβασης της πραγματικής πολιτικής, με μια πολιτική, που στην απολυτότητα και στρυσ αποκλεισμούς-της αφαιρεί κάθε δυνατότητα απ' τον «κόσμο της διαφωνίας» όχι μόνο να αρθρώσει τα οράματά-του, αλλά και να τα θέσει στη ζωή για να κριθούν.

Η ίδια συμβολοποίηση της πολιτικής, αυτή τη φορά απ' την πλευρά μιας άκαμπτης «ιδεολογικής» καθαρότητας, ψηφίζει «αριστερά», με όλη τη συγκατάβαση των «ηγετών» της αμφισβήτησης, του λευκού. Και η «Επαναστατική Αριστερά» δίκαια διεκδικεί την άποψή-της. Αλλά με μας τι σχέση έχει; Πώς ανοίγονται στη δική-μας τη «διαφωνία» αυτά τα κλειστά σχήματα που βραχυκυκλώνουν την πολιτική στην αντικοινωνική μοναξιά-τους, επιχειρώντας να εκποιήσουν τη δική-μας «βουβή μοναξιά» στο κενό της βρυκολακισμένης φλυαρίας-τους; «Ερώτησα — κάποιες γιατί — τάχατες — η τραγική — και σεμνή παρθένα — που λεγόταν Πουλχερία — την παραμονή — του γάμου-της — σφουγγάρισε προσεκτικά όλο — το σπίτι — και την επόμενη — απέθανε;». Και μεις που αρνούμαστε αυτήν την κάθετη άρνηση, μήπως αρνούμαστε «τη διαφωνία-μας;». «Επιμένουμε στην ολοκληρωτική διεκδίκηση αυτού του δικαιώματος, που χρησιμοποίησαν άλλωστε σε τόσο μεγάλη κλίμακα οι επαγγελματίες επαναστάτες στις αρχές του 20ου αιώνα, για όλους τους επαναστάτες διανοούμενους, με την επιφύλαξη της ουσιαστικής συμμετοχής-τους στις προσπάθειες συνεννόησης, που ενδέχεται ν' απαιτήσει η σημερινή κατάσταση...».

Μόνο που, «το καθήκον μιας επαναστατικής πολιτικής, δεν είναι να διακηρύττει μίαν ανέφικτη άρνηση, όσον αφορά κάθε είδους συμβιβασμό, αλλά να ξέρει μέσ' απ' όλους τους συμβιβασμούς, στο μέτρο που είναι αναπόφευκτοι, να διατηρεί την πίστη-της στις βασικές αρχές-της, στον επαναστατικό στόχο-της. Για το Λένιν συμβιβασμός είναι άμεση και λογική συνέπεια της επικαιρότητας της επανάστασης... που — οσονδήποτε πρόσκαιρα — προωθεί την επανάσταση, ή τουλάχιστον αναχαιτίζει τους εχθρούς-της». Υπάρχουν τέτοιες προϋποθέσεις σήμερα και ποιές είναι αυτές;

Ο λόγος για το ΚΚΕ εσωτερικού. Το ΚΚΕ εσωτ. το ξέρουμε. Έχει αδιαφορήσει, δεν έχει κατανοήσει, έχει υπονομεύσει — γιατί υπονομεύει

την ύπαρξή-του — τη διαμόρφωση του «κοινού πλαισίου της Αριστεράς».

Μας θέλει οπαδούς χωρίς πολιτική μνήμη για τη στάση-του στο «Πολυτεχνείο», στην «έξοδο» της Β' Πανελλαδικής, στις μεταπολιτευτικές εκλογικές πολιτικές-του. Μας θέλει στηρίγματα στα μαζικά σώματα, να διακρίνουμε για παράδειγμα στο πανεπιστήμιο τη δημοκρατική λύση — Νομο Πλαίσιο — απ' τη σοσιαλιστική — Ανοικτό Πανεπιστήμιο — χωρίς όμως δικαίωμα λόγου ή δυνατότητα κινητοποίησης δυνάμεων εκεί που αυτή η λύση κρίνεται πολιτικά. Αλλά εμείς δεν θα το κρίνουμε απ' τη θέση που μας επιφυλάσσει αυτό στον πυθμένα του φρέατος, της συγκυρίας — που εκβιάζει τη μνήμη-μας — ή του συνδικαλισμού. Γιατι αρνιόμαστε να το αφήνουμε να προσδιορίζει τη θέση-μας. Θα το ψηφίσουμε γιατί η δυνατότητά-του να υπάρξει ως πολιτική δύναμη, χωρίς να μας πειθεί, μας δίνει χώρο ύπαρξης μες στην ομολογημένη αδυναμία-του, που επιτέλους... μας αναγνωρίζει. Θα το ψηφίσουμε χωρίς να το υποστηρίξουμε «κριτικά», γιατί δεν αναφερόμαστε σ' αυτό, όπως το Ιταλικό Μανιφέστο ψηφίζει στις εκλογές το ΚΚΙ, όταν το κρίνει, με όλη τη σφραγίδα της φυσιογνωμίας-του. Θα το ψηφίσουμε γιατί είναι φανερό, ότι δεν μπορεί να μας εκβιάζει. Γιατι δεν εναποθέτουμε στη δική-του ευθύνη — μιας ιστορικής ανανέωσης που πέτυχε να καταγραφεί, αλλά δεν πέτυχε να πείσει — την έξοδο απ' την κρίση της Αριστεράς. Αλλά στη δική-μας, που με την πρόταση για τη διαμόρφωση του «κοινού πλαισίου» επιβάλλει τους όρους-της. Καθώς ψηφίζουμε δημόσια, πολιτικά, αριστερά και καταγράφουμε τις δυνάμεις-μας, όχι μόνο στην κάλπη, αλλά και στο εσωτερικό αυτής της πολύφωνης Αριστεράς. Καθώς προσδίδουμε και μεις, όσο και απαιτούμε απ' το ΚΚΕ εσωτ., την ικανότητα να φορτιστεί μ' αυτό το χρέος. Με τις ελπίδες και μόνο που μας αντιστοιχούν.

Αυτή είναι μια πολιτική λογική ψήφου. Για να υπάρξουμε πολιτικά. Πόσο το θέλουμε όμως; Και με ποιο ψυχικό σθένος; Γιατι εδώ υπάρχει μια άρνηση βαθύτερη, όπου αγκυρώνεται γερά η αμηχανία-μας, μια άρνηση που μας συνέχει σίγουρα όλους: η άρνηση για οποιαδήποτε πολιτική που μας κατακερματίζει, παραπέμπει τη ζωή-μας στο μέλλον, ευνουχίζει τις επιθυμίες-μας: η άρνηση δηλαδή να συνεχίσουμε τη μοναδική άρνηση που όλοι, ενταγμένοι-ανένταχτοι, με μοναδική συνέπεια πραγματώσαμε: την άρνηση του εαυτού-μας.

Αυτή η πολύ σεβαστή άρνηση δεν εκποιείται στο πολιτικό σκεπτικό του λευκού, γιατί δεν έχει ως πεδίο-της τον πολιτικό λόγο. Αυτή η άρνηση είναι η αποχή (από την κάλπη), από την πολιτική, γιατί την καταγγέλλει για αφερεγγυότητα. Σ' αυτούς τους «ευαίσθητους και σοβαρούς ανθρώπους» που αναζήτησαν την επιθυμία «στα βουβά προσωπικά βιώματα», το ερώτημα της ψήφου δεν είναι απευθυντέο. Ή μήπως είναι; Όταν η σαρωτική επέλαση του νέου πολιτικού συγκεντρωτισμού, της σύνταξης με την πλειοψηφία, βρίσκεται επί θύραις, δεν θίγεται μόνο η πολιτική, θίγεται ο πολιτισμός. Δεν μένουν περιθώρια ούτε για τα όνειρα, ούτε για τη φαντασία. Κι έτσι η πολιτική γίνεται ο αναγκαιός δρόμος, ο επίκαιρος «για να λάβουμε τα όνειρα εκδίκηση». Η πολιτική, αλλά μ' ένα χρέος που την ξεπερνάει: να υπερβεί τις απαγορεύσεις που την καθηλώνουν απλά σε συνείδηση του κοινωνικού και να γίνει συνείδηση και του ψυχολογικού.

Δεν είναι όμως μόνο η συγκυρία της βαρβαρότητας που παραπέμπει στην πολιτική. Κι αυτή η ίδια η προσωπική βίωση του ψυχολογικού, αυτή η όψιμη εναγώνια αναζήτηση του εαυτού-μας, μας οδηγεί ξανά στην πολιτική από πολύ βαθύτερους και απαιτητικότερους δρόμους που ενεργοποιούν την επιθυμία-μας.

Γιατι αυτή η αναζήτηση: «Είναι το απόλυτο κι απεριόριστο ξόδεμα όλων των δυνάμεων, μια δαπάνη του ανθρώπινου δυναμικού... σε μια κατεύθυνση, που οδηγεί μόνη αυτή στην κυριαρχία του ανθρώπου, στην υπέρτατη κατάκτησή-του που δεν είναι άλλη από την ακραία βίωση της πληγής-του, που δεν κλείνει ποτέ και με τίποτε... Είναι ένας τρόπος ζωής όπου ο ίδιος ο άνθρωπος ξεφεύγει απ' την ιδιωτική και δημόσια μιζέρια-του και γίνεται, έστω προσωρινά, μα επαναληπτικά, μια ακατάσχετη προσφορά... χωρίς ν' αποσκοπεί στο κέρδος: μόνο έτσι επικοινωνεί με τον άλλο άνθρωπο, με τον εαυτό-του... και σαν τέτοια, αυτή η αναζήτηση είναι κριτική και καταδίκη ενός κόσμου, του καπιταλιστικού, που μειώνει υπέρογκα τον άνθρωπο γιατί τον μετρά με κοινό παρονομαστή το χρήμα ή τη χρησιμότητα και τον εκπορνεύει». Γι' αυτό ετούτη η αναζήτηση μας ξαναφέρει στην πολιτική.

Χάρη στο λόγο των Δ. Δημητριάδη, Ν. Εγγονόπουλου, Α. Εμπειρίκου, Κ. Μαρξ, Α. Μπρετόν, Β.Ι.Λένιν, Α. Ρεμπώ και Δ. Σαββόπουλου, και τα συναισθήματα που μπορούν παρά τις αντιξοές συνθήκες να διατηρούν οι «παλιοί φίλοι» και να διεκδικούν οι νέοι.

Γραφτείτε συνδρομητές στο ANTI

Είναι
χρήσιμο
για σας
και
βοηθά
το
περιοδικό

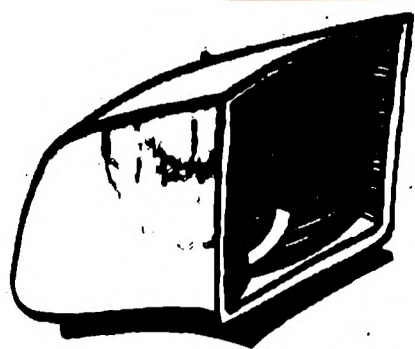
Η συνδρομή στο ANTI σας εξασφαλίζει την τακτική παραλαβή του τεύχους στο σπίτι ή στη δουλειά-σας.

Αλλά βοηθά και μας και εξασφαλίζει μια καλύτερη διακίνηση του περιοδικού και οικονομία στην έκδοσή-του.

Όταν το περιοδικό διακινείται μόνον μέσω του Πρακτορείου απαιτείται η εκτύπωση ενός μεγαλύτερου αριθμού τευχών για την ικανοποίηση της ζήτησής-του. Όσο αυξάνονται οι συνδρομητές, τόσο περιορίζεται η εκτύπωση περιττών τευχών και η οικονομία στο χαρτί — που αποτελεί ένα σημαντικό στοιχείο στη διαμόρφωση του κόστους του περιοδικού.

Γραφτείτε **σήμερα** συνδρομητές στο ANTI.

Έχετε μια τακτική επαφή με την έκδοσή-του και συγχρόνως βοηθάτε το περιοδικό.

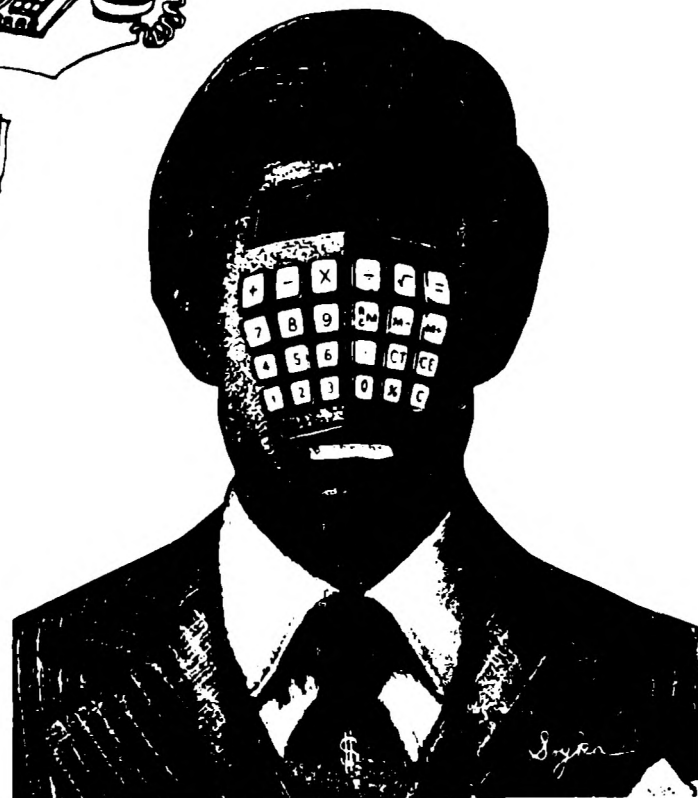
Η συγκέντρωση πληροφορίας: η απάνθρωπη μεγέθυνση της γλωσσικής εξουσίας

Του Σπύρου Ξανθάκη

Η λύση ενός προβλήματος προϋποθέτει την αφαίρεση των παραμέτρων ή δεδομένων που δεν μας ενδιαφέρουν, προϋποθέτει με λίγα λόγια την αφαίρεση, και όταν λέμε αφαίρεση εννοούμε την αναγωγή του προβλήματος σ' ένα «άλλο» πρόβλημα, σημαίνει δηλαδή τη μετατροπή, την κωδικοποίηση, όπως λέμε, του αρχικού προβλήματος σε μια γλώσσα πιο προσιτή, πιο βολική. Και

με γλώσσα εννοούμε ομάδα συμβόλων με τη δική-τους γραμματική και σύνταξη, αναγνωρίσιμες από το υποκείμενο της κωδικοποίησης, δηλαδή τον άνθρωπο. Έτσι, στη φυσική, το βάρος γίνεταί «Ρ» και στην κοινωνιολογία η απομάκρυνση του ατόμου από το προϊόν της εργασίας-του κωδικοποιείται σε «αλλοτρίωση».

Κωδικοποίηση, με λίγα λόγια, σημαίνει καινούρια γλώσσα, σημαίνει αντιπροσωπεύση ενός συστήματος από το μοντέλο του συστήματος, δηλαδή ακριβώς από τη γλώσσα, η οποία το περιγράφει, και από τους κανόνες, που διέπουν το μοντέλο και καθρεφτίζουν λίγο ως πολύ τους πραγματικούς νόμους (αν υπάρχουν) που μπορούν να διέπουν το πραγματικό σύστημα. Εδώ ακριβώς βρίσκεται το ποιοτικό άλμα: το σύστημα αντιπροσωπεύεται από την κωδικοποίησή-του, δηλαδή από την πληροφορία που έχουμε γι' αυτό το σύστημα. Και το ποιοτικό άλμα είναι η ταύτιση του πραγματικού συστήματος (ή προβλήματος) με τη δεδομένη ποσοτική συσσώρευση των πληροφοριών. Δηλαδή το σύστημα, το εφικτό, το πραγματικό, ταυτίζεται με την κωδικοποίησή-του και όταν λέμε ταυτίζεται εννοούμε ότι παίρνει την ίδια εννοιολογική και λειτουργική αξία. Έτσι οι λέξεις «Παπαδόπουλος Νικόλαος» έχουν την ίδια λειτουργία με το πρόσωπο αυτό καθεαυτό που κωδικοποιείται σε «Παπαδόπουλος Νικόλαος», όπως επίσης το σύμβολο «C» έχει την ίδια λειτουργική αξία στη χημεία, όσο ο υπαρκτός πραγματικός άνθρακας.

Και ως εδώ δεν είπαμε απολύτως τίποτα το καινούριο και το μη γνωστό. Σκοπός-μας δεν είναι η ανάλυση της διαλεκτικής σχέσης μεταξύ αντικειμένου που κωδικοποιείται και κώδικα, ούτε — το πολύ πιο δύσκολο — η ανάλυση της διαλεκτικής σχέσης μεταξύ κωδικοποιού και κώδικα. Σκοπός-μας είναι να δείξουμε ποιά είναι το ποιοτικό άλμα που έγινε κατά τις τελευταίες δεκαετίες στις μεθόδους επεξεργασίας αυτών των γλωσσών (των κωδικών). Γιατι μέχρι τώρα, η ταύτιση μοντέλου με τη γλώσσα-του (ή, αν θέλουμε, αντικειμένου με την έννοιά-του) δεν ήταν «επικίν-

δυνη» στο βαθμό που η επεξεργασία των συμβόλων, τα οποία αποτελούσαν τη γλώσσα, γινόταν αποκλειστικά από το ίδιο το υποκείμενο, τον δημιουργό της γλώσσας, δηλαδή τον άνθρωπο (μαθηματικό, κοινωνιολόγο, φυσικό, κλπ.). Και με τη λέξη επεξεργασία εννοώ την εμβάθυνση των κανόνων και των ιδιοτήτων που διέπουν το μοντέλο, δηλαδή το σύνολο των συμβόλων ή, αν θέλουμε, την καλύτερη δυνατή εκμετάλλευση των πληροφοριών που αντιπροσωπεύουν το σύστημα.

Εδώ ακριβώς έρχεται ο ηλεκτρονικός υπολογιστής (το να τον ονομάσουμε εγκέφαλο είναι παραπλανητικό, καθότι το μόνο κοινό που έχει με τον ανθρώπινο εγκέφαλο είναι πως είναι προϊόν του τελευταίου). Ο ηλεκτρονικός υπολογιστής (ΗΥ) μπαίνει σαν μηχανικό ενδιάμεσο μεταξύ υποκειμένου της γλώσσας και γλώσσας αυτής καθεαυτής. Η λειτουργία του ΗΥ, δηλαδή, στηρίζεται στην κωδικοποίηση της γλώσσας, γίνεται η γλώσσα της γλώσσας, αλλά δε σταματάει στο πρώτο επίπεδο. Απειροποιείται σαν την εικόνα ενός καθρέφτη σ' έναν καθρέφτη, γίνεται δηλαδή η γλώσσα της γλώσσας κ.ο.κ. Τι συμβαίνει δηλαδή; Όχι μόνο το ίδιο το υποκείμενο αντικαταστάθηκε στις επεξεργαστικές-του ιδιότητες από έναν κώδικα (ο μαθηματικός που έλυνε διαφορικές δεν τις λύνει πια) αλλά αντικαταστάθηκε στις ίδιες κωδικοποιητικές ικανότητες (ο ίδιος ο υπολογιστής διαλέγει τις διαφορικές που θα λύσει). Το τελευταίο παράδειγμα όμως είναι τελείως χοντρικό και απαισιόδοξο. Θα νόμιζε κανείς ότι ο ΗΥ έχει την ικανότητα να ανεξαρτητοποιείται, σε σχέση με τον άνθρωπο, σε μία από τις κατεξοχήν ιδιότητες: την παραγωγή συμβόλων.

Θα ήθελα να δείξω πως αυτό δεν είναι για

την ώρα αλήθεια. Θα ήθελα να υποθέσω ότι υπάρχει μια τάση έρευνας προς τέτοιες λειτουργίες του ΗΥ, αλλά δυστυχώς δεν υπάρχει χώρος. Ας υποθέσουμε λοιπόν σ' αυτό το κείμενο ότι το γλωσσικό προϊόν το οποίο επεξεργάζεται ο ΗΥ είναι καθαρά ανθρώπινο προϊόν. Κι ας σταθούμε σ' αυτήν την πρώτη «ποσοτική» ιδιότητα των ΗΥ, η οποία στηρίζεται στην απάνθρωπη επεξεργασία δεδομένων, δηλαδή στη διαλογή-τους, τη στοιχειοθέτησή-τους.

Γιατί είναι απάνθρωπη; Γιατι οι ποσότητες των δεδομένων και ο χρόνος μέσα στον οποίο επεξεργάζονται είναι ασύλληπτα από τον ανθρώπινο νου και το να πούμε τη λέξη «εκατομμυριοστό του δευτερολέπτου» δεν λύνει το πρόβλημα καθότι η ανθρώπινη συνείδηση του χρόνου (η ώρα, τα δευτερόλεπτα κλπ.) δεν υπάρχει (δηλ. δεν έχει καμιά αξία) σε καθαρά μαθηματικές ή φυσικές έννοιες, όπως είναι το εκατομμυριοστό του δευτερολέπτου. Με λίγα λόγια, ποτέ-μας δεν θα μπορέσουμε να συνειδητοποιήσουμε αυτό το χρονικό διάστημα παρά μόνο στο βαθμό που θα πούμε ένα εκατομμύριο φορές, αυτό το διάστημα κάνει ένα δευτερόλεπτο. Αλλά και πάλι πέφτουμε στην αντίθετη όχθη, γιατί δεν μπορούμε να συνειδητοποιήσουμε το ένα εκατομμύριο φορές, μια και κανένας-μας δε μέτρησε ποτέ μέχρι το ένα εκατομμύριο. Έτσι ο άνθρωπος αντικαταστάθηκε στην επεξεργασία του μοντέλου-του από έναν μηχανισμό, που ο ίδιος δεν μπορεί να παρακολουθήσει. Αλλά το ποιοτικό άλμα δε σταματάει εδώ, παρ' όλο που, όπως είδαμε, η έννοια του χρόνου της ανθρώπινης «εργασίας» καταλύεται. Αυτή η τρομερή ποσοτική συσσώρευση των δεδομένων παίρνει την ποιοτική αξία νέ-

ου δεδομένου, το οποίο «χάνει» την όψη της ποσότητας της πληροφορίας που κρύβει μέσα, αλλά κρατάει τη λειτουργικότητα, την ίδια υφή των πρωταρχικών στοιχείων. Εδώ βρίσκεται ο πυρήνας του προβλήματος, εδώ βρίσκεται το μεγαλύτερο ποιοτικό άλμα που έκανε ποτέ ο άνθρωπος, καθότι το προϊόν μιας υφαντουργικής, ας πούμε, μηχανής δεν ξαναχρησιμοποιείται από την ίδια μηχανή. Μπορεί, ναι, το προϊόν μιας μηχανής που βγάζει νήμα να χρησιμοποιηθεί από μια άλλη που θα το υφάνει και ύστερα από μια άλλη, γεγονός όμως είναι ότι το προϊόν, η φύση του προϊόντος είναι τέτοια, που δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί από την ίδια τη μηχανή. Όπως και οι ενεργειακές μηχανές (που μετέτρεπαν την ενέργεια σε άλλη μορφή ενέργειας χωρίς να παράγουν ενέργεια) έτσι και ο ΗΥ μετατρέπει την πληροφορία σε άλλη μορφή πληροφορίας, όμως το προϊόν αυτής της μετατροπής μπορεί πάλι να χρησιμοποιηθεί από τον ίδιο (τον) δημιουργό. Ο άνθρωπος είναι το μόνο ον που, θεωρητικά τουλάχιστον, αν δεν είναι αλλοτριωμένος, είναι το μέσο και ο σκοπός της εργασίας-του. Και σαν μη αλλοτριωμένος, ο άνθρωπος παράγει τη γλώσσα για τον ίδιο τον εαυτό-του και την επεξεργάζεται ο ίδιος. Για τη γλώσσα, λοιπόν, παραγωγός=επεξεργαστής. Ο ηλεκτρονικός υπολογιστής, ανθρώπινο προϊόν, έρχεται να καταλύσει αυτή τη διαλεκτική σχέση μονοπώλιο όχι μόνο σε ό,τι αφορά τη λειτουργία αυτή καθαυτή, αλλά και το χρόνο λειτουργίας.

Γιατί όμως τούτη η υπερβολική συσσώρευση; Αυτό λόγω της υφής του ίδιου του προϊόντος που ο ΗΥ επεξεργάζεται. Πράγματι η πληροφορία τείνει πάντα στη συσσώρευση, γιατί κάθε μόριο πληροφορίας ολοκληρώνει το νόημά-του μονάχα μέσα σ' ένα περιβάλλον, μέσα σ' ένα σύνολο πληροφοριών. Κάθε αποσπασμένη πληροφορία χάνει τη λειτουργική-της αξία, όπως η γνώση της θέσης ενός πιονιού πάνω σε μια σκακιέρα δεν είναι αντιπροσωπευτική της γενικής θέσης.

Η πληροφορία, δηλαδή, είναι από τη φύση της συσσωρευτική συγκεντρωτική, σημαίνει γνώση, γιατί όπως είπαμε αντιπροσωπεύει, καλά ή κακά (κι αυτό είναι λίγο ως πολύ ποσοτικό πρόβλημα), ένα συγκεκριμένο σύστημα. Αποτελεί δηλαδή την ίδια την υπερδομή που επενεργεί διαλεκτικά στο ίδιο το σύστημα, καθότι γνώση σημαίνει ικανότητα απόφασης, άρα δράσης. Μ' άλλα λόγια, η συγκε-

ντρωση πληροφορίας αναπαράγει δύναμη, δηλαδή μερική εξουσία. Η ικανότητα επεξεργασίας αυτής της πληροφορίας, δηλαδή η ικανότητα διαλογής με «απάνθρωπες» μεθόδους μεγεθύνει την εξουσία σε εξουσία απόφασης, μια απάνθρωπη εξουσία.

Είναι γνωστό ότι η δημιουργία και η επεξεργασία γλωσσικών εννοιών ήταν εργαλεία αναπαραγωγής της εξουσίας, όμως η φύση αυτού του εργαλείου, (δηλαδή η δυνατότητα να ξαναχρησιμοποιηθεί από το ίδιο το εργαλείο) σε συνδυασμό με τη μηχανοποίηση του εργαλείου, που πολλαπλασιάζει την αποτελεσματικότητα σε α-χρονικές διαστάσεις, μετατρέπει την έννοια της εξουσίας, άρα και της κατάλυσής-της. Η εμφάνιση αυτών των λειτουργιών και των επιπτώσεών-τους είναι καθήκον κάθε επαναστατικής δύναμης που δέχεται, όσο κι αν αυτό για μερικούς είναι δύσκολο, ότι την εποχή του Μαρξ και του Λένιν δεν υπήρχαν ηλεκτρονικοί υπολογιστές. Ανάλογες, βέβαια, είναι και οι λύσεις, που θα πρέπει να έχουν υπ' όψη-τους τις αντιφάσεις αυτής της λερναιοϋδρικής συσσώρευσης πληροφοριών, χωρίς απαισιόδοξες και άτοπες αντιτεχνολογικές ετικέτες.

Γιατί, πραγματι, η συσσωρευτική αυτή αρχή φέρνει μέσα-της τη σαθρότητα του οικοδομήματος, σαθρότητα που στηρίζεται ακριβώς στο γεγονός της ανικανότητας της ανθρώπινης επέμβασης σε αυτόματες διαδικασίες - επεξεργασίες. Πράγματι, ένα λάθος δεδομένο (συνειδητό ή όχι) μπορεί να δημιουργήσει ένα φαινόμενο χιονοστιβάδας με απρόβλεπτα αποτελέσματα, καθώς η λειτουργία των ΗΥ στηρίζεται σε διάφορες διαδικασίες, προγράμματα, που το ένα ελέγχει το άλλο. Στηρίζεται, δηλαδή, σε μίαν αντίστροφη πυραμίδα, όπου ο κάθε μηχανισμός ελέγχεται από έναν άλλον και ο τελευταίος από έναν άνθρωπο. Μια επέμβαση σ' ένα ύψος της πυραμίδας μπορεί να έχει ανατρεπτικά αποτελέσματα, κι αυτό όχι μόνο γιατί καταστρέφει με ηθελημένα λάθος δεδομένα διάφορες επεξεργασίες, αλλά γιατί, κυρίως, μπορεί αυτή η καταστροφή να μη γίνει ποτέ αντιληπτή. Φυσικά, μέθοδοι στεγανοποίησης (το φαινόμενο χιονοστιβάδα σταματάει σ' ένα κάποιο σημείο αφού καταστρέψει ένα στεγανό μέρος του ΗΥ) και κωδικοποίησης ορισμένων σημείων του ΗΥ (ώστε να μη μπορεί οποιοσδήποτε να τα χρησιμοποιήσει) έχουν αναπτυχθεί, ιδιαίτερα μετά από μερικά περιστατικά απάτης. Όμως η αποτελεσματικότητα της

στεγανοποίησης ορίζεται από το γεγονός ότι αυτή η ίδια η κωδικοποίηση φέρνει μέσα-της την αντίφαση της πυραμιδικής οργάνωσης. Έτσι, ένας μηχανισμός που ελέγχει το φαινόμενο χιονοστιβάδας σ' έναν κατώτερο, μπορεί κι αυτός να πληγεί από ένα φαινόμενο χιονοστιβάδας ανώτερου βαθμού. Πρέπει, δηλαδή, να καταλάβουμε ότι κάθε μέτρο για την άμυνα των ΗΥ είναι από τη φύση-του αντίθετο με τις «απάνθρωπες» ιδιότητες του υπολογιστή, γιατί εμποδίζει την ίδια τη συσσώρευση, η οποία είναι βέβαια και ο τελικός στόχος.

Η κοινωνία των ΗΥ, σ' έναν καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής, δεν έχει άλλο σκοπό από την όλο και μεγαλύτερη πληροφόρηση του εαυτού-της. Αναπαράγει την πληροφορία για να πληροφορηθεί την αναπαραγωγή-της, γιατί πια μ' αυτό τον τρόπο, η πληροφορία της συγκέντρωσης είναι, ή τείνει να είναι, θεαματικότερη (με τη σιτουασιονιστική έννοια) από τη συγκέντρωση της πληροφορίας. Αναπαράγει αυτό που είναι η απάνθρωπη απομάκρυνση όχι μόνο του ανθρώπου από τον άνθρωπο, αλλά του ανθρώπου από τη γλώσσα-του, που έτσι πλέον γίνεται ένα από τα πιο γρήγορα αλλοτριούμενα προϊόντα.

Η άτοπη άρνηση των ΗΥ δεν λύνει το πρόβλημα της ύπαρξής-τους. Η καταστροφή-τους (όπως έγινε κιόλας τρεις φορές στην Τουλούζη στη Γαλλία), ξεκομμένη από κάθε άλλη μαζική πολιτική πράξη, δεν κάνει τίποτε άλλο παρά να παραπλανεί την κοινή γνώμη, με την ουτοπιστική ελπίδα ότι η εξαφάνισή-τους θα λύσει αυτόματα και τα προβλήματά-μας. Η αντίσταση στην απάνθρωπη μεταχείρισή-τους μέσω της καταστροφής-τους, δε δείχνει παρά τη θεωρητική φτώχεια σε ό,τι αφορά μια θετική λειτουργία-τους. Προσωπικά νομίζω πως η θετικότερη πράξη είναι η ενημέρωση ως προς τους πραγματικούς κινδύνους που αντιπροσωπεύουν οι ΗΥ, όπως και μια δημοκρατική διεκδίκηση για την εξαφάνιση κάθε μυστικής και κωδικοποιημένης πληροφορίας, ώστε ο καθένας να μπορεί πραγματικά να ξέρει ό,τι ο ΗΥ ξέρει γι' αυτόν. Εννοείται πως αυτά δεν είναι παρά ρεφορμιστικά μέτρα που με κανένα τρόπο δεν είναι ικανά να λύσουν το πρόβλημα χωρίς να συνδέονται διαλεκτικά με γενικότερες επαναστατικές λύσεις.

ΣΠΥΡΟΣ Ν. ΞΑΝΘΑΚΗΣ

ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ

ΖΩΟΔΟΧΉ ΠΗΓΗ 17, 36-39 980

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΕΠΙΛΟΓΗ
ΧΑΜΗΛΟΤΕΡΕΣ ΤΙΜΕΣ

ΠΛΗΡΗΣ ΚΑΙ ΜΟΝΙΜΗ
ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΟΛΩΝ
ΤΩΝ ΑΝΤΙΕΣΧΕ/ΑΣΤΙ-
ΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ
ΤΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ
"Ελεύθερος Τύπος"

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ

ΜΙΧ. ΠΑΠΑΓΩΑΝΝΟΥ

Φαναριώτες

Ανθη Ευλαβείας

Επτανήσιοι ποιητές

από τη σειρά

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΟΚΟΛΗ

Γραβιάς 10 - 12 τηλ. 36.05.520

Η ζωή-μας δεν επιδέχεται άλλη αναβολή

Στην πολιτιστική-μας ιστορία είναι χαρακτηριστική η παράλληλη συνύπαρξη δύο βασικών τάσεων, δύο κυρίαρχων πνευματικών ρευμάτων. Από τη μια, η αστική, λόγια και στις μέρες-μας «συντηρητική» παιδεία. Από την άλλη, η αγροτική, λαϊκή και στις μέρες-μας «προοδευτική» παιδεία. Η απλούστευση στη διατύπωση είναι χρήσιμη ακριβώς σαν ένδειξη και απόδειξη ότι στη ζωή «πράγματα δεν συμβαίνουν τόσο ευθύγραμμα. Το πάντρεμα των δύο κυρίαρχων τάσεων έχει, βέβαια, από καιρό συντελεστεί. Εκείνο που μένει να διερευνηθεί είναι με ποιο τρόπο διαχειρίζονται τον «πολιτισμό»-μας οι εκάστοτε κυβερνώντες. Και, φυσικά, ως σήμερα, αυτή τη διαχείριση μόνον η Δεξιά είχε την ευκαιρία να έχει.

Έτσι, στο χώρο των γραμμάτων και γενικά της πολιτιστικής-μας ζωής, η Δεξιά, προκειμένου να καλύψει την ολόαμπρη απουσία-της, τα τελευταία χρόνια εξαναγκάστηκε να αποδεχτεί τα πολιτιστικά προϊόντα που παράγει, σχεδόν πια κατ' αποκλειστικότητα, το «προοδευτικό» ρεύμα. Αναγκάστηκε να χειραφετηθεί η ίδια μέσα απ' την πίεση των καιρών και να συγκατενεύσει σε ό,τι η πνευματική αντιπολίτευση του τόπου παρήγαγε. Ουσιαστικά απογυμνωμένη από κάθε πνευματικό, δικό-της, ένδυμα. Όλα αυτά, όμως, μέσα στη λογική της χειραγώγησής-τους. Αφού, δηλαδή, δεν μπορούν να δημιουργήσουν οι ίδιοι, θα πρέπει να προσεταιρισθούν τα δημιουργήματα των άλλων και τελικά να τα ελέγξουν.

Έλεγχος, λοιπόν, στα μέσα μαζικής ενημέρωσης, όπου η παράταση της πνευματικής ηλιθιότητας είναι αναγκαία, ακριβώς γιατί είναι τόσο μαζική. Έλεγχος, με τη λογοκρισία, στη λογοτεχνία και στον κινηματογράφο. Έλεγχος, τελικά, στην παιδεία, το ισχυρότερο και αποτελεσματικότερο μετερίζι της

«συντήρησης».

Η πολιτική της χούντας, εμφανώς περισσότερο στυγνή και στα θέματα της πνευματικής και πολιτιστικής-μας ζωής, από-τυχε σε τέτοιο βαθμό που η Δεξιά, ως εναλλακτική εξουσία, ήταν υποχρεωμένη σε χειρονομίες «αλλαγής».

Ομως, μετά από επτά χρόνια διακυβέρνησης, αυτά που έχουν σωρευτεί γύρω-της δεν υπολείπονται των χαλασμάτων της χούντας.

Να ελπίσουμε κι εμείς στην Αλλαγή εφ' όλης της ύλης που ευαγγελίζεται το ΠΑΣΟΚ;

Το ζήτημα είναι πιο σύνθετο. Είναι, αληθινά, προβληματικό το κατά πόσον οποιαδήποτε πολιτική Αλλαγή μπορεί να έχει άμεση παρέμβαση στην πολιτιστική-μας πραγματικότητα. Στο επίπεδο των θεσμών, όμως, είναι δυνατόν η πολιτική αλλαγή να αλλάξει πολλά, εφόσον έχει τη βούληση να πράξει κάτι τέτοιο.

Ας ελπίσουμε πως και μόνο η θεσμική παρέμβαση της σοσιαλιστικής κυβέρνησης θα είναι τέτοια που σε πρώτη φάση θα μας δώσει ένα Ραδιόφωνο και μια Τηλεόραση που, αν μη τι άλλο, θα επιτρέπει την ουσιαστική ελεύθερη διακίνηση ιδεών. Πως οι αλλαγές στο εκπαιδευτικό σύστημα θα απελευθερώσουν τις δημιουργικές δυνάμεις του τόπου — και ιδιαίτερα της νέας γενιάς. Πως, τελικά, η υπόσχεση της «λαϊκής συμμετοχής» θα βρει έναν τρόπο να υλοποιηθεί μέσα σε μια πολιτεία δημοκρατίας και ελευθερίας, όπου η πολυφωνία θα είναι επιθυμητή και ο πλουραλισμός σεβαστός.

Ας ελπίσουμε· καθώς δεν επιδέχεται ο τόπος-μας άλλη αναβολή.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

● Στο 8ο τεύχος της «Βαβέλ», που κυκλοφόρησε, ξεχωρίσαμε τη συνέχεια της «Τσιγκάνικης ορχήστρας» του σκιτσογράφου Γ. Καλαϊτζή, τον κόκκορα του Αρκά και ένα αφιέρωμα στην κοινωνική και πολιτική σάτιρα του γάλλου δημιουργού G. WOLINSKI.

Είναι οπωσδήποτε ένα τεύχος που δείχνει πως η «Βαβέλ» είναι ένα περιοδικό που, χρησιμοποιώντας το μέσο των κόμικς, προσπαθεί να αγγίζει την πραγματικότητα που υπάρχει γύρω-μας.

● Το εργοστάσιο «Βύνης» του ΦΙΞ, που βρίσκεται στην Πατησίων 307, λειτουργεί χωρίς άδεια. Συγκεκριμένα το παραπάνω εργοστάσιο είχε άδεια λειτουργίας μέχρι τις 9 Σεπτεμβρίου, σύμφωνα με την απόφαση 76401/7991/29.9.80 του Υπουργού Βιομηχανίας.

Τα παραπάνω καταγγέλλονται με έγγραφο του Δήμου προς το ΙΣΤ' Αστυνομικό Τμήμα με την παράκληση να γίνουν οι κατάλληλες ενέργειες για το σταμάτημα της παράνομης

λειτουργίας του εργοστασίου το οποίο ρυπαίνει το περιβάλλον.

● Καθυστερημένο αλλά διαφωτιστικό το γράμμα που μας έστειλαν ο ηθοποιός Φωκίων Ζαρίκος, η έμπορος Μαρίκα Μαριγλή και ο τραπεζίτης Μ. Πεσμαζόγλου από τη Μυτιλήνη:

Την Κυριακή 23.8.81 στο κάστρο της Μυτιλήνης παρακολουθήσαμε το «θέαμα» «Ίκαρος» του Νίκου Παροίκου από το ΗΜΙΚΡΑΤΙΚΟ θέατρο Αιγαίου. Μας γεννήθηκαν μερικές απορίες που πιστεύουμε πως έχουμε χρέος να γνωρίσουμε στην κοινή γνώμη και κάθε αρμόδιο.

Κι ας αρχίσουμε από την παραπλανητική διαφήμιση του έργου που μας καλεί να δούμε τον Ίκαρο να... πετά και πάλι, για να πάμε με πενήντα περίπου θεατές στο κάστρο της Μυτιλήνης να παρακολουθήσουμε τους «τραπεζίτες της σκέψης» του κ. Παροίκου που «φωσφόρισαν στη σπονδυλική-μας στήλη» καθώς «το γυάλινο μάτι της αγελάδας έσπασε» και κατάληξε σε μια

«πλύση των εγκεφαλικών-μας κυττάρων».

Αναφέρουμε πιο πάνω μερικές από τις παρανοϊκές φράσεις του έργου που είδαμε και που παρουσιάζει το ημικρατικό θέατρο σε ανθρώπους που ίσως δεν έχουν ξαναδεί θέατρο στη ζωή-τους.

Κατηγορούμε τους εμπορικούς θιάσους που προσφέρουν «μπούτι», αλλά τι να πούμε για την ανεξέλεγκτη πνευματική τροφή που προσφέρει ένας ημικρατικός οργανισμός επιχορηγούμενος με πάρα πολλά εκατομμύρια.

Γιατί άραγε να μην υπάρχει κάποιος έλεγχος για τα έργα που παρουσιάζει ο κ. Παροίκος με τα λεφτά του κοσμάκη;

Κι αν υπάρχει πώς γίνεται, αφού το έργο το ολοκλήρωσε στις... ΠΡΟΒΕΣ (!) όπως λέει κι ο ίδιος;

Και γιατί αυτή η κοροϊδία των «τοπικών επιτρόπων» που υπάρχουν χωρίς λόγο;

Γιατί ο κ. Παροίκος δεν καταδέχεται να μιλήσει με τους θεατές που του φωνάζουν με ποιο δικαίωμα τους εκμεταλλεύεται και υποτιμά;

Γιατί πετιούνται τα εκατομμύρια στον κάθε Παροίκο που όπως λέει κι ο ίδιος: προαναγγέλλει πιθανούς

προσανατολισμούς;

Και ποιός του δίνει τη σφραγίδα του Κράτους (με ποιά κριτήρια και προϋποθέσεις;) για να ξεγελά τον κόσμο;

Αυτό λέγεται ενδιαφέρον για σωστή θεατρική παιδεία στην επαρχία ή είναι τρόπος για εξυπηρέτηση των συμφερόντων μερικών;

Πιστεύουμε πως η δίκαιη αγανάκτησή-μας θα έχει αποτέλεσμα θετικό για τον τόπο-μας και ευνοϊκό για το μέλλον του θεσμού του ημικρατικού θεάτρου Αιγαίου που αγκαλιάσαμε από την αρχή.

Με εκτίμηση
θεατές της παράστασης του ημικρατικού θεάτρου Αιγαίου της 23.8.81.

● Επέστρεψε η τριμελής αντιπροσωπεία Ελλήνων λογοτεχνών, που είχε μεταβεί στην ΕΣΣΔ, ύστερα από πρόσκληση της Ενώσεως Σοβιετικών Συγγραφέων.

Την ελληνική αντιπροσωπεία αποτελούσαν οι Πέτρος Γλέζος, πρόεδρος της Εθνικής Εταιρίας Λογοτεχνών, Στέλιος Γεράνης, σύμβουλος της Εταιρίας Λογοτεχνών, και Νίκος Σταφυλοπάτης, σύμβουλος του Συνδέσμου Λογοτεχνών.

Για τη γιορτή του τραγουδιού, που την είπανε «αγώνες»...

του Θοδωρή Μανίκα

Λοιπόν, θα πρέπει τώρα να κάτσω και να σας πω δυο πράγματα για τους «Αγώνες Ελληνικού Τραγουδιού», που γίνανε στην Κέρκυρα στις 26 και 27 του περασμένου μήνα. Έχει περάσει ήδη πάνω από βδομάδα, τώρα που γράφω αυτές τις γραμμές, κι αν θέλω νά 'μαι ειλικρινής δεν τους πολυσκέφτηκα αυτούς καθ' εαυτούς τους «Αγώνες», όλες τις μέρες. Κάτι ήταν που δεν μου πήγε καλά. Κάπου, όλ' αυτά που «αποκόμισα» απ' αυτή την εκδήλωση του Τρίτου Προγράμματος, δεν μου προξενούσαν παρά μόνο συμπάθεια. Αλλά, όσο κι αν τό 'θελα, δε με φόρτιζαν και δε με πείθαν.

Και επιτρέψτε-μου να εξηγηθώ. Θά 'θελα να τα πούμε σήμερα, μ' ένα πνεύμα αγάπης για το Ελληνικό τραγούδι, αυτό που (όπως πρόσφατα είπε ένας από τους συνεπείστερους υπηρέτες-του, ο Σαββόπουλος) το έχουν καταταλαιπωρήσει ανά τις δεκαετίες και του έχουν στερήσει πολλή απ' την ομορφιά και την ειλικρινειά-του. Να μιλήσουμε, λοιπόν, μ' αγάπη για το τραγούδι-μ ας, και με το ίδιο πνεύμα να δούμε και τους «Αγώνες», γιατί, στο κάτω - κάτω, έτσι μόνο όσα θα πούμε θα μπορούν να δείξουν αυτό που θέλουν κι αυτό που τα καίει.

Εγώ, που λέτε (κι αν σας ενδιαφέρει), είμαι ένας «μετανοημένος ροκάς». Εφηβικά χρόνια ψαξίματος, δισκοσυλλογές, «είδωλα», μετά λιγάκι πιο συγκρατημένα, αρθρογραφία «σε ειδικά έντυπα», εκπομπές στο κρατικό ραδιόφωνο, κι άλλα τέτοια. Όχι δηλαδή πως και τώρα δε με νοιάζει (τα βράδια ιδίως), αλλά δεν είμαι κι απόλυτος. Κάποτε η σχέση με το εγχώριο τραγούδι ήταν μια σχέση εξαιρέσεων. Ακούγαμε τίποτε παλιά του Χατζιδάκι, όλο 'το Σαββόπουλο, λίγα ρεμπέτικα, άντε και Καζαντζίδη, μετά χαμογελάσαμε με τον Κηλαηδόνη και πριν δυο - τρία χρόνια, όταν μερικοί απ' τη γενιά-μου αναζητήσαμε μια πολύ τίμια γλώσσα (εμείς που, ας μην ξεχνάμε, δε ν' έχουμε σχέση με τη γενιά του Πολυτεχνείου, δε ν' πολυασχοληθήκαμε με τα κομματικά τερτίπια, βαρεθήκαμε γρήγορα τις φοιτητικές συνελεύσεις και που ούτε ελληνικά σωστά δε μιλάγαμε πριν λίγο, όταν απαντάγαμε με σόρυ και ο-κέυ), τότε λοιπόν, ανάμεσα στ' άλλα, βρήκαμε ότι υπήρχε υγιές ελληνικό τραγούδι που αγνοούσαμε, τραγούδι του χτες και του σήμερα, και νά 'σου τότε Άκης Πάνου και Νικολόπουλος, Χιώτης και Λίντα απ' την άλλη, και πιο δικοί-μας ο Ρασούλης κι ο Ξυδάκης, οι μαγικές φωνές των σκυλάδων μετά, ο συχωρεμένος ο Κόλιας, να κι ο Γερμανός κι οι Φατμέδες, και ξαφνικά εκεί που τα ψάχναμε και τα κυνηγάγαμε, και πολλές φορές τα βράδια μιλάγαμε ώρες πολλές για το ελληνικό τραγούδι και πώς θα γινόταν να ζήσουμε από κοντά στα χρόνια που 'ρχονται μια νέα αν-

θηρή περιόδο-του, νά 'σου κι οι «Αγώνες» του Τρίτου στην Κέρκυρα, όπου βέβαια και ποιός μπορεί να πει ότι δεν αγαπά τον Χατζιδάκι και τις προθέσεις-του. Όλοι το λέμε, νά 'ναι καλά ο άνθρωπος που βρέθηκε στα πόστα και μπορεί να διοχετεύει το δημόσιο χρήμα σε χώρους πιο αξιοπρόσεχτους απ' τα Καλλιτεία και το φεστιβάλ της συμπρωτεύουσας — μέχρι εδώ καλά. Και στηνόμαστε, που λέτε, στα ραδιόφωνα-μας (την πρώτη μόνο μέρα, για να πω την αλήθεια), περιμένοντας και ελπίζοντας κι έχοντας στο νου πέντε προσδοκίες, για τριάντα όμορφα τραγούδια, και μια ομάδα νέων παιδιών που θα μας διναν την ελληνική μουσική του σήμερα και του αύριο, όπως γίνεται στα σπίτια κάθε μέρα κι όχι μόνο στ' α-στούντιο, όπως την τραγουδάνε άνθρωποι μ' αγωνίες κι όχι με χρέη και βερεσέδια σε κομματικά και πολιτιστικά σουπερ - μάρκετ. Κι ακούσαμε μεν μερικά ωραία τραγούδια, ακούσαμε έναν ανθρώπινο παρουσιαστή κι έναν σίγουρο (όπως κάθε υγιές δημόσιο πρόσωπο πρέπει νά 'ναι) και κοπιάζοντα Χατζιδάκι, βρήκαμε πέντε λάθη που στο κάτω - κάτω ομόρφηναν το όλο πράγμα, αλλά οι δύο μέρες πέρασαν και, που να πάρει, δεν ξύπνησα ένα πρωί με κάποιο απ' τα τριάντα τραγούδια στο στόμα και σιγά - σιγά ξεχνάω κι έτσι θέλω τώρα να τα πω και να σας μεταφέρω κι όσα μού 'παν τέσσερις συντελεστές (με τον Άλφα ή βήτα τρόπο) αυτής της γιορτής, με μόνο κι όχι πολύ σίγουρο σκοπό, ν' αρχίσει μια συζήτηση, έστω και νοερή, ώστε

του χρόνου να γιορτάσουμε περισσότεροι και να χαρούμε τη γιορτή λιγάκι παραπάνω.

Θα συμφωνήσω λοιπόν, με το Βαγγέλη το Γερμανό, που είπε ότι «η όλη υπόθεση της συμμετοχής στους αγώνες του Τρίτου, αφήνει μόνο θετικές εμπειρίες» και πως «γίνανε αρκετά μικρά λάθη, όχι όμως — ευτυχώς — και το μεγάλο, που θα χάλαγε τα πάντα». Κι αν η άποψη του Γερμανού εκφράζει τον μουσικό που ήδη έχει εκθέσει το τραγούδι-του δημοσίως (και τέτοιοι ήσαν αρκετοί απ' όσους ακούσαμε στην Κέρκυρα), τότε νά κι η γνώμη ενός απ' τους πολύ νέους, του Γιώργου Μακρή, που, ειρήσθω εν παρόδω, μας έδωσε δυο απ' τα πιο όμορφα τραγούδια των Αγώνων, και που είπε ότι: «στους Αγώνες πήγα όχι για τη διάκριση ή τα χρήματα, αλλά για να βρω επιτέλους ποιοι άλλοι τραγουδάνε με το ίδιο με μένα πνεύμα, και ακόμη, για να με δει κι η γιαγιά-μου απ' την τηλεόραση, και που τώρα δε με βλέπει πια σαν ψώνιο, αλλά μάλλον σαν καλλιτέχνη. Στο κάτω - κάτω πάντα θες να πεις παραέξω τα τραγούδια-σου, κι ο Χατζιδάκις μας έδωσε μια πολύ καλή ευκαιρία και έτσι, πέρα από τυχάν επιμέρους διαφωνίες, βλέπω ότι κάτι βγήκε απ' τη συμμετοχή-μου. Σκέφτομαι μάλιστα ότι τώρα που τα τραγούδια-μας θα γίνουνε δίσκος, ερήμην των εταιριών, το όλο πράγμα παίρνει ακόμη καλύτερη μορφή».

Μια διαφωνία, τώρα, που θέλω εγώ να εκφράσω αφορά στα τριάντα τραγούδια που διαλέχθηκαν και, ακόμη παραπάνω, στα δεκαπέντε που επιλέχτηκαν σαν τα καλύτερα ανάμεσά-τους. Πιστεύω ότι ο κ. Χατζιδάκις σαν άνθρωπος ευφυής κι ευέλικτος που είναι, θα μπορούσε κάλλιστα μετά τις όσες συνθέσεις του υποβλήθηκαν, να βγει και να μας πει ότι παρά την αρχική-του πρόθεση, δεν βρήκε τριάντα καλά τραγούδια κι έτσι οι αγώνες θα γίνουν με εικοσιτέσσερα, δεκαεπτά ή τέλος πάντων όσα αξιοπρόσεκτα τραγούδια. Γιατί όντως υπήρξαν τραγούδια που θύμισαν το Σαλονικιώτικο φεστιβάλ, τραγούδια έξω απ' την όποια ιδεολογία και πρόθεση των Αγώνων, αλλά και τραγούδια αντιδραστικά, με την πιο ελαστική ακόμα έννοια του — απεχθούς — όρου. Ο ίδιος βέβαια μου είπε, σε μια ιδιαίτερη συζήτηση, πως του αρέσουν και τα τριάντα τραγούδια που ακούσαμε, κι αν είναι έτσι, αυτός μεν μένει με την ικανοποίηση, εμείς όμως με μια κάποια διαφωνία και με την υπενθύμιση ότι αρκετά απ' τα κομμάτια ερχόντουσαν σε αντίθεση με όσα ο κ. Χατζιδάκις δήλωσε περί των δημιουργών-τους' εστερούντο δηλαδή κάποιου απ' τα στοιχεία με τα οποία ο ίδιος τους χαρακτήριζε: χιούμορ, παιδεία κι ανησυχίες. Κι αν πάμε και στην επι-

λογή των δεκαπέντε, εκεί υπάρχουν συγκεκριμένες αντιρρήσεις. Πώς δηλαδή έμεινε απ' έξω το συμπαθές τραγούδι «Η Αγαπητική-Μου», συμπαθές αισθητικά και ηθικά (αντίρρηση που πρόβαλαν και ο Γερμανός και ο Μακρής) και πώς, όπως λέει ο Γερμανός, «ενώ το πρωί της Κυριακής, στη δημόσια συζήτηση που έγινε στην Κέρκυρα, ακούσαμε τον κ. Γκάτσο (μέλος της επιτροπής) ν' αφορίζει την μελοποίηση ποιητών, είδαμε το βράδι να δίνεται η πρώτη διάκριση σε ακριβώς μια τέτοια μελοποίηση». Και βέβαια μπορεί η «Δικαίωση» του Καρυωτάκη, όπως την τραγούδησε η Ηδύλη Τσαλίκη, νά 'ταν ένα, για πολλούς, ωραίο τραγούδι, δεν παύει όμως νά 'ναι μια συμμετοχή άνιση, σε σχέση με την προσπάθεια των τραγουδοποιών ή των μουσικών / στιχουργών που στείλαν εκεί τα τραγούδια-τους. Άνιση, όσο κι η μελοποίηση της Σαπφούς, του Χικμέτ και των άλλων, που στο κάτω - κάτω ποιά σχέση μπορεί νά 'χει ο Χικμέτ ή η Σαφώ με το σημερινό Ελληνικό τραγούδι που ψάχνουμε; Κι ο μεν κ. Χατζιδάκις, λέει πάνω σ' αυτό, ότι δεν μπορεί να στερήσει τη δυνατότητα συμμετοχής σ' ένα όμορφο τραγούδι, επειδή βασίζεται σε κάποιο ποίημα, αλλά αν αυτή η θέση στέκει με καλλιτεχνικά μόνον κριτήρια, τότε υπάρχει κι η αντίθετη άποψη που εμπεριέχει κι ένα κάποιο «κοινωνικό» κριτήριο και που θα τη δούμε πιο κάτω όπως την εξέφρασε ο Διονύσης Σαββόπουλος. Όπου, όμως, και για να φανεί το επίπεδο ήθους που διακρίνει το διάλογο πάνω στα των Αγώνων (έναν διάλογο που ήδη έχει αρχίσει), οφείλω να σταθώ σε κάτι που μου είπε ο Χατζιδάκις πάνω στο θέμα: «Παρά το ότι έχουμε αντίθετες απόψεις σ' ορισμένα πράγματα, σαν κι αυτό για την μελοποίηση των ποιημάτων, προτιμώ να διαφωνώ με τον Σαββόπουλο, παρά με κάποιον που... δεν είναι Σαββόπουλος». Και για να τελειώνουμε με το θέμα των τριάντα, και μετέπειτα δεκαπέντε, τραγουδιών, δε θά 'θελα να παραλείψω και μια άποψη που εξέφρασε ο Γιώργος Μακρής και που δεν υλοποιήθηκε για τεχνικούς, όπως πιστεύω, λόγους. Όπου δηλαδή, ο Μακρής πρότεινε να παιχτούν και τη δεύτερη μέρα όλα τα κομμάτια (και τα τριάντα, δηλαδή) και να μοιραστούν τα χρηματικά ποσά ισότιμα σε όλους, μια πράξη που αν τελικά γινόταν νομίζω ότι θ' αποτελούσε την πιο νόμιμη «παράβαση» που έγινε στα πρόσφατα μουσικά-μας πράγματα.

Θά 'θελα ακόμη να σταθώ λίγο και στην επιτροπή που διάλεξε τα δεκαπέντε τελικά τραγούδια και τα τρία που άξιζαν μια παραπάνω διάκριση. Πέρα απ' το κύρος που έδιναν στην ίδια την επιτροπή, αλλά και στην εκδήλωση, οι παρουσίες ανθρώπων με εγγυ-

ημένο μεν δημόσιο βίο, αλλά με ελάχιστες προσπάθειες στο υπό αναζήτησιν νεοελληνικό τραγούδι, τίθεται το ερώτημα του ρόλου τους στην όλη υπόθεση. Αν δηλαδή θά 'πρεπε να μείνουμε μόνο στο κύρος και το εν γένει «καλό γούστο»-τους και να μην αναζητήσουμε και τη συμμετοχή και κάποιων πιο κοντά στη μουσική μας ανθρώπων, αδιάφορο αν θα λέγονται Τσιτσάνης ή Πάνου ή δεν ξέρω τι άλλο. Και προχωρώντας θά 'θελα να μιλήσω και για το αισθητικό πλαίσιο που προτείναν τα τριάντα τραγούδια. Δεν θα σταθώ βέβαια σε η λ ί θ ι ο σχολιασμό του τύπου «Χατζιδακιικοί εναντίον Σαββοπουλικών» που αρκετοί δημοσιογράφοι έκαναν (και για τον οποίο ο Μακρής είπε: «στην Κέρκυρα μαζεύτηκε όλη η πεφωτισμένη Δεξιά κι η πεφωτισμένη Αριστερά. Οι μόνοι ετερόφωτοι ήμασταν εμείς που οι δημοσιογράφοι μας κατέταξαν μόνο ως Σαββοπουλικούς ή Χατζιδακιικούς»), αλλά απ' τη μεριά μου θά 'θελα να δω κι ένα - δυο ελληνόφωνα συγκροτήματα μ' ηλεκτρικό ήχο και με μια άλλη πρόταση στη σκηνική-τους παρουσία (για να συγχυστούν ίσως λίγο, όσοι στα «ΝΕΑ» τ' έχουν με το «ροκά» της Οπισθοδρομικής Κομπανίας), θά 'θελα κανά-δυό «λαϊκούς» συνθέτες με τα θαυμάσια τραγούδια-τους, κι ακόμη ίσως ένα λιγότερο αόριστο και πιο σημερινό, αν τα λέω καλά, τραγούδι που να μας κάνει να νιώσουμε, μετά από πολύ καιρό είν' αλήθεια, μια κάποια ευχάριστη ανατριχίλα. Κι επειδή αυτά όλα γνωρίζω ότι αποτελούν κι άλλων επιθυμίες (του Βαγγέλη Γερμανού, για παράδειγμα) θά 'θελα να παραθέσω, τελειώνοντας, τι μου είπε πάνω σ' αυτό, αλλά και σ' άλλα θέματα, ο Διονύσης Σαββόπουλος. Που, τελικά, ας μην κρυβόμαστε, στο κύρος και τη σοφία-του προσφεύγουμε ακόμη, για να κατοχυρώ-

σουμε σκέψεις κι επιθυμίες πολλών από μας, που αυτός έχει έναν υπέροχο τρόπο να τις συνοψίζει και να τις οριοθετεί. Είπε λοιπόν: «Τα τριάντα τραγούδια που ακούσαμε στην Κέρκυρα ήταν σε ποιότητα σαφώς ανώτερα του μέσου όρου τραγουδιών που ακούμε όλο το χρόνο και οπωσδήποτε καλύτερα απ' τα τραγούδια που ακούμε στο φεστιβάλ της Θεσσαλονίκης. Πολλά απ' αυτά τριάντα τραγούδια όμως, είδα να πάσχουν από μια σύγχυση, που άλλωστε είναι γενική στο ελληνικό τραγούδι. Μια σύγχυση που υπάρχει έντονα στα τελευταία δέκα χρόνια και που την επέτεινε το γεγονός της απουσίας προβληματισμού, διαλόγου και κριτικής πάνω στο τραγούδι. Κι απ' αυτή τη σύγχυση, ο μιν έμπειρος συνθέτης πιθανώς να μπορέσει να ξεγλιστρίσει, όχι όμως κι ο νεοεμφανιζόμενος, που πια δεν ξέρει τι εκφράζει τόσο τον ίδιο, όσο και τους Έλληνες.

Οι αγώνες της Κέρκυρας, μπορούν ν' αποτελέσουν την αρχή, για τα παραπάνω. Ν' αρχίσει, δηλαδή, να υπάρχει προβληματισμός και διάλογος και κριτική πάνω στο τραγούδι, όλο το χρόνο, με επιστέγασμα την Κέρκυρα. Έτσι θά 'θελα να δω τους Αγώνες να συνεχίζονται και να γίνονται θεσμός και μάλιστα να μην είναι απλά ένας διήμερος διαγωνισμός, αλλά μάλλον ένα βήμα διαλόγου πάνω στο τραγούδι και μάλιστα πενήνήμερο. Θα πρότεινα, έτσι, να υπάρχει μια ειδική επιτροπή που να βραβεύει φερ' ειπείν τον καλύτερο δίσκο όλης της χρονιάς, το πιο ωραίο εξώφυλλο, τον πιο καλό νεοεμφανιζόμενο τραγουδιστή και συνθέτη και άλλα τέτοια. Παράλληλα να υπάρχουν κι άλλες καλλιτεχνικές δραστηριότητες, πέρα απ' το διαγωνισμό, και κάθε χρόνο διάλογος πάνω σε κάποιο θέμα. Τον ένα χρόνο η ποίηση στο τραγούδι, μετά το ρεμπέτικο τραγού-

δι, το ελαφρό, το ερωτικό, κτλ. Αρχή αυτών όλων, θα μπορούσα να θεωρήσω τη συζήτηση που έγινε φέτος κι όπου εκφράστηκαν από τα μέλη της επιτροπής κι από το κοινό αρκετές ενδιαφέρουσες απόψεις και για θέματα πέρα απ' τους Αγώνες. Έτσι, εγώ ένιωσα ότι θά 'πρεπε ν' αναφερθώ σε κάτι που από καιρό μ' απασχολεί και μ' ενοχλεί, κι έτσι έκανα, και ζήτησα την κατάργηση της λογοκρισίας στο τραγούδι, που υφίσταται χάρις σ' έναν κατοχικό νόμο του Τσολάκογλου, υποτιμώντας ταυτόχρονα συνθέτες και κοινό.

Όσον αφορά τώρα στη συμμετοχή μουσικών άλλου ύφους στους αγώνες, θά 'λεγα, για μεν τα συγκροτήματα, ότι εδώ έχουμε να κάνουμε μ' ένα χρόνιο ερώτημα, δηλαδή το τι μπορεί να γίνει σχετικά με τις «μη ελληνικές» επιρροές που δέχεται ο Έλληνας μουσικός, πώς θα σταθεί απέναντι σ' αυτά τα μουσικά ρεύματα. Ένα ερώτημα όμως που τελικά δεν βασάνιζε τους συνθέτες και τα τραγούδια της Κέρκυρας. Θά 'θελα όμως να δω τη συμμετοχή κι άλλων στυλ τραγουδιού, νά 'χει και ελαφρό τραγούδι ή το υπέροχο τραγούδι του στυλ Καζαντζίδη, Πάνου, Νικολόπουλου, Μητροπάνου, κι αυτά να συνυπάρχουν με το είδος του τραγουδιού που ακούσαμε στην Κέρκυρα. Οραματίζομαι τρεις πίστες και τρεις ορχήστρες γι' αυτά τα τραγούδια που 'χουν κάτι το κοινό. Και δεν χρειάζεται, για να γίνει αυτό, νά 'χουμε και μια παρέλαση μαέστρων. Νομίζω ότι ένας μαέστρος με μια αντίληψη ευρεία ως προς την ενορχήστρωση θα τα κατάφερνε θαυμάσια.

Για τη μελοποίηση των ποιημάτων, είμαι της γνώμης ότι έχουμε να κάνουμε με μια παρανομία. Και δέχομαι ότι το τραγούδι της δεσποινίδος Τσαλίκη είναι ένα πολύ ωραίο τραγούδι, μόνο που η ομορφιά-του βασιζε-

ται και σ' αυτήν την παρανομία. Το τραγούδι έχει μια μακροχρόνια παράδοση όπου γίνεται ε π ι τ ο ύ τ ο υ, είτε από έναν που γράφει μουσική και στίχους μαζί, είτε από δύο έναν συνθέτη κι έναν στιχουργό. Και είναι το τραγούδι μια τέχνη α υ τ ό ν ο μ η που μας έχει δώσει δείγματα ομορφιάς που μπορούν να σταθούν ι σ ό τ ι μ α π λ α ί σ' ένα όμορφο ποίημα π.χ., ώστε να μην χρειάζεται η ερήμην συμμετοχή κάποιου συντελεστή, του ποιητή δηλαδή, για να προκύψει ένα ωραίο τραγούδι.

Και τελειώνοντας, θέλω να πω ότι το ελληνικό τραγούδι λειτουργεί όλο το χρόνο, παρόντων των δημιουργών αλλά και του κοινού-του, κι έτσι δικαιούται νά 'χει την ετήσια γιορτή-του, αντίθετα μ' άλλες τέχνες — ονόματα δε λέμε — που λειτουργούν μόνο την εβδομάδα της γιορτής-τους. Κι έτσι, θά 'θελα να βρεθούμε και του χρόνου όλοι μαζί: δίνω ένα ραντεβού και στους γέροντες και στα μωρά».

Κι εγώ απ' τη μεριά-μου, ευχαριστώ τον Μάνο Χατζιδάκι, τον Διονύση Σαββόπουλο, τον Βαγγέλη Γερμανό και τον Γιώργο Μακρή, για όσες γνώμες και πληροφορίες με ευγένεια μου έδωσαν, και, πριν τελειώσω, θέλω να ποντάρω, αν μου επιτραπεί, στα όσα ειπώθηκαν πιο πάνω, κάνοντας μ' αυτό το κείμενο μια προσπάθεια για τον τόσο επιθυμητό καλοπροαίρετο διάλογο, που στο κάτω - κάτω μόνο το τραγούδι-μας θά 'ρθει να βοηθήσει. Και γι' αυτούς που ίσως διαφωνούν, θά 'χα να προτείνω να μη δώσουν και πολλή σημασία. Όπως λέει κι ο Σκαρίμπας σ' ένα ποίημά-του, που μελοποιημένο τ' ακούσαμε στην Κέρκυρα:

«κι ας γίνουν κομφετί μες στο λεβάντε
όλα-μου τα γραφτά χίλια κομμάτια...»

Αν το θυμάμαι καλά...

ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ...

ΣΤΗΝ ΕΠΑΡΧΙΑ ΕΛΙΑΔΑ

ΣΤΗΝ ΚΟΜΟΠΟΛΗ ΑΔΙΝΑ

ΕΞΑΡΧΕΙΑ
ΑΚΑΔΗΜΙΑ
ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ
ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ
ΕΔΩ

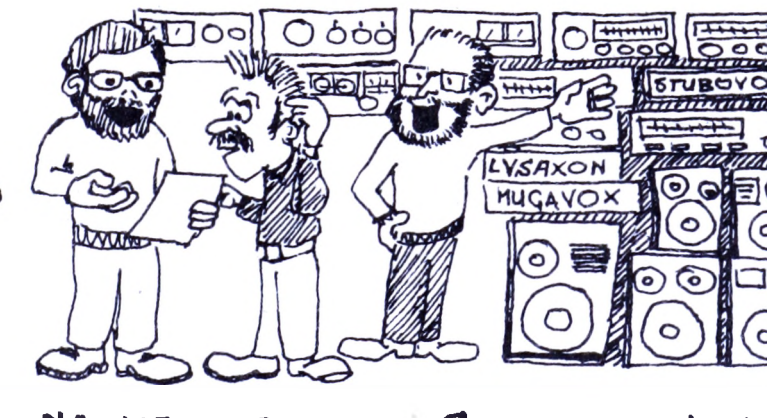
ΣΤΗΝ ΟΔΟ ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ 76
ΥΠΑΡΧΕΙ ΕΝΑ ΜΑΓΑΖΙ
ΠΟΥ ΠΟΛΛΑ ΣΤΕΡΕΟ-ΦΩΝΙΚΑ ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑΤΑ

ΑΝΙΧΤΕ ΤΗΝ ΠΟΡΤΑ

ΚΑΙ ΠΟΥ ΠΑΡ' ΟΛΟ ΠΟΥ ΠΟΛΙΟΡΚΗΘΗΚΕ
ΑΠΟ ΕΥΡΩΠΑΙΟΥΣ ΑΠ' ΤΗΝ ΠΡΩΤΗ ΜΕΡΑ
ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΕΗΣ ΚΡΑΤΗΣΕ ΚΛΕΙΣΤΗ ΤΗΝ ΠΟΡΤΑ.....

...ώστε να
εξακολουθήσει
να εξυπηρετεί
τους ιδαχνεϊς
μέ την ίδια
βονέπεια και
φιλική διάθεση
όπως και παλιά

ΕΥΣΑΧΟΝ ΜΟΥΣΑΥΟΧ

ΣΤΕΡΕΟΦΩΝΟΧ

Ένας Φυσικός-Ηλεκτρονικός και
Ένας Ηλεκτρολόγος-Ηλεκτρονικός
είς περιμένουν χι να διαλέξετε
μαζί το καλύτερο STEREO και τα
λεφτά σας να πιάνουν τόπο

STUDIO HI FI ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ 76
ΑΘΗΝΑ 706
ΤΗΛ 3602697 - 3627858

ΟΛΑ ΟΣΑ ΘΕΛΑΤΕ ΝΑ ΜΑΘΕΤΕ ΓΙΑ ΤΑ STEREO ΚΑΙ ΚΑΝΕΙΣ ΔΕΝ ΣΑΣ ΤΑ ΕΛΕΓΕ.

Σιμόν
ντέ
Μπωβουάρ

ΟΙ ΜΑΝΔΑΡΙΝΟΙ

«Ένα υπέροχο ντοκουμέντο... ένα μνημειώδες μυθιστόρημα».

– Le Monde

«Οί Μανδαρίνοι είναι ή καταπληκτικότερη μυθιστορηματοποιημένη έρευνα γιά τούς διανοούμενους του μεταπολέμου... ένα έκθαμβωτικό πανόραμα των γιγάντων τής Άριστερης όχθης».

– Paul Johnson, New statesman.

«Μιά λαμπρή σάτιρα γιά τούς τρόπους καί τίς ήθικές άξίες μιās ομάδας διανοουμένων».

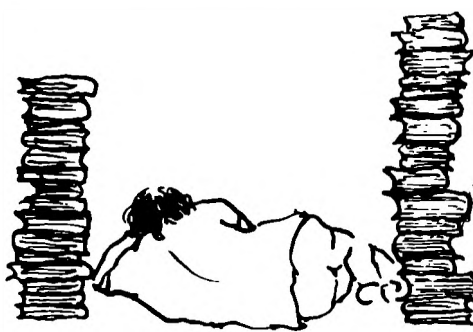
– Guardian

«Οί Μανδαρίνοι διακρίνονται από τήν παρουσία μιās αναντήρητης διάνοιας. Είναι μιά προσπάθεια άπεικόνισης τής έμπειρίας των διανοουμένων πού μετά τόν πόλεμο ψάχνουν νά βρούν γιά τόν έαυτό τους τί άκριβώς σημαίνει έλευθερία καί τί συνεπάγεται...».

– Times Literary Supplement

Εκδόσεις Γλάρος

ΑΘ. Γ. ΣΤΕΡΓΙΑΝΟΠΟΥΛΟΣ
Εκλογές από το 1946 μέχρι
σήμερα

Εκδ: Φαέδων, Θεσ/νίκη 1981

Το βιβλίο «Εκλογές από το 1946 μέχρι σήμερα» αποτελείται από δύο μέρη. Στο πρώτο εξετάζονται οι μεταπολεμικές εκλογές από το 1946 μέχρι και το 1977. Παρουσιάζεται χωριστά η κάθε εκλογική αναμέτρηση, το εκλογικό σύστημα, τα κόμματα που πήραν μέρος, τα συγκεντρωτικά αποτελέσματα, οι έδρες κάθε κόμματος και οι κυβερνήσεις που προέκυψαν από τη βουλή που προήλθε από τις εκλογές. Στο δεύτερο παρουσιάζονται τα αναλυτικά αποτελέσματα από το 1958, κατά εκλογική περιφέρεια, ώστε να διευκολύνεται ο αναγνώστης να κάνει συγκρίσεις που συχνά παρουσιάζουν μεγάλο ενδιαφέρον.

Επίσης περιέχεται χρονολογικός πίνακας με τα κυριότερα εσωτερικά γεγονότα καθώς και στοιχεία σχετικά με τον αριθμό των εγγεγραμμένων στους εκλογικούς καταλόγους, τον αριθμό αυτών που ψήφισαν και τον αριθμό έγκυρων και άκυρων ψηφοδελτίων.

Η εργασία του Α. Στεργιανόπουλου αποτελεί πολύτιμο βοήθημα σχετικά με την εκλογική γεωγραφία της Ελλάδας από το 1946 μέχρι σήμερα, και βοηθάει αρκετά τους αναγνώστες να δουν συνοπτικά τις εκλογικές εξελίξεις των πολιτικών δυνάμεων στη μεταπολεμική Ελλάδα.

SOLOMON MARCUS

Σημεία για τα Σημεία

Μια εισαγωγή στη Σημειωτική
Μετ: Ν. Κοσμάς, V. Ιvanoici
Εκδ.: Πνευματικός, Αθήνα 1981

Στη μελέτη αυτή του S. Marcus, καθηγητή της μαθηματικής ανάλυσης και μαθηματικής γλωσσολογίας στο Πανεπιστήμιο του Βουκουρεστίου, παρουσιάζονται η εξέλιξη, τα πιο σημαντικά προβλήματα και οι προοπτικές που προσφέρει η Σημειωτική στις φυσικές και κοινωνικές επιστήμες. Κοινός παρονομαστής των περισσότερων απόψεων που αντιμετωπίζονται, αποτελεί η δομή της γλώσσας σαν καθολικός τρόπος οργάνωσης των σημείων. Με τη βοήθεια ορι-

σμένων γλωσσικών σημείων γίνεται συζήτηση για τα σημεία γενικότερα, είτε αυτά είναι γλωσσικά είτε όχι, και που μπορεί να αφορούν την πληροφορία και κληρονομικότητα, τη γλώσσα και την επικοινωνία, τη λογική και την κυβερνητική, την εκμάθηση, την κοινωνική δραστηριότητα και ιστορία.

ΣΤΕΦ. Μ. ΦΙΛΟΥ

Μεθοδική νεοελληνική
γραμματική

Εκδ: Δ. Παπαδήμα, Αθήνα 1981

Είναι δεύτερη βελτιωμένη έκδοση της «Μεθοδικής νεοελληνικής γραμματικής». Η γραμματική αυτή, μεθοδικά συνταγμένη, με πλούσια παραδείγματα, σύμφωνα με τις οδηγίες του Κ.Ε. Μ.Ε. και την νεοελληνική γραμματική του Τριανταφυλλίδη, αποτελεί βοήθημα για τους καθηγητές, δασκάλους, τους μαθητές και ακόμη για οποιονδήποτε άλλον. Στη νέα έκδοσή της έχουν αναθεωρηθεί πολλά κεφάλαια και έχουν προστεθεί πολλά παραδείγματα.

ΔΗΜΗΤΡΗ ΑΛΕΞΙΟΥ

Παλιά τετράδια

Εκδ: Νεφέλη, Αθήνα 1981

Διηγήματα με χαρακτήρα προσωπικών αναμνήσεων, γραμμένα έτσι που σε παρασύρουν κάποιες φορές στο λυρικό-τους ρυθμό, άλλοτε πάλι σ' αφήνουν έξω απ' το περιγραφόμενο, όπως ακριβώς ο κλειστός προσωπικός λόγος.

ΤΑΣΟΥ ΚΑΡΤΑ

Σπονδή στην επικοινωνία

Άρνησσα Έδεσσας, Ιούλης 1981

Δείγμα γραφής: «Είναι η σειρά-σου / να μεταφέρεις τη σκυτάλη / ένα ακόμα βήμα / αφουγκράσου την αμεσότητα της φωνής / του ποιητή / την ώρα αυτή της νύχτας / που εμπιστεύομαι την αλλαγή / η κάθε λέξη στο ποίημα / καινούργιο στοιχείο / στην ελπίδα / που συντελεί την επικοινωνία / κοιτάξε-με στο άπειρο / περιμένω το πράσινο φως / μιας κατάφασης!»

ΓΙΑΣΑΡ ΚΕΜΑΛ: Ιντζέ Μεμέτ,
Μεμέτ ο ψηλόλιγνος

Μετ: Έρμος Αργαίος

Εκδ: Κέδρος, Αθήνα 1981

Σε ένα οροπέδιο, ανάμεσα στα αντερείσματα του Ταύρου, ένα χωριό βογκάει κάτω από την εξουσία του ντόπιου αγά: ένας έφηβος, ο Μεμέτ, που τον φώναζαν ψηλόλιγνο, Μεμέτ ο Ψηλόλιγνος, συγκρούστηκε με την εξουσία του αγά και δεν τού 'μεινε άλλη διέξοδος από το «να βγει στο βουνό». Φόβος των πλουσίων και των καταπιεστών, αγαπημένος των φτωχών, έγινε ένα μυθικό πρόσωπο στις πεδιάδες και στα βουνά της Μικράς Ασίας.

ΓΙΩΡΓΟΥ ΠΑΣΧΟΥ

Κράτος και πολίτευμα στο έργο του Αλ. Σβώλου

Εκδ: Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη 1981

Το έργο του Αλ. Σβώλου παραμένει αναμφισβήτητα μια αστείρευτη πηγή έμπνευσης για τους περισσότερους Έλληνες δημοσιολόγους. Τα ερωτήματα όμως για το τεράστιο έργο του Αλ. Σβώλου πολλαπλασιάζονται. Ποιές είναι οι ειδικότερες αντιλήψεις-του για το κράτος, τη δημοκρατία, το σοσιαλισμό, ποιές είναι οι αντίστοιχες προτάσεις-του για τη συγκρότηση και λειτουργία των κρατικών μηχανισμών; Ποιά θεωρητικά ρεύματα της εποχής επιδρούν πάνω στη σκέψη-του;

Στη μελέτη-του αυτή ο Γ. Πάσχος διερευνεί κριτικά τη θεωρία για το κράτος και τα πολιτεύματα όπως αναπτύχθηκε στο επιστημονικό κυρίως έργο του Σβώλου και το τοποθετεί ιστορικά σε σχέση με τους θεωρητικούς προσανατολισμούς και τις πολιτικές προεκτάσεις που το διακρίνουν, συμβάλλοντας παράλληλα στη μελέτη της ιστορίας της Ελληνικής Πολιτικής Επιστήμης και ειδικότερα της σοσιαλιστικής σκέψης όπως αναπτύχθηκε στον τόπο-μας, ιδίως στην περίοδο του μεσοπολέμου.

Η μελέτη δεν καλύπτει βέβαια όλα τα κενά, βοηθάει όμως στην Κριτική κατανόηση του έργου του Σβώλου και συμβάλλει στην ιστορική μελέτη του ελληνικού σοσιαλισμού.

ΣΠΥΡΟΥ ΠΑΠΑΔΟΓΕΩΡΓΟΥ

Την άλλη Κυριακή

Εκδ: Κέδρος, Αθήνα 1981

Μια προσπάθεια απόδοσης των ανθρώπινων σχέσεων μέσα από το θεατρικό διάλογο. Αξιόλογη απόπειρα που παρουσιάστηκε ήδη από το θέατρο «Στοά».

Ο συγγραφέας καταφέρνει με απλά μέσα να δώσει το θεατρικό εκείνο τόνο που κάνει το έργο ενδιαφέρον.

Volonté Anarchiste

ΟΙ ΑΝΑΡΧΙΚΟΙ
ΚΑΙ
ΟΙ ΕΚΛΟΓΕΣ

ΠΑΝΟΡΕΟΣ
ΤΥΠΟΣ

Ζωοδ. Πηνής 17
τηλ. 36.39.980

ΓΙΑΝΝΗ ΧΙΩΤΑΚΗ

Πολιτικές θύελλες — ελληνικό αντιφασιστικό κίνημα στη Μ. Ανατολή. Αθήνα 1981

Είναι ο τρίτος τόμος μιας μεγάλης ιστοριογραφικής προσπάθειας του συγγραφέα που εντοπίζεται στο κίνημα της Μ. Ανατολής. Το βιβλίο χωρίζεται σε τέσσερα μέρη που στηρίζονται σε μια εκτενή εισαγωγή.

Η εισαγωγή περιλαμβάνει καταγραφή των γεγονότων που οδηγούν στη μεταφορά πολιτικής και στρατιωτικής ηγεσίας στην Αίγυπτο. Στο πρώτο μέρος περιγράφεται η συγκρότηση των ενόπλων δυνάμεων στη Μ. Ανατολή, οι κομμουνιστικές οργανώσεις και δημοκρατικές δυνάμεις, οι αντιδραστικές ιντριγκες.

Στο δεύτερο μέρος η έρευνα επικεντρώνεται στα γεγονότα του Φλεβάρη-Μάρτη του '43, με πολύ ενδιαφέρουσα αναφορά στις εκτιμήσεις και τα λάθη των αντιφασιστικών δυνάμεων.

Στο τρίτο μέρος αναφέρονται τα της ΠΕΕΑ και οι εξελίξεις του 1944 στην 1η ταξιαρχία και το Στόλο.

Στο τέταρτο μέρος, τέλος, αναπτύσσονται οι απόψεις του συγγραφέα για το Λίβανο — Καζέρτα, το Δεκέμβρη, τη Βάρκιζα και την Αποχή του '46.

Βιβλίο σίγουρα με μεγάλο ενδιαφέρον καθώς στηρίζεται στην προσωπική μαρτυρία του συγγραφέα που διαδραμάτισε σοβαρό ρόλο στα γεγονότα αυτά.

ΜΙΧΑΛΗ ΜΠΑΡΔΑ

Σοροκάδες

Εκδ: Κέδρος, Αθήνα 1981

Συλλογή ποιημάτων του πρόωρα χαμένου (1925-1970) ποιητή και αγωνιστή Μ. Μπάρδα, με πρόλογο του Νικηφόρου Βρεττάκου ο οποίος σημειώνει: «Η φύση, ο ήλιος, ο αγώνας, τ' αγαπημένα-του πρόσωπα, ο έρωτας, όλα όσα συνθέτουν αυτό τον κόσμο, έλκουν το βλέμμα-του. Αυτή η μικρή συλλογή ποιητικών συντριμμάτων πέρα από την όποια αισθητική αποτίμησή-της, αποτελεί κι ένα είδος μαρτυρίας για μια γενιά που έλπιζε πολύ, αγωνίστηκε πολύ κι απελπίστηκε πολύ».

Δείγμα γραφής: «Soir de Paris / Σονέτα / Πρελούδια / Θωπείες / Και ρόδα / Γράφω εκτενώς / Φεγγαρόλουστες νύκτες / Ανοιξέως! / Μεριμνήσατε / Λόγω αρμοδιότητος / Και γνωρίσατε / Αποκρύφους αρετάς / Λαύρου Εραστού» (ΓΡΑΜΜΑ — ΕΠΙΣΤΟΛΗ).

ΗΡΩΣ ΤΣΑΡΝΑ

Γκριζο και πράσινο

Εκδ: Διογένης, Αθήνα 1981

«Σήμερα όλοι οπλοφορούμε / Από δειλία δεν πατάμε τη σκανδάλη» (στον Κώστα Καρυωτάκη).

Μια μεστή φωνή και μια δια-

δρομή ανάμεσα σε προσωπικές μνήμες - μαρτυρίες, συνθέτουν τη γλώσσα της Η.Τ. που αποτυπώνεται σ' αυτή-της την ποιητική συλλογή.

Δείγμα γραφής: «Κάθε μέρα επιστρέφω με δυο κουρασμένα άλογα που δεν ξέρω τί να τα κάνω / Οι μέρες οι ίδιες φέρνουν τις ίδιες μέρες / Τα πρόσωπα τα ίδια φέρνουν τα ίδια πρόσωπα / τραγικά υποταγμένα προσωπεία / Αν κάποτε αυτό το προσωπείο το διασχίσει / κάποιο ανεπαίσθητο χαμόγελο / θα είναι κατά λάθος / Αν κάποτε ο έρωτας φουσήξει / κάτω απ' τη σιδερένια πανοπλία / λαθραία γλίστρησε και βρέθηκε / Μα πίσω από τ' αποκαμωμένα ετούτα σχήματα / ένα αηδόνι σπαρταράει / Η φωνή-του χτυπάει στο εναγώνιο σήμερα / γυρεύει τον αντίλαλο απ' τ' αύριο το νέο».

ΓΙΑΝΝΗ ΝΤΕΓΙΑΝΝΗ

Προλεγόμενα κάθε μελλοντικής ευτυχίας

Εκδ: Κέδρος, Αθήνα 1981

Δείγμα γραφής: 'Ο,τι σου στέλνω το συντηρείς σε σκεύος με αόρατες διαφυγές / Στο τέλος μένει αδειανό κι εγώ χρεώστης, / 'Ο,τι μου στέλνεις κλειδώνω σ' αποθήκη πλάϊ σε φωταγωγό, / Άγνωστοι κλέφτες τη λεηλατούνε. / Έμποροι ανίδεοι μπερδέψαμε τους λογαριασμούς, / Καταχωρίζουμε αντίστροφα τα κονδύλια, δίχως τάξη, / 'Ο,τι γλυτώνει η μνήμη το καταστρέφει η πολυκαιρία».

ΝΙΚΟΥ Α. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

Ανυποκρισία

Θεσσαλονίκη 1981

Δείγμα γραφής: «Σήμερα βγάλανε λόγους / στην εκκλησιά, στο πάρκο και στο Δημαρχείο / οι γραμματιζούμενοι και οι καθωσπρέπει / κι είπαν για το Αλβανικό και για το Ρούπελ. / Μιλούσανε για τους αγνούς ανθρώπους της υπαίθρου, / πως κάνανε το θάμα του Σαράντα. / Και σαν τελειώσανε τα λόγια και τις παρελάσεις / ο Έφορος / παραπονέθηκε στον κύριο Ειρηνοδίκη / πως οι χωριάτες χώθηκαν μπροστά στους επισήμους / και πως δεν έπρεπε / ο κόσμος να βλέπει τα τσαρούχια-τους / και ν' αηδιάζει»

ΔΗΜΗΤΡΗ ΣΤΑΜΕΛΟΥ

Κατσαντώνης

Εκδ: Εστία, Αθήνα 1980

Μια ενδιαφέρουσα μυθιστορηματική βιογραφία με πρόθεση ιστορικής και βιβλιογραφικής τεκμηρίωσης. Αντιπροσωπευτικός ήρωας του Νέου Ελληνισμού ο Κατσαντώνης, έχει το ενδιαφέρον που δίνει η υπερβολή και η συσσώρευση χαρακτηριστικών γνωρισμάτων, όπως η επιθυμία για λευτεριά, η ατομική ανεξαρτησία, η θέληση και που συγκεντρώνονται σε έναν άνθρωπο τον αναδεικνύουν σε τύπο-ήρωα.

M. ΚΟΥΝΤΕΡΑ

ΤΟ ΑΣΤΕΙΟ

GLAUDE ROY
ΚΑΛΒΟΣ

«Σε κάθε σελίδα αυτού του καταπληκτικού βιβλίου ακούγεται η φωνή του ώριμου καλλιτέχνη και πραγματικού ανθρώπου — αυτό είναι μεγάλη τύχη σ' αυτούς τους άτυχους καιρούς».

Glaude Roy,
(Le nouvelle observateur)

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΛΒΟΣ
Αναξαγόρα 1, Αθήνα 112
Τηλ: 52.46.241

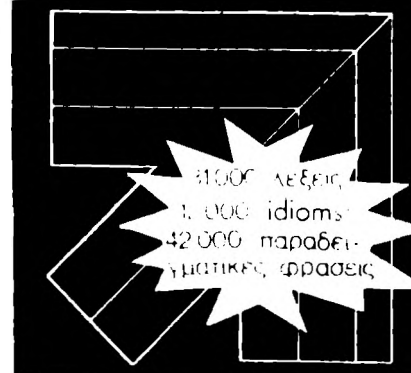
ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ

ΤΟ ΛΕΞΙΚΟ ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ σε μοθαίνει αγγλικά!

Oxford
English-Greek
Learner's
Dictionary

DN Stavropoulos & AS Hornby

ΤΟ ΚΑΛΥΤΕΡΟ ΔΩΡΟ!

ΣΗΤΗΣΤΕ ΤΟ ΣΤΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΔΙΣΗ ☎ 6722357

Ο «Μουσικός Αύγουστος» στο Ηράκλειο της Μαριλένας Πολιτοπούλου

Οι «Λαϊκοί Μουσικοί Αγώνες» της Κέρκυρας έφεραν και πάλι στο προσκήνιο τον Μάνο Χατζιδάκι. Ερωτήματα που είχαν μπει παλιότερα με τον «Μουσικό Αύγουστο» ξαναπαίζουν σε μια πιο κρίσιμη ώρα, προεκλογική. Από κάποιες τεχνικές δυσκολίες ένα κομμάτι που είχε γραφτεί τον Αύγουστο δεν δημοσιεύτηκε. Τώρα, με αφορμή την επικαιρότητα, νομίζουμε ότι αξίζει να αναφερθούμε σ' αυτόν, γιατί η οπτική του γράφοντος δεν άλλαξε — αντίθετα παραμένει μετά τη νέα γιορτή.

Μια γιορτή που είχε και πάλι μια σειρά αδυναμίες, και τα ίδια ακριβώς προτερήματα. Μια αισθητική που έβγαине στα πρόσωπα των παιδιών που τραγούδησαν και μια διάθεση επαφής που φαινόταν ακόμα και από την τηλεόραση (να έλειπε μονάχα εκείνο το χορωδιακό!).

Ο πιο σίγουρος τρόπος να φτάσεις στον πυρήνα μιας εκδήλωσης πρωτότυπης και εν τω γίνεσθαι, σαν τον «Μουσικό Αύγουστο», είναι να την απαλλάξεις απ' ό,τι, γύρω-γύρω, συνθέτει την επιφάνειά-της. Αφαιρώντας, ξεφλουδίζοντας φτάνεις στο κουκούτσι. Το ίδιο ισχύει και για τον εμπνευστή και ζώντα πυρήνα των εκδηλώσεων, τον Μάνο Χατζιδάκι.

Μόνο διαχωρίζοντας πολιτικές σκοπιμότητες, προσωπικές αντιδράσεις και σχέσεις μπορεί να φανερωθεί η ουσία της προσφοράς του ανθρώπου. Έπειτα, όλα μαζί μπορούν να ξανασυντεθούν σε μια εικόνα συνολική. Κι όποιος πιστεύει στις αποτιμήσεις, ας τις επιχειρήσει...

Φλοιός πρώτος:

Μουσικές εκδηλώσεις, χρονιά δεύτερη. Συνεργασία Δήμου, Υπουργείου Πολιτισμού, Γ' Προγράμματος και Μουσικής Ακαδημίας Κρήτης. Οι εκδηλώσεις επιχορηγούνται με 25 εκατομμύρια (γίνεται λόγος για πολύ περισσότερα χρήματα από ιδιώτες) με στόχο: Την ενεργοποίηση του Δήμου (Δήμαρχος Καρέλης, ΠΑΣΟΚ, βγήκε με κοινή υποστήριξη, αλλά έχει έντονες διαμάχες με τα κόμματα που τον υποστήριζαν). Την προβολή μιας δεξιάς (;) κουλτούρας. Το πολιτιστικό ανέκδοτο της περιοχής.

Φλοιός δεύτερος:

Ο Μάνος Χατζιδάκις ανήκοντας στην δεξιά παίζει ένα παράξενο παιχνίδι ακροβατώντας σ' ένα τεντωμένο σκοινί. Λίγο πριν αρχίσουν οι εκδηλώσεις δηλώνει επίσημα:

«Εγώ είμαι γέννημα της παράταξης που κυβερνάει. Τη θέση στο Τρίτο από την κυβέρνηση την πήρα. Έδρασα μ' αυτή την κυβέρνηση, αλλά και άντεξα υπ' αυτήν... Κατά κάποιο τρόπο βέβαια, είμαι και εγώ ένα κυβερνητικό πρόσωπο. Και θα έχω την τύχη ή τη μοίρα των κυβερνητικών προσώπων αν η κυβέρνηση πάψει μετά τις επόμενες εκλογές να είναι κυβέρνηση...».

Στο καφενείο, όμως, στο Ηράκλειο, θα πει: «Η αριστερά μ' αρέσει, η τακτική-της δεν μ' αρέσει».

Προβοκάτορας στη δεξιά παράταξη, ή άλλοθι-της;

Ερώτημα καιριο, θα έβρισκε όμως απλοϊκή απάντηση αν αποσυνδεθεί από τις συνιστώσες που συνθέτουν την κρίσιμη αυτή ώρα την πολιτική και πολιτιστική - μας ζωή μέσα από την πρακτική της Κυβέρνησης, των κομματικών φορέων, της Αυτοδιοίκησης, των καλλιτεχνών και του κοινού. Το πώς θα λειτουργήσει τελικά η δουλειά του Μάνου Χατζιδάκι στο Γ' Πρόγραμμα ή στο Ηράκλειο μήπως εξαρτάται και από όλους εμάς;

Φλοιός τρίτος:

Ο Μάνος Χατζιδάκις αναγγέλλει ένα πρόγραμμα που βασίζεται στην ανθρώπινη φωνή, σαν μέσο επικοινωνίας. Περιλαμβάνει: Οπτικοακουστικές παρουσιάσεις ποίησης (Ελύτης, Εγγονόπουλος, νεώτεροι ποιητές). Συναυλία με τον διάσημο Ούγγρο πιανίστα Σάντορ, ρεσιτάλ με τραγούδια Μπέλα Μπάρτοκ, τραγούδια του Λεωνίδα Ζώρα, συναυλία της Γκιζελα Μάι, συναυλία με παλιά και καινούργια τραγούδια της Αργεντινής με την τραγουδίστρια Σουζάνα Ρινάλντι. Μουσική από το σινεμά. Τραγούδια της προπολεμικής Ελλάδας. Συναυλία του Διονύση Σαββόπουλου. Συναυλία του Γιώργου Κουρουπού. Συναυλίες σύγχρονης μουσικής. Συναυλία με τα δύο έργα του Μάνου Χατζιδάκι. Και άλλα πολλά, ενώ παράλληλα παρουσιάζονται κινηματογραφικές ταινίες, θεματικά συγγενικές με τις άλλες εκδηλώσεις, και γίνονται εικαστικές εκθέσεις ή εκθέσεις φωτογραφίας.

Η αντίδραση είναι άμεση: «Τι τούτι-φρούτι είναι αυτό; Πού είναι ο θεματικός πυρήνας; Ποιά είναι η μεθοδολογία όλης αυτής της εκδήλωσης;». Στα παρασκήνια λέγονται πολλά για έλλειψη καθαρής αντίληψης και ειδικών γνώσεων, οργανωτικής ικανότητας, σοβαρότητας.

Καμιά εικοσαριά νέοι άνθρω-

ποι κουβαλάνε το βάρος μιας εκδήλωσης με στόχους μεγάλους, που έχει όμως μικρή προεργασία. «Ό,τι βγει. Ό,τι προλάβουμε», είναι η φράση που χαρακτηρίζει τις ημέρες όσων συμμετέχουν οργανωτικά.

Φλοιός τέταρτος:

Η γιορτή αρχίζει με επιφυλάξεις. Και αντιδράσεις. Προβλήματα με κάποιους αναρχοαυτονόμους. Προβλήματα με τις αφίσες του ΚΚΕ που καλύπτουν τις αφίσες του «Μουσικού Αύγουστου». Ο Μάνος Χατζιδάκις χάνει την ψυχραιμία-του, είπαν, και δηλώνει: «Ο Μουσικός Αύγουστος που αρχίζει σήμερα, είναι ένας ανεξάρτητος οργανισμός, ο οποίος δημιουργήθηκε για να υποβάλει ακριβώς και σύγχρονα κριτήρια στο απληροφόρητο — κάπως — νεολαιίστικο κοινό του ελλαδικού χώρου, που είναι κακομαθημένο ίσως από τις κομματικές σκοπιμότητες και τους πρόχειρους καιροσκοπισμούς των επιτηδειών περιφερόμενων καλλιτεχνών».

Έγινε για να αναθεωρήσει, αν είναι δυνατόν, την παλλαϊκή-μας σχέση με την Τέχνη και να διερευνήσει τους τρόπους που η ανθρώπινη φωνή θα γίνει κυρίαρχο μέσο επικοινωνίας ανάμεσά-μας. Γιατί η αληθινή τέχνη, οφείλει να περιέχει και μας και τους εχθρούς-μας».

Ο πυρήνας:

ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ. Η λέξη έχει φορτιστεί τα τελευταία χρόνια ώστε να καταντήσουμε να την χρησιμοποιούμε με δισταγμό. Όμως ο Μάνος Χατζιδάκις τολμάει να την πει και μεις μαζί-του την γράφουμε με κεφαλαία γράμματα!

«Εγώ και πολλοί από τη δική-

μου γενιά μάθαμε ότι όλα επιτρέπονται αρκεί να υπάρχει έρωτας. Τι θα γίνει όμως με τους νέους που βρίσκονται στο στόμα του ολοκληρωτισμού; Γι' αυτούς ήρθαμε εδώ. Για να συζητήσουμε, να επικοινωνήσουμε, να ερωτευθούμε», λέει ο Μάνος Χατζιδάκις σε κάποιο από τα καφενεία - στέκια τις μέρες της γιορτής.

Ξέρει ότι αυτό που μας λείπει δεν είναι τόσο συναυλίες με τραγούδια, ή κλασική μουσική, η ροκ, ή... ή... Είναι πάνω απ' όλα η ενότητα μιας προσπάθειας, το κλίμα που δημιουργείται από την επαφή ανθρώπων που τους ενώνει η κοινή συγκίνηση και που μετά δεν θα μπουν σε ένα αυτοκίνητο να γυρίσουν σπίτι, μόνοι.

Ο «Μουσικός Αύγουστος» αυτής της χρονιάς — δεύτερος στη σειρά, πρώτος στην πραγματικότητα — είχε και ταγκό και πολιτικό τραγούδι και Ελύτη και Μπρεχτ και Σαββόπουλο... εκφράσεις όλες αυτού που συνθέτει την σημερινή πολιτιστική-μας ταυτότητα.

Ο Μάνος Χατζιδάκις, σαν κινητήρια δύναμη: Μας απαλλάσσει από τις αισθητικές ενοχές-μας, μας μαθαίνει να τολμάμε για ό,τι μας συγκινεί και μας αρέσει. Να συζητάμε στα καφενεία, να δημιουργούμε νέα «καφενεία».

Η ικανότητά-του να δημιουργεί τέτοιες, χαμένες, ανθρώπινες καταστάσεις είναι το πιο μεγάλο ταλέντο-του. Σπάνιο και πολύτιμο.

Απ' αυτή τη σκέψη μπορεί να ξεκινήσει η μόνη σωστή κριτική. Και αν κανείς δεχτεί την προσφορά αυτή, τότε, μπορούν τα όσα έστησε με έμπνευση, από άλλους, πιο ικανούς στα οργανωτικά, πιο νηφάλιους ίσως, να προχωρήσουν παραπέρα...

- Κοντά στο σπίτι σας και δίπλα στο Λυκαβηττό λειτουργεί τό νηπιαγωγείο. «Τό αστεράκι».
- Μιά μικρή δαση μέσα στο τσιμέντο.
- Πρόγραμμα μελετημένο - Διδασκαλία και επίδραση από έμπειρο προσωπικό.
- Παιχνίδι και μάθηση σ' ένα περιβάλλον φροντίδας και αγάπης για τό παιδί.
- Έλατε νά γνωριστούμε και νά συζητήσουμε για τό παιδί σας.

Γκόλφω Π. Εύθυμιού
Βαλσαμώνος 4 και Ασκληπιοῦ τηλ. 6447830 - 3635419.

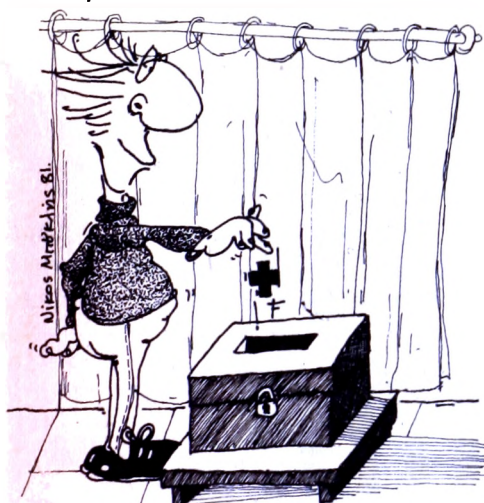

• Τις εκλογές έχουν θέμα μια σειρά από επιστολές που πήραμε, καθώς και προβλήματα τα οποία έχουν άμεση σχέση μ' αυτές. Βέβαια οι εκλογές της 18ης Οκτωβρίου θα επιβάλουν τη δική-τους πραγματικότητα, διαμορφώνοντας νέους συσχετισμούς. Σ' αυτό-μας το τεύχος δημοσιεύουμε, έστω και παραμονές των εκλογών, περιλήψεις ή απλές αναφορές σε παλιές επιστολές, και τέλος, αποσπάσματα πολλών απ' αυτές.

• Κριτική στο Φεστιβάλ της ΚΝΕ το οποίο ήταν αφιερωμένο στο στόχο της β' κατανομής του ΚΚΕ κάνει ο αναγνώστης-μας Βαγ. Σακέλλιος, φοιτητής της Νομικής.

• Με αφορμή άρθρο του Σ. Λιναρδάτου στο τχ. 181, για τις Γαλλικές εκλογές και τη στάση των ελληνικών κομμάτων, ο Κώστας Γαγανάκης τονίζει «ότι το ΚΚΕ εσωτ. αμφισβήτησε τον αυτοδιορισμό της Μόσχας ως Μέκκας του κομμουνισμού», και «πλανούνται όσοι πιστεύουν ότι το ΠΑΣΟΚ πρέπει να κυβερνήσει αυτοδύναμο σαν ο "κύριος φορέας της αλλαγής"».

• Τη διαφωνία-του για τις ρυθμίσεις που έγιναν για την τηλεοπτική κάλυψη του προεκλογικού αγώνα των κομμάτων, διατυπώνει ο αναγνώστης-μας Χρ. Ταρνάρης από το Τορόντο του Καναδά, τονίζοντας ότι «έτσι γίνεται προσπάθεια να μην ακουστεί η φωνή του ΚΚΕ εσωτ.». Και καταλήγει ότι «οι έλληνες αριστεροί θα ψηφίσουν σ' αυτές τις εκλογές το ΚΚΕ εσωτ., το κόμμα που εγγυάται μια στέρεη αλλαγή και ένα σοσιαλισμό με δημοκρατία και ελευθερία».

• Το θέμα των εκκλήσεων από ανθρώπους των γραμμάτων και των τεχνών για την υπερψήφιση κομμάτων θίγει ο αναγνώστης-μας Μάριος Καρύδης. Τονίζει δε ανάμεσα σε άλλα: «Οι ηθοποιοί-μας όμως είναι προοδευτικοί, οι τραγουδιστές-μας είναι "τραγουδιστάδες της λευτεριάς". Και τώρα, αφού ψηφίζουν "κόμμα" προβιβάζονται σε ανθρώπους γραμμάτων και τεχνών και καλούν τον λαοτζίκο να ψηφίσει αυτό που περισπούδαστα ψηφίζουν αυτοί, οι πρωτοπόροι».

• Τέσσερα δημοψηφίσματα προτείνει στην επιστολή-του ο αναγνώστης-μας Βάσος Γραικιώτης. Οι εκλογές του Οκτώβρη παρέχουν την δυνατότητα στη Δημοκρατική Παράταξη, σύμφωνα με τον επιστολογράφο-μας, να διενεργήσει τα εξής δημοψηφίσματα: α) περί της μορφής του κοινοβουλευτικού πολιτεύματος β) περί του πολιτειακού γ) περί της θέσεως της Ελλάδας στην ΕΟΚ δ) περί της θέσεως της Ελλάδας στο ΝΑΤΟ.

Επίσης ο ίδιος αναγνώστης σε άλλες δύο επιστολές-του αναφέρεται στην Περσία καθώς και τον Τύμβο των Σαλαμινομάχων, θέματα τα οποία έχει θίξει το ΑΝΤΙ.

του Νίκου Μπουκλή

• Στα «μικρο-φοιτητικά» του «Ριζοσπάστη» αναφέρεται σε μακροσκελή επιστολή-του ο Β. Σακάτος, ενώ ο Α. Πετρίδης στην παλαιά διαμάχη «Αυγής» - «Ριζοσπάστη» για το δάνειο που πήρε η πρώτη από το Δημόσιο. Επίσης σε άλλη-του επιστολή ο πρώτος αναγνώστης-μας αναφέρεται στη στάση του Σοσιαλιστικού και Κομμουνιστικού Κόμματος της Γαλλίας στην διάρκεια του πολέμου με την Αλγερία.

• Μ' αφορμή τις εκλογές είναι μακροσελές κείμενο του Δημόκριτου Ζαμάνου που αναφέρεται στη μεταπολιτευτική περίοδο, στη στάση των κομμάτων στις μέχρι τώρα πρωτοβουλίες της Δεξιάς και στον «εγκλωβισμό του λαού στο κοινοβουλευτικό παιχνίδι».

• Υπάρχουν πολλά ονόματα εξωκομματικών στο ψηφοδέλτιο του ΚΚΕ, τονίζει ο αναγνώστης-μας Ν. Σαραντάκος, «όπως λ.χ. ο Μ. Θεοδωράκης, ο Μποστ, ο Μ. Τρικούκης, ο Κ. Νάσης κ.α.», απαντώντας σε σχόλιο του «Αντήνωρα» για τους συνεργαζόμενους με το ΚΚΕ. Για παράδειγμα αναφέρει το συνδυασμό της Β' Αθηνών του ΚΚΕ.

• Ο αναγνώστης-μας Γ. Γεωργουλάκης έχει τη γνώμη ότι το σύνθημα «αλλαγή δε γίνεται χω-

ρίς το ΚΚΕ» είναι σήμερα η ψυχή της ενότητας των προοδευτικών δυνάμεων. Γράφει μεταξύ άλλων:

«Από τότε που το κομμουνιστικό κόμμα της Ελλάδας ιδρύθηκε, η αντίδραση το κατηγορούσε σαν επικίνδυνο, ξενοκίνητο, ιστορικά περιττό, δογματικό και ξεπερασμένο. Ας μη χρησιμοποιούμε την ίδια γλώσσα, δεν πείθει πια. Το ΚΚΕ δίνει καθημερινά απάντηση σ' αυτά με την ξεκάθαρη θέση-του για ενότητα της αριστεράς στη βάση των κοινών στόχων της εθνικής ανεξαρτησίας και του εκδημοκρατισμού. Το αν "δανείζεται μέσα απ' το οπλοστάσιο της δεξιάς ενάντια στο ΠΑΣΟΚ", το αν "προσφέρει τις καλές-του υπηρεσίες στη δεξιά έχοντας κάνει σημαία τη νομιμοποίησή-του", αφήνεται στην κρίση του καθένα.

Όσον αφορά τα λάθη, ο Χ. Φλωράκης είπε στο 7ο Φεστιβάλ της ΚΝΕ: "Ναι, υπάρχουν λάθη και μάλιστα βολεύει ορισμένους να αναφέρονται σ' αυτά. Υπάρχουν λάθη γιατί υπάρχει παρελθόν ηρωικό και ένδοξο. Υπάρχει το παρελθόν των 60 και πάνω χρόνων σκληρών αγώνων για την υπεράσπιση των συμφερόντων της εργατικής τάξης και όλων των εργαζομένων. Υπάρχει το παρελθόν της Εθνικής Αντίστασης και το παρόν των αγώνων για την εθνική ανεξαρτησία, την δημοκρατία και την κοινωνική πρόοδο».

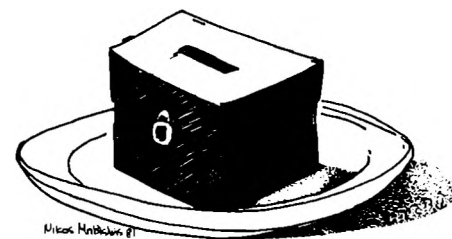
ΕΚΛΟΓΕΣ '81

• Σε απάντησή-του σε σχόλιό-μας, τχ. 185, για το πώς η ΑΥΓΗ προβάλλει την προεκλογική εκστρατεία του ΚΚΕ εσωτ., ο αναγνώστης-μας Γ. Γκόννης, αν και συμφωνεί μερικά «ότι η ΑΥΓΗ υπερβάλλει», διαφωνεί με την «μεταχείριση απέναντι στο ΚΚΕ εσωτ.». Γράφει μεταξύ άλλων:

Αγαπητό ΑΝΤΙ,

Είναι απαράδεκτο να κακοποιούνται μ' αυτό τον τρόπο περιφρόνησης διαδικασίες και ιδέες δημοκρατικότερες. Ξέρετε πολλά κόμματα να επικοινωνούν με το λαό με τον τρόπο του διαλόγου που ακολουθεί το ΚΚΕ εσωτ.; Μήπως δηλαδή στερείται σοβαρότητας εκείνο που είπε ο Κύρκος, και αποτελεί και τακτική του κόμματος, ότι στο χαρακτηρισμό «δεξιός εργάτης» σημασία πρέπει να δοθεί στην ιδιότητα «εργάτης» κι όχι στο χαρακτηρισμό «δεξιός»; Μήπως η επιρροή του ΚΚΕ εσωτ. σε οποιαδήποτε κατεύθυνση είναι αμελητέα και άξια περιφρόνησης (βλέπε κρίσεις από το ΒΗΜΑ, 3 Σεπτεμβρίου '81, σελ. 7); Μήπως η πρόκληση - πρόσκληση στο ΚΚΕ είναι αστεία ή μήπως η πρόταση

του ΚΚΕ εσωτ. για κοινή στήλη και ανταλλαγή αρθρογράφων σε ΑΥΓΗ - ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗ στερείται σοβαρότητας; Μήπως ο τρόπος που το αντιμετωπίζει το ΚΚΕ δεν είναι τακτική λασπολογίας και αβάσιμης λασπολογίας (αναθεωρητές, αντικομμουνιστές, φιλονατοϊκοί κτλ., μερικοί χαρακτηρισμοί για το ΚΚΕ εσωτ.); Μήπως η κριτική στο ΠΑΣΟΚ είναι άστοχη και συνθηματολογική (παράδειγμα, σχετικό άρθρο - ανακοίνωση στο «ΘΕΩΡΙΑ και ΠΟΛΙΤΙΚΗ» τεύχος Μαΐου - Ιουνίου); Μήπως ακόμη, αν το Ευρωκομμουνιστικό κίνημα γινόταν δύναμη επιρροής στο κίνημα και γενικά στον Ελληνικό χώρο θά 'ταν αστείο γεγονός; Ή μήπως, τελικά, η φιλότιμη προσπάθεια των φίλων και μελών του ΚΚΕ εσωτ. είναι άξια περιφρόνησης τη στιγμή που όλοι-σας κατηγορήσατε το ΚΚΕ εσωτ. μετά τις εκλογές του '77 για αδράνεια; Παρακολουθώ μια συνεχή κριτική προς όλα τα κόμματα με μια πλουραλιστική διάθεση (τις περισσότερες φορές) και με καυστικότητα σε ορισμένα θέματα, όμως η καυστικότητα πρέπει να περιοριστεί σε όσα πρέπει να καυτηριαστούν και να καταπολεμηθούν κι όχι να επεκταθεί και

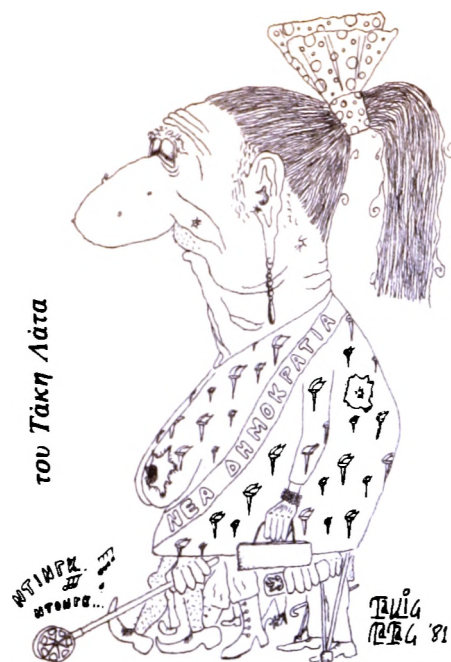
ΤΟ ΠΙΑΤΟ ΤΗΣ ΗΜΕΡΑΣ

σ' άλλα που πρέπει και να επιβιώσουν και να προωθηθούν.

• Η αναγνώστριά-μας Ελεονώρα Πετροπουλάκη εξηγεί στην επιστολή-της γιατί αποχώρησε από την ΚΝΕ:

Ήμουν μέλος της ΚΝΕ από το Μάρτιο του '75 έως χθες, που αποφάσισα να αποχωρήσω από την οργάνωση. Μπήκα στην ΚΝΕ γιατί πίστεψα στην ανάγκη της οργανωμένης πάλης για την αλλαγή της κοινωνίας και την κατάκτηση του σοσιαλισμού. Δέχτηκα το καταστατικό της οργάνωσης και έδωσα όλη-μου την ενεργητικότητα για τους σκοπούς του ΚΚΕ και της ΚΝΕ.

Μέρα με τη μέρα όμως γίνονταν μάρτυρας μιας κατάστασης, που γινόταν ολοένα και πιο ανυπόφορη. Διατηρώντας στο ακέραιο στον εαυτό-μου το δικαίωμα να έχει πολιτική σκέψη και κριτική, διατύπωνα πάντα με θάρρος και υπευθυνότητα τις πολιτικές-μου απόψεις, οι οποίες δεν ήταν πάντοτε σύμφωνες με τις επίσημες απόψεις του κόμματος. Πάντοτε όμως μέσα στα πλαίσια της οργάνωσης και χωρίς να παραβώ ποτέ το καταστα-

τικό-της.

Το γεγονός αυτό ήταν η αιτία του σταδιακού παραγκωνισμού στην νεολαία, που έφτασε μάλιστα και στο γεγονός να μην θεωρούμε αξία να γίνω μέλος του κόμματος, τη στιγμή που η ύψιστη αυτή «τιμή» φυλασσόταν για νεολαίους οργανωμένους μόλις 5-6 μήνες, αλλά που είχαν το πλεονέκτημα να είναι τυφλά εκτελεστικά όργανα της εκάστοτε καθοδήγησης (ακόμα και αν αυτή η καθοδήγηση διαστρέβλωνε τις επισήμες θέσεις του κόμματος). Πέρα από αυτά άρχισα να γίνωμαι αντικείμενο ενός οργανωμένου ψυχολογικού πολέμου, που άρχισε από τον «διακριτικό» έλεγχο των κινήσών-μου και λόγων-μου και τελειώνει μέχρι επεμβάσεων σε σημαντικές λεπτομέρειες της προσωπικής-μου ζωής. Παράμενα όμως μέχρι τώρα, γιατί πίστευα ότι μπορούσα να αγωνιστώ και να αλλάξω μερικά πράγματα.

Τώρα όμως δεν έχω αυταπάτες. Φεύγω από την ΚΝΕ, αισθανόμενη πάντα στρατευμένη στην υπηρεσία του λαϊκού κινήματος. Ενός κινήματος όμως που θα ανδρωθεί μόνο κάτω από τις ιδέες της ανανέωσης. Ενός κινήματος δημοκρατικού προς όλους και για όλους, αυτόνομου, με πρωτοπορία-του τους ανανεωτικούς κομμουνιστές.

Ελεονώρα Πετροπουλάκη

● Ο Βαγγέλης Ντακουνάκης απ' τον «κόσμο της διαφωνίας με το ΚΚΕ» συμμερίζεται την άποψη της ψήφισης του ΚΚΕ. για να μπορέσει να υπάρξει ο «χώρος» της αριστεράς:

Και βέβαια μιλάμε εδώ για ένα χώρο που έχει ακριβώς ξεπηδήσει και διαμορφωθεί με τα όποια οργανωτικά ή όχι χαρακτηριστικά-του από την πολιτική αποτελεσματικότητα και τον ιδεολογικό παροπλισμό της Αριστεράς στη χώρα-μας. Ένα χώρο που πέρα απ' την ευαισθητοποίησή-του και αυθόρμητη συγκρότησή-του σε ζητήματα όπως η τρομοκρατία, οικολογικό κτλ., σε καμιά περίπτωση δεν πείθει κανέναν ότι μπορεί σ' αυτή τη φάση να συγκροτηθεί πολιτικά στη βάση μιας άλλης προοπτικής.

Έτσι, και μπροστά στην αγωνία-του για σύνθλιψη της δυναμικής-του στις ανελέητες εκλογικές συμπληγάδες, επιλέγει (ένα ελάχιστο κομμάτι-του) την συμβολική καθαρά υποστήριξη-του σε κάποιες οργανωτικές αριστεριστικές συνιστώσες-του, που σε καμιά περίπτωση ούτε ιδεολογικά, ούτε πολιτικά με τις διαδικασίες που επέλεξαν για εκλογική κάθοδο δεν πείθουν κανένα για την όποια σημασία της παρέμβασής-τους και πολύ περισσότερο της πολιτικής-τους εμβέλειας και αποτελεσματικότητας.

Από την άλλη πλευρά, ένα άλλο κομμάτι που σαν λύση τελευταίας χρείας επιλέγει τη λύση του άκυρου ή του λευκού πιστοποιώντας έτσι την αδυναμία-του για όποιας μορφής εκλογική παρέμβαση. Το ότι-σήμερα κάποιο οργανωμένο κομμάτι της Αριστεράς, γεννημένο μέσα απ' την κρίση-του και μάλιστα σε συνθήκες διάσπασης το '68, το ΚΚΕ εσ., δίνει μια μάχη για την Κοινοβουλευτική-του επιβίωση, μπορεί να αποτελέσει, με βάση όλα τα παραπάνω και μόνο με βάση αυτά, σημαντικό σταθμό πολιτικής αναφοράς και κομβικό σημείο εκλογικής επιλογής. Και νά γιατί: Αν η εκδοχή της ανανέωσης που πρόβαλε το ΚΚΕ. το οδήγησε σε επιλογές που σχεδόν το εξανέμισαν πολιτικά, όπως η

ΕΑΔΕ, ή ΑΣΔΗΣ, η Ενωμ. Αριστερά και τελικά η Συμμαχία, σήμερα και με βάση τις ιδιομορφίες της κομ. αριστεράς, τα οργανωτικά και πολιτικά χαρακτηριστικά-του, μπορεί να οδηγηθεί ή καλύτερα να αναδειχθεί μετεκλογικά σαν χώρος που θα είναι ολοένα και πιο ευμετάβλητος κάτω απ' το βάρος των ειδικών συνθηκών, αλλά και αυτό είναι το σημαντικότερο, ο μοναδικός δεύτερος κοινωνικός πόλος της αριστεράς, σηματοδότης έτσι της κρίσης-της σε μια κυβερνητική

Την αποψινή συγκέντρωση θα δείξει η TV.

πλειοψηφία ΠΑΣΟΚ με όλα τα παρεπόμενά-της σε επίπεδο μαζικών χώρων.

Βέβαια, εδώ πολλοί θα προτιμήσουν μπροστά στο αναγκαίο αυτό μινιμάρισμα του ψήφου-τους προς το ΚΚΕ.σ., αυτό που θα 'λεγε ο Ελύτης «υγεία της Καταιγίδας», να διαλυθεί και το ΚΚΕ.σ. ώστε να αποδειχθούν τα λάθη-του και να γεννηθούν καινούργιοι πολιτικοί σχηματισμοί μέσα απ' την τέφρα...

Κάπου βέβαια ο Σαίξπηρ λέει: «Μην διαψεύδεις τις ελπίδες κανενός αν δεν μπορείς να του δώ-

σεις καινούργιες».

Πάντως εδώ θα προτιμούσαμε τον Δημόκριτο: «Τίποτα δεν γίνεται απ' το τίποτα και τίποτα δεν μεταβάλλεται απ' το τίποτα».

Βαγγέλης Ντακουνάκης

● Σε μακροσκελή κείμενά-τους, ο εργάτης Ποσειδώνας Λογοθέτης πραγματεύεται το θέμα «Γραφειοκρατία, Κοινωνία και Πολιτική» και ο Φίλιππος Πομώνης ένα ιστορικό θέμα για την Μικρασιατική καταστροφή, τον εμφύλιο πόλεμο και την τούρκικη εισβολή στην Κύπρο.

● Μας έχουν γράψει επίσης οι αναγνώστες-μας: Δ.Δ., φοιτητής Νομικής, για τη μασονία, Σ. Καλογερίνης για την επέτειο του Κεμάλ Ατατούρκ και τη στάση των Ελλήνων για ζητήματα όπως Β. Ήπειρος, Δώρος Κυριακίδης για τις κυπριακές εκλογές, τα αποτελέσματά-τους και τη διάταξη των πολιτικών δυνάμεων στην Κύπρο, Μαρία Στυλιανού για το Κέντρο, Μαν. Μαζουλάκης για τις «αριστεριστικές ομάδες» και τον «ελιτισμό των αναρχικών», Τ. Σπύρου για την Πολωνία, Κων/νος Σ. για τις εκλογές στο Δικηγορικό Σύλλογο και τη στάση των κομμάτων, απαντώντας στην αναγνώστριά-μας Μ. Δουλή, και ο Σ. Πολυζωίδης για τις «διακεκριμένες θέσεις» της ΟΛΥΜΠΙΑΚΗΣ που κρατούνται για τους επιχειρηματίες.

● Σχετικά με άρθρο του Κ. Ζουράρι στο τχ. 187, ο Α. Προγκίδης γράφει:

Αγαπητό ANTI

Από σένα θα ήθελα να μου δοθεί η δυνατότητα της έγκαιρης απάντησης στον κ. Κ. Ζουράρι για το τελευταίο-του άρθρο «Ανανεωτικές, Ανένταχτες, Ανυπότακτες Υπάρξεις και προτάσεις για μια ακραιφνή Αριστερά», και το ζητώ αυτό γιατί θεωρώ ότι το άρθρο θέτει θέμα προσωπικό. Προηγούμεν, λοιπόν, διαδικαστικά.

Κύριε,

Σας παραχωρώ το δικαίωμα να με αποκαλείτε ανυπότακτο αλλά μέχρι εκεί και μη παρέκει,

ΝΑΙ ΜΕΝ, ΑΛΛΑ...

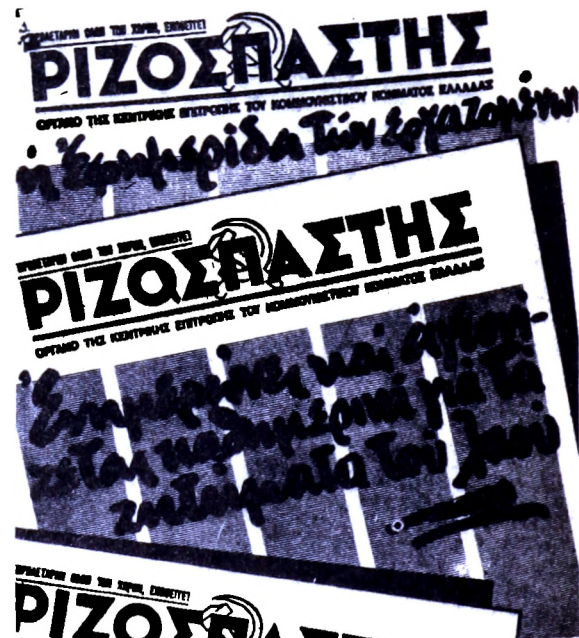
ΝΑΙ ΜΕΝ

υπάρχουν κι άλλα έντυπα για Συλλέκτες

ΑΛΛΑ

ένα είναι τό πιο υπεύθυνο!

ή Συλλεκτική 'Επιθεώρηση

διότι πρέπει να βάλετε καλά στο μυαλό-σας ότι:

1. Η μόνη ασπίδα που με προστατεύει έναντι των δύο κακών, ΠΑ.ΣΟ.Κ. και Κ.Κ.Ε., — και όλων των άλλων στα οποία και σεις περιλαμβάνεστε — είναι το Σύνταγμα των Ελλήνων που σας καλώ να το υπερασπιστείτε απέναντι σε κάθε απειλή, όπου και όποτε ήθελε εκδηλωθεί.

2. Εσείς λυώνετε από τη «φλόγα πάσης παραλόγου ορέξεως», αλλά γι' αυτό, φταίει περισσότερο αυτή η καταραμένη κοινωνία των θελγέτρων που, νόμος το θέλει, να αυγατίζει από τους πιο «άπιστους» θαμώνες-της.

3. Εσείς δεν σκέφτεστε και, για να καλύψετε το κενό, προστρέχετε στην Ακολουθία του Μεγάλου Κανόνα — σημειώνω πως κάπου ξεχαστήκατε κι αναφερθήκατε στο Λένιν — ζητώντας να κατοχυρώσετε την ευρυμάθειά-σας. Δεν ήταν απαραίτητο! αποδεικνύεται από τον πλούτο του επιθέτου που χρησιμοποιείτε. Στο ουσιαστικό χωλαίνετε.

4. Εσάς ρυπαίνει η έπαρση και μη νομίζετε πως, τελειώνοντας με τον Σεφέρη, θ' αξιωθείτε την κηδεία-του. «Κερδίζει κανείς το δικό-του θάνατο». Όσο για τα λιγοστά-σας λόγια... Τι να πει κανένας, το λιγότερο είστε αχάριστος προς όλ' αυτά τα καημένα έντυπα που σας λανσάρουν.

5. Επιλέγω το λόγο σαν μέσο απάντησης, όχι γιατί πρέπει να είμαστε, πάντα, λάτρες της ευπρέπειας, αλλά γιατί, αντί κύριε να έλθετε να μου χτυπήσετε την πόρτα αυτοπροσώπως, που λένε, ρίξατε τη χολή-σας με τον τρόπο που την ρίξατε, συνεπικουρούμενος από όλα τα όργανα της τάξης.

Λάκης Προγκίδης

Ο «ΦΟΙΝΙΞ»

● Σχετικά με σχόλιο του προηγούμενου τεύχους-μας πήραμε από τον οικοδομικό συνεταιρισμό «Φοίνιξ» το γράμμα που ακολουθεί. Μαθαίνουμε από την επιστολή ότι όλη η αντιπολίτευση συμπαρατάχθηκε με το αίτημα του συνεταιρισμού να ενταχθεί το επίμαχο άρθρο στο νομοσχέδιο για τα γκαράζ — από την άποψη αυτή το σχόλιό-μας ήταν μονομερώς α-

δικο προς τον βουλευτή κ. Κεδίκογλου. Πέρα από αυτό, νομίζουμε ότι η συλλογιστική του σχολίου-μας δεν μπορεί να ανατραπεί.

Το γράμμα, που υπογράφουν ο πρόεδρος και η γραμματέας του συλλόγου, έχει ως εξής:

Εν Αθήναις τη 12/9/1981

Σε σχέση με το σχόλιό-σας «Συμπολίτευση και Αντιπολίτευση 'Ο,τι προλάβετε...» που δημοσιεύθηκε στο τελευταίο τεύχος (189) του «Αντί», θεωρούμε αναγκαίο να διευκρινίσουμε τα ακόλουθα:

Ο οικοδομικός συνεταιρισμός της Πανελληνίου Ενώσεως Θυμάτων Γερμανικής Κατοχής «Ο ΦΟΙΝΙΞ» αγόρασε το έτος 1964, δηλαδή προ της δικτατορίας, έκταση 320 στρεμμάτων αγρών στην περιοχή Πικέρμι παρά καλλιεργητών Σπάτων, προερχόμενα εξ αγροτικής αποκαταστάσεως αυτών πρώην κτήματος Βουρβά.

Η έκταση αυτή αγοράσθηκε από τους συγγενείς των εκτελεσθέντων από τους γερμανούς, φυλακισμένους και ομήρους των ναζιστικών στρατοπέδων για την αντιμετώπιση στεγαστικών αναγκών με τα χρήματα των πενιχρών αποζημιώσεων που έλαβαν από την γερμανική κυβέρνηση.

Η έκταση αυτή με βάση τα εκπονηθέντα τότε σχέδια επρόκειτο να οικοδομηθεί και με άδεια του Δασαρχείου Αττικής έγινε περιφράξη και καθαρισμός αυτής.

Οι πραξικοπηματίες της 21ης Απριλίου 1967 διέλυσαν αμέσως το συνεταιρισμό και ήταν ο μόνος που του δήμευσαν όλη την κινητήν-ακίνητη περιουσία.

Μετά την μεταπολίτευση ο συνεταιρισμός επαναλειτούργησε και άρχισε τις ενέργειες για την αξιοποίηση της έκτασης αυτής με ένταξη-της σε οικιστική περιοχή.

Στην προσπάθειά-του αυτή βρήκε συμπαραστάση από όλα τα κόμματα της αντιπολίτευσης που είχε τελικώς σαν αποτέλεσμα την προσθήκη του άρθρου 19 στην τροπολογία του νόμου 960 για τα γκαράζ και που τη δέχτηκε και ο κ. Πλυτάς.

Επειδή πιστεύουμε ότι το σημειώμά-σας εγράφηκε καλό-πιστα μεν, αλλά είτε από άγνοια είτε από πλάνη, και καταλήγει σε αναληθή και πεπλανημένα συμπεράσματα, γι' αυτό έχουμε την υποχρέωση, προς αποκατάσταση της αλήθειας και προ παντός για την περιφρούρισιν της αξιοπρέπειας των προσώπων που συμπαραστάθηκαν στην τόσο δικαιο-υπόθεση των θυμάτων της ναζιστικής κατοχής, να σας γνωρίσουμε τα παρακάτω με την θερμή παράκληση να τα δημοσιεύσετε στο προσεχές φύλλο-σας.

● Με το από 31/5/1979/Α.Ι/ΦΟ2/32627 έγγραφο της Αρχαιολογικής υπηρεσίας εγκρίθηκε δημιουργία οικισμού στην ιδιοκτησίαν του Συνεταιρισμού-μας στο Πικέρμι.

● Είναι γνωστό, ότι οι ιδιοκτησίες σχεδόν όλων των συνεταιρισμών της περιοχής Αττικής και ιδίως των παρακειμένων της δικής-μας ιδιοκτησίας έχουν ενταχθεί σε οικισμούς και ίσως κατά τρόπον χαριστικό.

Επομένως, η ένταξη της παραπάνω ιδιοκτησίας-μας σε οικισμό ομόφωνα από το Ελληνικό Κοινοβούλιο, πλην του γεγονότος ότι αποτελεί, έστω κι έμμεσα, ελάχιστον φόρον τιμής προς τους νεκρούς-μας, της Γερμανικής κατοχής, αποτελεί κι αποκατάστασιν δικαιοσύνης, δεδομένου ότι κανένα νομικό κώλυμα υπήρχε, για να γίνει αυτό.

Ο Πρόεδρος
Στέλιος Μαυρομάτης
Η Γραμματέας
Άννα Σολωμού

ΠΕΡΙ
«ΑΥΡΙΑΝΗΣ»

● Δυο διαφορετικές απόψεις για την «ΑΥΡΙΑΝΗ» προβάλλουν οι παρακάτω επιστολές που δημοσιεύουμε.

Το γράμμα του φοιτητή Στ. Παπαδάκη:

Αγαπητό «ΑΝΤΙ»

Την αφορμή γι' αυτό το γράμμα μου έδωσε το φύλλο της «ΑΥΡΙΑΝΗΣ» (21/9), που είχε εξάστηλο τίτλο: ΛΑΟΘΑΛΑΣΣΑ ΧΘΕΣ — ΞΕΠΕΡΑΣΕ ΤΟ 50%. Όμως «το χθες», αφορούσε περισσότερα του ενός γεγονότα. Όταν όμως η τηλεόραση καλύπτει μόνο ένα, αυτό το τελευταίο έχει την τύχη να καλύπτει όλα τα άλλα. Στις 20/9, λοιπόν, έγινε η πρώτη προεκλογική συγκέντρωση της Ν.Δ. στη Θεσσαλονίκη και μια τυπική επαρχιακή συγκέντρωση του ΠΑΣΟΚ στη Λάρισα. Το μάτι του αναγνώστη που έτυχε να δει την εντυπωσιακή συγκέντρωση της συμπρωτεύουσας στην τηλεόραση, πεφτοντας πάνω στην «ΑΥΡΙΑΝΗ», αν μεν πρόκειται για Νεοδημοκράτη, θα την αγοράσει, αν δε πρόκειται για αντιπολιτευόμενο, θα γίνει το ίδιο. Το «παίζει» λοιπόν σε διπλό ταμπλώ η «ΑΥΡΙΑΝΗ» του λαού. Πουλάμε ενθουσιασμό προς όλες τις κατευθύνσεις.

Είναι πραγματικά δύσκολο να πείσεις έναν επαναστατημένο μικροαστό για το είδος του εντύπου. Η δίψα για αντιπολίτευση κατά πάντων «γεμίζει» ψυχικά τον υπαλληλάκο. Κι επειδή τα τελευταία χρόνια είναι στη μόδα η αριστερή αντιπολίτευση, αυτήν θα πασάρουμε.

Πέρα απ' όλα τα άλλα, η «ΑΥΡΙΑΝΗ» φέρνει νέους καιρούς στον ελληνικό Τύπο. Εναντίον όλων, υπέρ κανενός. Ο λαός της «ΑΥΡΙΑΝΗΣ» δεν πειθείται, δεν δίνει δεκάρα για το παρελθόν των Κουρήδων, για τον αθέμιτο ανταγωνισμό στην τιμή, για την διένεξη με τους εφημεριδοπώλες, για την μεταχείριση των συντακτών-της.

Αυτά τα έχει δει και τα έχει χορτάσει ο ελληνικός Λαός στο παρελθόν με άλλα επίσης «προοδευτικά» έντυπα. Πρέπει η πληροφόρηση του κόσμου να ανέβει σε ανώτερο επίπεδο που, χωρίς να μιλάει για υπέρ και κατά, να φωτίζει τις πτυχές των φαινομένων που καθημερινά αποπροσανατολίζουν παντοειδώς την συμπεριφορά του πολίτη προς τον πολίτη.

Στέλιος Παπαδάκης
Φοιτητής

Παιδότοπος παιδικός σταθμός νηπιαγωγείο

“Ενας χώρος στην αποκλειστική διάθεση των παιδιών. Οί ανάγκες του παιδιού για επικοινωνία, παιδαγωγικό παιχνίδι, δημιουργική συλλογική δραστηριότητα, αντιμετωπίζονται με την αγάπη, τη ζεστασιά και με ξεχωριστή ευθύνη από ανθρώπους ειδικούς.

Ντίνα Καψάλη

Λ. Πεντέλης 53 - Χαλάνδρι Τηλ. 68.32.073

Atlantis

Τά πιά φάνα πουκάμισα,
στίς πιά χαμηλές τιμές θά τά βρεΐτε
στή βιοτεχνία μας

Ποιότητα καί καλό γούστο

ΠΑΡΑΣΙΟΥ 41-43 ΠΛΑΤΕΙΑ ΑΤΤΙΚΗΣ

τηλ. 88.39.323

ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ

Ιδιαίτερα μαθήματα
καθώς και σε ομάδες
τριών μαθητών
από πεπειραμένο καθηγητή.
Τηλ. 726.107

Και ο ανωνυμογράφος Α.Κ.:

Αγαπητό «ΑΝΤΙ»

Στα πλαίσια του ελεύθερου διάλογου που κάνεις με τους αναγνώστες θέλω να εκθέσω τις απόψεις μου σχετικά με την εφημερίδα *Αυριανή*, διότι δεν δικαιολογώ απόλυτα τη στάση σου απέναντί-της. Πιστεύω ότι πρέπει να ερευνά και να λαβαίνει κανείς υπ' όψη-του το παρελθόν, τον βίο και την πολιτεία των εκδοτών και συνεργατών-της, δεν πιστεύω όμως ότι από το αποτέλεσμα της έρευνας προκύπτει αυτόθροα και ο ρόλος και σκοπός της *Αυριανής*. Οι κύριες κατηγορίες είναι ότι ο μεν Γ. Κουρής είναι αριθίστας, καιροσκοπός και εκμεταλλευτής, οι δε συνεργάτες είναι χουντικοί. Και το συμπέρασμα είναι: Άρα η *Αυριανή* στοχεύει στον πλουτισμό και τη δόξα του εκδότη, στην καταβαράθρωση της Δημοκρατίας, της τιμιότητας και ηθικής και στην εγκατάσταση της βασιλείας και του φασισμού. Αν συμφωνείτε ότι το παρελθόν δεν προδικάζει απαραίτητα το μέλλον, τότε μπορούμε να προχωρήσουμε και να εξετάσουμε αν τα παραπάνω συμπεράσματα επαληθεύονται μέχρι τώρα στην *Αυριανή*. Η άποψή μου είναι ότι δεν επαληθεύονται και ότι συμβαίνει το αντίθετο. Βλέπω ότι την *Αυριανή* την παίρνουν δημοκρατικοί πολίτες οι οποίοι κάθε άλλο παρά στρέφονται προς τη βασιλεία και τη χούντα από την ανάγνωσή-της. Βλέπω ότι μιλούν με το χειρότερο τρόπο για τη βασιλεία και τη χούντα και ότι δείχνουν να μη φοβούνται την χούντα, το παρακράτος της δεξιάς και την τρο-

μοκρατία, αλλά να αγωνίζονται για την ελευθερία και την ανεξαρτησία-τους. Τα ονόματά-τους είναι στη διάθεσή-σου. Αν έχετε αντίθετη άποψη, επαληθεύεται αυτή από τους αναγνώστες που έχετε υπ' όψη σας;

Για να κάνω συγκεκριμένα τα σημεία αναφοράς έχω μπροστά μου το σημερινό φύλλο (15/9/81) στο οποίο αναφέρονται τα εξής: «Φαγωμάρα μεταξύ χουντικών και Ν.Δ. Η Ν.Δ. λαβαίνει ευνοϊκά μέτρα για τους χουντικούς. Ο Κ. Καραμανλής κομματίζεται. Η κυβέρνηση της Ν.Δ. είναι καταστροφή, ενώ το ΠΑΣΟΚ είναι σωτηρία. Ο χίτης Γλάστρας ζητά ρουσφέτι από τον Κ. Παπακωνσταντίνου και η γυναίκα-του υπενθυμίζει ότι ο χίτης εγύριζε τη νύχτα με όπλο και φοβέριζε τον κόσμο να τον ψηφίσει. Γιατί επιτρέπεται στον τέως βασιλιά Κων/νο να αγοράζει ελληνική γη; Στέλιος Καζαντζίδης και ΠΑΣΟΚ». Ίδιο περίπου είναι και το πνεύμα των προηγούμενων φύλλων.

Υπενθυμίζω ορισμένους στόχους-της: ΟΧΙ στη χούντα και στο φασισμό — ΟΧΙ στη βασιλεία — ΟΧΙ στη Ν.Δ. — ΝΑΙ στο ΠΑΣΟΚ — ΟΧΙ στο σιωνισμό — ΟΧΙ στο Ισραήλ — ΟΧΙ στη μασωνία — ΟΧΙ στην Αμερική — ΟΧΙ στο ΝΑΤΟ — ΟΧΙ στην ΕΟΚ — ΟΧΙ στο παρακράτος — ΟΧΙ στην τρομοκρατία — ΟΧΙ στα σκάνδαλα.

Νομίζω ότι ένα πράγμα είναι να κρίνεις τους συνεργάτες, και άλλο καθ' ένα από τα έργα-τους. Δεν αποκλείεται εξ άλλου, άλλο να θέλουν να πετύχουν και άλλο να είναι το αποτέλεσμα, οπότε όμως θα παρατηρείται το παράδοξο να διώκονται, γιατί μάχονται υπέρ της Δημοκρατίας και κατά της χούντας, χουντικοί.

Σ.Σ: Όλα καλά αλλά ο συμπαθής ανωνυμογράφος ξέχασε να συνδυάσει π.χ. εκείνο το «ΟΧΙ ΣΤΗ ΧΟΥΝΤΑ» με τον διακηρυγμένο χουντισμό του διευθυντή της εφημερίδας Μάνου Χάρη, του Ντίνου Κουτσούμη και άλλων εκλεκτών συνεργατών της «Αυριανής».

ΔΙΑΒΑΖΟΝΤΑΣ ΒΙΒΛΙΑ

● Ο συγγραφέας Θ. Δ. Φραγκόπουλος μας έστειλε την επιστολή που ακολουθεί και αναφέρεται στο περιοδικό «Διαβάζω» το οποίο και θα διευκρινίσει, όπως ελπίζουμε, για όσα ο επιστολογράφος του καταμαρτυρεί. Εμείς μόνο μια αναφορά θέλαμε να κάνουμε και αυτό αφορά την τελευταία παράγραφο του γράμματος: Η εφημερίδα που συνεργάζεται ο φίλος Θ. Δ. Φραγκόπουλος είναι η «Καθημερινή», η αναφορά-του όμως ότι ο «Κέδρος» και το συγκρότημα Λαμπράκη εμπόδισαν τη δημοσίευση στην «Καθημερινή» μένει ασαφής.

Το γράμμα έχει ως εξής:

Αγαπητό «Αντί»,

Στα όσα σωστά γράφεις για τις παρεκτροπές του περιοδικού «Διαβάζω» (ΑΝΤΙ 187) θα ήθελα να προσθέσω μian όχι ευγενή μεταχείριση που επιφυλάσσει το περιοδικό εκείνο στους συγγραφείς που του στέλνουν τα βιβλία-τους για να κριθούν.

Σε καροτσάκια ανακάλυψα βιβλία με ιδιόχειρες αφιερώσεις λογοτεχνών προς το «Διαβάζω» ή τον κ. Αθανασόπουλο. Κατέχω τούτη τη στιγμή στα χέρια-μου αποδείξεις για τα βιβλία των κ.κ. Βασίλη Λιάσκα, Ναπολ. Παπαγεωργίου, Παύλου Κριναίου, Μάχης Μουζάκη, ενώ γνωρίζω πως υπάρχουν και άλλα. Τα βιβλία αυτά πουλήθηκαν προφανώς από το «Διαβάζω» στους παλαιοπώλες, χωρίς να ληφθεί καν η πρόνοια να αφαιρεθούν οι σελίδες με την αφιέρωση. Δυο βιβλία είχανε μάλιστα και τα φύλλα-τους άκοπα.

Ερχόμενο μετά από τις διαπιστώσεις του ΑΝΤΙ για τη διαφήμιση βιβλίων του Πλεύρη και του Γκαίμπελς από το «Διαβάζω», η συμπεριφορά αυτή του «Διαβάζω» αποδεικνύει ανάγλυφα την ύπαρξη ενός πνεύματος ελιτιστικού και — γιατί όχι; — φασιστοειδούς κομπασμού από τον οποίο πάσχει το περιοδικό εκείνο. Θα ήθελα να ξέρω αν οι συγγραφείς μας θα εξακολουθήσουν να αποστέλλουν τα βιβλία-τους στο «Διαβάζω» τώρα που ξέρουν πως κινδυνεύουν να τα βρουν και αυτά στα καροτσάκια.

Λυπηρή είναι η διαπίστωση που έκανα, όταν, επιχειρώντας να στείλω μια διαμαρτυρία-μου σε εφημερίδα με την οποία συνεργάζομαι, και την οποία είχα κάθε λόγο να την θεωρώ φιλική, συνάντησα δυσκολίες στη δημοσίευση τούτης της καταγγελίας. Φαίνεται πως το συγκρότημα ΚΕΔΡΟΣ-ΛΑΜΠΡΑΚΗΣ-ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ αποτελεί ένα πλέγμα πολύ ισχυρότερης ύφανσης από ό,τι το υπέθετα.

Με εκτίμηση
Θ. Δ. Φραγκόπουλος

αντί

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ
Δημοχάρους 60
Αθήνα 601
Τηλ. 732.713 - 732.819

- Εκδότης:
ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ
Δεινοκράτους 131
Αθήνα 601
- Υπεύθυνος τυπογραφείου:
Ιωάννης Δημητρόπουλος
Σπαρτάκου 9, Καλλιθέα
- Καλλιτεχνική επιμέλεια:
ΝΕΝΗ ΡΑΪΣ
- Δημόσιες σχέσεις
Διαφημίσεις:
ΤΑΚΗΣ ΜΩΡΑΪΤΗΣ
- Φωτοστοιχειοθεσία:
«ΠΟΛΥΤΥΠΟ» ΕΠΕ
Δεινοκράτους 131
Τηλ. 729.237
- Αναπαραγωγή φιλμ:
«ΠΟΛΥΤΥΠΟ» ΕΠΕ
Δεινοκράτους 131
Τηλ. 729.237
- Εκτύπωση:
«Εκδοτικά επιχειρήσεις
Ν. ΘΕΟΦΑΝΙΔΗΣ» Α.Ε.
Πειραιώς 52, Μοσχάτο
Τηλ. 46.16.322 - 48.22.779

- Κάθε ενυπόγραφο άρθρο εκφράζει την προσωπική άποψη του συγγραφέα-του.
- Χειρόγραφα δεν επιστρέφονται

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

Εσωτερικού

Εξάμ. 500δρχ. - Ετήσια 1.000
Ετήσια Οργανισμών
Τραπεζών, κτλ. 3.000δρχ.
Φοιτητική έκπτωση 15%

Εξωτερικού

Ευρώπη - Μεσογ. χώρες:
Εξάμνη: απλή δολ. 18
" αεροπ. δολ. 20
ετήσια: απλή δολ. 36
" αεροπ. δολ. 40
Η.Π.Α. - Καναδάς - Αν. Ασία:
Εξάμνη: απλή δολ. 18
" αεροπ. δολ. 27
ετήσια: απλή δολ. 36
" αεροπ. δολ. 53
Αυστραλία - Ωκεανία:
Εξάμνη: απλή δολ. 18
" αεροπ. δολ. 35
ετήσια: απλή δολ. 36
" αεροπ. δολ. 70

- Εμβάσματα, επιταγές:
ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ
Δημοχάρους 60, ΑΘΗΝΑ 601
- ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ: δρχ. 40
- ΠΑΛΙΑ ΤΕΥΧΗ: δρχ. 60

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ

- για τα βιβλιοπωλεία της Αθήνας
Στα γραφεία του «ΑΝΤΙ»
Δημοχάρους 60, τηλ. 732.713
- για τα βιβλιοπωλεία Β. Ελλάδας:
Βιβλιοπωλείο
Μ. Κοτζιά και Σία Ο.Ε.
Τσιμισκή 78, τηλ. 279.720
Θεσσαλονίκη

ΤΟ ΔΕΝΤΡΟ²³

πεζό - ποίηση - κριτική

Αφιέρωμα

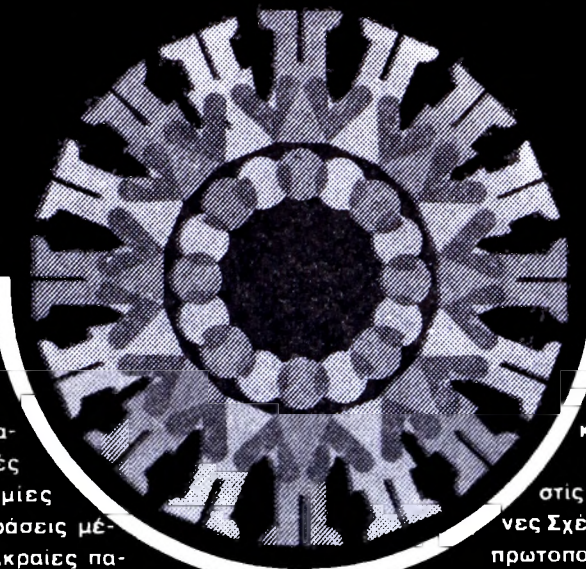
στόν

ROBERT MUSIL

η συμπεριφορά μας - πώς και γιατί

Μαϊκλ Αρτζυλ Ψυχολογία της Συμπεριφοράς

Από τις
απλές κα-
θημερινές
χειρονομίες
και εκφράσεις μέ-
χρι τις ακραίες πα-

θολογικές καταστάσεις. Μία ανα-
λυτική τοιχογραφία της απέραν-

της ποι-
κιλίας των
κινήτρων
στις Ανθρώπι-
νες Σχέσεις. Ένας
πρωτοποριακός ο-

δηγός κοινωνικής και
επαγγελματικής συμπεριφοράς

εκδόσεις θυμωρι ανθρώπινες σχέσεις - αγωγή - συμπεριφορά

Ζαλόγγου 14 — Αθήνα — τηλ. 36.36.574

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΔΙΔΑΓΜΕΝΟΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ
ΣΤΗΝ ΠΟΙΗΣΗ
ΤΟΥ
ΓΙΑΝΝΗ ΡΙΤΣΟΥ

ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΑ

ΠΕΤΡΟΥ ΒΛΑΣΤΟΥ
CYNΩΝΥΜΑ
ΚΑΙ
CΥΓΓΕΝΙΚΑ
ΤΕΧΝΕΣ ΚΑΙ CΥΝΕΡΓΑ

ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΑ

ΛΕΞΙΚΟ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΑ
'Ασκληπιοῦ 1 Τηλ. 3636083

ΚΩΣΤΑΣ ΜΠΑΛΑΣΚΑΣ

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ
ΠΟΙΗΣΗ
ΚΕΙΜΕΝΑ ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΘΕΩΡΙΑ

Εισαγωγή: Κώστας Μπαλάσκας
Εισαγωγή: Κώστας Μπαλάσκας
Εισαγωγή: Κώστας Μπαλάσκας
Εισαγωγή: Κώστας Μπαλάσκας
Εισαγωγή: Κώστας Μπαλάσκας
Εισαγωγή: Κώστας Μπαλάσκας
Εισαγωγή: Κώστας Μπαλάσκας
Εισαγωγή: Κώστας Μπαλάσκας
Εισαγωγή: Κώστας Μπαλάσκας
Εισαγωγή: Κώστας Μπαλάσκας

ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΑ

ΟΛΥΜΠΙΑ ΚΑΡΑΓΙΩΡΓΑ
VIRGINIA WOOLF
ΜΙΑ ΜΕΓΑΛΗ ΑΓΝΩΣΤΗ

ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΑ

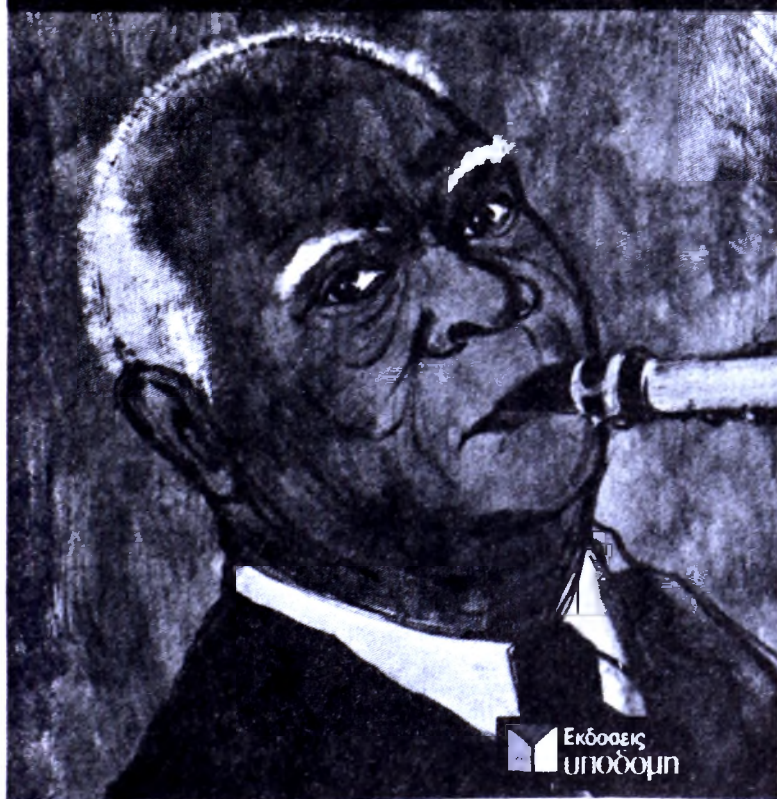
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΥΠΟΔΟΜΗ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΥΠΟΔΟΜΗ

Τζών
Τσίλτον

Μετάφραση: Α. Γεωργίου
Επιμέλεια: Σ. Παπαδημητρίου

Ιστορία
της
Τζαζ

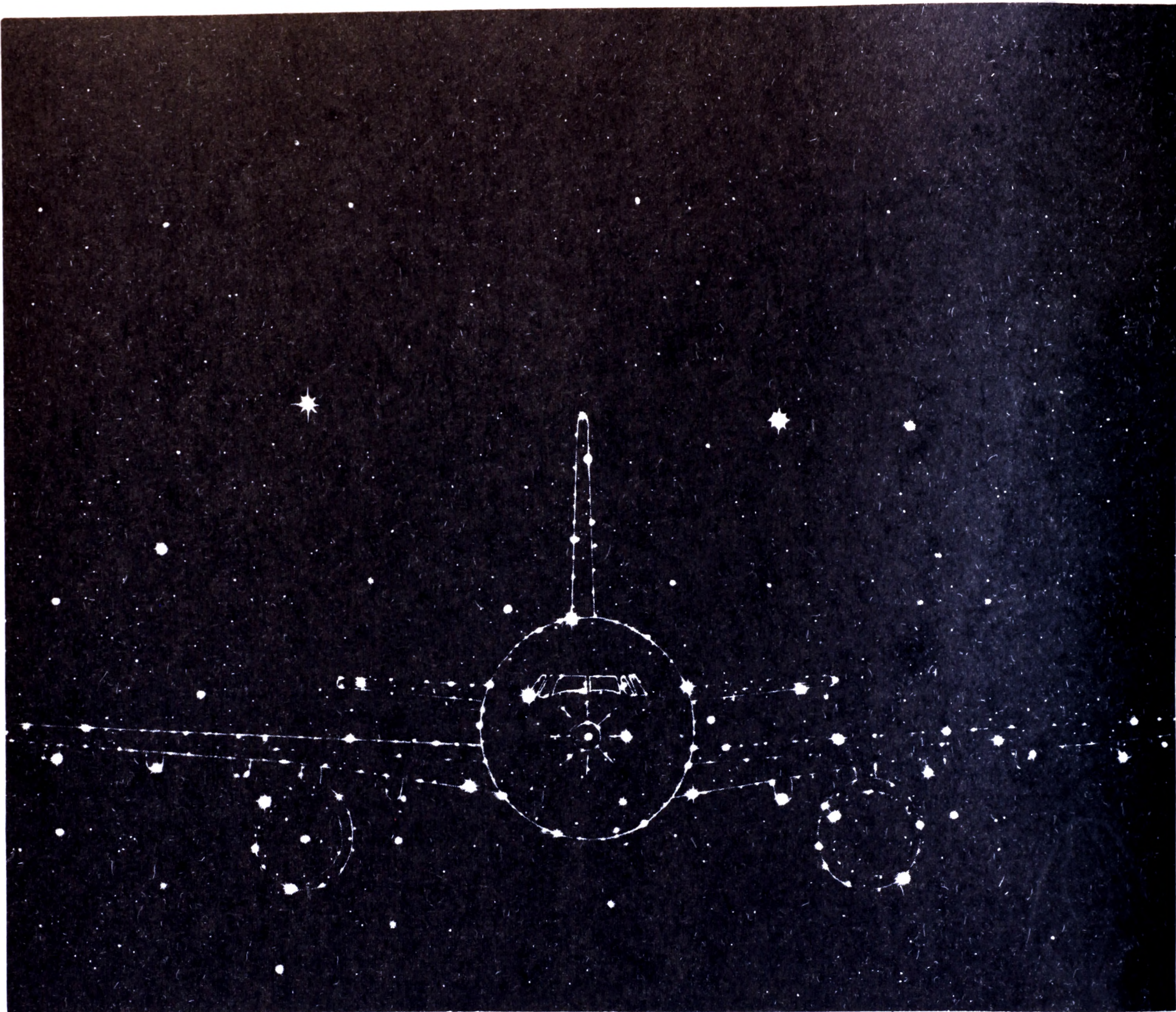
Εκδόσεις
υποδομή

Κυκλοφορεί

- Μετάφραση: Άρις Γεωργίου
- Επιμέλεια: Σάκης Παπαδημητρίου
- Με 72 εικόνες
- Περιλαμβάνει ακόμη:
Γλωσσάρι όρων της τζαζ
Επιλογή Δισκογραφίας
Επιλογή Βιβλιογραφίας
Αναλυτικό Ευρετήριο

Κεντρική διάθεση

Αθήνα: Εκδόσεις «Υποδομή», 3ης Σεπτεμβρίου 22, τηλ. 52.34.790
Θεσ/νίκη: Μ. Κοτζιά & Σια Ο.Ε., Τσιμισκή 78, τηλ. 279-720

‘Η Όλυμπιακή κατακτά τούς αϊθέρες με νέο στυλ

‘Απολαύστε ένα πραγματικά
μοντέρνο ταξίδι με τα AIRBUS A300
της Όλυμπιακής ‘Αεροπορίας.

“Απλετος χώρος για σās και τις
άποσκευές σας. Λιγότερος θόρυβος.

Πολυτέλεια. “Αν προσθέσετε
και την Όλυμπιακή φιλοξενία,
και την άνεση ενός αποκλειστικά
δικού μας αεροσταθμού στην ‘Αθήνα,

για τις άμεσες ανταποκρίσεις σας
έσωτερικού-έξωτερικού, έχετε ένα
τελείως διαφορετικό ταξίδι.

Για δουλειά ή για άναψυχή, ό επι-
βάτης μας, πρώτης ή οίκονομικης θέ-
σεως, έχει μία άξέχαστη έμπειρία,
είτε πετάει στο έσωτερικό, είτε πρὸς
τά μεγάλα κέντρα της Εύρώπης.

ΟΛΥΜΠΙΑΚΗ
ΑΕΡΟΠΟΡΙΑ

Airbus A300